зборник

6

ЗБОРНИЦИ ДОКУМЕНАТА

ДЕЛОВАЊЕ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ЈЕДИНИЦА НА ТЕРИТОРИЈИ СРБИЈЕ И ПОЖАРЕВАЧКОГ ОКРУГА У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ – ОДАБРАНА ДОКУМЕНТА

Пожаревац
2020.

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа

Издавач:

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ
www.arhivpozarevac.org.rs
info@arhivpozarevac.org.rs

Едиција „Зборници докумената“
Зборник 6

За издавача:

Др Јасмина Николић, вд. директора

Партнер на пројекту:

ВОЈНИ АРХИВ
www.isi.mod.gov.rs
vojniarhiv@mod.gov.rs

За Војни архив:

Капетан бојног брода Горан Петровић, директор

Главни и одговорни уредник:

Др Јасмина Николић

Приређивачи и редактори изворног текста:

Др Јасмина Николић

Др Маријана Мраовић

Аутор уводне студије:

Др Маријана Мраовић

Рецензенти:

Проф. др Ивана Крстић Мистрицеловић,
Криминалистичко-полицијски Универзитет у Београду

Др Александар Стојановић, виши научни сарадник,
Институт за новију историју Србије у Београду

Технички уредник:

Данијела Перић

Дигитализација архивских докумената:

Војни архив Министарства одбране Републике Србије

Историјски архив Пожаревац

Припрема и штампа:

NEWPRESS Смедерево

Тираж: 350

ISBN: 978-86-81422-01-4

2020. Историјски архив Пожаревац
© Сва права задржана
Није дозвољено дељење, умножавање и дистрибуција садржаја у комерцијалне сврхе без изричитог пристанка Историјског архива Пожаревац. Доступни садржај корисници могу користити искључиво уз поштовање ауторских права и навођење извора података.

Штампање Зборника докумената омогућио је Град Пожаревац.

Зборник докумената је штампан поводом обележавања 75 година од победе над фашизмом у Другом светском рату

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ
у сарадњи са
ВОЈНИМ АРХИВОМ
МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ЗБОРНИЦИ ДОКУМЕНАТА

ЗБОРНИК 6

Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа

Приредиле: др Јасмина Николић и др Маријана Мраовић

Пожаревац, 2020.

Др Јасмина Николић, вд. директорка
Историјског архива Пожаревац

ПРЕДГОВОР

Историјски архив Пожаревац последњих десет година чини велике подухвате у оквиру издавачке и изложбене делатности на пољу проучавања Другог светског рата на простору Србије и посебно Пожаревца. Тако је пожаревачки Архив представио јавности шест изложби и осам издања којима се расветљавају историјски догађаји везани за Други светски рат: „Плакат – „визуелни скандал", одјек стварности и гласник пропаганде" (2009. године), „Филмски плакат 1941-1945" (2011. године), „Србија и Пожаревац у Другом светском рату 1941-1944 – окупациона управа, избеглице и просвета" (2015. године), „Окупирани Пожаревац 1941-1944 – слике из свакодневног живота" (2016. године), „Логор Бањица 1941-1944 – заточеници из Пожаревца и Браничевског округа" (2017. године) и „Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945" (2020. године). Током 2018. и 2019. године Историјски архив Пожаревац је, у сарадњи са Војним архивом Министарства одбране Републике Србије, објавио и два обимна зборника историјских докумената „Извештаји и наредбе Недићеве „Владе народног спаса" за Округ Пожаревачки, 1941-1944. године".

Објављена архивска грађа као примарни историјски извор у напред наведеним издањима Архива, сведочи и подсећа на време када је Свет био под ланцима нечовечности, нехуманости, понижења и деструкције – на време Другог светског рата. Небројене жртве фашизма, нацизма и квинслинштва подсећају нас да истражујемо чињенице о времену које не сме да се заборави да се не би поновило, разуларило, ојачало, попримило још јачу насилност и крвожедност, опомињу нас да очувамо свест о страдању и Другом светском рату.

Последње издање - зборник докумената који је пред уваженим читаоцима, под називом „Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа", приређивача др Јасмине Николић, архивског саветника и директорке Историјског архива Пожаревац и др Маријане Мраовић, архивског саветника и начелника у Војном архиву Министарства одбране Републике Србије, настао је поводом обележавања седамдесет и пет година од победе над фашизмом и нацизмом у Другом светском рату, под покровитељством Града Пожаревца, с намером да се учествовањем у обележавању овог историјског догађаја историчарима који се боре против ревизије историје Другог светског рата, понуде докази који могу допринети заустављању кривотворења чињеница, али ода и поштовање доприносу савезничке Црвене армије победи антихитлеровске коалиције.

Историјска документа која су Историјски архив Пожаревац и Војни архив Министарства одбране Републике Србије приредили у изворном облику у зборнику „Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа“, сведоче о организационим и политичким активностима, активностима покрета отпора првенствено Народноослободилачке војске и Пожаревачког народноослободилачког партизанског одреда „Вељко Дугошевић“, о оружаним дејствима, односу према окупатору, колаборационистичкој управи у Србији и Равногорском покрету, пропагандним и агитационим напорима, и друго, чиме се употпуњује слика историјске стварности ратних година у Пожаревцу и Србији. Документа су писана у највећем броју случајева без агитационе фразеологије у чему је и њихова највећа вредност као историјског извора.

Текст изворних докумената доноси се у оригиналној графији и језику. Оригинал докумената писан је машином ћирилицом и латиницом. Скраћенице су дате у изворном облику, изворна интерпункција је доследно сачувана. Оштећени делови односно фрагменти документа који недостају обележени су писањем три тачке у заградама и о томе стављено појашњење у фусноти у дну стране. Поједине очигледне грешке настале испуштањем слова, исправљене су стављањем испуштеног слова на одговарајуће место и о томе је, такође, стављено појашњење у фусноти у дну стране. Сачувани архивски документи презентовани су хронолошким редоследом, а ради што боље прегледности сваки појединачно има своју нумерацију и сигнатуру испод које се налази садржај документа. Приликом преписа трудили смо се да буде задржана изворна форма документа, а како би се стекао увид у аутентични изглед грађе и језик.

У овом зборнику одабраних докумената приређено је укупно 103 документа из *Групе фондова Народноослободилачка војска Југославије* (НОВЈ) и *Збирке докумената о Радничком покрету и НОБ-у*, који се чувају у Војном архиву и Историјском архиву Пожаревац. Први објављени документ у зборнику је „Позив становништву за ступање у борбу против окупатора“ од 12. августа 1941. године, који је упутило среско начелство у Пожаревцу. Последњи приређени документ у зборнику односи се на „Саопштење Окружног Народноослободилачког одбора за пожаревачки округ народу Округа Пожаревачког“, од 2. октобра 1944. године, у коме се локално становништво обавештава о наступању Црвене армије, са позивом на активност при дочекивању ослободилачке савезничке војске.

Зборник одабраних докумената „Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату“ садржи и уводну студију историографске садржине са краћим освртом на историјска дешавања у окупираној Србији у времену од 1941. до 1945. године, са акцентом на војно-политичка дешавања у Округу Пожаревачком, као и на садржину и значај приређених докумената, аутора др Маријане Мраовић, једне од приређивача овог зборника докумената.

Такође, приређивачи одабране историјске грађе опремили су зборник и регистрима докумената и имена, као и пописом извора и коришћене литературе. Зборник је обогаћен фотографијама и документима из фундуса Историјског архива Пожаревац. На крају зборника дате су рецензије проф. др Иване Крстић Мистриџеловић са Криминалистичко-полицијског универзитета у Београду и др Александра Стојановића, вишег научног сарадника са Института за новију историју Србије у Београду.

* * * * *

Едиција „Зборници докумената“ Историјског архива Пожаревац и шести по реду наслов „Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа“ (поводом 75 година од победе над фашизмом у Другом светском рату), приређивача др Јасмине Николић из Историјског архива Пожаревац и др Маријане Мраовић из Војног архива Министарства одбране Републике Србије, даје не само велики допринос неговању историје, већ и допринос заштити и коришћењу културног наслеђа, промоцији архивске грађе као културног добра и унапређења архивске струке, али и подстицај за проучавање историје Србије и пожаревачког / браничевског краја.

За успешну реализацију нашег пројекта публиковања архивске грађе која се односи на Град Пожаревац, Браничевски округ и Србију у Другом светском рату, у оквиру едиције Историјског архива Пожаревац „Зборници докумената“, захваљујемо Граду Пожаревцу и Министарству одбране Републике Србије, без чијег разумевања и материјалне помоћи ова публикација не би била објављена.

У Пожаревцу, 15. децембар 2020. године

Др Маријана Мраовић
Војни архив Министарства одбране Републике Србије

Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату

Априлски рат, комунистички покрет отпора и Народноослободилачка војска

Догађаји који су увели Краљевину Југославију у Априлски рат били су резултат појачаних активности обавештајних служби на територији Балкана, услед сложених околности које су водиле ка сукобу европских и светских размера. Кратко време пред почетак рата било је обележено ангажовањем југословенског државног врха на успостављању дипломатских односа са Совјетским Савезом у којем је Краљевина Југославија тражила нову тачку ослонца, без обзира на доминантну антикомунистичку оријентацију.[1]

Краљевска влада дала је агреман за Виктора Плотњикова, као посланика СССР-а у Краљевини Југославији.[2] Совјети су доследно радили на учвршћивању утицаја у Краљевини, преко званичних органа власти и преко Коминтерне, са великом дозом дискреције због постојања уговорних односа између Берлина и Москве. Уз све наведено била је посебно ангажована војна обавештајна служба са пуковником Мустафом Голубићем.[3] Југословенски државни и војни врх био је упознат са немачким плановима за напад на Краљевину Југославију. Пуковник Владимир Ваухник, војни аташе у Берлину обавестио је 5. априла 1941. године центар у Београду о предстојећем немачком нападу.[4] Британско посланство је истовремено проследило Министарству војске информације о бомбардовању Београда.[5]

Немачки војни циљ у Априлском рату био је да се што пре заузму главне комуникације и рудна налазишта,[6] а у политичком погледу требало је придобити за сарадњу несрпско становништво.[7] Југословенска војска није била адекватно припремљена за ратна дејства и за стратегијско и оперативно маневрисање. Немачке трупе су 7. априла 1941. године освојиле Скопље и пресекле везу са Грчком.[8] Пораз у Априлском рату наступио је на свим фронтовима, с обзиром на недовољну припремљеност и организованост југословенске војске и значајан број ангажованих италијанских и немачких трупа у „Подухвату 25“, односно у ратним операцијама против Југославије.[9] Совјетски Савез је прекинуо дипломатске односе са Краљевином

---

1 Трговински споразум потписан је у Москви 11. маја 1940. године између комесара спољне трговине Анастаса Микојана и бившег министра финансија Милорада Ђорђевића. Споразум је наговештавао блиску трговинску сарадњу, али је имао и своје политичко наличје које се огледало у настојању Вјачеслава М. Молотова да се побољша сарадња између Југославије и Бугарске,

2 Коминике о обнављању односа издат је 24. јуна 1940. године.

3 Б. Нешковић, *Мустафа Голубић*, Београд 1985, стр. 18-20

4 J. Хоптнер, *Југославија у кризи 1934-1941*, Ријека, 1972, стр. 272.

5 Ж. Аврамовски, *Политика и рат Краљевине Југославије. Завршни извештај пуковника Ц, С. Кларка поводом напуштања положаја британскої војної изасланика у Београду*, у: „Војно-историјски гласник“, 1-2/1993, стр. 275. На седници од 3. априла југословенска влада прогласила је Београд, Загреб и Љубљану за отворене и небрањене градове.

6 Директива Команди копнене војске Вермахта за наступање по „Директиви број 25“, ВА, група фондова Немачке окупаторске војске (у даљем тексту На), К1, Ф 7.

7 Б. Кризман, *Хитлеров „План 25“ против Југославије*, Загреб 1953, стр. 76-77.

8 Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939-1945*, Beograd, 1992, str. 102.

9 „Директива бр. 25“ предвиђала је општи напад на Југославију из два правца: Ријека-Грац и из области око Софије како би се брже напредовало до Београда. Требало је организовати транспорт Дунавом, заузети

Југославијом половином маја 1941. године.[10]

Југословенска комунистичка партија је доживела потпуну трансформацију до потпуне афирмације и статуса општејугословенског представника у рату и револуцији, а потом носиоца власти у ослобођеној земљи.[11] Руководство Комунистичке партије заказало је манифестације за 6. април поводом потписивања споразума између Југославије и СССР-а, уз дубоку увереност да Совјети наступају као заштитници малих народа.[12] Након бомбардовања руководство КПЈ је напустило Београд и распоредило се по унутрашњости земље. Значајне за популарисање и промовисање партизанског покрета биле су емисије Радио-станице „*Слободна Југославија*". Станица је припадала систему радио-станица Коминтерне у новембру 1941. године, под њеном цензуром. Емисије је емитовала са Кавказа иако се оглашавала да емитује из Југославије. Добијала је информације из совјетских званичних извора, неутралне штампе, непријатељских новина. У радио-емисијама пласиране су информације које је Тито слао преко пункта Коминтерне у Загребу. Водила се пропагандна кампања намењена дискредитовању вести које је ширила Гебелсова пропаганда, као и савезничке радио-емисије посвећене Југославији: „*Радио Лондон*" и „*Глас Америке*" докле год су подржавале четнички покрет.

Расплет догађаја након Априлског рата донео је, осим пораза регуларне Војске Краљевине Југославије, повлачење из земље државног врха, који је у јуну 1941. године пребачен у Лондон. Уживајући гостопримство и подршку Велике Британије, краљевска влада била је истовремено део британског плана за обнову утицаја у послератној Европи и надјачавање утицаја Совјетског Савеза. Савезници, САД и друге неутралне земље су признавали југословенску владу у избеглиштву као једину законити владу и одржавали су са њом дипломатске односе. Влада је дала изјаву да се рат за њу наставља и држала је симболични војни контигент на Блиском Истоку.

Српске и црногорске струје којима је војна традиција налагала даљи отпор, део официрског кадра, комунистички и равногорски покрет суштински су били против дефетизма политичког и војног врха и за пружање организованог отпора, свако на свој начин и средствима којима су располагали. Партија је била најважнија карика у процесу настајања југословенског револуционарног покрета и народноослободилачке војске потекле из партијских редова. Повезаност војног и партијског врха у каснијем периоду резултат је чињенице да је већина партијских руководилаца касније заузимала значајне позиције у војној организацији. Бомбардовањем Београда пасиван отпор у редовима КПЈ прешао је у фазу активног, неорганизованог деловања у Србији, Санџаку и у Црној Гори.[13] У почетку су се комунисти добровољно пријављивали у краљевску војску или су примани као војни обвезници и учешћем у априлским борбама стицали искуство. У поразу званичне војске и у условима окупације видели су могућност револуционарне борбе за нови државни поредак. У Београду је тада било око 250 чланова КПЈ, а уз Покрајински војни комитет радио је Агитпроп апарат и Војна комисија (главна за Србију). Пресудно за деловање југословенске комунистичке организације било је то што су се њени руководећи кадрови 1941. године налазили у земљи, сем појединих чланова који су живели и радили у СССР-у. Руководство КПЈ одржавало је односе са СССР-ом преко канала Коминтерне, уз уздржаност према западним савезницима. У партизанским одредима и организацијама НОВЈ негован је култ Совјетског Савеза, Црвене армије и

Борске руднике и заоштрити унутрашњу ситуацију давањем политичких обећања Хрватима., Хитлерова Директива број 25 од 27. марта 1941. Врховној команди Вермахта за напад на Краљевину Југославију, *Априлски рат*, Зборник докумената ВИИ, Београд 1987., док. бр. 1, стр. 346-351.

10 Совјетска влада је прекид дипломатских односа правдала чињеницом да нема успостављени контакт са краљевском владом. У накнадном саопштењу ови односи су дефинисани као суспендовани.

11 Бранко Петрановић, *Историографске контроверзе*, Београд 1998, стр.56

12 *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, Београд, 1984, стр. 98.; Ђоко Слијепчевић, *Југославија, уочи и за време Другог светског рата*, Миинхен 1978, стр. 298., Бојан Димитријевић, *Војска Недићеве Србије*. Оружане снаге Српске владе 1941-1944, Београд 2011, стр. 13., Стеван К. Павловић, *Хитлеров нови антипоредак. Други светски рат у Југославији*, Београд 2009, стр. 36.

13 Јован Марјановић, *Устанак и народноослободилачки покрет у Србији 1941*, Београд 1963.

Стаљина. Совјетски Савез доживљаван је као природни савезник, бастион словенства, нада у будућност. На ослобођеним територијама и у партизанским јединицама слављене су годишњице Октобарске револуције, оснивање Црвене армије, годишњице Лењиновог рођења и смрти. КПЈ је помоћ Совјетском Савезу схватала као испуњење свог интернационалистичког дуга, али и као сопствену борбу за националне и социјалне промене. Наведено је истакнуто и у иницијалном ратном прогласу ЦК КПЈ од 15. априла 1941. године. У закључцима са мајског саветовања КПЈ се изјашњавала против деобе Југославије, братоубилачког рата и за настављање борбе против окупатора.[14] Поред организовања оружаних снага образовани су и народноослободилачки одбори који су постали основно оружје у борби за победу југословенског народа.[15]

Комунисти у Србији нису били мета прогона све до уласка СССР у рат. Наведено је било последица чињенице да је у догађајима од 27. марта 1941. године уништена комунистичка картотека предратне полиције. Партија је као илегална организација била практично „невидљива".[16] Од првих дана борбе југословенски комунисти су тражили помоћ од Совјетског Савеза. Без обзира на Титова настојања помоћ је стигла тек почетком 1944. године. Тако се није ни могао поновити шпански случај да се на југословенској територији појаве совјетски војни стручњаци, контрола НКВД-а, партијски инструктори који би у малом и неафирмисаном покрету спутали осећање идивидуалности које га је карактерисало од уласка у сукоб.

ЦК КПЈ је објавила Проглас народима Југославије поводом напада нацистичке Немачке на Совјетски Савез.[17] Одлука о припремама за оружану борбу у Србији донета је 23. јуна 1941. године на састанку ПК КПЈ за Србију. Главни штаб Народноослободилачких партизанских одреда Југославије (у даљем тексту ГШ НОПОЈ) формиран је 27. јуна 1941. године.[18] Дан после Стаљиновог говора од 3. јула 1941. године народима СССР-а због „вероломног напада" Немачке, Тито је сазвао у Београду састанак Политбироа ЦК КПЈ на коме је донета одлука о почетку оружане борбе. Устанци у Србији и Црној Гори почели су 7. и 13. јула 1941. године. Партизански одреди формирани су почетком августа 1941. године. Први партизански одреди почели су да се формирају одмах после напада Немачке на СССР и углавном су били састављени од комуниста, скојеваца, студената, радника и ђака, а образовани су окружни и сремски партијски комитети. Били су мањи и покретљивији, а наоружавали су се нападима на жандарме и немачке војнике, на непријатељске транспорте и слагалишта.

Организовање немачке окупационе управе у Округу Пожаревачком

Током Априлског рата на простору Зајечара, Књажевца, Бора, Пожаревца и Деспотовца била је ангажована 4. брдска дивизија, под командом Другог армијског корпуса. Врховна команда Краљевине Југославије наредила је 9. априла команданту VI армије да постепено повуче своје јединице на леву обалу Велике Мораве. Браничевски и Пожаревачки одред су са Другом коњичком бригадом 11. априла 1941. године прешли на леву обалу Велике Мораве чиме је реон Пожаревца остао небрањен.[19] Капетан Ђорђе

14 Б.Петрановић, *Револуција и контрареволуција*, књига I, Београд 1983, стр. 159-161

15 *„Борба"*,19. октобар 1941. године

16 Комесаријат за унутрашње послове констатовао је појачану комунистичку активност тек 22. маја. Милан Аћимовић је средином јуна говорио о комунистичким акцијама у Чачку, Краљеву и Крагујевцу и о одлуци да се ухапси до 200 бораца из Шпанског грађанског рата и упути у логор, као и да се оформи нови Суд за заштиту државе и антикомунистички комитет. Б. Петрановић, *Револуција и контрареволуција*, књига I, Београд 1983.

17 *Односи Југославије и Русије 1941-1945: документи и материјали*, Београд 1996, док. бр. 39

18 Тито је био на челу ГШ НОПОЈ-а, а у чланство су ушли Милован Ђилас, Едвард Кардељ, Иван Милутиновић, Александар Ранковић, Раде Кончар, Франц Лескошек, Сретен Жујовић, Иво Лола Рибар, Светозар Вукмановић.

19 Др Јасмина Николић, др Маријана Мраовић, *Извештаји и наредбе Недићеве „Владе народног спаса" за округ Пожаревачки, 1941-1942. године – том први*, Зборник докумената 4, Историјски архив Пожаревац и

Марковић издао је наредбу да се минирају складишта муниције, али није уништио мост. Немачке јединице су 14. априла 1941. године форсирале Дунав и заузеле Велико Градиште, да би, након потписивања капитулације Краљевине Југославије, 18. априла, запоселе град Пожаревац и преузеле сву власт у граду. „Уз звуке лупања добоша којим су се најављивале немачке наредбе, протекле су четири године немачке окупације."[20] За команданта места постављен је немачки официр Тихсен. Крајем априла и током маја 1941. године 4. брдска дивизија пребачена је из околине Пожаревца у састав снага предвиђених за напад на Совјетски Савез. Уместо поменуте јединице ангажована је 714. посадна дивизија за област Тополе, Младеновца и Пожаревца, потчињена Вишој команди са седиштем у Београду.

Током читавог периода окупације 599. Обласна војноуправна команда остала је првостепени орган окупационе управе у Београду и другостепени орган за источни Срем. Међусобни сукоби органа немачке управе управо су произилазили из чињенице да су четири основна сегмента: војно-управни, привредни, политички и обавештајни, деловали засебно и одговарали директно својим надређеним установама у Немачкој, иако су формално били одговорни Војном заповеднику.[21] Велики удео у сукобима имала је служба СС-а и полиције која је покушавала да наметне своју политику читавом окупационом систему. Услед оваквих сучељавања немачких главних носилаца власти отежаван је рад окупационе управе, што се одражавало и на функционисање домаћих представника централне и локалне управе.[22]

Месном наредбом команданта Тихсена (број 2), објављеном 19. априла 1941. године[23] грађани Пожаревца су обавештени да немачке окупационе власти преузимају потпуну контролу над градом. Команда места била је позиционирана у згради тадашње Пожаревачке гимназије.[24] Предметном наредбом уведен је полицијски час, забрана одржавања јавних скупова и контрола кретања за одређене „категорије" становништва. Уведена је казна стрељањем за напад на припаднике немачке војске и власти, за крађу и саботажу, као и за све грађане који не предају оружје. Одређен је и датум до којег су сви припадници југословенске краљевске војске морали предати оружје услед потписане капитулације, као и датум до којег су се бивши осуђеници морали предати Командантури места. Производни капацитети су наставили са радом, а Градско Поглаварство је требало да формира комисију за утврђивање цена, организује редовно чишћење улица и неометано функционисање свих градских служби. Успостављена је строга контрола уласка у град, уз евидентирање свих придошлица. [25]Обавештења грађанству Пожаревца стизала су од команданта места Тихсена, крајскоманданта мајора Клаусена и генераллајтнанта Јупеа задуженог за округ Пожаревачки.

Уредбом о административној подели Србије на 14 округа уследиле су даље измене које су утицале и на немачки управни апарат. Надлежност 599. Обласне војноуправне команде је од децембра 1941. године проширена и на новоосноване округе: непосредно Београдски и посредно Пожаревачки. Контролисала је област Управе града Београда, Команде града и непосредно територију Београдског округа који је обухватао 9 срезова.

Војни архив Министарства одбране Републике Србије, Пожаревац, 2018., стр. 16-17.

20 Драган Богдановић-Буцић, *Записи из окупираног Пожаревца*, Пожаревац 1995, стр. 3.

21 Muharem Kreso, *Njemačka okupaciona uprava u Beogradu 1941-1944*, Beograd 1979, str. 192.

22 Др Јасмина Николић, др Маријана Мраовић, *Извештаји и наредбе Недићеве „Владе народног спаса" за округ Пожаревачки, 1943-1944. године – том други*, Зборник докумената 5, Историјски архив Пожаревац и Војни архив Министарства одбране Републике Србије, Пожаревац, 2019, стр. 5-7.

23 Историјски архив Пожаревац (у даљем тексту ИАП), Зб П I 1941/2.

24 Др Маријана Мраовић, *Србија и Пожаревачки округ под немачком окупацијом 1941-1944*, у: монографија групе аутора, „Србија и Пожаревац у Другом светском рату - окупациона управа, избеглице и просвета", Посебна издања, књига 12, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2015, стр. 9-125.

25 Мр Јасмина Николић, Драгана Милорадовић, *Плакат „визуелни скандал", одјек стварности и гласник пропаганде*, Изложбени каталози, каталог 15, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2009, стр. 9.

Окружне војноуправне команде су, са друге стране, добиле на значају. Тако је и Пожаревачки округ, са припадајућим срезовима и општинама, утврђен законским прописима из Краљевине Југославије, у периоду окупације представљао административно-територијалну целину под административном немачком управом. За управљање Пожаревачким округом (у чијем саставу је било 7 срезова) била је задужена 378. Окружна војноуправна команда (Kreisskommandantur 378), формирана од 378. месне команде II варијанте (Ortskommadantur 378/II) са седиштем у Пожаревцу. Током окупације немачке власти на подручју уже Србије нису вршиле промене постојећих граница округа и срезова. Није било случајева припајања села и општина унутар среске управе.[26]

Борба колаборационистичких окружних власти у Пожаревачком округу за сузбијање комунистичке активности и деловање Пожаревачког НОП одреда током 1941-1942. године

У Пожаревцу је истовремено са акцијама окупационих снага почело и организовано пружање отпора.[27] Почетком лета 1941. године око Пожаревца су се окупљали тзв. „шумци“ који су диверзантским акцијама прекинули саобраћај према Петровцу, Кучеву, Великом Градишту и Свилајнцу.[28] Присталице народноослободилачког покрета у Пожаревцу објавиле су *Проглас радницима и сељацима за борбу против фашиста и окупатора* 12. августа 1941. године.[29] Политбиро ЦК КПЈ руководио је акцијама новооснованих партизанских одреда, укључујући и Пожаревачки НОП одред непосредно потчињен Окружном комитету за Пожаревац. Наведени одред основан је 3. августа 1941. године са задатком да тежиште операција усмери на пруге у околини Пожаревца. Пожаревачки НОП одред имао је у почетку мали број бораца, углавном сељака, покренутих пре осећањем угрожености од окупатора уместо политичким разлозима. По свом социјалном саставу одред није био специфичан, чинили су га власи из Звижда, део интелектуалаца из Пожаревца и занатлије из Великог Градишта и Кучева. Порушено је неколико железничких гвоздених мостова и онемогућен је железнички саобраћај у том делу. Пожаревачки одред водио је током септембра 1941. године борбе са Немцима у околини Великог Градишта (где су имали утврђене положаје), код села Бистрице и на подручју Жагубице. Пожаревачки одред био је војнички неорганизован, а није одржавао ни директне везе са Главним штабом за Србију све до краја 1941. године. Убрзо по оснивању Пожаревачког одреда формирани су Млавски одред у околини Петровца и Моравски одред у Моравском срезу.

Након 20. новембра 1941. године услед појачаних дејстава јединица НОП у Петровцу на Млави формирана је слободна територија и образовани су први органи народноослободилачке војске у округу Пожаревачком. Сресни народноослободилачки одбори већ су постојали у Кучеву и Раброву.У Кучеву је сресни народноослободилачки одбор био активан у времену од 5. до 16. новембра 1941. године. Кучево је имало партизанску народну стражу, суд за грађанске спорове, помоћне привредне органе, а народна власт је покушала да организује функционисање на свим нивоима од превоза железницом до набавке.[30] На слободним територијама организована је санитетска служба, а основана је и партизанска болница код Кучева. Партизанске власти су на ослобођеним територијама организовале културно-просветни рад, а обновљен је и рад школа у селима округа Пожаревачког у којима је било учитеља.

---

26 Јасмина Живковић, *Територијална подела Пожаревачког (Браничевског) округа*, Посебна издања, књига *6*, Историјски архив Пожаревац, 2009, стр. 77-78.

27 Саша Марковић, *Стазама смелих - монографија Народноослободилачког рата на подручју општине Пожаревац*, Пожаревац, 1979, стр. 42,43,83,96, 97.

28 Група аутора, *Пожаревачка гимназија 1862-2012*, Пожаревац 2012, стр. 278-279.

29 ВА, група фондова НОВЈ, К 1641, ф 2, бр. рег.1-2

30 Branko Petranović, n.d.,str. 436-437.

„Влада народног спаса“ покушавала је да сузбије и уништи припаднике комунистичког покрета отпора на територији Србије и Пожаревачког округа.[31] Председник „Владе народног спаса“[32] бивши генерал Милан Недић је упутио неколико новообразованих одреда у околину Београда и дуж главне железничке комуникационе линије непосредно након формирања владе. Пандан партизанским одредима били су одреди „Владе народног спаса“ састављени од делова бивше југословенске краљевске војске, жандармерије, четника и националне омладине покрета „Збор“. Поменути одреди формирани су наредбом министра унутрашњих послова и министра рада као Одреди Српске државне страже (у даљем тексту СДС). Српска државна стража вршила је обуку и идеолошко васпитавање нових регрута кроз наставу у Жандармеријској подофицирској школи у Београду, патролну школу, рад на терену и специјализоване курсеве.[33] Према извештајима Команде жандармерије Министарства унутрашњих дела напади комуниста на државна надлештва и жандармеријске станице, општине и пореске управе учестали су почетком септембра 1941. године.[34] Посебно су били угрожени делови срезова: Гроцка, Смедерево, Пожаревац и Голубац. Среско начелство у Кучеву послало је неколико дописа Министарству унутрашњих послова у којима се жали на немогућност даљег рада на територији Звишког среза. Припадници покрета отпора су разоружали жандарме, тако да није било оружане власти, спаљене су архива начелства и свих општина у Пожаревачком срезу, контролисали су пругу Београд-Кучево, легитимисали путнике, прегледали послату пошту.[35] Начелник Звишког среза захтевао је премештај или стављање на располагање услед настале ситуације.[36] Након формирања велике слободне територије у западној Србији до краја септембра 1941. године (која је касније добила назив Ужичка Република) Немци су држали само изоловане гарнизоне. Између Пожаревца и Салаша створено је неколико слободних територија. До краја септембра Пожаревачки одред имао је 1200 бораца, а у октобру 1941. године су спојени сви одреди на територији Пожаревачког округа и формиран је окружни штаб под командом Вељка Дугошевића и полит-комесара Чеде Васовића.[37] У источној Србији ослобођено је Велико Градиште, Кучево и Голубац и образована је слободна територија у простору Пожаревца и Зајечара.

Операције немачких и јединица Српске државне страже у октобру и новембру 1941. године, као и пребацивање 113. немачке дивизије са Источног фронта довеле су до потискивања партизанских одреда према Ужицу, Златибору и Санџаку. Октобар 1941. године протекао је за новоформирани окружни штаб у борбама код Кличевца са жандармима, код села Сибнице у Моравском срезу са јединицама потпуковника Љубе Бабића, са Немцима у Мајданпеку, код Рудине главе, Клокочевца и Стубика. Наведене борбе у Пожаревачком округу исцрпеле су партизанске одреде тако да су у борбама

31 Др Јасмина Николић, др Маријана Мраовић, *Извештаји и наредбе Недићеве „Владе народног спаса“ за округ Пожаревачки, 1941-1942. године – том први*, Зборник докумената 4, Историјски архив Пожаревац и Војни архив Министарства одбране Републике Србије, Пожаревац, 2018, стр. 20-25.

32 Маријана Мраовић, „Од сурове стварности до алтернативне реалности. Пропаганда владе Милана Недића 1941-1944“, Београд, 2019.

33 ВА, група фондова Нда, К 33, ф 14, бр.рег. 2/14-5

34 У извештајима се помињу бројке у распону од 40 до 80 четника и комуниста који су палили архиве, бацали бомбе, нападали становништво немачког порекла у Пожаревцу и претили представницима општинских власти., Извештај Команде жандармерије пов. Ј. Б. број 194 од 7. септембра 1941. године, ВА, група фондова Нда, К 33, бр. рег. 12/11-2.

35 Сачувано је писмо Ђорђа Берановића, пристава тителског среза на раду у срезу Звишком са молбом за премештај, ВА, група фондова Нда, К 96, бр.рег. 17 /5-2.

36 Допис среског начелника Министарству унутрашњих послова бр. 4554 од 16. септембра 1941. године, ВА, група фондова Нда, К 95, бр.рег. 23 /4-3.

37 Комунисти су почели своје акције атентатом на судију Шебељског, диверзијом и паљењем жита у делу Пожаревца званом Меминац. Нападнут је власник месаре Јохан Бингел који је снабдевао Немце С. Марковић користио је у анализи комунистичке активности документ из Архива Србије-Извештај штаба Пожаревачког партизанског одредаод 26. октобра 1941. године.

током новембра 1941. године десетковани.[38] У борби код Гложане са четницима Воје Трибороћанина и СДС погинуо је командант Вељко Дугошевић. Најдуже су трајали сукоби са љотићевцима и недићевцима код Кучева, а велики број одреда СДС Милан Недић ангажовао је у борбама код Мишљеновца, Криваче и Петровца. Командант штаба Пожаревачког одреда Жарко Поповић упутио је 29. новембра 1941. године позив српском народу за борбу против окупатора и за национално ослобођење.[39]

У антикомунистичким акцијама представници колаборационистичке власти користили су се и пропагандом као једним од начина за смањивање бројности партизанских одреда и придобијање могућих „повратника". Окружни начелници су у складу са горе наведеним добили наређење да у својим начелствима оснују одсеке за пропаганду.[40] У радио-говору 14. септембра 1941. године председник Владе позивао је устанике у Пожаревцу да се до 17. септембра врате кућама, обећавајући им да ће бити поштеђени одговорности.[41] Поменути радио-говор био је објављен у листу *Ново време* као последњи позив и последња опомена председника Милана Недића српском народу.[42] Колаборационистичке власти су прогониле помагаче и јатаке, интернирале најближе сроднике као таоце и предузимале мере против „хушкача" у граду Пожаревцу. Првенствени задатак окружних начелника био је енергично чишћење Србије од комуниста.[43] Забрањено је свако партијско-политичко груписање, ознаке и рад на терену. Окружни начелници су били обавезни да прате рад чиновника и да уколико примете неке неправилности, корумпираност или сарадњу са комунистима удаље осумњичене чиновнике из управе и казне их према предвиђеним параметрима. Посебно је испитиван рад чиновника у оним крајевима где су комунисти били активни. Чиновници су дељени у три групе: они који су сарађивали са комунистима и партизанима, други који су им својим пасивним држањем омогућили рад и трећи који су били прогоњени од партизана, једини који су углавном задржали постављење. [44] У сваком од округа строго је било забрањено окупљање у кафанама и кафански живот, играње карата и билијара које би могло бити параван за размену политичких новости, ширење гласина и препричавање.

Најучинковитија мера против комуниста била је немачка оперативна сила и заједничко чишћење терена. Потенцирана је службена сарадња са немачким окупационим властима, поготово на нивоу окружних и среских власти.[45] Министарство унутрашњих послова издало је 19. новембра 1941. године наређење о извршењу мера за зимску против акцију ради даљег чишћења терена од „комунистичких, партизанских и сумњивих елемената" по свим окрузима у Србији, према којој је требало прикупити најсумњивије елементе и део њих послати преким судовима или у концентрационе логоре, а од мање опасних образовати радне чете.[46] Наведени „елементи" дељени су приликом хапшења у две групе. У првој су били они који су се теже огрешили о постојеће законе и стављани су под преке судове на поступак или одвођени у концентрационе логоре.[47]

---

38 Маријана Мраовић, „Рад Владе народног спаса на сузбијању комунистичке активности у Пожаревачком округу у другој половини 1941. године", у: *„Записи - Годишњак Историјског архива Пожаревац"*, година I, број 1, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2012, стр. 147-154.

39 ВА, група фондова Нда, бр.рег.11/1-2.

40 ВА, група фондова Нда, К 91, бр.рег. 16/1-6

41 ВА, група фондова Нда, К 1, бр.рег. 19/2-8

42 *Ново време*, 15. септембар 1941. године

43 ВА, група фондова Нда, К 91, бр.рег. 16/1-1

44 ВА, група фондова Нда, К 91, бр. рег. 16/1-4

45 *Понедељак*, 13. октобар 1941.

46 Наредба Министарства унутрашњих послова I бр. 11995 од 19. новембра 1941. године

47 Др Маријана Мраовић, *Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945*, у: Група аутора, „Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945", Изложбени каталози, каталог 28, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2020, стр. 26, 34-41.

Мање опасни су чинили радне чете које су употребљаване за јавне радове и друге текуће послове. На основу извештаја Министарства правде већ крајем септембра било је, услед великог броја затвореника и логораша немогуће регулисати питање исхране кажњеника. У то време управе казнених завода у Нишу и Пожаревцу имале су на издржавању казне око 2000 осуђеника. Наредбом Председништва Министарског савета од 22. новембра 1941. године приступило се оспособљавању оштећених саобраћајних објеката у партизанским диверзијама, средстава, као и приватних добара.

Удео домаћих власти у гушењу устанка у Шумадији и Западној Србији био је значајан у начину регулисања рада и припреме среских начелстава за борбу против комуниста на терену и у позадини. У том циљу је председник Владе, на иницијативу Министарства унутрашњих послова, сазвао конференцију шефова свих банских управа и среских начелника. Конференција је одржана 14. новембра 1941. године у Београду на тему антикомунистичке акције на широком плану.[48] Среским начелницима стављено је у задатак да организују обавештајну службу по селима и варошима, очисте општинске апарате од сумњивих елемената и утврде бројно стање припадника мушке популације у селима који су били способни за борбу.[49] Рад „Владе народног спаса“ и немачких власти на сузбијању комунистичких акција наметнуо је потребу реорганизације административне поделе окупиране српске територије и успостављање повезаности централне и локалне управе.[50] Наведена повезаност односила се на потпуну контролу рада представника локалне управе. Требало је онемогућити поновно распламсавање устанка на пролеће 1942. године и подстаћи максимално ангажовање сељаштва на пољопривредним радовима.[51] „Влада народног спаса“ почела је да спроводи административне реформе након гушења устанка, укидањем бановина и увођењем округа. Децентрализација до нивоа округа одговарала је организацији и функционисању немачких окупационих власти.[52] Читава окупациона зона подељена је на 14 округа.[53] Окрузи су добили широка овлашћења као управне и самоуправне јединице.[54] Окружни начелници су добили посебне ингеренције у циљу јачања управног положаја као представника локалних власти.[55] Окружним начелницима су осим цивилног сектора дата овлашћења над

48 ВА, група фондова Нда, К 1А, Ф 1, бр. рег. 26/1-3., Одељење за државну заштиту Министарства унутрашњих послова, Наредба председника Владе среским начелницима од 19. новембра 1941. године.

49 Срески начелници били су дужни да доставе спискове мушкараца који су одбегли у шуму, спискове мушкараца који нису одбегли, али живе ван општине, спискове погинулих са територије среза и околности под којима су страдали, спискове повратника из шуме са разлозима због којих су се вратили, као и спискове нових житеља по срезовима. Свако лице које је путовало ван сталног места боравка морало је поседовати легитимацију и посебну објаву за свако путовање.

50 Територија се до тада делила на бановине, округе и срезове као и пре Другог светског рата. Немачки извори о питању административне реорганизације нису обимни, иако је читава акција била спроведена управо на немачку иницијативу и уз надзор Управног штаба Војноуправног команданта.

51 Недићев говор: „Образовао сам владу Народног спаса „Декларација“, *„Ново време“* од 2. септембра 1941. године. насловна страна, наставак на страни 3: „Српска влада је израз воље српског народа.“.

52 Бенцлер у свом извештају помиње да је саобраћај био далеко сигурнији након реформе и да су железнице могле несметано функционисати. ВА, група фондова На, Микрофилмована архивска грађа Националног архива у Вашингтону, NAV-N-T-501, 256/1052-4.

53 *Уредба о административној подели Србије*, *„Службене новине“*, број 136-А, од 26. децембра 1941. године, стр. 1-4.

54 Град Београд са околином је као Управа града Београда изједначен са осталим окрузима. Предвиђено је укидање бановина у што краћем року. Према одредбама *Уредбе* управно подручје помоћника бана Дунавске бановине постало је Округ банатски који је задржао уређење и управу по одредбама *Уредбе о унутрашњој управи у Банату* од 14. јуна 1941. године. Округ косовско-митровачки је задржао уређење и управу по одредбама о уређењу и управи у области Косова од 8. августа 1941. године.

55 Милан Недић је у посебном распису свим среским начелницима наложио да изврше организационе, политичке и финансијске припреме за спровођење *Уредбе о административној подели Србије*. Имали су највишу политичку и општу управну власт у округу и обављали дужност уз помоћ политичко-управних чиновника, стручних референата и помоћног особља., ВА, група фондова Нда, К 19, бр. рег. 23/6.

јединицама Српске државне страже на административном простору одређеног округа.[56] Преко својих потчињених у срезовима и општинама почетком и средином месеца достављали су Одељењу јавне безбедности МУП-а извештаје о општој ситуацији у округу, расположењу и стремљењима народа, предузетим мерама и постигнутим резултатима.[57] Окружни начелници су у седиштима фелдкомандантура у Београду, Нишу и Краљеву добили специјална овлашћења да прослеђују својим колегама на територији сваке фелдкомандантуре директиве и „сугестије" немачких власти. Председник Владе донео је на предлог министра унутрашњих послова Указ о постављењу 14 окружних начелника и њихових помоћника.[58] Новопостављени окружни начелници били су углавном предратни банови, сресконачелници, полицијски писари, жандармеријски наредници и адвокати. На чело **Пожаревачког округа** постављен је судски пуковник Душан Јевтић који је био полицијски писар и сресконачелник. Његов помоћник био је Радомир Петровић, саветник у Министарству унутрашњих дела. Јевтић је на месту окружног начелника остао до маја 1942. године када га је заменио Милан Калабић, дотадашњи окружни начелник у Крагујевцу. На овој дужности Калабић је остао до почетка октобра 1942. године када је са још три окружна начелника ухапшен и стрељан крајем исте године као сарадник покрета Драже Михаиловића.[59] Калабића је на дужности наследио Драгољуб Маринковић који је био начелник Пожаревачког округа до краја окупације. Председник владе и министар унутрашњих послова издали су преко Одељења за државну заштиту Министарства унутрашњих послова образложење о постављању на дужност и директиве за рад окружним начелницима.[60]

Рад на терену био је олакшан с обзиром на већ постојећу *Уредбу о уклањању национално непоузданих чиновника из јавне службе* и *Наређење председника владе од 24. децембра 1941. године о забрани враћања у службу компромитованих чиновника*.[61] Такви чиновници били су подвргнути даљем испитивању на суду или депортовани у логор у зависности од степена кривице.[62]

У духу „обнове" Пожаревачки округ дочекао је пролеће 1942. године када се активности покрета отпора, укључујући и партизански, обнављају и трају несмањеним интензитетом током читаве године.[63] Руководство партизанског покрета отпора

---

56 Милан Борковић, *Контрареволуција у Србији. Квислиншка управа 1941-1944, књига прва*, Београд, 1979, стр. 288.

57 Члан 16. *Уредбе о административној подели Србије*: „Пратећи све значајне појаве економског, културног и социјалног живота у округу, окружни начелник је дужан да о њима као и о стању јавне безбедности и о свима важним догађајима у округу подноси Министарству унутрашњих послова односно надлежном ресорном Министру појединачне и повремене извештаје са евентуалним предлозима."

58 *Ново време*, 28. и 30. децембар 1941.

59 Драган Алексић, *Србија под немачком окупацијом у Другом светском рату. Особености окупационе управе, у: Ослобођење Београда 1944*, Зборник радова, ИНИС, Београд 2010, стр. 69-70.

60 ВА, група фондова Нда, К 91, бр. рег. 16/1-1. Београдским округом управљао је полицијски службеник Павле Ђорђевић који је до тада вршио дужности сресконачелника, управника полиције и начелника Управног одељења банске управе. Ваљевски округ водио је жандармеријски потпуковник Драгомир Лукић, а Зајечарски округ потпуковник Владимир Нешковић. Адвокат Милија Диковић постављен је на чело Краљевачког округа, а др Иван Ђорђевић, лекар и бан Моравске бановине на место начелника Крушевачког округа. Лесковачким округом управљао је начелник пуковник Сретен Страњаковић, који се истакао у акцијама против Ужичке републике. Моравски округ предводио је полицијски службеник Драгутин Бошковић. Правник Чедомир Младеновић био је постављен на чело Нишког округа, а Будимир Кораћ, жандармеријски наредник за начелника Ужичког округа. Полицијски службеник Душан Поповић предводио је Шабачки округ.

61 *Уредбом о уклањању национално непоузданих чиновника из јавне службе* службеници су отпуштани из државне службе и губили су сва стечена права, од којих је најважније било право на пензију. Три дана пре доношења уредбе, 3. августа 1941. године, у *„Новом времену"* је објављен чланак Лазара Прокића под насловом: *„Смена или промена?"* у коме се Прокић заузима за смену свих службеника преосталих из старог система, с обзиром да је немогуће променити њихова схватања и привржености претходном режиму.

62 ВА, група фондова Нда, К 91, бр. рег. 16/1-3.

63 Др Јасмина Николић, др Маријана Мраовић, *Извештаји и наредбе Недићеве „Владе народног спаса" за Округ Пожаревачки, 1941-1942. године - том први*, Зборник докумената 4, Историјски архив Пожаревац

задужено за Пожаревачки округ било је углавном млађе старосне доби. Партизанске одреде предводили су Јован Шербановић, студент медицине из Лознице, Живојни Поповић-Уча, учитељ из Раброва, Бошко Вребалов, лекар из Београда, Сима Симић Кока, студент медицине из Ракинца.[64] Партизански одреди на челу са Драгишом Миладиновићем, Живојином Поповићем и Мишом Ћурчијом, били су активни на територији читавог округа, а посебно у области око града.[65] Локална управа је за постојеће стање у округу оптуживала припаднике комунистичког покрета, а Предстојништво градске полиције у Пожаревцу обављало је ревносну и редовну контролу свих сумњивих лица.[66] Локалне власти покушавале су да репресивним мерама утичу и на родитеље припадника партизанског покрета, што је имало утицаја на одређени број младих који су се предали. Учестала пропаганда партизанског покрета отпора резултовала је све чешћом појавом пропагандних летака на сеоским зградама, посебно крајем 1942. године. Већина летака садржала је потпис команданта Народноослободилачког одреда за Округ Пожаревачки Вељка Дугошевића.

Централна власт радила је на што квалитетнијем организовању локалне управе. Окружни и сески начелници свакодневно су информисани о централној политици и интенцијама председника Владе у даљем вођењу политичко-пропагандног рада и организације свакодневног живота на нивоу округа, уз задатке, директиве и инструкције. У склопу сваке директиве налазило се, директно или индиректно, упутство окружним начелницима за вршење идеолошког и пропагандног рада међу народом и сарадњу са Одељењем за пропаганду.[67] Били су карика која је повезивала народ са централним органима државне власти. Најважнија дужност окружних начелника односила се на антикомунистичко ангажовање на свим пољима. У циљу чишћења терена од комуниста окружни начелници требали су да се старају о извршењу наређених мера за зимску противакцију,

Приоритетни задаци окружних начелника су се односили на оспособљавање инфраструктуре, јавних и приватних добара оштећених у комунистичким саботажама, успостављање редовног саобраћаја уз коришћење радних чета и других расположивих средстава. Према директиви за оснивање одбора за зимску помоћ у окружним и сеским местима били су задужени да ангажују угледне и утицајне људе којима би дали „подстрека за агилан рад“ на збрињавању пострадалих, избеглих лица и сиротиње што је такође био „један део великог плана обнове Србије“.[68] Један од задатака односио се на подмиривање основних потреба сељаштва, уз пропагирање солидарности и узајамне испомоћи приликом обављања пољских радова. Као један од приоритета истакнута је координација појединих оружаних одреда на које је требало утицати да се према народу опходе коректно, без реквизиција и испада.[69] Окружним начелницима је саветовано да успоставе што тешњи контакт и присну сарадњу са немачким властима.[70]

Прва половина 1942. године протекла је у знаку реорганизације према *Уредби о*

и Војни архив Министарства одбране Републике Србије, Пожаревац, 2018, стр. 30-36.

64 Извештај окружног начелника у Пожаревцу за јун 1942. године, ВА, група фондова Нда, К 21, ф 2, д 49.

65 Извештај окружног начелника у Пожаревцу, ВА, група фондова Нда, К 20, ф 4, д 47.

66 Извештај Предстојништва градске полиције од 21.06.1942. године, ВА, група фондова Нда, К 139, бр.рег. 1-2.

67 Комунистичке власти су биле свесне изузетне важности пропагандног рада Недићеве владе па се тако у Оптужници против Милана Недића из 1946. године (тачка 3.) наводи као једна од кључних тачака његово пропагандно деловање одмах након образовања Владе народног спаса,, ВА, група фондова Нда, К 1, бр. рег 26/1-5.

68 Исто, бр. рег. 16/1-5.

69 Исто, бр. рег 19/2-17.

70 ВА, група фондова Нда, К 1, бр. рег 19/2-2. Председник владе одржао је 27. децембра 1941. године конференцију у згради Председништва Министарског савета са новопостављеним окружним начелницима поводом реформе административне власти и њиховог увођења у дужност Конференцији су присуствовали Милан Аћимовић и његов помоћник Цветан Ђорђевић, као и Танасије Динић, изванредни комесар за чиновничка питања.

административној подели Србије, уз низ одржаних конференција, састанака, анализа и дискусија у које су посебно били укључени Министарство унутрашњих послова и Управни штаб војно-управног заповедника Србије.[71] Председништво Министарског савета прописало је *Уредбу о финансирању округа, уређењу њихове финансијске службе и ликвидирању бановина*.[72] Почетком фебруара 1942. године одржана је конференција представника централне и локалне управе на којој су анализирани резултати једномесечног рада начелника у окрузима, учинак чишћења комунистичких групација на терену и резултати пропагандног рада након увођења нове административне поделе.[73] Питање спречавања комунистичких акција у окрузима било је уско повезано са питањем успешног спровођења антикомунистичке пропаганде у чијој организацији су кључну улогу имали представници локалне управе.[74] Представници централне власти су се плашили не само комунистичке акције, већ и акције Драже Михаиловића.

Централна власт је на основу извештаја окружних начелника водила привредну политику и регулисала питања везана за свакодневни живот становништва. Приоритетна питања односила су се на регулисање исхране становништва у градовима и пасивним срезовима, као и вршење привредне пропаганде међу сељаштвом којом би се умирио народ и олакшале реквизиције хране. Реквизиције су вршене пре пролећа како би се избегло прилажење сељака комунистима.[75]

Окупирана Србија, НОВЈ и Округ Пожаревачки од слома устанка до краја 1942. године

Формирањем Источног фронта ангажоване су бројне фашистичке снаге чиме је Балкан донекле војнички запостављен и комунисти су лакше започели борбу.[76] У време највећих борби на Источном фронту када су немачке трупе напредовале према Москви и Лењинграду у западној Србији и Шумадији водиле су се борбе са немачким оперативним јединицама.[77] Након стварања слободне територије у Западној Србији на саветовању у Столицама решена су питања војне структуре и организације, командног система, начина мобилизације и утврђени су јединствени називи војних и политичких организација, ознаке, заклетве, војна дисциплина и друго. Главни штаб преименован је у Врховни штаб.

Низ инцидената и сукоба који су уследили између партизанских јединица и јединица Југословенске војске у отаџбини на ослобођеној територији представљали су увод у грађански рат и олакшавајућу околност која је допринела успеху немачког продора. Совјетској влади није одговарао овакав став из разлога сумњи у успех народноослободилачког покрета, нарушавања мита о јединству антифашистичке коалиције и чињенице да су четници били међународно призната антиокупаторска снага, а њихов командант Драгољуб Михаиловић министар војске и морнарице. У том периоду совјетска влада је још увек одмеравала партизанске и четничке снаге и могућности за касније освајање власти. Стаљин није у потпуности био сигуран ко ће постати експонент совјетске политике у будућој држави па је одржавао контакте са

71 Милан Аћимовић одржао је говор преко Радио-Београда 4. јануара 1942. године у коме обавештава становништво о предностима поделе на округе и бољитку који ће нова подела донети.,"*Ново време*" од 4. јануара1942. године.

72 *Службене новине*, бр. 6/42, бр. 124, 12. јануар 1942. године.

73 На првој седници која је почела са радом 5. фебруара 1942. године, осим представника централних власти били су присутни окружни начелници Београдског, Ваљевског, Шабачког, Ужичког, Краљевачког, Крушевачког, Нишког, Лесковачког, Моравског и Пожаревачког округа. За сваку седницу вођене су стенографске белешке изузев треће по реду када није сачињен записник. Нда. К 1а, бр. рег.2/29.

74 ВА, група фондова Нда, К 1, бр. рег 21/2-8.

75 Исто, бр. рег. 21/2-83.

76 Б. Петрановић, *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, Београд 1992, стр.229

77 Стаљин је у време савезничких расправа о отварању другог фронта у септембру 1941. као инвазиони простор помињао Балкан, обзиром на снагу југословенских партизанских јединица.

обе стране. Грађански рат који се проширио се на читаву југословенску територију исцрпео је одбрамбену моћ четника и партизана и олакшао покрете немачких трупа. Изгубљена је територија Ужичке републике, започеле су четничке операције у Црној Гори, Источној Босни и Херцеговини, партизани су доживели пораз у Плевљима и почела је оштра зима.[78]

КПЈ је постепено, али сигурно стицала легитимет у светском комунистичком покрету и излазила из анонимности совјетског покровитељства. Процес фактичке федерализације Југославије био је специфичан од почетка народноослободилачке борбе.[79] Следивши поруку Москве Тито је образовао Извршни одбор АВНОЈ-а, владу без ресора спољних послова и народне одбране.[80]

Устанак у Србији угушен је након пристизања војних појачања немачким снагама у окупираној Србији, тешких борби и репресалија немачке војске над становништвом. Сукоби су почели у околини Ужица крајем октобра 1941. године. Део самосталних четничких одреда почео је у том периоду заједнички да делује са Недићевом војском. Устанак је угушен почетком децембра 1941. године, а партизанске снаге протеране су са територије окупиране Србије. У исто време у операцији под називом „Михаиловић" Немци су нанели велике губитке четницима Драже Михаиловића који је у последњем тренутку избегао хапшење. Уследио је терор над локалним становништвом у Шапцу, Краљеву и Крагујевцу.[81] Након оваквог развоја догађаја немачке власти предузеле су уз помоћ колаборационистичке владе по окрузима низ активности у циљу обезбеђивања граница као превенцију против нових појава отпора и на сузбијању даље комунистичке агитације.[82]

Председник „Владе народног спаса" је немачке власти упозоравао на могућност новог комунистичког устанка, као и на негативне ефекте бугарских и усташких злочина. Ситуација је била посебно тешка у време проширења бугарске окупационе зоне и повећања разреза за реквизицију хране.[83] Председник владе није добио подршку војних заповедника у Србији и представника Вермахта и СС иако је неколико пута писао др Харалду Турнеру о злочинима усташа и тешком стању српског народа у НДХ. У наређењу Министарства унутрашњих послова свим окружним начелницима од 3. марта 1942. године истакао потребу активнијег рада на анулирању ефеката комунистичке пропаганде у појединим срезовима, као и потребу да се стане на пут ширењу гласина о немирима у пролеће и избијању Дражиног устанка.[84] Вршио је процене ситуације на терену на основу више фактора: преко извештаја окружних начелника, преко обавештајних извештаја представника одреда СДС и СДК, као и извештаја владиних референата за пропаганду и изасланика председника Владе. Непостојање свести о важности политичко-пропагандног деловања на терену било је присутно код неколицине представника окружних власти, док је у случају пожаревачког окружног начелника ситуација била дијаметрално супротна.[85]

Територија округа Пожаревачког била је у пролеће 1942. године поприште

78 Архив Војноисторијског института (у даљем тексту АВИИ) , *Зборник НОР*, том I, књига 2, док. 60

79 Б. Петрановић, *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, Београд 1992, стр. 522

80 *Односи Југославије и Русије 1941-1945: документи и материјали*, Београд 1996, док. бр.191

81 Др Маријана Мраовић, *Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945*, у: Група аутора, „Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945", Изложбени каталози, каталог 28, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2020, стр. 26-41.

82 Milan Borković, *n.d.*, knj. 1, str. 253–262; Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939–1945*, str. 459–463.

83 Маријана Мраовић, *Пропаганда домаће управе у Србији 1941-1944. године*, Зборник радова „Генерал Милан Недић и домаћа управа у Србији 1941-1944. године. Научни погледи", Зборник радова са округлог стола на Филозофском факултету у Београду у јуну 2016. године, Музеј жртава геноцида, Београд 2017, стр. 123-159.

84 ВА, група фондова Нда, К 20, бр.рег. 11/3-1.

85 ВА, група фондова Нда, К 21, бр. рег. 7/1.

деловања различитих оружаних одреда, што је у закључку редовног извештаја изнео окружни начелник Душан Јевтић, нагласивши да "безбедност округа није онаква каква би требало да буде".[86] Учестали су напади комуниста на одреде СДС, СДК и „регуларне" (легализоване) четнике. Сва лица за која се установи да су комунисти и да су били у партизанским одредима морала су бити под хитно изолована без обзира на интервенције са стране. Због спорадичних сукоба са комунистима и појачане пропаганде Москве и Лондона, а без могућности ангажовања искусног кадра на пропагандним активностима, пожаревачки окружни начелник започео је обилазак подручне територије како би среским начелницима појаснио политичку и војну ситуацију и упутио их да изврше ревизију свега учињеног у отклањању опасности од комунистичких елемената.[87]Поменути начин политичко-пропагандног деловања ометан је и неадекватним начинима којима су немачке власти покушавале решити проблеме на терену услед слабог познавања менталитета српског народа. Начелник Пожаревачког округа се жалио да му није у обећаном року упућено лице из Одељења за пропаганду тако да је био принуђен да самоиницијативно организује пропагандни рад.[88] Издао је и пропагандни плакат за територију Пожаревачког округа.[89] Све до летњих месеци приман је од Крајскомандантуре пропаганди материјал који су даље сремски начелници дистирбуирали по округу.[90] Одржао је неколико предавања локалним просветним радницима како би им указао на прави начин усмеравања ученика у школи и ван наставе. Посветио се организовању рада пољопривредних референата, популарисању планске пољопривредне производње и збрињавању избеглица. Заједно са министром Радосављевићем одржао је конференцију пољопривредницима Пожаревачког округа у којој је пропагирао прикупљање хране ради откупа. Проблем у овом периоду на територији округа Пожаревачког представљао је рад румунске пропаганде и растурање листа *Надежда* међу лицима која су се у заробљеништву декларисала да су румунског порекла и пуштена су кућама. [91]

Успешност пропагандних акција које су спроводила окружна начелства била је стални предмет бављења централних органа власти, те су министри и чланови Владе у оквиру организоване пропагандне акције, као и повереници и изасланици председника Владе, обилазили терен, одржавали зборове, конференције, држали предавања и директно међу народом проверавали учинак локалне пропаганде.[92]

Немачке власти су у другој половини 1942. године спровеле озбиљнију проверу начина на који су окружни и сремски начелници вршили своју дужност, па су представници Владе били принуђени да санкционишу неке од њих. Током јуна 1942. године Харалд Турнер је са својим замеником Георгом Киселом у пратњи Милана Аћимовића обишао све округе на територији Србије како би се лично уверио у оправданост увођења нове административне поделе и успешност сарадње између сремских и окружних начелника и председника општина са једне и немачких власти

86 Извештај окружног начелника округа Пожаревачког Душана Јевтића министру унутрашњих послова од 1. марта 1942. године. ВА, група фондова Нда, К 20, ф 4, д 47.

87 Др Маријана Мраовић, Јасмина Живковић, Слободанка Цветковић, *Србија и Пожаревац у Другом светском рату-окупациона управа, избеглице и просвета*, Посебна издања, књига 12, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2015, стр. 9-125.

88 Извештај окружног начелника округа Пожаревачког Душана Јевтића министру унутрашњих послова од 1. марта 1942. године. ВА, група фондова Нда, К 20, бр. рег 47/4-1.Текст поменутог плаката одговарао је инструкцијама Одељења за пропаганду: које ће бити последице по становништво уколико се не сачува ред и мир, штетност пропаганде Лондона и Москве, уз позив на прогањање и потказивање партизана.

89 Исто, стр. 6.

90 ВА, група фондова Нда, К 21, бр. рег. 10/1.

91 Лист *Надежда* штампан је у Вршцу. Директор листа био је др Александар С. Буторка, а ректор професор Кузман Лападату. Лист је заступао тезу да делови Пожаревачког округа треба да се припоје Румунији.

92 ВА, група фондова Нда, К 20, бр. рег. 42/5.

са друге стране.[93] Посебно је био заинтересован за припреме за жетву, слање радне снаге у Бор и Костолац и за резултате борбе против припадника партизанског покрета. Издао је наређење свим фелдкомандантурама у Србији у којем им је скренуо пажњу да из крајева који су наклоњенији устаничком покрету пошаљу што више људи на рад у руднике што је била у „погодна мера за сузбијање покрета".[94]

Осим ратних потешкоћа, локалне власти округа Пожаревачког суочиле су се са отежаним снабдевањем и исхраном становништва услед изузетно сушне године, слабог рода најважнијих пољопривредних култура, као и услед високих разреза немачких окупационих власти и појачаног прилива избеглица које је требало прехранити.[95] Градска средина била је посебно проблематична по наведеном питању, као и по питању повећаног броја крађа прехрамбених намирница.[96] Влада је на јесен донела наредбу о откупу кукуруза, према инструкцијама немачких власти, која ће током следеће године довести сељаштво, немоћно да одговори превеликим потраживањима окупатора, у тешку ситуацију.

Стање безбедности на територији округа Пожаревачког у јесењем периоду 1942. године остало је неизмењено, имајући у виду да су у околини Пожаревца и на територији читавог округа били и даље активни припадници оба покрета отпора. Четнички одреди су су деловали углавном на подручју млавског, хомољског и деспотовачког среза. Окружни начелник је нагласио у једном од својих извештаја да народ није расположен према четницима због учесталих реквизиција хране и због хапшења од стране немачких власти.[97] Месец октобар 1942. године у округу Пожаревачком обележиле су претње немачког команданта вођама покрета отпора и становништву Пожаревца услед заробљавања два немачка војника. У децембру 1942. године је објављена нова наредба немачког команданта која се односила на хитну предају два припадника немачких ваздухопловних јединица до средине месеца уз претњу да ће у супротном бити сукцесивно одвођени таоци на стрељање.[98] У истом месецу миниран је мост на железничкој прузи Пожаревац-Петровац од стране четника Драже Михаиловића и оборени су телефонски стубови. У знак одмазде Немци су 15. децембра 1942. године стрељали 50 присталица Југословенске војске у отаџбини, односно четничког покрета, како стоји у обавештењу генерала Бадера.[99]

Министарство унутрашњих послова издало је крајем децембра 1942. године наредбу окружним начелницима о специјалној контроли над сељаштвом и организовању пропаганде у разним формама. Посебну пажњу требало је да обрате на усмену пропаганду, јер је сеоско становништво у великој мери било неписмено, а ни радио-пропаганда није била свугде могућа.[100]

НОВЈ 1943-1944. године и борба КПЈ за револуционарно освајање власти

Крај 1942. и почетак 1943. године означавали су озбиљну прекретницу на светским

93 У Нишу је у периоду од 24. до 29. јуна 1942. године одржана конференција којој су присуствовали 3 окружна и 22 среска начелника и 389 председника општина са територије Нишког, Зајечарског и Лесковачког округа.

94 ВА, микрофилмована архивска грађа националног архива у Вашингтону, NAV-N-T-501, 249/55.

95 Извештај окружног начелника округа Пожаревачког министру унутрашњих послова за август 1942. године., ВА, група фондова Нда, К 21, ф 4, д 31.; Маријана Мраовић, „Од сурове стварности до алтернативне реалности. Пропаганда владе Милана Недића 1941-1944", Београд 2019, стр. 264-290.

96 Исто.

97 Извештај окружног начелника округа Пожаревачког министру унутрашњих послова од 1. до 15. јануара 1943. године. ВА, група фондова Нда, К 22, ф 1, д 46.

98 На знање, заповедник немачке војне силе округа Пожаревачког Јупе 29. октобра и 1. децембра 1942. године., ИАП, Зб П I 1942.

99 ИАП, Зб П I 1942.

100 ВА, група фондова Нда, К 59, бр. рег. 4/6 -1

фронтовима. Црвена армија била је у сталној стратегијској офанзиви после победе код Стаљинграда. У складу са наведеним, уз подршку југословенском револуционарном покрету наступала је према осталим чланицама антихитлеровске коалиције.[101] Током Молотовљевих посета Лондону и Вашингтону у мају и јуну 1943. године дошло је до уговорних регулисања савеза великих антифашистичких сила, који су са Вашингтонском декларацијом чинили основу антифашистичког савеза. Британија је променила политику према Југославији тако што је наставила одржавање везе са четницима са једне стране, а са друге је успоставила контакте са народноослободилачким покретом. У Врховни штаб НОВ и ПОЈ крајем маја 1943. године дошла је британска војна мисија са капетанима Билом Сјуартом и Вилијемом Дикином што је био први службени контакт. Дикинов долазак био је од велике важности за партизански покрет.[102] Слањем бригадира Фицроја Маклина у Југославију у септембру 1943. године, Британци су и de facto признали НОВЈ.[103]

Тито се сагласио са одлуком о распуштању Коминтерне у јуну 1943. године. Везе са Москвом одржаване су без прекида преко Георгија Димитрова, начелника Информативног одељења ЦК СКП. Тито је и даље задржао право достављања информација, поготово о четничком покрету, консултовања и координације као генерални секретар КПЈ. Добивши од бугарских комуниста који су стигли на слободну територију Југославије са Штерју Атанасовом информацију о припремама конференције велике тројице (Конференција министара спољних послова од 19. до 30. октобра 1943. године)[104] обратио се Москви и обавестио совјетски државни врх о одржавању Другог заседања АВНОЈ-а и упутио поздравни телеграм Стаљину.[105] Одузета је легитимност југословенској избегличкој влади. Суспендован је монарх, проглашена је федерација и АВНОЈ је конституисан у највиши орган југословенске федерације. АВНОЈ је из своје средине изабрао Национални комитет ослобођења Југославије (у даљем тексту НКОЈ) као извршни орган, у ствари привремену владу нове Југославије. До формалног признања НОВЈ дошло је на Техеранској конференцији (новембар-децембар 1943. године) велике тројице: Стаљина, Черчила и Рузвелта. У њеним тајним одредбама садржана је одлука да се партизански покрет у Југославији помогне свим расположивим снагама, како командосима, тако и „провијантом". Британци су значајно помогли партизански покрет ширењем пропаганде и афирмисањем Тита као команданта највеће герилске армије у ратом захваћеној Европи. Тиме је НОВЈ постала равноправни војни чинилац коалиције Уједињених народа. По повратку из Техерана Черчил је према Југославији формулисао политику компромиса (одговарала му је Титова политика за стварање југословенске федерације уместо Михаиловићеве „пансрпске Југославије") којој је у децембру 1943. године пришао и Совјетски Савез. Совјетска влада се сложила да су одлуке Другог заседања АВНОЈ-а „позитивне чињенице"

Покушај продора НОВЈ у Србију био је немогућ без почетка немачке евакуације са Балкана, условљене освајањем Румуније и Бугарске од стране Црвене армије и избијањем совјетских трупа на Дунав. Совјетском Савезу било је важно да у тој фази рата одржи добре односе са Великом Британијом. Стаљину није одговарало да револуција победи без помоћи Црвене армије. Било каква оргиналност у извођењу револуционарног преврата није била у складу са догматским представама совјетског вође о ширењу социјализма. Требало је тактичким средствима, у облику офанзивне

101 На мети велике непријатељске офанзиве била је у јануару 1943. године територија у централном југословенском подручју, а југословенски Врховни Штаб планирао је пребацивање у источне делове југословенске територије у време савезничког искрцавања у Северној Африци и совјетске противофанзиве код Стаљинграда.

102 Б.Петрановић, *Историја Југославије 1918-1978*, Београд 1981, стр. 316

103 Б. Петрановић, *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, Београд 1992, стр.583

104 *Односи Југославије и Русије 1941-1945: документи и материјали*, Београд 1996, док. бр. 242

105 Исто, док.бр.255

стратегијске политике великих савезника пронаћи тачку ослонца у потенцијално победничком покрету.[106]

Черчил је све више популарисао политику компромиса обзиром да Велика Британија није имала довољно војних снага на Балкану да спречи победу другачијих идеолошко-политичких покрета. Совјети су имали војну премоћ и Стаљин се уз Рузвелтову подршку опирао искрцавању британских трупа на Балкану и југу Европе.[107] Совјетски Савез је тајно подржавао НОВЈ, а јавно бранио његове позиције као важног фактора у борби против Трећег Рајха и његових сателита, што му је давало легалну основу као спољашњем заштитнику југословенске стране у оквиру коалиције. Черчил је регулисао спор настао око Југославије на Техеранској конференцији.[108]

Размена војних мисија две државе допринела је јачању југословенских позиција.[109] Савезници су ради онемогућавања даљег немачког отпора бомбардовањем војних објеката, постројења, важних саобраћајних пунктова ослабили немачку надмоћ у ваздуху. Уследила су бомбардовања градова коришћењем „тепих бомби" и велике жртве међу цивилним становништвом. Београд је бомбардован на Ускрс 1944. године, а у мају је Подгорица сравњена са земљом. На удару савезничке авијације нашли су се Лесковац, Ниш, Краљево и други градови, чак и у НДХ. Британци су користећи надмоћ у ваздуху и амерички ратни материјал настојали да овим бомбардовањем онемогуће Немце да помогну фелдмаршала Кеселринга у Италији.

Истовремено са ратним дејствима водила се и борба емигрантске владе за задржавање постојећих и осигуравање будућих позиција у новој југословенској држави. Југославија је у то време била у центру светске дипломатије и интересовања великих сила. Пурићевим падом створени су услови да краљ, под британским утицајем десигнира за новог председника Владе Ивана Шубашића, бана бановине Хрватске и првака ХСС-а који је боравио у Америци и изјашњавао се у прилог НОР-у, ради потискивања Михаиловића као симбола српских снага у емиграцији и у земљи.

Приликом преговора Тито-Шубашић у јуну 1944. године дошло је до формалне ревизије одлука Другог заседања АВНОЈ-а.[110] Председник НКОЈ-а био је о садржају преписке Молотов-Шубашић и о другим совјетским потезима обавештаван преко шефа Совјетске војне мисије генерал- лајтнанта Корњејева. [111] У Титовим порукама Стаљину и Молотову осим неповерења према британској политици преовлађивало је уверење у скори расплет по доласку совјетских трупа. Преговори са Шубашићем почињали су у отежаној ситуацији због десанта на Дрвар, немачке офанзиве и Титовог одвајања први пут у току рата од јединица НОВЈ на копну. Тито је совјетским авионом пребачен са Купрешког поља у Италију, одакле је 7. јуна у зору стигао британским разарачем на Вис. Поред јединица 26. дивизије и морнарице НОВЈ на Вису је тада било и пет хиљада британских командоса.

После заједничких преговора у августу 1944. године у Италији су и Тито и Шубашић дали изјаве по питању састава будуће владе. Тито је прихватио захтев да у Југославији неће бити уведен комунизам, а Шубашић је у својој Декларацији прихватио све најважније тековине НОР-а: федеративно уређење, демократски поредак, одао признање НОВЈ и осудио колаборацију.[112]

Операција за ослобођење Србије попримила је другачији ток у складу са Титовим планираним путовањем за Москву. Ово је било друго Титово ратно путовање после разговора са Черчилом у Италији. До Титове посете Москви дошло је онога тренутка

---

106 Б. Петрановић, *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, Београд 1992, стр. 542

107 Елизабета Баркер, *Британска политика на Балкану у Другом светском рату*, Загреб 1978, стр.21-23

108 В.Черчил, *Други светски рат*, том VI, Београд 1953,стр. 71

109 *Односи Југославије и Русије 1941-1945: документи и материјали*, Београд 1996, док. бр. 283 и 294

110 Тито је преговарао са Владом коју је друго заседање прогласило нелегитимном.

111 *Односи Југославије и Русије 1941-1945: документи и материјали*, Београд 1996, док.бр.350

112 Б. Петрановић, *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, Београд 1992, стр. 544

када је постало јасно да неће бити савезничке инвазије на Балкан и када је ВШ НОВЈ померио тежиште својих операција према Србији. Британски експерти су Титов неочекивани пут објашњавали његовим реосигурањем у Москви после сусрета са Черчилом. Већина британских државника и политичара није благонаклоно гледала на поменуто путовање, али нису узвраћали притиском из бојазни да се НОР још више не приближи Совјетима.

У Москви су утврђене основе *Споразума о привременом уласку Црвене армије у источне делове Југославије*.[113] Совјетска влада објавила је 26. септембра 1944. године одлуку о предстојећем уласку совјетских трупа у Југославију, информисала владу Велике Британије у, као и владу САД. У оба писма истицало се да је молба да совјетске трупе уђу у Југославију потекла од совјетске команде која се обратила југословенској Врховној команди, као и и да се улазак предузима у циљу операција против немачко-мађарских трупа у Мађарској. Овакво је било и званично саопштење ТАСС-а од 29. септембра 1944. године. Ова формална молба совјетске команде имала је тактички смисао-требало је да створи међународно правни преседан према коме свака савезничка држава која намерава да користи југословенску територију за деловање сопствених оружаних снага мора прво да добије сагласност НКОЈ-а, Команде НОВЈ и партизанских одреда Југославије. Истичући прерогативе НКОЈ и игноришући југословенску краљевску владу Молотовљева писма су представљала фактички НКОЈ као јединог представника државне власти. Југословенска емиграција је молбу за улазак совјетских трупа доживела као признање нове Југославије.

На Московској конференцији од 9. до 18. октобра 1944. године између Стаљина, Молотова, Черчила и Идна, уз учешће њихових војних и политичких представника израђени су детаљни војни планови за развијање савезничких операција на свим фронтовима. Поново је разматрана могућност стварања јединствене југословенске владе и новог састанка Тита и Шубашића. Обе владе су се договориле да ће у Југославији спроводити заједничку политику. После Московске конференције оваква политика компромиса тумачена је скретањем југословенске политике народноослободилачког покрета од револуционарног радикализма у правцу реал политике, а на Западу је добила назив политика „fifty-fifty„. До поновног сусрета Тита и Шубашића дошло је 21. октобра у Белој Цркви. Московски споразум парафиран је 16. октобра 1944. године у Белој Цркви између Тита и маршала Толбухина - команданта 3. Украјинског фронта.

Завршни разговори вођени су у Београду што је резултирало *Београдским споразумом* од 1. новембра 1944. године: АВНОЈ је остао врховно законодавно тело, обавезно је конституисање јединствене владе која ће расписати изборе за Уставотворну скупштину, а до тада краљ преноси власт на намеснике без могућности да се врати у земљу.[114] Споразум је почивао на уставном континуитету Југославије иако су снаге НОР-а имале апсолутну превагу у власти, оружаној сили, Одељењу заштите народа, привреди и антифашистичким организацијама.[115]

Пријем представника савезничких војних мисија код маршала Тита поводом 27-годишњице Октобарске револуције одржан је у Београду 7. новембра 1944. године.[116]

У оквиру спољнополитичких кретања у време ослобађања југословенске територије неопходно је размотрити и бугарски фактор, тј. учешће бугарских трупа у садејству са совјетском војском. До првог важнијег контакта југословенских и бугарских државника током рата дошло је у Крајови. Постигнута је сагласност о војној сарадњи у борби против немачког завојевача и о решавању свих питања у духу заједничких

113 В. Дедијер, *Нови прилози за биографију Јосипа Броза Тита*, I, Ријека-Загреб 1981, стр.221

114 *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, Београд 1992, стр. 632-641

115 Београдски споразум је ишао у прилог снагама које је представљао Шубашић, после повратка Едварда Кардеља и Ивана Шубашића из Москве. У Коминикеу објављеном после разговора са Стаљином и Молотовом (24. и 25. новембра 1944. године) поново се указује на потребу за стварањем јединствене владе.

116 Архив ЈБТ, КМЈ I-2-с/1,стр.3

интереса Бугарске и Југославије. Бугарска борба није наилазила на повољне одзиве међу већином југословенских бораца, поготово што су на појединим командним местима остали официри који су до септембра 1944. године били комаданти окупационих трупа и учествовали у злочинима над српским и македонским народом. Тито је имао интенцију да помогне Бугарској да се међународно рехабилитује због учешћа у рату на страни Немачке.[117]

Нова народна власт спроводила је политику у зависности од политике савезничких сила које су се крајем 1944. и током 1945. године за време и после рата бориле, свака на свој начин, за доминацију над Југославијом. Успостављањем равнотеже између грађанских и комунистичких елемената у Југославији Британци и Совјети су истовремено учвршћивали свој политички утицај. Комунистички покушаји надмудривања Британаца манифестовали су се од наоружања, положаја краља, питања демократских норми, става јединствене владе до покушаја прекорачења међународно санкционисаног утицаја крајем рата. КПЈ није успела да се ослободи обавеза које су јој Черчил и Стаљин наметнули у октобру 1944. године, али је успела током рата да изгради систем нових органа власти, од сеоских народноослободилачких одбора до АВНОЈ-а, највишег органа југословенске федерације и симбола интегритета и суверености Југославије.[118] Успоставила је контролу и уску повезаност са војним руководством у датим условима. Образован је такав систем у коме је политика имала превагу над војском, подређеној остварењу политичких и државних циљева. Ово је био пресудан фактор у војним односима нове Југославије и СССР током трајања и након завршетка рата.

Округ Пожаревачки у периоду 1943-1944. године, активност Пожаревачког НОП одреда, откуп жита и рад окружног начелства

Окружни начелници су након спроведених реформи постали карика која је повезивала народ са централним органима државне власти. Пропагандни рад „Владе народног спаса“ одвијао се на више нивоа и био је усмерен и на саме окружне и среске начелнике иако су били продужена рука централних власти. Међу окружним и среским начелницима вршена је пропаганда кроз издавање задатака, директива и инструкција централних власти. Специфичност у политичко-пропагандном раду округа Пожаревачког огледала се управо у активној личној пропагандној активности окружног начелника у виду држања поучних предавања за народ и препоруке становницима да одбаце све партијско-политичке подвојености.[119] Главни теренски пропагандисти за Пожаревачки округ били су угледни грађани које су у ту сврху ангажовали сресни начелници.

Успех у политичко-пропагандном раду представника локалне управе округа Пожаревачког зависио је од: директива немачких власти, сарадње са командом СДС по окрузима, сарадње окружних са среским начелницима и председницима општина, са централним и локалним полицијским органима, активности одреда СДК, сузбијања ширења гласина на терену, предузимања конкретних мера за анулирање дејства партизанске и четничке пропаганде, процене ситуације на терену, односа четника и партизана, става четника према СДС и Недићевој влади. Локалне власти округа

---

117 Поменуто је било део Стаљиновог плана за стварање јужнословенске федерације (конфедерације) на дуалном принципу, насупрот југословенском ставу о полицентричној федерацији коју би сачињавале Бугарска и шест федералних јединица нове Југославије. Стаљин је био за стварање конфедерације Бугарске, Југославије и евентуално Албаније. Бугарска и Албанија чиниле би равнотежу пораслој самосвесности југословенског револуционарног покрета. Посредно би преко контроле над чланицама федерације СССР излазио на Јадранско и Егејско море.

118 Бранко Петрановић, *Револуција и контрареволуција у Југославији 1941-1945*, 1, Београд 1983, стр. 250

119 Маријана Мраовић, *Улога представника локалне управе у пропаганди Владе народног спаса крајем 1941. и у првој половини 1942. године*, у: „Записи - Годишњак Историјског архива Пожаревац“, година II, број 2, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2013, стр. 156-163.

Пожаревачког придржавале су се током последње две године окупације наређења председника Владе окружним начелницима од 3. марта 1942. године за „активнији рад на анулирању ефеката комунистичке пропаганде“.[120] Окружни начелник је посветио велику пажњу организовању рада пољопривредних референата, популарисању планске пољопривредне производње и збрињавању избеглица на територији округа.

Реализација немачких наредби и инструкција које су биле у духу потпуне привредне и пољопривредне експлоатације, као и обезбеђивање радне снаге за ангажовање на раду у рудницима и у Немачкој били су међу приоритетима представника локалне управе. Министарство унутрашњих послова издало је крајем децембра 1942. године наредбу окружним начелницима о специјалној контроли над сељаштвом и о организовању пропаганде.

Представници локалне управе имали су кључну улогу у спровођењу владине наредбе о откупу жита.[121] Немачке власти одлучиле су да до крајњих граница притисну српско становништво по **питању реквизиције и откупа житарица**. Командујући генерал и заповедник Србије Бадер издао је 9. марта 1943. године наредбу са упутствима фелдкомандантурама да учествују у прикупљању разреза кукуруза како би до 15. априла прикупиле 130. 000 тона кукуруза, као и да најстрожије казне све који се буду опирали прикупљању. Бадер је са овим наређењем упознао председника Владе тек недељу дана касније. Домаће власти одржале су конференцију 20. марта 1943. године како би сагледале реалне могућности откупа кукуруза (разрезаног у јесен 1942. године) и ангажовања радне снаге на принудним радовима за немачке потребе. Представници власти били су свесни превеликог разреза и чињенице да немачке фирме које су откупљивале кукуруз нису урачунавале реалну количину. Проблем је представљала и комунистичка пропаганда против предаје жита окупатору. Министар унутрашњих послова Танасије Динић је као један од проблема навео неефикасност СДС, СДК и полиције у спровођењу откупа. Изузетак су били Београдски и Пожаревачки округ у којима су биле највеће откупне количине кукуруза.

Поступак предаје откупљених количина житарица утицао је на став јавног мњења према домаћим властима, као и на различите реакције становништва по срезовима и општинама. Представници локалне управе често нису могли поступати по директивама центра. Услед великих проблема приликом прикупљања откупа и убирања жетве председник Владе упутио је допис Францу Нојхаузену од 19. јуна 1943. године у коме је нагласио неопходност координације представника домаћих и немачких власти на убирању жетве по срезовима. Без обзира на наведено Нојхаузен је 7. јула обавестио Недића да треба у Немачку извести 400. 000 тона житарица. Окружни начелник у Пожаревцу наредио је 16. августа среском начелнику у Петровцу на Млави да у року од два дана испоручи бугарској дивизији у Пожаревцу 140 тона сена и 15 тона сламе уз напомену да у Петровац долази немачки мајор Вирт да похапси све који нису испоручили разрезану количину.[122] Политичко-пропагандни рад централних и локалних власти имао је велику улогу у спровођењу наредбе о разрезу. Представници центалне власти држали су редовно говоре становништву у којима су наглашавали неопходност предаје Немцима тражених житарица и производа. Познат је Веселиновићев говор преко Радио-Београда од 17. августа 1943. године у којем је скренуо пажњу свим произвођачима и општинама, које су добиле разрез, да га без поговора изврше „у свом сопственом интересу“. Предвиђене су строге мере за произвођаче и општине које одбију наведено.[123] Крајем октобра 1943. године Франц Нојхаузен је тражио од новопостављеног команданта Србије генерала Ханса Фелбера да настави одузимање кукуруза под заштитом СДС-а, као и да се у деловима Србије са

120 ВА, група фондова Нда, К 20, бр.рег. 11/3-1.

121 Влада је током јесени 1942. године донела наредбу о откупу кукуруза, према инструкцијама немачких власти.

122 ВА, група фондова Нда, К 59, бр. рег. 15/6-1.

123 *Ново време*, 18. август 1943. године.

појачаном активношћу комуниста обустави или ограничи акција откупа.

У првим месецима 1943. године **политичко-пропагандни рад на територији округа**,[124] односно одржавање зборова и конференција било је услед лоших временских прилика одложено. Током јануара припадници покрета отпора и Пожаревачког НОП одреда су углавном вршили нападе на одређене општине, пљачку каса, паљење архива, нападе на приватне куће и убиства политичких противника, док су четници разоружавали стражаре и патроле СДС-а и одводили их у заробљеништво, посебно у Млавском срезу. Нису нападали немачку војску већ само партизанске одреде.[125] Због нестанка једног немачког војника који се није вратио у јединицу до јануара 1943. године уследила је одмазда: стрељање 50 партизана и припадника Југословенске војске у Отаџбини.

У анализи учинка непријатељске пропаганде у првим месецима 1943. године окружни начелник је констатовао да румунска пропаганда није била у порасту нити се могла ширити. Пропаганда Лондона и Москве није имала очекивани ефекат. Становништво је било „релативно мирно", оптерећено дажбинама, кулуком и потражњом радне снаге. Појачани напади партизана и четника током фебруара 1943. године утицали су на пораст несигурности код становништва услед немачких одмазди које су биле готово свакодневне. Учинак радио-пропаганде сведен је на минимум из разлога што је на територији округа био изразито мали број радио-пријемника. Проблематичан је био само Голубачки срез у коме су биле појачане мере против ширења румунске пропаганде. Током марта 1943. године спровођена је наредба немачких власти да се на подручју града Пожаревца обави поновно пријављивање становништва које има стално пребивалиште, а истовремено је настављено организовано одузимање оружја грађанима. Уследила је и претња крајскоманданта Клаусена да ће стрељати 50 талаца уколико се до 15. марта 1943. године не врати Леополд Пуц, припадник организације „ТОТ". У истом месецу заједничком акцијом немачких и колаборационих власти уништена је група партизанског команданта Драгана Марковића „Драже", а настављена је борба против партизанских одреда несмањеним интензитетом.[126]

Пролећни и летњи месеци 1943. године били су обележени одржавањем низа зборова и конференција, као и предавањима наставницима и ученицима.Током пролећа 1943. године, према извештајима окружног начелника, по срезовима у округу доминирала је брига сељаштва по питању исхране, тако да према његовој процени „сељаци нису били подложни штетним пропагандним утицајима". Последњег дана маја 1943. године у сали Просветног одсека одржана је конференција Окружног одбора за спас Србије. Почетком лета 1943. године било је мањих инцидената и сукоба одреда локалних јединица са Пожаревачким НОП одредом, посебно на територији Пожаревачког и Млавског среза. Током јуна 1943. године пропаганда је међу становништвом спровођена не по зборовима већ по селима, кроз школу у виду школских посела. Остварена је непосредна комуникација чланова пропагандног одсека са становништвом путем њиховог свакодневног агитовања, залажења међу народ уз саветовање да следи политику Владе.[127]

Интензивна политичко-пропагандна активност настављена је несмањеним интензитетом до краја 1943. године. Имајући у виду да је пропаганда на локалном нивоу зависила од добре организованости и директива централних власти председник Владе је средином 1943. године проширио овлашћења Одељења државне пропаганде.[128]

---

124 Др Јасмина Николић, др Маријана Мраовић, *Извештаји и наредбе Недићеве „Владе народног спаса" за округ Пожаревачки, 1943-1944. године – том други*, Зборник докумената 5, Историјски архив Пожаревац и Војни архив Министарства одбране Републике Србије, Пожаревац, 2019, стр. 17-24.

125 ВА, група фондова Нда, К 22, бр. рег. 15/2. Извештај окружног начелника Округа Пожаревачког шефу Српске Државне безбедности о активностима у округу у јануару 1943. године.

126 ВА, група фондова Нда, К 22, бр. рег. 22/8-25., Извештај окружног начелника за мај1943. године.

127 ВА, група фондова Нда, К 23, бр. рег. 18/2.

128 АС, бр. 18-160/43, Наређење од 25. августа 1943. године. У циркуларном писму које је упутио окружним

Одржавани су протестни зборови против изручивања српског народа бољшевизму. У духу борбе против „црвене опасности“ Одељење за пропаганду организовало је и гостовање антикомунистичке изложбе у унутрашњости, прво у Крагујевцу, а потом у Пожаревцу.[129] Приликом анализирања антикомунистичког деловања окружних власти неопходно је поменути говор који је Ђорђе Перић одржао на отварању изложбе у Крагујевцу на тему: „Инфилтрација комунизма у све друштвене поре у међуратном периоду и његово разоткривање и злодела у лето 1941. године“. Изузев што је пренебегао реалност грађанског рата који је окарактерисао као „минули“ Перић је истакао опасност од даљих комунистичких утицаја на омладинце, уколико се исти не прикључе владиним одредима.[130] Почетком септембра 1943. године отворена је антикомунистичка изложба у Пожаревцу[131] уз наслове у штампи о изузетном интересовању Пожаревца и околине за обилазак изложбе.[132] Предметна изложба постављена је у просторијама Народне школе „Вук Караџић“. Према наређењу окружне и централне власти предметну изложбу морали су обићи сви чиновници, ученици свих школа на територији округа, чланови удружења и грађани. У месецу септембру одржан је велики народни збор са преко 2000 присутних грађана, под председништвом председника општине Пожаревачке Војислава Милосављевића.[133] Првих дана октобра фолклорна група ансамбла Коларчеве задужбине одржала је приредбе у Пожаревцу уз народне игре и песме из свих крајева Србије. Крајем октобра одржан је помен у Саборној цркви у Пожаревцу погинулим жртвама приликом англоамеричког напада на Ниш. Окружни одбор за заштиту заробљеничких породица приредио је матине са чисто националним програмом, а приход је био намењен намењен сиромашним породицама ратних заробљеника.

Реална ситуација у округу у октобру 1943. године била је таква да су органи СДС-а били повучени са терена у Пожаревац и Велико Градиште како би заштитили народну имовину и безбедност, о чему је извештавао лично окружни начелник наводећи да „народ живи у великом страху и да је препуштен сам себи“.[134]

У циљу бољег повезаности центра са представницима локалних власти и бржег достављања извештаја о стању у окрузима, Недић је у новембру 1943. године издао наредбу (као председник Министарског савета и министар унутрашњих послова) окружним начелницима о начину извештавања о догађајима из јавне безбедности на терену.[135] Команданти СДС били су дужни да достављају управницима полиције и среским начелницима извештаје о стању на терену: о реду и дисциплини у подручним одредима, о стању муниције и оружја, снабедвању и друго. Управници полиције, предстојници и сресни начелници требало је да своје извештаје достављају окружним начелницима и у изузетним случајевима начелнику Одељења за државну заштиту

начелницима крајем августа 1943. године стоји: „Сва упутства издата од стране шефа Државне пропаганде, дужна су државна и самоуправна надлештва извршити и помагати државну пропаганду у свим њеним настојањима. Шеф Државне пропаганде има право надзора над радом свих пропагандних служби и служби за обавештавање народа, које постоје код појединих државних и самоуправних надлештава.“; ВА, група фондова Нда, К 1а, рег. бр. 20/4-1.

129 Антикомунистичку изложбу у Крагујевцу отворио је средином јула Ђорђе Перић у присуству министра правде Богољуба Кујунџића и начелника Округа крагујевачког., *„Ни по коју цену нећемо комунизам у својој кући“ рекао је отварајући Антикомунистичку изложбу у Крагујевцу Ђорђе Перић, шеф државне пропаганде“*, *Ново време*, 13. јул 1943., стр. 3.

130 *„Велико интересовање за Антикомунистичку изложбу у Крагујевцу“*, *Ново време*, 27. јул 1943., стр. 3.У духу антикомунистичке изложбе објављен је плакат под насловом: *„Интернационала трује београдску академску омладину“*.

131 ВА, група фондова Нда, К 24, бр. рег. 24/2-5., Извештај окружног начелника за септембар 1943. године.

132 *Ново време*, 9. септембар 1943., стр. 3. Фотографија са отварања.

133 ВА, група фондова Нда, К 24, бр. рег. 24/2-5., Извештај окружног начелника за септембар 1943. године.

134 ВА, група фондова Нда, К 24, бр. рег. 24/3-4., Извештај окружног начелника за прву половину октобра 1943. године.

135 ВА, група фондова Нда, К 24, бр. рег. 24/4-1., Наредба председника Министарског савета и министра унутрашњих послова армијског ђенерала Недића од 8. новембра 1943. године.

МУП-а. Окружни начелници су били задужени да своје и извештаје које добију од среских начелника и подручних полицијских власти доставе Одељењу за државну заштиту МУП-а телеграфским или телефонским путем. Сресни начелници и подручни полицијски органи требало је да копије својих извештаја, као и окружни начелници достављају надлежним немачким властима на територији среза, односно округа. Председник Владе је образложио прописивање дате наредбе интенцијом да служба обавештавања буде брза, прецизна и поједностављена у административном погледу.

Прву половину новембра 1943. године обележило је дистрибуирање пропагандног материјала примљеног од стране немачких власти. Посебно су активни у пропагандном раду у овом периоду били референт Државне пропаганде за округ Пожаревачки Милош Аћимовић и начелник среза Пожаревачког Милорад Мишић.[136] Истакнуто је 7 серија различитих фотографских снимака актуелних догађања, углавном са ратишта у Европи. Окружни начелник у извештајима сведочи о интересовању грађанства за наведене фотографије и свакодневна окупљања око излога у којима су биле изложене, као и редовне дискусије, посебно у време петка када је у Пожаревцу био пазарни дан. У истом месецу је позоришна група „Србозара“ у Пожаревцу приредила је представу „Кир Јања“ у корист фонда генерала Недића. Грађанство у округу је помно пратило реконструкцију Владе уз позитивне реакције на Недићево преузимање ресора МУП-а.[137]

Осим партизанских НОП одреда и одреда ЈВуО, на територији округа Пожаревачког су крајем 1943. године били активни одреди бугарске окупаторске војске, а према извештајима локалних власти одреди четнички одреди су позитивно утицали на безбедност становништва изван места где су биле стациониране јединице СДС-а, граничне и градске страже.[138]

Имајући у виду успешност акција Пожаревачког НОП одреда и уопште активност партизанског покрета отпора локалне власти наставиле су са појачаном антикомунистичком и пропагандном активношћу током јануара 1944. године, тако да је одржано предавање на тему: "О безбедности, поретку и сузбијању комунизма". Током фебруара одржан је низ антикомунистичких предавања уз значајно учешће представника цркве,[139] а у складу са истрагом која је имала за циљ хапшење великог броја припадника комунистичког покрета отпора. Велики удео у хапшењима комуниста имале су четничке јединице.[140] Учестале реквизиције у марту 1944. године утицале су на појачан одлив становништва у шуму, напуштање дужности од стране старешина села и председника општина како не би били приморани да врше реквизицију, стални страх од одмазди и неповерење у Владу.[141]

Једно од овлашћења које су добили окружни начелници било је повезано са санирањем последица англо-америчког бомбардовања на Ускрс 1944. године. У „Прогласу српске владе поводом терористичког напада на Београд“ окружни начелници овлашћени су од стране Министарског савета да у случају нових напада предузму све ванредне мере како би обезбедили „пун ауторитет државе и несметано функционисање свију органа, као и сву нужну помоћ народу“.

Почетком септембра 1944. године у град Пожаревац ушли су одреди Југословенске војске у отаџбини који су 5. септембра дошли до самог центра града, без обзира на

136 ВА, група фондова Нда, К 25, бр. рег. 25/1-6., Извештај окружног начелника за децембар 1943. године.

137 Група аутора, *Србија и Пожаревац у Другом светском рату-окупациона управа, избеглице и просвета*, Посебна издања, књига 12, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2015.

138 ВА, група фондова Нда, К 24, бр. рег. 24/4-8., Извештај окружног начелника за јануар 1944. године.

139 У сали „Гранд хотела“ у Пожаревцу одржано је предавање архијерејског намесника Добривоја Лучића и заменика старешине Окружног суда Миодрага Васића. У слаи кафане „Браничево“ одржано је предавање Павла Никитовића на тему „Марксизам и подела рада“ намењено ученицима Гинмазије и Трговачке академије.

140 ВА, група фондова Нда, К 24, бр. рег. 25/3-31., Извештај окружног начелника за феруар 1944. године.

141 ВА, група фондова Нда, К 25, бр. рег. 25/4-2.

обећања датом немачким окупационим властима у Крајскомандантури да неће напасти град. Објава Крајскоманданта говори о наведеном догађају, као и да су ове четничке одреде немачке трупе одбиле „уз крваве губитке“.[142]

Завршне операције за ослобођење земље у 1944. и 1945. години

Нова револуционарна власт постепено је јачала позиције код савезничких сила у погледу снаге и способности за садејство са савезничким трупама у ослобађању сопствене територије.[143] Врховни штаб је систематски припремао план борбе за ослобађање Србије и Шумадије. НОВЈ је почетком 1944. године имала у свом саставу бројне и углавном увежбане трупе, спремне за даље сукобе након стечених искуства партизанског ратовања, али исто тако исцрпљене претходним низом борби (5 корпуса, 50 дивизија, 2 оперативне групе, 150 партизанских одреда војно-позадинске органе, морнарицу и ваздухопловне јединице, посебне омладинске чете, батаљони и бригаде).[144] Део снага кренуо би према Источној Србији и Дунаву у сусрет Црвеној армији.[145] Немци су ради одбране Србије предузели офанзивне операције за одбацивање југословенских снага од 10. јула до 6. августа 1944. године. Почели су нападе на партизанске одреде у западној и централној Босни да би заробили политичко и војно руководство у Дрвару. Извршили су ваздушни десант на Дрвар и истовремену офанзиву на ослобођену област око Дрвара (операција „Коњички скок“). Упркос заузимању дела ослобођене територије и Дрвара нису постигли циљ. ВШ НОВЈ, НКОЈ, Политбиро ЦК КПЈ и војне мисије СССР-а и западних савезника успеле су да напусте Дрвар. Пребачени су совјетским авионом из Барија и авионима западних савезника, прво у Бари, а потом на острво Вис. Немачке трупе доспеле су југозападно од Лесковца, а потом су почеле прегруписавање за нову операцију „Кераус“ ради уништавања партизанских јединица између Топлице, Јужне Мораве и Јабланице.[146] Битка за Србију у лето и почетком јесени текла је у знаку напредовања Првог пролетерског корпуса, у садејству са совјетским трупама.

У писму од 5. јула 1944. године Тито је апеловао на помоћ у храни и наоружању, али и на совјетски утицај на остале савезнике да допусте самостално решавање унутрашње политичких питања. Посебну пажњу обратио је на евентуално искрцавање западних савезника на југословенској територији захтевајући совјетску подршку и продор преко Румуније у правцу Југославије. Стаљин је у поруци Титу почетком септембра 1944. године у оквиру *Плана о заједничком ангажовању совјетских и југословенских јединица* истакао да Југославију сматра савезницом СССР-а и будућим главним упориштем у југоисточној Европи. Совјетска влада одлучила је да ангажује као помоћ у ослобађању Србије снаге Трећег Украјинског фронта које су ступиле на територију Бугарске и избиле на бугарско-југословенску границу, као и совјетску Дунавску ратну флотилу.[147] Истовремено је постигнута сагласност да трупе левог крила Другог Украјинског фронта које су избиле на румунско-југословенску границу изврше планирани продор ка Мађарској преко северо-источних делова Југославије.

Указом Президијума Врховног совјета СССР од 5. септембра 1944. године за изузетне успехе у руковођењу трупама и вођењу војних операција против заједничког непријатеља Совјетског савеза и Југославије додељен је орден Суворова Првог степена

---

142 Драган Богдановић Буцић, *Записи из окупираног Пожаревца*, 1995, стр. 66-67.

143 Б. Петрановић, *Револуције и покрети отпора у Европи 1939-1945*, Скопље 1985, стр.21; др Маријана Мраовић, *Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945*, у: Група аутора, Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945, Изложбени каталози, каталог 28, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2020, стр. 79-84.

144 АВИИ, фонд НОВЈ, К 181, рег.бр.3/5

145 „Сваки успех, сваки подвиг Црвене армије одражавао се у срцима бораца народноослободилачке војске и подстицао их на још упорнију и немилосрднију борбу против окупатора и њихових домаћих сарадника.“, Ј. Б. Тито, *Борба за ослобођење Југославије 1941-1945*, том I, Београд 1947, стр.232

146 Поменуте јединице су крајем јула и почетком августа добијале помоћ од савезника, који су авионима пребацивали храну, униформе, наоружање и рањенике са импровизованог узлетишта у Италију.

147 *Источна Србија у рату и револуцији 1941-1945*, Зборник докумената, Зајечар 1981, књ. 2, док. 56

маршалу Титу као главнокомандујућем Народноослободилачке армије Југославије.[148] Истога дана и другим југословенским официрима додељени су ордени Кутузова Првог степена, Суворова Другог степена, Кутузова Другог степена, орден Црвене заставе, Отаџбинског рата Првог степена.[149]

Врховни штаб НОВ и ПОЈ је 8. септембра 1944. године објавио *Проглас поводом избијања Црвене армије на румунско-југословенску границу* и апеловао на борце и народ да дочекају Црвеноармејце као достојни савезници непобедиве Црвене армије која је за слободу поробљених народа дала многе жртве.[150] Совјетска влада упорно је истицала да главни циљ у Југославији није наметање совјетске власти већ елиминисање немачке војске и пружање помоћи југословенском народу и партизанима. Политичка управа Трећег Украјинског фронта је почетком октобра 1944. године објавила *Проглас војницима поводом ступања на територију Југославије* у којем се апелује на дисциплиновано, културно и уздржано понашање совјетских војника.

Продор Црвене армије у Источну Србију и Војводину из Румуније почео је 27. и 28. септембра 1944. године, а снаге НОВЈ прешле су у Србију и кренуле ка долини Велике Мораве. После спајања две армије су заједнички наставиле операције према Нишу, Западној Морави и кроз Војводину. До средине октобра 1944. године Црвена армија и 14 корпус југословенске војске сузбиле су немачке снаге у пограничној зони, ослободиле целу Србију и спојиле се са јединицама 1. армијске групе генерала Пеке Дапчевића.[151]

Почетком октобра из Пожаревца се могла чути топовска паљба. Значајна сведочанства о борбама за ослобођење града садржи и летопис Државне грађанске школе у Пожаревцу у коме се наводи да је град надлетала руска авијација за извиђање од села Лучице у коме су већ биле стациониране руске трупе. Борбе за ослобођење града уследиле су почетком октобра 1944. године, уз прелете совјетске авијације за извиђање, да би недуго потом совјетски бомбардери гађали немачке положаје. Том приликом страдао је и део грађана.[152] Совјетске јединице напале су град из правца села Лучице, опколиле Немце који су покушали да се евакуишу према Љубичеву и Морави. **Пожаревац је ослобођен 15. октобра 1944. године**, у раним јутарњим часовима. Немачке јединице напустиле су град око 2 часа после поноћи.

Део снага совјетског 64. корпуса упутио се према Крушевцу са Другом пролетерском дивизијом. Ниш је ослобођен 14.октобра 1944. године. Совјетска авијација извршила је напад на главнину 7 СС дивизије, а потом су немачку војску напале 24. и 27. српска дивизија.[153] Заплењено је више од 800 моторних возила, 17 тенкова, 7 моторизованих топова. Бугарске трупе су убрзо почеле да пљачкају складишта у Нишу и другим градовима. Тито је наредбом забранио отуђивање трофејног наоружања и материјала наређењем да сви војни трофеји и магацини морају остати у српском поседу.[154]

Ослобођењем Ниша немачким снагама које су одступале према северу, долином Мораве пресечена је одступница тако да су морали променити правац кретања и продужили ка Босни. Убрзо су македонски партизански одреди уз бугарску помоћ ослободили целу Македонију. Косово је ослобођено у новембру 1944. године. Ослобођењем Ниша, Македоније и Косова створена је стабилна територија за последње операције ослобођења Југославије.

---

148 *Односи Југославије и Русије 1941-1945: документи и материјали*, Београд 1996, док.бр. 384

149 Исто, док. бр. 385

150 Исто, док. бр. 389

151 *Београдска операција*, Београд 1989, стр. 156. Александар Животић, *Југословенско-совјетски односи 1939-1941. године*, Београд 2016, Алексеј Тимофејев, *Црвени и бели-Руски утицај на догађаје у Југославији 1941-1945*, Београд 2014.

152 Драган Богдановић Буцић, *Записи из окупираног Пожаревца*, 1995, стр. 73.

153 *Зборник НОР*, том I, књига 12, док. 125

154 АВИИ, фонд ЈНА, инв.бр. 1221, АЈ 1

Учешће совјетске и југословенске војске у борбама за Београд

Врховни штаб надзирао је операцију за ослобођење Београда[155] иако се Тито тада налазио у Крајови. У време борби за Србију објављивано је преко радија да се налази на челу снага НОВЈ у западној Србији, ради заваравања официра западних мисија.[156] У Крајови се налазио штаб Трећег Украјинског фронта којем је командовао маршал Совјетског Савеза Ф. И. Толбухин. Крајова је постала и база за снабдевање НОВЈ, а вођени су и разговори о учешћу бугарске армије у борбама за ослобођење преосталих делова земље.[157] У борбама за ослобођење Југославије под оперативном командом штабова Црвене армије учествовале су и четири бугарске армије на основу споразума Тита и Стаљина. Тито је у депеши упућеној Светозару Вукмановићу Темпу 17. септембра 1944. године изразио невољност да прихвати бугарску помоћ. Велебит у „Сећањима" наводи да су разговори Тита са представницима Отечественог фронта допринели међународној афирмацији нове Југославије и легализацији револуционарног субјекта у међународним односима пошто су се бугарски представници обратили НКОЈ-у, а не избегличкој влади.[158]

Послао је телеграм 8. октобра 1944. године из Крајове у штаб Прве армијске групе у Аранђеловцу у коме је било наређење да заједно са Црвеном армијом ослобађа Београд. Усаглашен је и план дејстава са Командом Црвене армије: да трупе НОВЈ прве уђу у Београд, а да совјетске јединице не употребљавају без велике нужде тешку артиљерију.[159] Тито је 10. октобра 1944. године издао директиву комаданту Прве армије генерал-лајтнанту Пеки Дапчевићу о политичкој и војној важности уласка југословенских јединица првих у Београд као ослободилаца.[160]

Немци су велику пажњу поклањали реону Београда као важном оперативно стратешком чвору и војном упоришту за организовање фронта јужно од Дунава и Саве. Немачка армијске група „Фелбер" (40 пешадијских и 2 тенковска батаљона, око 30 000 војника) бранила је Београд. Организован је широки одбрамбени појас од Саве и Дунава с утврђеним упориштима на Чукарици, Бановом брду, Кошутњаку, Дедињу, Бањичком вису, Коњарнику и Великом Врачару.

Борбе су почеле 11. октобра 1944. године, савладан је спољни отпор непријатеља и јединице су 14. октобра 1944. године стигле на прилазе граду. Истога дана одржан је и заједнички састанак штабова две армије. Најтеже борбе вођене су на Авали. Немцима су нанети велики губици, а према Шапцу се пробило око 3000 немачких војника. Општи јуриш на немачке положаје на Калемегдану извршен је 20. октобра 1944. године, сломљен је отпор код Савског моста и на Чукарици. Земун је ослобођен два дана касније. Специјални одреди Црвеноармејаца очистили су град од мина.[161] Побеђене немачке јединице одступале су у Срем где су образовале нову одбрамбену линију између Саве и Дунава удаљену око 100 км од Београда. Немци су изгубили око 15 000 војника, југословенске јединице 2953, а Црвена армија по неким подацима 960 војника. [162] Совјетске трупе наставиле су продор према Будимпешти и Бечу.

---

155 Др Маријана Мраовић, *Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945*, у: Група аутора, Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945, Изложбени каталози, каталог 28, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2020, стр. 87-93.

156 АВИИ, фонд НОВЈ, К 15, рег. бр. 54-1/1

157 С. Нешковић, *Југославија-Бугарска-ратно време*, Београд 1978, стр. 47

158 АВИИ, фонд ЈНА, рег. Бр. 10-16/13

159 *Односи Југославије и Русије 1941-1945: документи и материјали*, Београд 1996, док. бр. 430

160 1. Армијска група имала је 10 дивизија од 50 000 бораца, а Црвена армија 4. гардијски механизовани корпус из 3. украјинског фронта са око 17 000 бораца под командом генерал-лајтнанта Владимира Ивановча Жданова. У Београдској операцији ангажовано је још пет совјетских дивизија и делови 109. стрељачке дивизије, 9. мешовити авиокорпус 17. ваздухопловне дивизије, а на Дунаву су стационирани делови совјетске ратне флотиле, АВИИ, фонд НОВЈ, к-372, рег.бр.3/36-2.

161 *Односи Југославије и Русије 1941-1945: документи и материјали*, Београд 1996, док. бр. 469

162 Г. Миљанић, *Велике битке на југословенском ратишту 1941-1945*, Београд 1987, стр.282

Београд је дочекао ослобођење са око 60 000 становника мање. На дан ослобођења Београда у Москви су испаљене топовске салве. У знак победе формације и јединице које су се највише истакле у борбама за ослобођење Београда: 19 јединица, одреди Трећег Украјинског фронта и дивизион оклопних чамаца Дунавске ратне флотиле Стаљиновом наредбом добиле су назив „Београдске". Национални комитет ослобођења Југославије и Врховни штаб придали су изузетан значај улози Црвене армије и „крви коју су њени херојски синови пролили" у ослобађању Београда".[163] Прве вечери по ослобођењу и престанку борби у Београду су Црвеноармејци приредили културно-уметнички програм, а извели су и песму „Ноћ над Београдом".

Пробој Сремског фронта и завршне операције у 1945. години

Заједничке операције јединица совјетског 2. украјинског фронта и НОВЈ-а под командом ГШ-а Војводине почеле су у тренутку када су јединице ЦА заузеле Темишвар и избиле на југословенско-румунску границу. Оне су са јединицама под командом Штаба Банатске операционе зоне почеле борбе за ослобађање Баната.[164] На челу штаба био је генерал-лајтнант Коста Нађ. После тродневних борби југословенске трупе пробиле су јако утврђене непријатељске положаје на сремском фронту.[165] У овим борбама потучене су 4 и 11 немачка дивизија, 3 и 12 Павелићева дивизија и већи број самосталних немачко-усташких формација.[166] Последњих дана децембра 1944. године пребачене су у Мађарску бугарске и совјетске трупе.

Ослобођењем Србије, Македоније, Војводине, Косова, Далмације, Црне Горе и већег дела Босне и Херцеговине створена је стабилна основа за даље ратовање.[167] НОВЈ је успоставила Сремски фронт између Дунава, босутских шума и Саве наспрам немачког система одбране који се састојао од утврђења у дубини од 30 км.[168]

НОВЈ се у овом периоду ратовања први пут сусрела са фронталним сукобима, рововским ратом, артиљерисјким двобојима и дубинским системом утврђења којим су Немци осигуравали своју групацију у Мађарској и одступање балканске армије.[169] Није било довољно командног кадра за такву врсту борбе иако је СССР дао тешко наоружање. Масовно су страдали југословенски борци, углавном српског порекла. Фронт се усталио на 100 км удаљености од Београда, а без нове подршке савезника која је уследила у априлу нису биле могуће веће акције.

У општој офанзиви крајем марта 1945. године ослобођени су хрватски и словеначки крајеви који су после Првог светског рата остали под Аустријом и Италијом.[170] Сремски

---

163 Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, књига I, стр. 223 и 224

164 Милован Џелебџић, *Обавештајна служба у НОР-у 1941-1945*, Београд 1987, стр.223

165 Напредујући на запад више од 50 км на јуриш су заузеле и ослободиле градове: Винковце, Осијек, Вуковар, Валпово и Жупању. Ослобођено је више насељених места међу којима су били: Товарник, Даљ, Оток, Борово, Церна, Стари и Нови Микановци, Чепник и Кошка. Совјетска 57. армија са јединицама 51. дивизије НОВЈ деловала је према Дунаву код Апатина, а потом су на југословенској територији остали ваздухопловна група са генералом Витруком и 68. стрељачки корпус.

166 Посебно су се у овим борбама истакле пешадијске, артиљерисјке, тенковске, инжињеријске и коњичке јединице под командом Пеке Дапчевића, Косте Нађа и Милутина Мораче, као и авијација.

167 ВШ НОВЈ одлучио је да се формирају армије тако да су наредбама врховног команданта током 1945. године формиране 1, 2, 3, 4, 5 и 6. армија, као и Прва тенковска армија. Штабови армија били су непосредно потчињени ВШ. На крају рата југословенска војска имала је 59 дивизија.

168 Крајем јануара 1945. године после беспоштедних борби Прве армије са 34. немачким армијским корпусом Сремски фронт се до пробоја у априлу стабилизовао на линији источно од Мохова, Товарника и села Липовац на Босуту. Ослободилачки рат народа Југославије, књ. 2, стр.377

169 Б. Петрановић, *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, Београд 1992, стр. 645

170 Након завршетка ратних сукоба 1. армија била је распоређена на подручју Штајерске, 2. армија је пратила немачку војску до Крања, а 3. армија окружила је немачко усташке снаге код Дравограда на подручју југословенско аустријске границе. 4. армија окружила је немачку ријечку групацију, ослободила Истру, Трст и Словеначко приморје, потом Ријеку и уништила Немачки 97. корпус, ослободила Горењску и Словеначку Корушку. Прва армија је са јединицама 2. армије ослободила Загреб 8. маја, после пада Берлина.

фронт пробијен је у априлу 1945. године.[171] Немачка балканска војска престала је да се бори 15. маја 1945. године. Крајем ових борби заробљена је немачка балканска групација с командантом групе армија „Е“ и врховним командантом југоистока генералом Лером и квислиншким снагама са око 300 000 војника и официра.

По завршетку рата делови ЈА су заједно са јединицама КНОЈ-а и органима државне безбедности остали у сукобу са остацима „издајничких банди и квислиншких војних формација“. Односи са западним савезницима били су поремећени због Трста и Јулијске Крајине, а уследили су и инциденти на југословенско-грчкој граници у другој половини 1945. године. Западне земље прихватиле су око 300 000 усташа, четника, балиста, сместиле их у логоре на милитаризованој основи, одбијале да екстардирају део ратних злочинаца, а америчка и британска авијација су настављале са повредама југословенског ваздушног простора сталним прелетима.

Југословенска историографија није оспоравала совјетску војну помоћ и добијање тешког наоружања, али постојала је и друга страна међусавезничког односа: захваљујући дејствима НОВЈ Црвена армија имала је на пролазу за Мађарску, преко источних делова Југославије најмање губитака ван совјетских граница. Указом президијума АВНОЈ-а од 21. јуна 1945. године за испољену храброст у борби против заједничког непријатеља поједини совјетски официри одликовани су Орденом народног хероја.[172]Совјетско-југословенска војна сарадња одвијала се истовремено на неколико нивоа, а интезивирана је након уласка СССР-а у рат. Нова револуционарна власт била је суочена са чињеницом да су темељи војних односа ударени у претходном периоду и да је југословенска влада у емиграцији била носилац сарадње преко амбасадора СССР-а Новикова.[173] Војни потези били су саставни и нераздвојни део политичких потеза тако да је током вођења борби текла и битка за афирмацију НОР-а и за првенство над четницима и избегличком владом. Војне мисије биле су својеврсна дипломатска представништва кроз која су војске две земље упознавала међусобне политичке аспирације и усклађивале своје војне интересе у прихватљивој форми и савезништву.

* * *

171 ГШ је издао наређење за пробој фронта 9. априла 1945. године. Трећа армија извршила је десант преко Драве у позадини фронта. Прва армија пробила је 12. априла Сремски фронт пошто је под Нађовом командом прешла Босну, Врбас, Уну, Купу и Саву. Тито је 14. априла 1945. године упутио поруку јединицама које су учествовале у пробоју Сремског фронта; др Маријана Мраовић, *Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945*, у: Група аутора, Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945, „Изложбени каталози“, каталог 28, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2020, стр. 94-101.

172 Гардијски поручници Бакуњин, Дмитриенску, Константинов, Моногадзе и гардијски мајор Улиску.

173 Совјетска дипломатска представништва у иностранству називала су се полпредства од 4. јуна 1918. до 9. маја 1941. године. Полпредство СССР у Југославији имало је статус дипломатске мисије, односно полпред статус посланика од 9. маја 1941. године.

Значај архивске грађе о НОВЈ и Пожаревачком НОП одреду као врхунске историјског извора

Време Другог светског рата обележено је изузетним набојем догађаја и интензитетом одвијања друштвених процеса. Реч је о времену рата, континуираних бомбардовања, опште материјалне, демографске и цивилизацијске деструкције, идеолошких манипулација, концентрационих логора, масовних стратишта, ноћних полицијских хајки, погрома над расама и класама, диктатуре и терора, све до апсурдног оружаног конфликта са коалицијом глобалне суперсиле, њеног војног савеза и потенцијала светске заједнице држава.[174]

Трагови овакве стварности налазе се у документима која сведоче о активностима покрета отпора, првенствено Народнослободилачке војске и Пожаревачког партизанског одреда, а која су приређена у овом зборнику докумената.

174 Мр Јасмина Николић, Драгана Милорадовић, *Плакат „визуелни скандал", одјек стварности и гласник пропаганде*, Изложбени каталози, каталог 15, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2009, стр. 4, 7.

Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа

1941.

novj_k1641_f2_d1

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 1-2 .
1641 .

ДРУГОВИ, БРАЋО, РАДНИЦИ И СЕЉАЦИ

Крвави фашистички пси и разбојници више се не могу трпети, крвари терор је достигао врхунац, крвави окупатори нас пљачкају, наше очеве и браћу на зверски начин убијају, они наше сестре и веренице силују, они су верни своме програму, уништење словена.

БРАЋО И ДРУГОВИ:

Ово се не може трпети, у бој за слободу, радни народе дижи се судбина жена и деце порушеног Београда, крв невине дечице, вапије за осветом. У бој другови светимо нашу милу браћу. Прикључимо се борби коју воде сви подјармљени небојмо се другови, јер с нама је наш руски народ. Неустрашиви совјетски, већ свете невине жртве. Што су мислили када су проливали крв невине дечице су добили за то. Добили су другови страховите клетве избезумљених мајки, гвоздене крстове којим их је њихов крвожедни вођ Хитлер подарио. Али и њима је дошао црн петак, храбри руски народ свакодневно, освећује своју палу браћу. Хитлерови пилоти налазе свакодневно смрт над Дивном руском земљом.

ДРУГОВИ И РОДОЉУБИ,

У бој, у бој, крв палих вапија за осветом у борбу за слободу а против окупатора. Никакву помоћ кривцима.

БРАЋО СЕЉАЦИ,

Ни зрна жита разбојницима, не помажи и храни своје крвнике не дај се преварити. Ове хартије које ти они дају не вреде ништа. То и није новац, он не важи. Он нема никакву вредност никакву подлогу. Та где је наш стари новац.

У бој за слободу. Помогнимо браћу која се већ боре. На оружје. Истерајмо крваве окупаторе.

Живела борба за народну слободу.

Живела «Црвена армија»

Живели наши партизани.

Доле окупатори.

Доле крвави фашизам.

Да је овај препис веран своме оргиналу тврди.

Бр. 4036
12. VIII-1941. год.
Пожаревац.

ПЕЧАТ

Замењује
Среског Начелника
пом. секретар,

___ Гајић

novj_k1641_f1_d3

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-1/1.
1641 .

Б И Л Т Е Н
ГЛАВНОГ ШТАБА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

3 септембар 1941 БРОЈ 4.

ЈОШ ЈЕДНА ИЗДАЈНИЧКА МАРИОНЕТСКА ВЛАДА

29 августа, након дугих и тешких болова генерал фон Данкелман, врховни заповедник немачких разбојничких банди у Србији, родио је једно мало шугаво чеданце коме је по Хитлеровој жељи дао име – влада. Кад је ово новорођено створење угледало свет божји, потресла се и земља. Не, без шале, у 6 сати и 41 минуту, 29 августа, потресла се земља и када су преплашени београђани излетели напоље, увидели су да је народна пословица: »Тресла се гора, родио се миш« потврђена стварном чињеницом. Прича се да је ово најновије чедо лудога Хитлера у длаку слично Квислингу, Хитлеровом прворођенчету у Норвешкој. Мајка фон Данкелман остала је у животу, али биће несретна због тога што ће морати да храни своје чедо стално вештачки, да би остало у животу.

* *
*

Стварање марионетске владе у Србији показало је да је коначно Хитлеру успело наћи неколико српских издајица из редова српских генерала и петоколонаша, који су тиме доказали да су способни не само на то да непријатељу продају државне тајне и планове, као што су то чинили пре пропасти Југославије, него да су спремни и на то, да преузму и улогу крвника над народом, у интересу немачких фашистичких окупатора. Стварање те издајничке владе доказује и то да су немачки окупатори доживели пораз у Србији, услед отпора народа и јуначке борбе партизанских одреда. Окупатори нису успели изаћи на крај са партизанским одредима и зато су сада купили ово пар изрода, да помоћу њих организују братоубилачки грађански рат у Србији. Ствар је врло јасно-немачки фашистички освајачи, верни својим злочиначким начелима, раде на томе, да се српски народ сам међу собом истребљује. Најпре су хтели завадити Србе, Хрвате и остале народе Југославије да се коље међу собом, а сада настоје завадити српски народ да би га на тај начин лакше покорили. Ко су ти људи који данас састављају владу? Генерал Недић је познати корупционаш и издајица који је већ одавно потајно шуровао са Немцима, који је припремао заједно са Љотићем некада пуч и због тога излетео са свог положаја. Ко је Аћимовић? Аћимовић је познати полицијски крволок, немачки шпијун, који је као управник града Београда држао у полицијској згради тајну емисиону радиостаницу која је радио за Немце. Он је био откривен са читавом бандом шпијуна у Главњачи и смењен са тога положаја. Ништа нису бољи ни остали њихови компањони у данашњој влади. Ево, у тим изродима немачки окупатори се надају да ће наћи способно оружје за гушење народног отпора у Србији.

Други случај је са прогласом Косте Пећанца, који је ових дана објављен. У том глупом прогласу тај старац прети српском народу да ће силом угушити ослободилачку борбу, ако се народ не покори Немцима. Он позива народ у четнике, у борбу против партизана итд., а сам није способан да и штап држи у руци. Тај се старкеља пре крај свога живота продао окупаторима. Он сада ради по директним налозима гестапоа. Недавно он се састао на месту Плочник, близу Ниша са злогласним шефом гестапоа у Србији, Краусом, и ту је створен паклени договор о томе да К. Пећанац организује четнике и поведе борбу против партизана. До тога састанка је дошло тако да је гестаповац Краус послао Пећанцу потребне немачке путне исправе помоћу којих је тај издајник дошао на састанак. При сусрету су се та два побратима срдачно изљубила, и дубоко дирнут К. Пећанац је подарио Краусу свој четнички знак, а Краус Кости свој револвер, као симбол будућега крвопролића. Ето, тако се побратимише издајица Коста и крвник Краус, чије су руке окупане невином крвљу српских родољуба, српских жена, деце и стараца. Поштени српски четници, који су се некада јуначки борили против вековних непријатеља, Немаца, знаће да дају достојан одговор издајици Српства, К. Пећанцу, и са презрењем одбити његов издајнички позив на борбу против правих родољуба-народних партизана.

Немачки освајачи би хтели да створе од петоколонаша у Србији своју војску, помоћу које би држали у потчињености српски народ и осигурали своју пљачку над њиме, а немачке војнике да пошаљу на Источни фронт, у борбу против наше велике словенске браће, која се тако херојски боре и за нашу слободу. Али им то све неће успети, јер ће народи Југославије: Срби, Хрвати, Словенци, Црногорци и др., наставити још жешћу борбу да заједно са народима Совјетског савеза, заједно са осталим словенским народима и свима подјармљеним униште фашистичке поробљаче.

Издајице, Недић, Аћимовић, К. Пећанац, Љотић у Србији, Павелић, Артуковић, Будак у Хрватској, неће успети да угуше народни отпор против окупатора, као што то нису успели ни њихови господари. Борба ће се наставити свом жестином до коначне победе, до ослобођења свих народа Југославије испод окупаторске чизме, и док сва та банда коначно не буде стављена пред народни суд за своја злодела.

БОРБЕ И АКЦИЈЕ

Борба код Космаја. 8 августа дошло је код Космаја до жестоке борбе између партизана и окупатора. Немци су у потаји опколили космајска брда и шуме са преко 1,500 војника, са артиљеријом, тенковима и авионима. Партизани су били изненађени, али су ипак прихватили битку са надмоћнијим непријатељем. Борба је трајала пуна 2 дана у којој су Немци, заједно са љотићевцима и жандармима, претрпели велике губитке. Према досадашњим подацима, на страни непријатеља било је до 150 мртвих. На жалост, и наши партизани имали су осетљиве губитке. У тој борби погинули су између осталих јуначком смрћу: Милан Милосављевић капетан II кл. из Београда, Фриц Рајнпрехт, Никола Зубов, Рус, Ђуро Котро и др. Али у пркос темељитог опкољавања, успело је једном јачем делу партизана да се ишчупа из непријатељског обруча. Треба овде приметити то, да су Немци поново показали колико се боје наших партизана, када су употребили тако велике снаге у људству и оружју против много слабијег партизанског одреда. Довукли су тенкове, који су им се заглибили у космајском блату, тукли из топова и авиона разне космајске шуме још дуго после пошто су партизани измакли. Али да би ипак било што више жртава, и ови зликовци, заједно са љотићевцима убијали су у околини Космаја неборачко становништво: сељаке, жене, децу и старце.

Борба на Дрежничкој градини (код Ужица). Немци су у тој борби употребили преко 500 војника Немаца, Арнаута и жандарма. Напад је извршен изненада, 18 августа у ноћи.

У борби су употребљени и топови са непријатељске стране. И у овој борби непријатељ је покушао да опколи партизане и тако их уништи, али су се наши партизани јуначки борили преко 7 сати и затим успешно узмакли. Борба је почела у 5 сати ујутро а завршила се тек у 12 сати у подне. Непријатељ је тукао топовском ватром празне положаје партизана још читавих 5 сати после њиховог повлачења. Непријатељ је имао преко 20 мртвих и много рањених. Међу погинулим непријатељима налази се и командир Арнаута. Наши партизани су имали 5 мртвих и тројицу рањених. Партизански одред извукао се из окружења захваљујући вештини и сналажљивости командира.

Борба код Лајковца. 15 августа, у 2 сата ноћу, напао је један јаки одред партизана железнички чвор Лајковац. Жестока борба трајала је до 7 сати ујутро и завршила се потпуном победом партизана, и ако је непријатељ располагао двоструко јачим снагама. Једна група партизана ударила је на касарну Немаца и жандарма, а друга на железничку станицу. Борба око касарне се водила 2 и по сата, док партизани нису успели да запале касарну, при чему су била заробљена 3 жандарма и заплењено нешто оружја. Код железничке станице борба је трајала 4 и по сата и ту је дошло Немцима случајно појачање, јер је дошао један воз из Чачка у коме су се налазили још 30 Немаца и одмах ступили у борбу. Партизани су успели уништити ложионицу, водовод трансформатор. Даље, уништили су две локомотиве, а друге две су под пуном паром пустили низ пруге за Лазаревац и Београд, да би постигли судар возова. Осим тога уништили су сву апаратуру на станици. У тој борби непријатељ је имао око 40 мртвих и рањених, а партизани су имали свега 8 рањених и после извршеног задатка су се у реду повукли. Тај исти дан је за време одмора овај одред био нападнут од Немаца. У тој борби је погинуо немачки официр и 2 војника, а остале су партизани натерали у бекство. 8 немачких војника који су бежали погинули су од једног другог партизанског одреда.

У тој борби се нарочито истакао са својим јунаштвом командир партизанског одреда, Брадоња, активни потпоручник, и његов заменик електричарски радник из Крагујевца. Са својом смелошћу командир је одушевио борце. За време јуриша он је дохватио немачку бомбу намењену партизанима и бацио је натраг међу немачке војнике.

Акције ваљевског одреда. Осим напада на Лајковац, ваљевски одред је извршио низ разних акција око уништавања пруге, разоружавања жандарма итд. За време напада на варошицу Мионицу, партизани су убили жандармериског наредника и 2 жандарма, који су били у служби Немаца и затрован непријатељ народа. Код освајања Мионице партизани су освојили већи плен у корист даље борбе са окупаторима. У једном мањем сукобу са Немцима, убијен је један немачки војник, а један заробљен. 9 августа, једна чета тог одреда извршила је напад на варошицу Љиг, и том приликом је заплењена извесна количина оружја и другог ратног материјала. 9 августа је извршен напад на железничку станицу у Латковићу. Тада је заробљен један немачки војник и заплењена извесна количина оружја и другог ратног материјала.

Акције орашачке чете. Орашачка чета извршила је до сада многобројне акције: напад на Рачу, напад на немачки камион код Старог Села и Плане, разоружавање жандарма код Кусиљева, паљење спискова војних обвезника, разоружање жандарма у селу Ракинцу код Дубље итд.

Та је чета, путем издаје једног кулака, била нападнута од Немаца код Лапова, на брду Гвоздењак, али се брзо снашла и примила борбу. У тој борби нарочито се истакао партизан Нов... (рус),

ВОЈНО-ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ ЈНА
Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 3-2/1
Н. 1641

пушкомитраљезац, који је брзим маневром зашао непријатељу у бок и жестоком ватром натерао непријатеља на бекство. 7 августа напали су партизани на Свилајнац, уништили све саобраћајне и телефонске везе, разоружали жандарме, запленили већу количину оружја и другог ратног материјала. Том приликом је био ухваћен и познати петоколонаш, капетан II класе, Сава Ракић-Стојановић, док су остали жандарми били пуштени на слободу. 8 августа напали су жандармериску станицу Р. где је заплењена извесна количина ратног материјала и ухваћен жандармски наредник Раде И. Вранешевић, петоколонаш. 12 августа, један одред напао је железничку станицу и жандармериску станицу код Марковца, где је заплењено 7 пушака, 1 пушкомитраљез, 10 бомби и 2.000 метака. На железничкој станици потпуно је уништена сва апаратура.

Акције Ариљског партизанског одреда. Ариљски партизански одред спалио је архиве у 6 општина, разоружао је жандармериску станицу од 8 жандарма, где је заплењено 8 пушака, 8 револвера, 18 ћебади, униформе и одеће. Осим тога Ариљски одред је запленио у једној државној ергели 2 коња и велику количину материјалних сретстава у корист ослободилачког фонда.

Рачанска чета уништила је много порезних и обвезничких спискова, напала на жандармериску станицу у селу Бесаровини. У борби је био један жандарм убијен, а један рањен. Једна група партизана из ове чете напала је у по бела дана на среску зграду у Бајиној Башти и ослободила једног ухапшеног партизана, наочиглед стотине грађана који су одобравали тај смели чин и другарски поступак партизана. 18 августа ноћу, упала је једна већа група партизана у Бајину Башту и запленила крупан непријатељски плен у корист народно-ослободилачке борбе.

Први шумадиски одред ликвидирао је плаћеничку непријатељску власт скоро у свим општинама Опленачког и Орашачког среза, спаљени су сви порезни и обвезнички спискови, извршен је напад на жандармериске станице: Даросава, Наталинци, Белосавци и Горња Шаторња. Операције су свуда успеле и жандарми разоружани, осим у Белосавцима, где су успели да побегну. Једна група партизана сукобила се са једним немачким аутомобилом код села Трнаве. У борби је погинуо један Немац један је заробљен, а један побегао, док је ауто уништен. Други сукоб са жандармима је био код села Брезовца. 12 партизана сукобила су се са 30 жандарма, и након пола сата борбе, жандарми су се разбежали, а један је заробљен.

Акције у Мачви. У Мачви се стално воде борбе са Немцима и љотићевским бандама, које заједно са Немцима прогањају народ. Партизани су ових дана напали један немачки камион, убили 15 Немаца и многе ранили. Шабац су Немци претворили у тврђаву, поставили око града митраљезе и топове, заповедили да се око града посече на 3 километра сав кукуруз и прогласили опсадно стање.

У Прокупљу су партизани спалили касарне где су становали Немци. Изгорело је 50 ћебади, затим 2 вагона сена и другог материјала.

Акције партизанског одреда око Пожаревца. Партизански одред око Пожаревца извршио је ових дана низ крупних акција. Спаљено је 9 вагона пшенице одређене за Немце. Уништена је инсталација која покреће жичну железницу за превоз рудаче од Мајдан Пека до Доњег Милановца, тако да неће моћи да ради 2 месеца. Тако се непријатељу нанела велика штета. Даље су партизани дигли у ваздух железнички мост на прузи између Пожаревца и рудника Кленовника. После тога, како је одред разоружао неколико жандармериских станица, Немци су наредили да се жандарми

сконцентришу у вароши, ради лакше одбране од партизана. Али партизани су потражили те сконцентрисане жандарме и 23 августа у 7 сати ујутру, провалили у варошицу Кучево и разоружали тих 40 сконцентрисаних жандарма, запалили на сред вароши судску, пореску и полицијску архиву, одржали са народом велики збор и ишли кроз варош у поворци са народом, а затим уз велике симпатије народа напустили Кучево са великим пленом.

ТЕРОР ОКУПАТОРА

20 августа на улицама Шапца стрељано је 10 грађана, а њихова тела су остала на улици да леже до подне. Тада су те немачке звери обесили мртва тела на електричне стубове и оставили их да висе до вечери. Народ је у Шапцу због тога зверства страшно огорчен.

Немци јуре као побеснели пси по селима Мачве и убијају мирне становнике по пољима и селима Мачве. Убијено је много сељака, жена, деце и стараца и попаљене куће. Такав терор бесни по читавој Србији. У Београду је било у конц. логору преко 400 грађана, интелектуалаца, радника и омладинаца од којих је још остало само 40 људи, док су остали зверски поубијани. Највеће огорчење изазива код народа то што тим окупаторским зверима најревносније помажу у том послу љотићевци и Аћимовићева полиција. У вези с тиме упозоравамо све родољубе да се чувају тих изрода, да добро памте њихова имена и да било на који начин доставе имена најопаснијих од тих типова да би се предузеле мере и да их се учини нешкодљивим. Исто тако су дужни сви партизански одреди да предузму опште мере за уништавање ових издајица на сваком кораку.

Извршење казне над непријатељима народа у Србији. 14 авуста стрељан је разбојник Миљушка Благојевић, кога су ухватили сељаци, када је у име партизана изнуђивао сељацима новац. Сељаци су предали пљачкаша партизанима који су га осудили на смрт и стрељали.

Ухваћен је и стрељан злогласни полицијски начелник из Алексинца, који је у служби Немаца свирепо прогонио народно-ослободилачке борце и терорисао народ у томе крају.

Осуђен је на смрт и стрељан петоколонаш и непријатељ народа жандармериски наредник Раде Вранешевић, који је заједно са Немцима водио борбу против партизана и зверски прогонио сељаке.

Осуђен је на смрт и стрељан злогласни петоколонаш и немачки агент Сава Ракић-Станојевић, капетан II класе који је по налогу немачких окупатора водио дивљачку хајку против правих родољуба и партизанских бораца.

Осуђени су на смрт и стрељани двојица пљачкаша, које су послали немачки агенти-Љотић и Аћимовић, да у име партизана краду сељацима коње како би на тај начин огорчили сељаке против народних партизана. Али сви ти прљави покушаји немачких агената не успевају, јер сељаци врло добро знају зашто се боре партизани а коме служи Љотић, Аћимовић и остала банда.

Осуђен је на смрт и стрељан најмљени убица, који је убио младог нартизанског борца Радована Спасојевића. Провокатор је пред смрт признао да је био послан од непријатеља народа.

Злочин издајника народа. 10 августа погинуо је од руке провокатора први командир Колубарске чете Ваљевског одреда, Радован Т. Спасојевић. Убица, Боривоје Ђорђевић, био је послан у чету са задатком да убије командира и деморалише чету. У другу Раши изгубила је колубарска чета једног од својих најбољих бораца. Али његова смрт није поколебала ваљевске партизане, што је подли непријатељ очекивао. Редови

колубарске чете постали су још чвршћи а њена бројна и ударна снага двоструко већа. То је немачки окупатор већ осетио и ускоро ће осетити још јаче.

Нека је слава другу Раши, неустрашовом борцу Српског народа.

Пали за народ смрћу хероја. 17 авуста погинуо је код Ужица јуначком смрћу друг Мијалковић. Видећи велику опасност која је претила једном одреду партизана јер је непријатељ са великим снагама почео опкољавати тај одред, друг Мијалковић је заједно са једном другарицом похитао да обавести партизане о постојећој опасности, али је био примећен од непријатеља и погођен од топовске гранате и убијен заједно са другарицом.

Смрћу М. Мијалковића, Комунистичка Партија Југославије трпи тежак губитак, а српски народ губи свога вернога борца.

Нека је слава другу Мијалковићу и погинулој другарици.

Похвале. Изражавамо наше признање и захвалност за јуначко држање и вешто руковођење операцијама код Лајковца 15 августа, команданту партизанског одреда Брадоњи, и његовом заменику електричарском раднику Н. Н. из Крагујевца.

Изражавамо наше признање и захвалност партизану пушкомитраљесцу Нов... (Русу) који је својим јунаштвом на брду Гвоздењак код Лапова, са својим вештим маневрисањем задао непријатељу тешке ударце и тиме допринео сретном ослобођењу одреда из непријатељског обруча.

Исто тако одајемо признање читавом одреду, чија је храброст и оданост дело народног ослобођења била на висини при извршењу свога задатка.

За Главни штаб народно-ослободилачких
Партизанских одреда Југославије
Т.Т.

Саопштење Команде Церског четниког одреда и Штаба народно-ослободилачког партизанског Подринског одреда

Немоћан да се сопственим снагама обрачунава са растућим народним покретом, који сваки дан узима све веће размере, немачки фашизам лаћа се новог подмуклог и лукавог сретства. Када не помажу свакодневна писања издајничког »Новог времена» о тобожњим сукобима партизана и четника чиме окупатор жели да обмане необавештене масе и да по могућству провоцира тај за њега жељени сукоб. Народна пословица вели: »У лажи је плитко дно«. Тако и у овом конкретном случају. Када није помогло обмањивање преко лажљиве штампе иде се даље. Формира се некаква милиција која треба да на себе прими борбу и обрачун са народом, који се латио оружја да њиме извојује слободу. Дрскост окупатора и његових слугу иде још даље. Када су успели да окупе плаћањем и подмићивањем једну бедну групицу издајника, проданих душа, пустили су глас да су то четници који су пошли да се боре против партизана.

Сматрајући данас као први и најважнији задатак национално-ослободилачку борбу, а као предуслов за то јединство свих поштених и родољубивих елемената, са најодвратнијим гнушањем одбијамо сва подметања непријатеља и изјављујемо: да је то апсолутна лаж и да ћемо раме уз раме са свима који су за борбу против непријатеља а за национално ослобођење марширати до победе.

Цер. 30 августа 1941 год.

Команант Церског четничког одреда **Драг. С. Рачић**, с.р.

Командант Народно-ослободилачког партизанског Подринског одреда **Небојша Јерковић**, с.р.

novj_k1641_f1_d4

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 4-1-1.
1641 .

štab S.O.
8 septembra 1941

ŠTABU BATALJONA I DRUGOVIMA, KOMANDIRIMA ČETA

Svaki komandir čete (vodnik i desetar) moraju znati koliki je broj partizana u jedinici, koliko otsustvuje i gdje i koliko je bolesnih. Svakog onoga ko bez pitanja ma i za najmanje vrijeme napusti četu treba strogo kazniti. A oni koji iz borbe pobjegnu prema njima najstrožije postupiti pa čak i streljati ih, jer bijeg sa položaja nije ništa drugo nego obična izdaja drugova koji se bore. Sve one koji dolaze iz pravca neprijatelja treba predvesti u Štab bataljona da se saslušaju i stalno ih držati pod prismotrom. Ne puštati nikoga da svojevoljno ide u mjesta gdje je neprijatelj i ako se takav uhvati smatraće se špijunom i kao takav kazniti.

Komandiri četa mogu davati dopust / pismeni / samo za jedan dan. Dozvolu za dopust onim partizanima koji hoće da idu u mjesta gdje je još neprijatelj, može dati samo komandir bataljona prethodno saslušavši partizana o namjerama njegova puta.

Kada se jedinica nalazi na položaju onda je i komandir (vodnik i desetar) uz svoju jedinicu i nesmije ih napustiti ni za jedan trenutak ili se udaljavati od svoje jedinice. To isto važi kada je jedinica na busiji ili na kome drugom položaju.

Komandiri su (vodnici i desetari) dužni da stalno danju i noću obilaze položaje koje je zaposela jedinica, kontroliraju rad partizana, popravljaju počinjene greške i staraju se o pravilnoj bezbjednosti i o dobroj vezi sa susjednim jedinicama i sa štabom bataljona. Svaku promjenu na položaju dužni su hitno obavjestiti štab bataljona i susjedne jedinice, kao i preduzeti odmah mjere zaštite.

Za aljkavost u radu jedinice lično će odgovarati komandir (vodnik i desetar), zajedno sa političkim komesarom.

Žalba partizana na drugove starješine ide preko pol. komesara čete, pol. komesara bataljona.

Manje krivice partizana rješava odmah na licu mjesta pol. komesar i komandir čete, za veća djela upućuju se krivci pol. komesaru bataljona. Ni jedan krivac ne može biti duže od 2 dana nesaslušan.

Visina kazne ili oslobodjenje donosi se odmah po saslušanju.

Suviša sporost u donošenju odluka, kolebljivost u radu mnogo utiče na moral u jedinici.

Partizani kad god su slobodni upućivati, držati kurseve, kako iz vojnog tako i sa političkog polja.

Primjetili smo i ako je govoreno o važnosti političkih i vojnih kurseva da se na tom polju nije radilo po nekom planu i stalno, nego samo s vrijemena na vrijeme. Pol. komesara bataljona da vrši kontrolu o ispravnosti političkih komesara i komandira četa, kao i da sam daje upustva i direktive za rad pol. komesara u četama.

Primjećeno je da mnoga lica kupe hranu za partizane po selima i ako za to nemaju ovlašćenja. Takva lica da se kazne, a selo obavjesti da samo daju hranu onim partizanima (povjerenicima) koji su zato odredjeni i koji imaju od Štaba dozvolu za to.

Jedinice koje su u pozadini kao i kancelarije Štaba uvjek danonoćno da ima postavljenje straže radi bezbjednosti, što do sada još nije učinjeno.

Sela se nesmeju samo osigurati da ih samo partizani čuvaju nego moraju i oni stalno biti budni, imati stalno patrole i stalno biti sa najbližim partizanskim odredima.

Obavjestiti sela da će ih kuriri uvjek na vrijeme obavjestiti u slučaju da jače snage neprijatelja prodru kroz naše redove, tako da se ne bi stvorila panika i da bi se selo moglo u miru povući. A svi ostali koji dolaze u selo, a nisu poslati od Štaba i stvaraju paniku unoseći lažne vijesti treba odmah prijaviti Štabu bataljona.

SMRT FAŠIZMU – NARODU SLOBODA !

Pozdrav

ŠTAB S.O.

novj_k1641_f2_d3

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-1/2 .
1641 .

3/15

POŽAREVAČKI PARTIZANSKI ODRED

Jačina i sastav: odred je formiran 3 avgusta 1941 godine i prilikom formiranja brojio je 7 ljudi. Nešto kasnije formirani su odredi u okolini Petrovca-Mlavski odred, u Moravskom srezu Moravski a u okolini Požarevca Požarevački odred. Od dana formiranja pa do meseca oktobra odred je narastao na 1200 boraca koji su bili rasporedjeni u 3 bataljona a koji su imali po 4 čete. Izvršeno je spajanje meseca oktobra svih odreda na teritoriji Požarevačkog okruga i formiran je okružni štab pod komandom Veljka Dugoševića i polit komesara odreda Čede Vasovića.

1942 godine Komandant odreda bio je drug Žika Popović, bivši zamenik komandanta odreda, a polit. komesar Bogoljub Stojanović. Odred je imao 3 čete sa ukupno 40 boraca.

1943 godine rukovodstvo je odreda isto a odred je imao 3 čete sa 110 boraca.

1944 godine rukovodstvo je odreda bilo Komandant Miloje Milojević, polit. komesar Rista Karović. Odred je imao 3 bataljona sa 500 boraca. U početku novembra 1944 godine odred je rasformiran.

Odred nije prerastao u brigadu.

Slobodna teritorija koju je odred držao 1941 godine bio je Porečki srez, zatim teritorija skoro celog Požarevačkog okruga, sem grada Požarevca i Rudnika na Kostolcu.

1942 godine i 1943 godine odredom je svojom aktivnošću kxxxxxxxxxxxx kontrolisao polovinu teritorije sem sreskih mesta.

Svojom delatnošću odred je vezivao za sebe sledeće neprijateljske snage: u 1941 godini I nemačku diviziju, 300 ljotićevaca, 700 nedićevih oružanih ljudi, 300 četnika Koste Pečanca, i 120 četnika Draže Mihajlovića. 1942 na našem terenu vezan je I njemački puk, ljotićevaca nije bilo, 700 nedićevaca, 300 četnika Draže Mihajlovića, 200 belogardejaca. 1943 godine na naš teren bile su vezane I njemačka divizija, 3 bataljona ljotićevaca, 500 četnika Draže Mihajlovića, 2 bataljona Bugara, 500 nedićevaca, i 300 Vlasovljevih Rusa. 1944 godine bilo je vezano za naš teren 3 bataljona njemaca, 4 bataljona Bugara, 200 Vlasovljevih Rusa, 500 nedićevaca, ljotićevaca nije bilo. Pored toga na terenu su bili četnici Draže Mihajlovića koji su vršili mobilizaciju i imali oko 5000 ljudi.

Pojedinačnih napada na uporišta i garnizone 1941 godine bili i to: dva napada na Petrovac, na Bistricu, Žagubicu, Klenje, Dobru, Kučevo, Boževac, Rabrovo, Lešnicu, i Majdanpek po jedan put. Na Golubac, Veliko Gradište i Neresnicu dva puta. Borbe koje je odred vodio bile su kod Viteževa, Bobova, Bankova, Šapine, Toponice, Požarevca, Sirakova, Trnovča, Mednice, Majdanpeka, Štubika, Klokočevca, Milanovca, Mustapića, Majlovca i Kličevca.

1942 godine izvedeni su prepadi na garnizone u Rabrovu, Boževcu, Manastirici, Rincima i Mirjevu. Borbe su bile na Crnom Vrhu dva puta, kod Melnice dva puta, u Lučici, Osanici, Ranovcu, i Malom Gradištu.

1943 godine bilo je borbi kod Sirakova, Mustapića, Smoljinca, Bošnjaka, Mirjeva, Lešnice, Mušiljeva, Velikog sela, Manastirice, Busure, Zelenike, Cerovice, Krivače i Doljačice.

Osim toga izvršeni su prepadi na manje neprijateljske snage u Kostolcu, Pretržju, Rudniku, Planaži i drugim mestima.

1944 godine odred je vodio borbe kod Mišljenovca, Male Bresnice, kod Kučeva dva puta, kod Cerovca i na krstu.

U toku akcija 1941 godine porušeno je 7 želj. gvozdenih mostova, 8 drumskih mostova od tvrdog materijala i veliki broj drvenih mostova preko Mlave, Mogile, Peka i Vitovnice. Želj. saobraćaj za svo vreme 1941 godine i trajanje akcija bio je potpuno onemogućen. Vozni park nije bio oštećen, u toku 1942 godine nije bilo akcija na komunikacijama.

1943 godine miniran je jedan voz i jedan most i to kod Češljeve Bare. U toku 1943 godine oštećeno je 5 želj. stanica. U 1944 godini nije bilo štete neprijatelju od strane odreda.

Uništena su postrojenja na Rudnicima zlata u Blagojevom kamenu, Zlatnoj brodici i onesposobljeni za rad Bageri za ispiranje zlata ixxx iz Peka kod Neresnice. Skinut je kajiš sa velikog Mlina "Bajloni" u Malom Crniću te je na taj način onesposobljen za svo vreme okupacije. Svi rudnici, koji su bili na oslobodjenoj teritoriji nisu 1941 godine radili.

МНО ФНРЈ Архив народно- ослободилачког рата Бр. Рег. 3-2/2 . 1641 .

U toku 1942 godine naš odred nije izveo ni jednu značajniju akciju u tome cilju.

1943 godine onesposobljen je mlin Save Milića u Bratincu i zatrpan je rudnik uglja u Plažanima.

1944 godine nije bilo akcija u tome cilju.

Gubitci koje je naš odred naneo neprijatelju u ljudstvu tokom 1941 godine sledeći su: 150 mrtvih, i 30 ranjenih njemaca, 300 mrtvih i 50 ranjenih kvislinga. U toku 1941 godine zarobljeno je 1000 neprijateljskih vojnika. Zapljenjeno je 20 kamiona i autobusa, 3 automobila i 2 motorcikla. Također je zapljenjeno 900 pušaka, 30 puškomitraljeza i druge ratne spreme.

U toku 1942 godine bilo je 150 mrtvih i 15 zarobljenih neprijateljskih vojnika. Uništena su 3 kamiona. Gubitke su u glavnom imale kvislinške trupe.

U toku 1943 godine ubijeno je 10 a ranjeno 5 njemaca, Kvislingovci su imali 160 mrtvih i 50 zarobljenih.

U toku 1944 godine nemci su imali 50 mrtvih, kvislingovci 20 mrtvih i 200 ranjenih.

Zarobljeno je preko 3000.

U toku 1941 godine naš odred je imao u toku borbi sa neprijateljem računajući mrtve, ranjene, zarobljene, kao i umrle od rana i bolesti: 200 mrtvih, 100 ranjenih i 100 zarobljenih, od rana i bolesti umrlo je 50 drugova.

U toku 1942 godine mrvih je bilo 50, zarobljenih 3. Ranjenih je bilo 10.

1943 godine mrtvih je bilo 59 a zarobljenih 6, ranjenih 16 a od rana umrlih 16.

1944 godine mrtvih je bilo 44, zarobljenih nije bilo, ranjenih 5, a od rana umrlih 1.

Detalji iz pojedinih borbi:

septembra meseca 1941 godine bio je napad na njemačku blokadu u Velikoj Gradišci tom prilikom je odred imao 2 mrtva i 2 ranjena druga. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i 6 zarobljenih njemaca koji su kasnije streljani,

novembra meseca vodjena je borba kod Sirakova. Tom prilikom odred je imao 12 mrtvih i ranjenih. Od ranjenih iz te borbe danas nema ni jednog živoga jer su u toku okupacije svi uništeni. U ovoj borbi preostali drugovi poslati u razne logore u njemačku.

Novembra meseca vodjena je borba sa dobrovoljcima, nedićevcima i Pećančevim četnicima kod Šapina. Tom prilikom odred je imao 3 poginula i 6 zarobljenih drugova koji su obešeni u Požarevcu i 8 ranjenih. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 4 ranjena.

Isto u novembru mesecu vodjena je borba sa njemcima kod Batuše koji su bili na blindiranom vozu. U toku borbi odred je imao 7 mrtvih. Neprijatelj je imao 5 mrtvih.

Oktobra meseca vodjena je borba sa žandarmima u Kličevcu tom prilikom je odred imao 2 mrtva a neprijatelj 4 mrtva i 6 zarobljenih koji su streljani.

Oktobra meseca vodjena je borba kod sela Sibnice u srezu Moravskom. Tom prilikom odred ima 6 mrtvih, 2 zarobljena koji su streljani i 3 ranjena. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i 7 ranjenih.

Borba je vodjena sa ljotićevcima i nedićevcima potpukovnika Ljube Babića.

Septembra meseca vodjena je borba kod sela Bistrice. Tom prilikom odred ima 3 mrtva i 2 ranjena. Četnici su imali 3 mrtva, jedan zarobljen i 5 ranjenih.

Septembra meseca takodjer je vodjena borba na mestu kod Grčke crkve kod Žagubice. Tom prilikom je odred imao 3 mrtva i 2 ranjena dok su četnici imali 2 ranjena.

Novembra meseca vodjena je borba sa nedićevcima Ljube Babića kod Pankova tom prilikom je odred imao 28 mrtvih i 12 ranjenih od koji su 7 pronadjenih i ubijenih. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 7 ranjenih.

Novembra meseca vodjena je borba kod Melnice, sa ljotićevcima, nedićevcima i četnicima Voje Tribrodjanina. Tom prilikom odred je imao 23 mrtva i 17 ranjenih od kojih su 10 uhvaćenih i nestali verovatno da su streljani. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i 4 ranjena.

Novembra meseca vodjena je borba sa nedićevcima kod Ranovca. Tom prilikom je odred imao 3 mrtva i 1 ranjenog dok je neprijatelj imao 6 mrtvih i 4 ranjena.

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-3/2 .
1641 .

Oktobra meseca vodjena je borba sa njemcima i četnicima tri puta i to u Majdanpeku. Tom prilikom odred je imao 18 mrtvih i 10 ranjenih. Nemci su imali 60 mrtvih i 20 ranjenih, a četnici 20 mrtvih i 15 ranjenih.

Oktobra meseca vodjena je borba kod Rudine Glave. Tom prilikom odred je imao 2 mrtva, četnici su imali 6 mrtnih i 9 ranjenih od kojih su tri zarobljena.

Oktobra meseca vodjena je borba sa njemcima i četnicima kod Crnajke, Klokočevca i Stubika. U tim borbama odred je imao 8 mrtvih i 20 ranjenih. Neprijateljski gubitci nisu nam poznati.

Novembra meseca vodjena je borba sa četnicima Voje Tribrodjanina i nedićevcima kod Gložane. Tom prilikom poginulo je 54 naša borca na čelu sa Komandantom Veljkom Dugoševićem. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 5 ranjenih.

Novembra meseca vodjena je borba kod Kučeva sa ljotićevcima i nedićevcima. Tom prilikom poginulo je 15 a ranjeno 18 drugova iz odreda iz kojih su 3 uhvaćena i streljana. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 7 ranjenih.

Novembra meseca napadnuta je bolnica u Kaoni od strane četnika Voje Tribrodjanina i nedićevaca od odreda bilo je ubijeno 20 a 13 ranjeno drugova, dok neprijatelj je imao 5 mrtvih i 7 ranjenih.

Novembra meseca vodjena je borba kod Mišljenovca sa nedićevcima i četnicima, tom prilikom odred je imao 9 mrtvih i 4 ranjena, a neprijatelj 10 mrtvih i 5 ranjenih.

Novembra meseca vodjena je borba kod Snegotina. Tom prilikom odred je imao 4 mrtva i 3 ranjena od kojih je jedan uhvaćen i streljan. Neprijatelj ima 3 mrtva i 1 ranjenog.

Novembra meseca vodjena je borba sa četnicima Voje Tribrodjanina u selu Krivače tom prilikom odred je imao 3 mrtva i 7 ranjenih. Neprijatelj ima 4 mrtva i 7 ranjenih.

Novembra meseca vodjena je borba kod Petrovca sa ljotićevcima i nemcima. Tom prilikom odred je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih, a neprijatelj 60 mrtvih i 17 ranjenih.

Decembra meseca vodjena je borba sa četnicima Voje Tribrodjanina i Andjelka Kranjca kod Radenke. Tom prilikom odred ima 5 mrtvih i 2 ranjena, a neprijatelj 7 mrtvih i 5 ranjenih.

Decembra meseca vodjena je borba sa četnicima Voje Tribrodjanina, Koste Pećanca i nedićevcima kod Mustapića. Tom prilikom odred je imao 18 mrtvih i 6 ranjenih, dok neprijatelj ima 2 mrtva i 3 ranjena.

U 1942 godini u januaru mjesecu vodjena je borba na Crnom Vrhu sa četnicima Tribrodjanina. Tom prilikom odred imao 2 mrtva i 2 ranjena, a neprijatelj ima 6 mrtvih i 3 ranjena.

Januara meseca takodjer vodjena je borba sa četnicima Voje Tribrodjanina i nedićevcima izmedju Mišljenovca i Sena, gdje odred imao 7 mrtvih i 6 ranjenih od kojih su 4 uhvaćena i streljana. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 5 ranjenih.

U februaru mesecu vodjena je borba kod Lučice sa nedićevcima i ljotićevcima. Tom prilikom odred ima 12 mrtvih a neprijatelj 5 mrtvih i 1 ranjenog.

Marta meseca vodjena je borba kod Smoljinca sa četnicima Voje Tribrodjanina i Nedićevcima. Tom prilikom odred imao 2 mrtva i 2 ranjena, a neprijatelj 1 mrtvog i 2 ranjena.

Aprila meseca vodjena je borba sa nedićevcima u Manastirici. Odred imao jednog mrtvog a neprijatelj 8

Novembra meseca vodjena je borba sa četnicima Krste Rončevića kod Maleševa gdje odred ima 6 mrtvih.

U 1943 godini januara meseca vodjena je borba sa četnicima Draže Mihajlovića u Makcima i tom prilikom odred ima 1 mrtvog, a četnici 1 mrtvog i 1 ranjenog.

U februaru mesecu vodjena je borba sa njemcima iz Ezelove kaznene ekspedicije i tom prilikom odred ima 8 mrtvih i 2 ranjena, a neprijatelj 1 mrtvog i 1 ranjenog.

Aprila meseca vodjena je borba kod Biskuplja i tom prilikom poginulo 4 druga a dva su ranjena koji su uhvaćeni i ubijeni. Borba je vodjena sa njemcima i sa Poljskom stražom koji su imali 2 mrtva.

Aprila meseca vodjena je borba kod Smoljinca sa Poljskom Stražom. Tom prilikom odred ima 3 mrtva i 2 mrtva, a neprijatelj 4 mrtva.

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-4/2 .
1641 .

Aprila meseca vodjena je borba kod Rabrova. Odred ima 6 mrtvih a neprijatelj 2.

Aprila meseca bila je borba sa Poljskom stražom kod Četereza, i tom prilikom odred ima 5 mrtvih a neprijatelj 2.

Aprila meseca vodjena je borba kod Božnjaka i tom prilikom odred ima 5 mrtvih a neprijatelj 3 mrtva i jedan ranjenog.

Borba je vodjena sa poljskom stražom.

Aprila meseca vodjena je borba kod sela Kolabne protiv poljske straže. Tom prilikom odred ima 6 mrtvih, neprijatelj 2 mrtva i 2 ranjena.

Maja meseca vodjena je borba kod sela Nadbrdja sa poljskom stražom, tom prilikom odred imao 5 mrtvih, neprijatelj je imao 1 mrtvog.

Novembra meseca vodjena je borba kod Cerovice i tom prilikom ranjena su 2 druga dok neprijatelj ima 2 mrtva i 2 ranjena.

Borba je vodjena sa četnicima.

Decembra meseca vodjena je borba kod sela Dolašnice, i tom prilikom odred imao 7 mrtvih i 9 ranjenih kojih su svi umrli od rana. Četnici su imali 32 mrtva i 16 ranjenih.

1944 godine janura meseca vodjena je borba sa četnicima kod Mišljenovca i tom prilikom odred ima 2 mrtva a četnici 4 ranjena.

Januara meseca vodjena je borba sa četnicima kod Kučeva i tom prilikom odred ima 11 mrtvih i a neprijatelj 3 mrtva i 4 ranjena.

Februara meseca vodjena je borba sa četnicima u Batini. Odred ima 4 a neprijatelj 1 mrtvog.

Jula meseca vodjena je borba sa četnicima kod sela Batovca. Tom prilikom odred imao 2 mrtva a odred 1.

Septembra meseca vodjena je borba sa četnicima kod Male Brestnice. Tom prilikom odred ima 3 mrtva i 1 ranjenog, dok četnici imaju 5 mrtvih.

Septembra meseca vodjena je borba sa njemcima kod Petrovca kao i ljotićevcima. Odred ima 1 mrtvog i 14 ranjenih od kojih je jedan od rana umro. Neprijatelj je imao 20 mrtvih i 15 ranjenih.

Septembra meseca vodjena je borba kod Kučeva sa njemcima. Tom prilikom odred ima 2 mrtva i 1 ranjenog. Neprijateljski su gubitci nepoznati.

Oktobra meseca vodjena je borba kod Petrovca sa odredom su bili delovi Crvene Armije. Tom prilikom odred ima 5 mrtvih i 3 ranjena, a neprijateljske su žrtve neutvrdjene.

Napomena:

Ovaj kratki pregled pojedinih borbi koje je odred vodio sa neprijateljima raznih boja zapažanje kod pojedinih boraca iz ondašnjeg odreda i stanovnicima koji su bili posmatrači tih borbi. A naveli smo ih iz tih razloga da se kroz ovaj kratki kostur može izvući tok svih operacija odreda sa neprijateljima.

novj_k1641_f2_d7

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 7-2 .
1641 .

Драги другови,

Од последњег поднетог вам извештаја (1-X-т.г), кретали смо се на терену V/8. Пошто се раније на овоме терену нисмо кретали, терен је некомпромитован, прилично је повољан за кретање, а изгледа да непријатељ на њега слабије мотри јер сматра да на њему немамо упоришта. Са овога терена послали само вам и последњи извештај. Са истога терена смо испитивали ситуацију у другим местима. У томе циљу слали смо два пута Мила код наших људи да дозна стање на терену и обиђе друга Ш. Последњи пут Ш. је био отишао Миле га није нашао. Црнога смо слали два пута у Кн. такође ___ НЕЧИТАК ТЕКСТ ___

По првоме извештају Црнога обавештени сте прошли пут. Други извештај је, такође, по нас негативан, јер они који треба да нас известе о оружју и да нам помогну (Лајош, Костадин) крију се и избегавају сваку везу са нама – па и са Црним. Црни је ипак Костад. нашао, с њим о овоме разговарао, али је К. одбио да ма шта зна о оружју. Испитали смо Црнога зашто није пошао са нама у одред када је био обећао – онда када смо сви били у К. Он је изјавио да су га задржали Драгиша и Лајош мотивишући свој поступак тешком ситуацијом која би за њих настала његовим враћањем код нас. Горњак је сазнао[1] о нашој намери (прецртане две речи) и, по причању кулучара и сељака из К., држао је заседе ноћу а и дању на прилазима К. Претресају пролазнике (и жене) који наиђу на њих – траже _____ .

Миле је последњи пут видео њихов вод на Белој Води. Исто Миле је био тамо где се налазио Ш. и дознао је да су у тој кући сутрадан по Ш. одласку вршили претрес. По осталим кућама исто тако вршили су претрес у Кл. говорили да траже „два пса“. Они се крећу и даље онако као и пре. Прикривају се пред народом изјављују да се крију од Немаца. Дознали смо да је командир жандармерије у Петровцу њихов човек, јер је на овај положај дошао на тражење Горњака као Дражин човек. Отуда је јасно зашто се Горњак и жандарми крећу заједно.

Бр. стање чете 400 љ., 399 пуш., 392 рев., 399 бомби, 998 кут. мет., 7 кутије пушк. митр. окв. уз један пушк. митраљез.

За прилив и јачање одреда на овом терену за сада нема изгледа.

Узроци: непријатељ врши претрес терена и ___ НЕЧИТАК ТЕКСТ ___ наступају хладнији дани - ово утиче негативно и на људе који се већ налазе у чети.

Мустапићани, који су се предали обавестили су жандарме о људима код којих смо били последњих дана, пред њихову предају, тако, да су неки похапшени. Ово је негативно утицало на народ који се тек био почео да ослобађа. Сада нас очек. примају са извесном зебњом – страхом. Неки наши људи су се толико уплашили од Горњачана да се озбиљно плаше да их не снађе судбина В. Матића, Милана Грујића и осталих, па је један („5 фебруар“) побегао у варош где намерава да пребаци и породицу.

Полити., просветни и кул. рад у чети

За ово време (пошто нису вршене акције) читано је најмање по 2 сата дневно. Била су и друга предавања из области науке и политике („Рудно благо и лековите воде“) (поука: медицинско и бапско лечење).

1 Прецртане речи: „да имамо“ .

novj_k1641_f2_d9

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 9-2 .
1641 .

Драги другови,

8. новембра т.г. послат вам је редован извештај преко заказане везе. Као курир послат је друг Миле (целат), који се у групу вратио тек 17-XI-т.г. увече. Миле је известио да извештај није предао Четнику јер овај није дошао, већ је исти оставио код „Мачке".

Бр. стање групе је неизмењено, тј. као што је јављено у претходна два извештаја и то: 400 љ., 399 пуш., 392 рев. 995 пуш. м., 7 пуних оквира уз једну маш. пушку.

Прилив људи и могућност јачања: за сада нема изгледа да ће доћи нови људи у чету. Ово отуда што наступа зима што се непријатељ налази на терену примењујући према народу најоштрије мере, што су, у поређењу са снагама којима располажемо ми и непријатељ, код нас много тежи услови живота. – Народ још нема свести која би га гонила да све жртвује интересима борбе.

Пол. култ. рад у чети: Као што је и у прошлим извештајима наведено, а и отада до данас, настоји се да се што више ради на развијању свести и узидању нивоа опште схватања људи. Чита се и дискутује сваког дана. „Како се калио челик" прочитано је и развијена дискусија о питањима у вези са темом. Прочитана је једна свеска „Путовање по Совјет. савезу" од А. Цесарца. Објашњавано је и дискутовано и са четом и са сељацима пред четом о животу и приликама у совј. Савезу. О националној борби и јединству кинеског народа поново је читано и дискутовано – опет пред четом посебно, и пред сељацима и пред четом. Ишло се за тим да људи увек буду запослени, заузети мислима како не би имали времена за друга, безначајна, штетна размишљања. – Добро би било и врло је потребно да променимо књиге са „Моравом" – то ћемо покушати, јер немамо више подесних књига за групну обраду. Вођена је дискусија и по вој. питањима (прилаз кући и поступак при разоружавању непријатељских слабијих снага, поступак на стражарском месту).

Финансије: прилог извештај благајника. Трудимо се да новац трошимо за најнеопходније ствари. Највећи издаци су за дуван.

Хигијена: Води се рачуна у границама могућности о чистоћи. Као неодложива потреба намеће се парање одела и рубља целе групе. Вашке се толико намножиле – код свих – да је неиздржљиво. Предложемо: или да нам одобрите да одемо на I/15 где би остали и извршили парање, или да нам дозволите да то учинимо овамо негде, по своме нахођењу – само у том случају би морали да останемо у истом месту 2 – 3 дана, што би ишло на уштрб конспирације и опрезности. Двојица (Корчагин и Љубисав) имају шугу). Корчагин по целом телу и много се чеше нарочито у сну. Француз Младен има „стидне вашке" и кука да га јако муче. Масло против шуге смо наручили али не знамо да ли ћемо је добити а и како би извели лечење у овим приликама – објасните нам како да поступимо.

Акције: нисмо извели ниједну акцију. Разлози: снаге и распоред непријатеља који је расут на терену неправилно функционисање везе са вама, рђаве временске прилике и немање обуће – двојица су скоро потпуно боси и чување комуникационих средстава и будност непријатеља. Из података којима смо располагали пре Митровдана непријатељ се налазио распоређен у већим и мањим снагама у Рановцу, Кладурову,

Мелници, Кнежици, Трновчу. „Морава“ нам је јавила да се око 80 Горњачана налазило и (прецртана реч) на њиховом терену. Комуникације се будно чувају – патролирају и Немци. Мила смо послали на везу али се он вратио тек после 10 дана – десети дан. Њега смо чекали 3 дана на заказаном месту, а онда смо се удаљили али смо мислили шта се са њим догодило, јер нисмо знали ситуацију. Откада је снег почео да пада двојица су неспособни за страж. службу, јер су без обуће – стомак је оболео баш код њих двојице, а и још се неки жале. После акције – с обзиром на угрожен терен – требало се пребацити даље, али су нам боси неспособни (оштећен папир – не види се једна реч) за акцију и за дужи покрет.

II

Покрет је отежан исто тако услед рђавог времена и познаје се и траг. Најгоре је по нас то што се непријатељ налази расут по целом терену и што у случају сукоба има могућности да нас напада са конц. снагама, или да нас наизменично гоне различите групе. Све нас је ово приморало на пасивност. Обав. служба је недовољна и слаба.

Пол. рад на терену: Покрет вршимо свакога дана те тако долазимо у додир са већим бројем људи и по различитим местима. Свуда објашњавамо циљ и оправданост наше борбе. У ту сврху користимо саопштења, литературу и усмену реч. Вести смо умножавали и растурали док смо их примали – све док је нормално функционисала веза. Пошто народ још не увиђа истину о Горњаку, нарочита се пажња обраћа да се објасни ко је Горњак и какав је његов став. Примећује се да је народ огорчен на жандарме, али да о Горњаку мисли боље, јер овај још успева маневрисањем да се маскира – бар за многе. Поједина насеља (комуне) када је то згодно, сазивамо на једно место и тако им у групи читамо и говоримо о циљу и оправданости борбе са окупатором, о потреби окупљања свих родољуба у борби против непријатеља, о издаји Горњака и осталих петоколонаша. Не пропуштамо прилику а да не тумачимо пол. ситуацију. Народ схвата, о нама лепо мисли, али се за активну борбу још не одлучује, јер му се чини да је згодније да да и последњи залогај него да прихвати оружје. Многи су се одали резигнацији и покушавају, пошто пото, да нас убеде да се непријатељу све мора дати, да кукуруз не вреди крити. Лагера се плаше, а нац. свести већина нема. Осећа се чим се уђе у кућу да ли су се и колико су се партизани кретали у дотичном месту. На више места скидали смо са зидова рекламе о Хитлеровим „победама“. Видели смо у једној кући на зиду једну овакву рекламу баш поред једне слике која је приказивала борбу Срба са Турцима у Првом устанку. Важно је изнети да народ стопроцентно верује да ће Хитлер да изгуби рат. То своје убеђење без заоколишења износи, чак не крије да се Хитлеровој пропасти јако радује, само се на борбу не одлучује, већ очекује да га други ослободи.

Осећају се, код многих, велике симпатије према Совј. Савезу: - неки отворено изражавају сумњу у Енглеску као савезника и искреног борца. Јако се и одмах запажа разлика у погледу схватања и држања народа по местима по којима смо се више, мање, или се уопште нисмо кретали.

У погледу снабдевања обућом разговарали смо са „Мачком“, који је дошао са Милом. Он нам је обећао да набави мајстора и да нам од оне гуме изради обућу до 30 – XI – т.г. Пре не може због славе. Да ми узмемо гуму и да нађемо мајстора, теже нам је, јер је терен угрожен.

Ситуација на терену: „Мачка“ и Миле, а и још неки људи, су нас обавестили да се Горњак налази у Рановцу, Кладурову, Мелници, Манастирици, а пребацује се и по осталим селима (Кнежица, Каменово, Трновче). Обнавља милиције и мобилише још неке. Креће се заједно са жандармима, а и сами. Расуте су веће и мање групе по кућама, где набављају храну, пијанче, свирају и играју. Са народом долазе у додир

утолико, уколико прибављају поједине потребе. Миле је на саслушању изјавио да је на Митровдан и сутрадан (понедељак) четири пута наишао на непријатеља (трипут на Горњак и једном на жандарме). Између недеље и понедеоника, ноћу, наишао је на групу од 5 Горњачана, који лутају по кућама.

Три војника из Горњака су опљачкали Михајла Трајковића, зем. из Старчева. Михаило (прецртана реч) је узео зета у кућу, неког ... (недостаје текст)

20

novj_k1641_f2_d10

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 10-1-2 .
1641 .

Извештај:

драги другови бројно стање и наоружање наше групе, није се много променило (прецртана реч) ми имамо у нашој групи 403 друга наоружани са српским пушкама револверима, и довољно муниције, као и са бомбама којих имамо, 404 комада, могућност јачима, доћиће нам стари бивши, партизан. Дисциплина код нас доста је добра како нисмо у скупној Формацији. Хигијена што се тиче одржавање чистоће то смо поставили свакој, патроли да се стара свака посебно за прање веша и уништавање ваши. морал и борбеност добра је код наших другова партизана обзиром на то да раније нису волели, да се крећу мањим формацијама а сада тога нема више. акције наша група по одређеним формацијама, извршила је следеће акције и то групно, са кост. уништила је архиву у Тићевац, а заплањен један телефон и смештен на сигурно

II

место, патрола друге владе уништила је општинску архиву и запленили су 200 кгр. пасуљ који је прикупљен за немце, једну пресу добру и један катанац. у прилог од оружја добили смо 390 бомби мале и 404 ком. мет. у морави организовано је неколико н.о.о. док су ресави услед нашег дужег одсуства, иде мало спорије, али ми ћемо уложити све напоре да у најскорије време организујемо и извршимо постављене задатке. све акције изведене су са успехом. распоред непријатељских снага на нашем терену Свилајнац 15-20 жанд. и 15-20 немаца. Кушиљево 12 жанд. Војска 15-20 жанд. Јасеново 12-15 жанд. Жабари 15-20 жанд. Александровац 15-20 жанд. непријатељ. редовно патролира на терену, патроле су јачине од 3-5 жанд. сем тога Горњачани се прикривају преко дана у неким селима већином код кулака

III

али се прикривају у мањим групама, вероватно с циљем да наши постављају заседе. патрола која је била у село Луковицу имала је случај опкољавања патрола је имала задатак да уништи предс. оп. патрола је по плану, седела у суседној кући и чекала председника, када дође на ручак да га ухвати. патрола чим је добила обавештење, услед тога што није била спремна није стигла на време јер је он умакао и патрола остала је у његовој кући до мрака и у први мрак извршили покрет у другој кући. у међувремену изгледа да је један одборник, јавио у Свил. јер је он би у то подне код наших другова. на лавеж паса изашао је реља и приметио војнике али се није довољно снашао пошто је прибра се он је обавестио остале чим је изашао први на њега је испаљена једна пушка и он је одговорио и чули су јаук са супротне

IV

стране, и одмах наша патрола се одмах извукла без губитка, али се одвојили , а касније се састали, на зб. м. патрола друга сувог имала је такво исто једино, опкољавање у Александровцу, у први мрак приликом одржавања конференције са омл. и старијим, пошто је непријатељ, опколио и поставио заседе на вратима се појавио жанд. пар. са намером, пушкочи позивајући на предају наше другове, али пошто је било изненађење, а наши нису имали пушке у руке сем што је дида имао револвер, он је се одмах снашао, и опалио један метак и зграбили одмах своје пушке и створили ватруни жандарштину. док диди и суви водили борбу и суви бацио бомбу с циљем, да их истера из ходника, за то време дива није ни метка опалио овим се показа као највећа кукавица у тој борби наши другови провлачили

V

се, само су изгубили нешто војничке опреме као 2 ве вој. торбице 2 мала капута и један од крилаш. 1 бомб. 30 мет. 2 рев. 1 вој. држ. 1 брв. а потрошили 40 мет. и једну бомб. Одјек наших акција на терену мораве народ, одобрава наше акције, док у ресави за опкољавање наших другова, народ дели мишљење једни говоре за Горњачане, а половина за партизане. чује се да је у Луковици рањен један жандар. немци прете стрељањем 10 сељака ако жанд. умре. за делења наређења људи услед нејасно окуцаног, није се најшире народ обавестио. још и због тога што дражиновци сметају, јер њих има у овим селима добро организованих. другарски смрт фаш. слоб. нар.

Здраво!
Миланче

novj_k1641_f2_d12

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 12/1 F. 2
K. 1641

Постанак и развој партизанског одреда у пожаревачком округу.

Директиву за почетак оружане борбе добили смо у јуну 1941 године преко МОМЕ МАРКОВИЋА. Требало је најпре извршити све припреме, па стварати чете, које су имале да почну «герилско» ратовање у Србији. Припреме су састојале у томе да се по селима стварају десетине од људи који су наши сигурни симпатизери, да се они војно обучавају и да се преко партијске организације и актива сакупља што више оружја. На овоме је у прво време радио Димитријевић као привремени повереник по војној линији, а затим сви чланови ОК. Међутим није се успело да се ове десетине поведу у одред кад је требало, јер менталитет нашег сељака је такав: да буде спреман али да више најпре како ће све ићи. Зато смо поступили директније: послали смо одмах у шуму Вељка и Нату Дугошевић и њихова два три добра симпатизера (као прву базу одредили смо Звижд). Вељко је био врло популаран у томе крају и о његовом одласку брзо се рашчуло међу власима, а уз то смо ми одредили још неколицини чланова КП (учитељица РАДМИЛА из Вуковића, општински ћата из Српаца, један берберин из Раброва и један опанчар из Раброва «Браца»), да са по неколико својих људи пођу. После петнајестак дана око средине августа, одред који је тада бројао 14 људи извршио је прву акцију на жандармеријску станицу у Добри. То је широко одјекнуло и власти су почели да се јављају Вељку. Тада се није знало за име «партизани» а још мање се знало да ову борбу покреће КП. Народ нас је звао четници, јер је знао да су и у прошлом

рату постојали такви одреди од добровољних бораца. – После прве акције дошло је разоружавање жанд. станице у Кучеву, напад на Градиште и заробљавање 11 немачких официра. Ове су две акције биле пресудне за даљи развој одреда, који је нагло постао популаран и за следећих 15 дана прешао број од 100 људи. Оно што је покренуло наше сељаке у борбу није била политичка свест већ само осећање угрожености од окупатора. После ових првих борби видело се[2] да окупатор не долази више за храну у Звижд, сељаци нису морали више да се придржавају ограниченог кретање, нити других наредби окупатора, и то им се свидело. Може се рећи да је још једна ствар привлачила сирово становништво[3] ових пасивних крајева, а то је да се у одреду добро хранило и одевало, јер је народ на сваком кораку излазио у сусрет, а било је и великих заплена. Ми смо са своје стране неуморно политички радили настојећи да убедимо људе да је све то само захваљујући нашем устанку и да ако листом устанемо можемо сасвим отерати Немце.

Социјални састав нашег одреда у почетку био је следећи: већина сељака (влаха из Звижда), знатан део кадрова из Пожаревца, које смо ми довели (већина интелектуалаца) и нешто мало занатлија из Великог Градишта, Раброва и Кучева. Овакав састав је остао углавном све до краја 1941 године.

Војничка организација у одреду била је на почетку јако слаба. Одред, на почетку од једне чете, делио се касније у више чета, а свака је бројала тад по 20 – 25 људи, а пред крај распада одреда до 60 – 80 људи. Чете су у почетку ишле заједно, штаб одреда још није званично постављен и само се знало да је Вељко командант а Ната политком. Чете су имале командира и политкоме.

. / .

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 12/2 F. 2
K. 1641

Вељко није имао довољно знања и чврстине, четни руководиоци су исто били војнички неискусни, тако да је одред у погледу војне обуке стајао више него слабо. Успехе је постигао, изгледа, само захваљујући великом одушевљењу за борбу, пожртвованости и сталном примеру Вељковом, који је увек био први у борбама. Ми смо се и само чудили како наш одред напредује. – Везе са главним штабом за Србију, уопште нисмо имали све до краја 1941 године, нити смо знали шта се ради у другим крајевима Србије. Само смо се по нешто приватно обавештавали. Стварни руководилац свих операција у нашем крају био је Мома Марковић.

У политичком погледу наш одред тада исто тако није добро стајао. На име, већина партизана била је политички неизграђена и несвесна, и врло далеко од КП. Званично одговорни за политички рад били су политкоми, али и они сами нису имали потребно искуство и знање. За политкоме смо одређивали ми људе који су иоле умели политички да делају и који су били популарни. Они нису морали да буду чланови КП. (БОЖА ЂУРИЋ, пољ. референт из Пожаревца – нестао, Дража Марковић, студент – погинуо, Драгољуб Дулић, "Чата" из Српаца, један пољопривредни радник из Београда БРАНКО звани "ОТРОВ"). Политички рад у одреду састојао се у спровођењу политичке линије који сам напред изнела за овај период (није се смела истицати КП), и то преко одредских конференција, заједничког читања и дискусија. Партизани су исто тако спроводили политички рад и у народу, држећи свуда где су се кретали по селима јавне зборове и конференције. Та агитација наилазила је на велике симпатије у народу, и много је допринела за политичко буђење сељака тога краја.

2 Прецртано је.

3 Партијска организација у одреду у то време није се ни осећала јер се чланови

3 Прецртано „баш".

партије нису скоро ни састајали. Задатак им је био да раде на популаризацији СССР и КП и то само преко појединачних разговора. Ова слабост дошла је отуд што ми нисмо стизали да темељније контролишемо партијску организацију у одреду, јер смо били окупирани разним пословима. Такво стање остало је све до краја 1941 године. Први секретар партијске организације у одреду била је Ната Дугошевић.

Истоврмено са стварањем одреда у Звижду, требао је да се ствара у Млави, која је после Звижда била најбоља база. Тамо је послата Слободанка да најпре ради политички у масама, а онда другом половином августа и Шербановић, који са ДРАГИШОМ, сељаком из Кнежице ствара једну малу четицу од 12 људи. Она се убрзо распадне после првог сукоба са жандармима. Шербановић није показивао довољно сналажљивости и воље, те је врло слабо ишло са почињањем борбе у овоме крају. Тек кад долази ДРАГОЉУБ БУЛИЋ, адв. приправник из Петровца, популаран и заузимљив човек (погинуо) у Млави се формира одред од две чете. Командир једне био је Драгиша а политком Булић. За командира друге послали смо најпре МИЛАНА ШАРИЋА, рудара из Добре (нестао) па пошто се показао слаб "КОСТУ" радника из Београда (крупан, висок, црномањаст, око 35 година, учествовао у отмици Леке Ранковића и затим дошао код нас). Ове млавске чете су имали много мање акције него звиждске. Оне су више политички радиле у народу, где иначе није било раније никаквог организованог политичког рада. Оне су прве дошле у сукоб са Дражиним четницима из Горњака, још пре него што је дошла директива о сарадњи (не сећам се тачно у које је време то било).

Крајем септембра (колико се сећам) од свих

. / .

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 12/3 F. 2
K. 1641

ових четица у Звижду и Млави званично је начињен један одред чији је радиус кретања био цео пожаревачки округ. Бројно стање у то време било је до 300 људи. Формиран је окружни штаб од Вељка, Чеде Васовића, као политкома, Жике Поповића, заменика команданта, учитеља "ТОПЛИЦЕ", интенданта и Др. Вребалова. Војне операције су постајале све озбиљније. (Освајање Петровца трипут, крупне борбе са Немцима и Љотићевим одредима код Топонице, Малог Црнића, борбе у Мајданпеку са Немцима и по мајданпечким шумама са "Четницима" АНЂЕЛКА КРАЈИНСКОГ, и других). Улагали су се велики напори да се успоставе добро односи са четници из Горњака и четницима ЛЕОНИДЕ ПЉЕШКОВИЋА из Кучева, са којима је постигнута нека врста сарадње. Показало се међутим да је то било само на папиру. Леонидини четници су захтевали да им се да на самосталну управу сва лева обала Пека, а партизанима да остане десна. Исто тако тражили су да се обавезно дели плен из сваке борбе, макар они у њој и не учествовали. Ово је много отежавало успостављање народне власти (НОО) по тим селима јер су четници били одмах отпочели широко пљачкање хране, силовање девојака и батињање за непослушност. Народ се обраћао партизанима за заштиту, али ми смо једино могли интервенисати преко војводе Леониде, што је остало без већих резултата. – Одред је растао и пред крај слободне територије бројао је до 1.000 људи (око 10 чета). Чете су се већином кретале према потреби операција, сем Моравско – ресавске која је била на своме терену, и две Млавске које су стално биле око Петровца. Најјаче су биле по војној обуци и борбености чета са Мајданпека, коју је водио "Максим", састављена од рудара углавном, затим чета "Буђонијева" и Моравско – ресавска чета са командиром "ЛАЗОМ", бившим жандармом (стрељан). Поред ових досад поменутих истицали су се као војни и политички руководиоци у

чета још "ПИЛОТ" радник, политком, "СТРЕЛАЦ", радник командир VII чете, ЂУРО КАШТЕЛАН, финанс командир VI чете, ВУКИЦА СТАНКОВИЋ политком, МИША ЋУРЧИН, командир III чете, партизан ВЛАСТА, заменик командира једне Млавске чете и др. – Кроз све озбиљније борбе израстао је и Штаб у свесталнијег руководиоца (ма да је непрестано радио под директном контролом Марковића и ОК). Поред свих послова радило се непрестано на унутрашњем јачању одреда. Личност командира и политкома и чета све више се истиче и њихов ауторитет расте, супротно ономе што је било у почетку и то је надокнађивало унеколико слабу војну обуку. Појачава се дисциплина, управо приморавају се људи на њу, јер је још увек велики део партизана сматрао да за то што су добровољно дошли и што то није бивша југословенска војска нису ни обавезни да се покоравају свим наредбама. За спровођење потребне дисциплине приступало се разним мерама: убеђивањем, политичком васпитавању, давању примера од стране чланова КП, кажњавању (дупла стража, премештај у другу чету, јавна опомена) и најзад стрељање. Било је два случаја стрељања у нашем одреду 1941 године: један ради пљачке а један зато што је партизан ишамарао сељака. Ова стрељања су вршена јавно пред сељацима ради примера. И доиста се[4] било успело да партизани имају врло исправне односе према народу ван одреда и међу собом и према старешинама у одреду. (Марковић је увек истицао ово као наш велики успех, с обзиром на менталитет наших партизана који су увек били склони пијанчењу и пљачкању). – У погледу пића које је власима урођено, морало се бити еластичан. Нисмо се усудили да директно забранимо али смо

. / .

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 12/4 F. 2
K. 1641

били развили врло јаку агитацију противу пића међу партизанима, а и међу народом, тако да је завладало мишљење да се партизани најлакше разликују од четника по томе што су трезвени, док су четници збиља били редовно пијани. У овом смо били доста постигли, колико нисмо ни очекивали познајући нашег сељака. – Највише смо муке имали у погледу пљачке, нарочито међу власима, код којих је ова појава и у мирно време врло честа и који су несвесно и са таквим тенденцијама пошли у одред. Међутим после оног и једног стрељања није се десио ни један случај пљачке и ми смо с правом увек били поносни на овај велики успех. – Тако исто велику бригу нам је задавало и питање морала међу партизанима, јер је читав наш округ познат по слабом моралу. Разумљиво да су људи тешко схватили да у том погледу морају бити сасвим чисти, те су се дешавали у почетку случајеви да се партизани и партизанке ухвате у недозвољеним односима. За овакве преступе кажњавало се истеривањем из одреда и јавним објављивањем кривице и то је деловало добро. Ипак се ова слабост провлачила читаве 1941 године.

Политички се све више постизавало. Свака акција је пре и после извођења политички изјашњења и људи су се учили да политички посматрају ствари и догађаје. КП се лагано популарисала, мада је још увек био став: партизани воде борбу за ослобођење[5] а не само из политичких разлога. Међу њима има и комуниста, будући да је партизански фронт, фронт јединства свих родољуба ма каквих политичких убеђења они били. Популарисао се и савез са Дражом (све до наше пропасти ми нисмо знали

4 Прецртано „је“.

5 Прецртано „борбе“.

за Дражину издају).

Кроз све ове напо[6]ре и са свим овим слабостима ми смо били успели да одржимо слободну територију све до 16.-XI. када је наишла казнена експедиција, да стекнемо неограничену љубав и поверење у народу, и да створимо путем постављања народне власти базе за будући рад КП. – Све што смо сада радили и војно и политички било је без икаквих директива ПК и Главног штаба, јер са њима нисмо имали везе, тек повремено са ПК, већ смо све сами радили на сопствену иницијативу и под руководством Марковића. Овај период (од септембра до новембра 1941 године) остао је у сећању, код становништва нашег краја, као период потпуне слободе и живота који се увек прижељкивао.

Пропаст одреда наступила је из више разлога: због недовољне опрезности Вељкове да су наши у западној Србији разбијени и да се и нама спрема казнена експедиција. Он је тада био заузет мишљу да заузме Пожаревац и све чете бацио на његову блокаду, губећи из вида да му је ка главној бази, Кучеву, отворен пут од Петровца, Градишта и Мајданпека. Затим због слабог командног кадра и обуке, што се у ранијим операцијама није испољавао као судбоносна слабост, већ тек сад. Даље, због издаје четника, који су нам требало осигурати у Горњаку базу у случају повлачења, међутим су и само помогли разбијање наших чета. И најзад због брзе погибије Вељкове који је био[7] центар свег одреда. – Кучево је пало прво, а затим остала места. Поједине чете (Максимова, Буђонијева, Костина) држале су се све до краја децембра 1941 године и давале јак отпор, али под све већим притиском непријатеља биле су приморане на стално одступање. Максим одлази ка Мајданпеку и тамо буде уништено скоро око 100 његових људи. Коста и Буђони одлазе у Млаву, где су се остаци чета некако даље одржавали. У зиму падају и ова двојица заједно са

. / .

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 12/5 F. 5
K. 1641

Максимом, гине политком Чеда а нови командант Жика Поповић није био у стању сам да одржи људство које се све више деморалисало. Дешавали су се случајеви да преко ноћи нестане по десетак партизана. Маса их је пришла Дражиним четницима само да би спасла главу, маса их се[8] посакривало, а врло много изгинуло. Оваквом нашем страшном поразу допринела је и зима која је у планинским крајевима нашега округа необично јака. Смрзавање је била честа појава. – Од десет чета у пролеће 1942 године остало је само 35 људи, а у штабу командант Жика и Др. Вребалов, који је сад вршио дужност лекара, заменика команданта, политкома и секретара партијске организације. И они су се одржали само захваљујући љубави сељака у Млави који су их скривали пред свим потерама, а и од четника.

++++++++++

Кад се у априлу 1942 године приступило поново сређивању стања у округу, по директива ПК са којом смо тада већ имали везу, питања одреда третирало се као најболније, али и као најважније. Наиме, требало је почети опет изнова. – Базе више нисмо имали, јер су четници већ држали Хомоље, Млаву и Звижд, а у голубачком,

6 Прецртано „с“.

7 Прецртано „ове“.

8 Прецртано „је“.

моравском и ресавском срезу почели да се учвршћују. Народ је већ и сам био другачији, заплашен терором непријатеља, мало разочаран и деморалисан, тешко се одлучивао да напушта кућу јер крај рата није био догледан. Затим, није било партијске организације да ову деморализацију угушује и врши мобилизацију нових бораца. Међутим, директива је била: у Србији се мора обновити оружана борба, у ту сврху бацити у одред најбоље снаге и што пре га обновити. Линија борбе била је: водити оружану акцију противу четника Драже Михаиловића и свих било како се звали, који су стали на страну окупатора, њихове помагаче уништавати, њихову имовину конфисковати. Затим су подвучена сва искуства из 1941 године: слаба војна обука, недовољан политички рад, несигурно обезбеђене базе у планинама, подцењивање непријатеља, чест случај изједначења партијске организације и одреда. – На бази ових искустава и директива ми смо почели рад на обнови. Послали смо једну групицу од 8 људи са Шербановићем у Млаву, једну од десетак са Жиком Поповићем у Звижд, и једну од шест са Дражом Марковићем у Стиг, са задатком да прво политички раде и разбијају страх у народу, да изводе ситне акције (сечење жица, а ликвидација народних издајника и Дражиних поверника, паљење општинских архива). За то време ми би смо ојачали партијску организацију на терену, и тако би били већ створени услови за мобилизацију. Кадрове из КП нисмо имали да дамо у одред.

У току лета доста се остварило у погледу овога плана и у јесен смо већ приступили прављењу озбиљнијих комбинација за будућност одреда. У штаб је послат члан ОК Стојановић, за заменика команданта узет је сељак Милан популаран партизан из Ресаве одред (од око 50 људи) подељен је у три чете: Моравску са радиусом кретања Моравски и Ресавски срез, Рамску са радиусом кратања Рамски и Пожаревачки срез, и Печку са радиусом кретања Голубачки, Млавски и по могућству Звишки срез. Требало је створити по свим срезовима четице али ми за то још нисмо имали снага. Као први задатак било је учврстити базе у планинама и обавестити обавештајну службу.

Почевши тако са политичким конференцијама по

. / .

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 12/6 F. 5
K. 1641

селима, са ситним акцијама, ове су мале групице јачале и стицале све веће поверење народа. Нарочито се у зиму широко прочуо политком моравске чете Сима Симић и политком рамске Дража Марковић ("РОЂА"). Сима је успео да уништи сва упоришта Дражина у Морави да сталним маневрисањем избегне све потере које су биле скоро свакодневне, и да спречи окупатора да однесе храну. У том долази директива од ПК за ликвидацију општинских управа као оруђа у рукама окупатора за отимање народне имовине. Наши партизани су ово врло добро испунили, помогнути широким политичким радом партијске организације на терену. – У току зиме одред је нарастао до 100 људи, и већ престављао озбиљнију снагу. Међутим долазак казнене експедиције у фебруару 1943 године поново је свео наш одред на око 25 бораца.

У току овога периода постојала је скоро редовна веза између главног штаба и нашег штаба. (Она је одржавана преко нас и ПК). На основу искустава из 1941 године сад се много темељније и солидније постављао рад у одредима. Главни штаб је упутио свим штабовима једну брошуру "Формација партизанског одреда", која је служила као приручник и директива. У њој се истиче значај "герилског" ратовања и дају детаљне инструкције за рад у одреду. Подвлачи се улога командног особља као људи који нису ниодкуд декретовани нити наметнути, него који су у току борби, захваљујући својој

пожртвованости и храбрости израсли из остале масе бораца и постали руководиоци. Њих партизани морају слушати и указивати им дужно поштовање, баш зато што су им сами показали своје поверење, и признали их за своје руководиоце. Функција команданта и командира јесте чисто војнички рад у одреду. – Сав политички рад спроводе политкоми, који су први помагачи и саветодавци војних руководилаца, васпитачи партизана и чувари линије народно – ослободилачке борбе. По важности њихова функција стоји у реду са функцијом команданта и командира. – У одредима се има обавезно спроводити војна обука да сваки партизан зна да рукује свим врстама оружја и истовремено стално оспособљавати нови војни руководиоци. Исто тако обавезно се има спроводити политички рад да сваки партизан буде свестан какву борбу води и да је на челу те борбе КП. (Сад је насупрот 1941 години било потребно популарисати КП). Овај рад се проводио кроз четне конференције, кроз приредбе, заједничка читања, часове са дискусију, а одговоран је политком. – Истакнуто је нарочито као важно питање дисциплине и самодисциплине, другарске критике и самокритике, као основама за нормални развој бораца и правилан однос у четама. Четни штаб је дужан да повремено подноси чети извештај о своме раду, и да од чете саслуша мишљење и критику. Чета је имала право да захтева смењивање руководилаца који се не покажу дорасли. – За све преступе, било које врсте, заведене су најстрожије казне. Проводила се агигатица да се у борбама ни један партизан неда жив у руке непријатељу. – На овај начин имало се од недисциплинованих и самовољних партизанских четица из 1941 године створити добро организована, обучена и дисциплинована народна војска.

У погледу војних операција требало је поступати према расположивим снагама и изводити акције за које се има могућности. Али главно је да се свуда у Србији морају изводити акције, да би се у народу одржао дух, да би се наше снаге ојачале и да би се, што је врло важно, непријатељ ометао да не сконцентрише све своје снаге против наше војске у Босни. Од убијања Немаца не сме се

. / .

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 12/7 F. 5
K. 1641

одустајати, макар окупатор и стрељао таоце, јер треба му доказати да српски народ неће стати пред његовим претњама и терором. А друго, треба народ тако освешћивати и научити га да се слобода може извојевати само преко борбе и жртава. Однос према осталим непријатељским групама био је следећи: Љотићевце нештедимице убијати, Недићевце позивати на бацање оружја и у борбама их само разоружавати, а Дражине четнике позивати да прићу нама, док све њихове вође убијати. Циљ је био да се у редове непријатеља унесе раздор.

Као врло важно оружје у борби истицана је стална потреба обавештајне службе, нарочито у редовима непријатеља. Овај задатак ми нисмо успели никада да остваримо, а у погледу осталих имали смо делимичне успехе. Још се подвлачило као важно: Сарадња одреда и политичких руководиоца на терену. Пример ове сарадње код нас била је сарадња између чете Симе Симића и Раде Трифуновић, која је политички радила у Морави. Она се састојала у давању обавештења, консултовању, узајамној помоћи у погледу продирања у нека села, учвршћивању НОО који су први помагачи одреда. – Приличан успех у овом погледу имала је исто и чета Драже Марковића, који је успоставио добре везе са секретаром СК Пожаревац – Чупићем. Печка чета није остварила ову директиву.

Штаб се није увек кретао са четама, већ је повремено био уз неку од њих да би јој пружио помоћи. Иначе је држао редовне недељне везе (ноћу, преко курира, партизана), давао директиве и примао извештаје. – Ово се показало као неправилно, јер на тај начин се може лако штаб бирократизирати. (Оваква пракса није нигде у Србији спровођена сем код нас. Колико сам слушала сви окружни штабови су се кретали редовно са четама и учествовали у свим борбама).

Однос између ОК и Штаба био је до недавно исти као и 1941 године, наиме, штаб је слао извештаје ОК-у и примао од њега директиве. Тако је била незванично легализована веза штаба са партијом. Ми смо на то били принуђени услед немања сталне везе са главним штабом, и због још политички неизграђеног особља штаба. Ово је било ненормално и исто једини случај у Србији. Крајем 1942 године заводи се да само секретар партијске организације (члан ОК) шаље извештаје ОК-у о стању партијске организације у одреду, а штаб као целина шаље Главном Штабу. – Од свих заплена новца штаб је редовно извесне суме слао ОК-у у виду помоћи политичким радницима, који су на терену политички помагали народно – ослободилачку борбу. ОК, пак, све прилоге од НОО-а (којима је руководилац још увек партијска организација) предавао штабу као прилог народно – ослободичакој борби од стране народних маса.

Партијска организација у нашем одреду није никада била јака, што је, разумљиво, имало последице и на јачину одреда. Одговоран за партијску организацију у штабу треба да буде заменик политкома, али њега нисмо имали, те је то био политком Стојановић. У свакој чети била је по једна партијска ћелија. Права имена чланова ових ћелија нисмо ни знали, већ само партизанска. Секретари ових ћелија били су: Сима Симић, Дража Марковић и РАДЕ ТРБОЈЕВИЋ (у Печкој чети). Од осталих чланова остали су у животу само Саша (из Петровца) и Милоје Милојевић у Печкој чети, КОСТА влах из Великог села у Моравској чети и РАДЕ ЧУШУЉ из Брежана у Рамској чети. А било је укупно око 15 чланова КП.

. / .

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 12/8 F. 5
K. 1641

Наравно и командант је члан КП. (Ови људи које сам поменула читаве 1942. године били су најодговорнији и најпопуларнији функционери нашега одреда). – Од 1942 године заведено је било, по директиви ЦК да сви командири, команданти, политкоми и њихови заменици, свакако буду чланови КП. Ово је ради сигурније гаранције да ће се наша борба и рад проводити директно под руководством КП.

Однос народа према партизанима много се побољшао пред крај овог периода. Народ тражи увек да види «војску» и много значи широко кратање, бројност и зборови. Маса колебљиваца се опет од четника обрнула нама. Врло важну улогу у томе играла и популарност Симе и «Рође», иза чијих се имена био изгубио чак и значај штаба. Нарочито је Сима важио као непогрешив и скоро свемогући у Морави, ма да у ствари није имао никакве војничке способности. Јер масе увек желе неко име, личност за којом ће ићи и кроз коју гледају сву борбу. – Само се запазила једна разлика од 1941 године у ставу народа, на име, приличан број људи био је двоструко везан: и за нас и за четнике, и примао и једне и друге. Ово нам је био проблем јер у тешким ситуацијама овакво лавирање није ни мало добро по нас.

++++++++++

Приликом свога боравка у Космају и у Шумадији упознала сам нове директиве у погледу оружане борбе у Србији. На име, оцена опште политичке и војне ситуације у

свету у 1943 години јесте: да снаге савезника и позиције антифашистичког фронта и војно и политички стоје све боље, да је фашизам у корену ослабљен и да само треба довршити његово уништење. У односу на нас: да смо ове године изашли из кризе и да постоје сви услови да се као 1941 године пређе поново у широки народни устанак. Ти су услови: Поред ситуације у свету, постојање велике слободне територије и добро организоване народно–ослободилачке војске у Босни, распад у редовима непријатеља (губљење позиција Драже Михајловића, колебање Недићеваца и жандарма и безизлазни положај Љотићеваца услед пропасти фашизма), и најзад све веће симпатије маса за СССР и КП. – По угледу на рад у Босни донета је недавно одлука о стварању народно–ослободилачке војске у Србији. То значи: Треба створити батаљоне и бригаде где год то може, који нису везани за одређени терен, већ су стално у покрету, иду према потреби борбе, крећу се широко и дању и изазивају непријатеља. Тако се истовремено популаришу у народу и врше мобилизацију агитовањем. (Кад је Михајло пошао сазнала сам да је у Шумадији створена бригада са «Брадоњом» на челу, а да је око Лесковца у формирању I Српска дивизија. Бројно стање ми није рекао). У ове формације су убачене најбоље војне и политичке снаге Србије, а и сам Врховни штаб је имао да пошаље војне стручњаке, којих у Србији није никад било довољно. – Поред те народно–ослободилачке војске по свим окрузима треба да остану и даље партизански одреди, само бројно слабији (до 100 људи), који ће обезбеђивати успехе батаљона и бригада, чистити терен од издајника и петоколонаша и помагати војски и акцијама. (У време формирања I Шумадијског батаљона Шумадијски партизански одред остао је са око 35 људи, али касније сам сазнала да је нарастао до 100, и поред стварања бригаде).

. / .

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 12/9 F. 5
K. 1641

Став према непријатељским групама има се следећи: Немце и Љотићевце убијати, Недићевце и жандарме разоружавати, а убијати ако су се у борби показали очигледно активни; од Дражиних четника убијати само вође и старе четнике ("Чупавце") а нове силом мобилисане звати код нас или пуштати кућама. Према Бугарима се заузео посебан став да се са њима води нештедимице борба, да би им се показала наша снага, али да се истовремено позивају да се освесте, да не буду оруђе у туђим рукама и да на туђој земљи губе главе, већ да бацају оружје и иду кући, или да прилазе нама да заједно срушимо фашизам. – О снагама непријатеља сматра се: да је најтеже туђи се са Немцима и Љотићевцима, да су Недићевци и жандарми слаби у борби и слабо се деморалишу, а да четници нису уопште војници него пијана руља (овај се утисак стекао у борбама, а не само ради пропаганде). Бугари се исто тако брзо деморалишу и лако падају у панику. Ово је доказала борба код Венчаца где су први официри побегли а војници бацали оружје и спрему и безглаво бежали приликом јуриша партизана. То исто прича Михајло и о бугарским трупама око Лесковца.

Од истакнутих војних и политичких руководилаца у Шумадији упознала сам команданта Шумадијског одреда, то је неки официр, бивше југ. војске "ЛАЛА", средњег раста, плав, око 25 година, добар војни стручњак. Политком одреда је неки судија из Ваљева.- Командант I Шум. батаљона је исто официр, МИША ДУДИЋ, син Драгојла Дудића, члана ОК из Ваљева (погинуо), а политком неки чиновник из Београда "МИЛАН", који је у почетку рата радио у Космају[9] под именом "ТРУЛЕЖ". Он је висок, црномањаст,

9 Прецртано „радио".

имао око 30 година. Као нова снага у I батаљону истакао је заменик политкома "МИЛЕ" кројач из Београда, средњег раста, црномањаст, око 23 године стар, био провољен у мартовској провали, и побегао у шуму. Затим међу најбоље руководиоце у батаљону рачунају се два младића од око 23 – 26 година, радници из Београда, металци, "МИША" и "ЂОЛЕ" (Миша је био у конбинацији да замени команданта Космајског одреда "Србу", а "Ђоле" је са четом од 20 људи долазио на 5 км. од Београда, да прими нове људе за батаљон, (око 30) који су пребачени баш када сам ја пошла. Они су врло храбри и војнички добро спремљени. Први батаљон уопште има добре борце, јер су у првом реду одабирани у формирању, а друго свакодневно се врши обука са њима; а и у борбама често буде и сам "Брадоња" чији пример и савет значе много. Међу партизанима влада убеђење да не могу доживети пораз ако је он са њима, што се доиста до сада није ни десило.

+++++++

novj_k1641_f2_d11

CK KPJ ARHIVA

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA Arhiva narodno-oslobodilačkog rata Br. Reg. 11/1 F. 2 K. 1641

С А О П Ш Т Е Њ Е br. 9

Сведоци сте борби које су се водиле последњих дана у Кучеву, Мишљеновцу, Глежани и другим местима нашег округа. Ви знате ко је све учествовао у тим борбама и са каквом размером снага и са каквим циљевима борбе. Народни партизани, досадашњи заштитници свог српског народа без обзира на класе и сталеже, најискренији и најпожртвованији борци за национално ослобођење били су нападнути од швапских плаћеника и најамника. Благодарећи несразмерно већим снагама непријатеља, благодарећи несвесном држању појединаца из нашег народа, који су обавештавали газда Воју, швабофилског «војводу звишког», љотићевског плаћеника, непријатељ је ударио на најслабију тачку – Кучево, које је бранило око 30 партизана на 8 чета, а који су били чак и без свог командира. Продревши у српско Кучево ударили су нашим четама иза леђа, које су се налазиле на положајима према Пожаревцу и Морави, те тиме донекле унели пометњу прекинувши везе између појединих чета и штаба. У овим борбама јуначки је погинуо и наш друг досадашњи командант Вељко Дугошевић. И ако је друг Вељко организатор народно-ослободилачког покрета у округу пожаревачком, и ако је у њему овај покрет имао непријтељски губитак, и ако су се масе сељака – које кришом које јавно заплакале, ипак је наш покрет из ових последњих борби изашао јачи него што је био. Јачи је тиме (х хххх) више нема двоумљења по питању газда Воје Триброђанина швапско – звишког «војводе», јачи је што је наоружан колико жељом за ослобођењем од фашистичких окупатора, толико мржњом и према издајицама нападачима на српско Кучево и свим швапским слугама и пришипетљама, па ма где они налазили.

СРПСКИ НАРОДЕ! НАУЧИ СЕ РАЗЛИКОВАТИ РЕЧИ ОД ДЕЛА! ПИТАЈ ГАЗДА ВОЈУ И ПУКОВНИКА БАБИЋА И ФУКАРУ АНЂЕЛКА КРАЈИНСКОГ «БРАДОЊУ» КАД КАЖУ ДА СЕ БОРЕ ЗА КРАЉА И ОТАЏБИНУ. КОГА ЗАМИШЉАЈУ ПОД ТИМ ИМЕНОМ КРАЉ? ДА ЛИ СУЛУДОГ ХИТЛЕРА ИЛИ ПОГАНОГ ЉОТИЋА, И ЗА КОЈУ СЕ И ЧИЈУ ОТАЏБИНУ БОРЕ? ЗА ХИТЛЕРОВУ! НАША ОТАЏБИНА ЈЕ ПО[10] БЛАГОДАРЕЋИ ТИМ И ТАКВИМА, БЛАГОДАРЕЋИ ЉОТИЋУ, НЕДИЋУ, ПЕЋАНЦУ И ЊИХОВИМ ПОМАГАЧИМА. Данас они своја злочиначка дела продубљују дижући швапско оружје против национално–ослободилачког покрета са очитом намером да нас опљачкају до голе коже, да нас што дуже задрже у ропству и б[11]. Српски народе! Упамти да су поменуте издајице од наше владе који се налазе у Лондону осуђени на смрт и да је та осуда више пута преко радиа саопштена целом народу, те да је сваки Србин и искрени родољуб позван да те гадове убија где стигне и сретне. Народе округа пожаревачког! Иако је друг Вељко погинуо, народно-ослободилачки покрет и даље постоји, и даље са већом енергијом и пожртвовањем бориће се за национално ослобођење од фашистичких окупатора и бранiће интересе народа. Ви сте чули од непријатеља да су партизани разбијени и уништени. То није тачно! Наше снаге су очуване и борба се наставља истим темпом. Не заборавите да свачије дело излази и изаћи ће на видело. Прихватите и подуприте борбу партизана која ће ускоро бити окончана и окруњена победом над окупаторима и издајицама. Приближује се моменат када ће и неки Срби бежати заједно са швабама преко границе, али се неће имати где склонити. Упамтите и то да ће се признавати само заслуге онима који буду издржали у борби и сарадњи до краја, и да ће се они који су у најодлучнијим моментима остајали по страни сматрати исто као непријатељи и саботери!

ДА ЖИВИ ЈЕДИНСТВЕНА БОРБА СРПСКОГ НАРОДА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ!

ЖИВЕЛИ ПАРТИЗАНИ И БОРБЕНИ ЧЕТНИЦИ!

СЛАВА НАШЕМ НИКАД НЕПРЕЖАЉЕНОМ ДРУГУ ВЕЉКУ!

СМРТ ФАШИСТИЧКИМ БАНДИТИМА И СРПСКИМ ИЗРОДИМА!

ДОЛЕ ИЗДАЈИЦЕ СРПСТВА, СЛУГЕ ОКУПАТОРСКЕ!

29.XI.1941 г
Положај

Штаб народно-ослободилачког
Партизанског одреда округа пожаревачког
Командант,
Ж. Поповић, с.р.

С А О П Ш Т Е Њ Е бр. 10

Погинуо је наш друг Вељко, погинуо је смрћу хероја нашег народа, погинуо је у националноослободилачкој борби, погинуо је у борби против окупатора Хитлерових бандита, погинуо је у борби против олоша народа – Љотићеваца, Недићеваца, Пећанчевих и Воје Триброђанина – погинуо је за свој народ. Нема међу нама друга Вељка, међу вама вашег уче. Нема га међу нама живима, али он ће вечито остати у нашој успомени, као пример како се ради и бори за свој народ, како се ради и бори против непријатеља за слободу за бољи живот.

Другови, пријатељи, жене, омладино, сви сте ви познавали нашег Вељка, сви сте ви

10 Бела мрља (не види се реч).

11 Бела мрља (не види се реч).

слушали о Вељку, команданту партизана. Познавали сте га као учитеља у Турији као учитеља и просветитеља ваше деце. Сељаци, знали сте Вељка јер је он са вама живео и радио за бољи и лакши живот ваш. Радници овога краја, и ви сте знали ко је Вељко, и са вама је он радио и борио се за бољи живот, за праведнији живот ваш. Жене, знале сте и ви вашег учу и вас је он просвећивао и поучавао. Омладино, са тобом је наш друг Вељко радио и борио се за права омладине на рад, на просвећивање на несметан и слободан развој. Поштена интелигенцијо, и теби је Вељко говорио и тражио да своје знање, своју спрему ставиш у службу народа за бољи и лакши живот. Знали сте сви Вељка и онога дана када је нашој држави запретила опасност од непријатеља, од Хитлера, када је он са оружјем у рукама пошао да брани отаџбину. Знате ви када се он вратио у Туију после слома наше војске – последњи. Знате га од онога дана када је поново узео оружје у руке и пошао у шуму да прикупља најбоље синове народа да се бори за своју земљу, за слободу свога народа. Знате и онај дан када су му Немци запалили школу, зато што је повео народ да се бори против њих. Знате га из свих борби које су вођене у нашем округу против непријатеља. Знате га са зборова на којима је говорио. Знате га јер сте ви са њим свакодневно разговарали. Знате га из борбе у којој је погинуо.

Нису сви такви у овом крају. Познајете сви ви сељаци, радници, жене, омладино, интелигенцијо газда Воју, сада названог «Војвода Звишки». Ко му је дао назив војводе? Ви знате из прошлих борби ко се звао војводом. Немци су му дали титулу војводе јер их верно служи и убија најбоље синове и браћу нашу. И зато га незовите друкчије него ГАЗДА ВОЈА ШВАПСКИ ВОЈВОДА. Сви познајете газда Воју од пре, знате како се он обогатио са ваше грбаче како вас је дерао и гулио, знате за његову шпекулацију и пљачку. ЗНАТЕ ЗА ТОГ ЛАЖНОГ НАЦИОНАЛИСТУ ДА СЕ ПРВИ ВРАТИО ИЗ РАТА, ДА ЈЕ ПРВИ БАЦИО ПУШКУ И ДА МУ ЈЕ ЊЕГОВ РОЂЕНИ ОТАЦ РЕКАО, ДА СЕ ТАКО НЕ БОРИ. ДА СЕ НАШИ СТАРИ НИСУ ТАКО БОРИЛИ И ДА ЈЕ ТО СРАМОТА. Међу првима је побегао из војске и још онда издао. Знате га ви и после – док су се партизани и четници борили против непријатеља, он је парадирао са оружјем и примао новац од непријатеља. Није смео тај подмукли издајица сам отворено да иступи. Знате да је пришао штабу у Горњаку, где је под заштитом њиховом радио на свом издајничком плану, где је и њих издао и варао. Знате и видели сте да се појавио заједно са бандитима, издајицама Љотићевцима, Недићевцима и Пећанчевим у нашем округу. Знате да је све њих осудила на смрт наша влада из Лондона. Знајте да је ШВАПСКИ ВОЈВОДА ГАЗДА ВОЈА пошто сарађује са њима исто осуђен, знајте да ће сви они који са њима сарађују и помажу их исто проћи.

Ви знате и осећате како вам је сада откада је ту ШВАПСКИ ВОЈВОДА ГАЗДА ВОЈА И КАКО ЈЕ БИЛО КАДА СУ БИЛИ ВЕЉКО И ПАРТИЗАНИ. Никаква помоћ никаква сарадња са тим плаћеницима и бандитима на челу са ШВАПСКИМ ВОЈВОДОМ ГАЗДА ВОЈОМ! Издајничка дела се не праштају. Сваки ко ма и најмање сарађује са њима одговараће. Партизанске чете су понова код нас помажите их прилазите им са оружјем, са куком и мотиком као наши претци који су умели да се боре против непријатеља народа. Уништите истерајте те гадове из нашег округа помажите партизанима.

СЛАВА ХЕРОЈУ ДРУГУ ВЕЉКУ ДУГОШЕВИЋУ!

ЖИВЕЛА БОРБА СРПСКОГ НАРОДА ЗА СЛОБОДУ!

ДОЛЕ ИЗДАЈИЦЕ – САМОЗВАНЕ ШВАПСКЕ ВОЈВОДЕ!

ЖИВЕЛА СЛОБОДА!

Штаб народно-ослободилачких партизанских
одреда округа пожаревачког
Командант

novj_k1642_f9_d21

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 21-9.
1642 .

ЗАКЛЕТВА

„Ми народни партизани Југославије, латили смо се оружја за немилосрдну борбу против крволочних непријатеља који поробише нашу земљу и истребљују наше народе. У име слободе и правде нашег народа заклињемо се, да ћемо дисциплиновано, упорно и неустрашиво, не штедећи своје крви и животе водити борбу до потпуног уништења фашистичких освајача и народних издајица“

(Билтен бр. 2 од 19-VIII-41 г) Врх Штаб[12] у-е.

12 Следећа реч нечитка.

1942

1325

novj_k6II_f7_d8

CK
KPJ
ARHIVA

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 8/1 F. 7
K. 6 II

P O Z I V

AKTIVNIM OFICIRIMA, VOJNIM ČINOVNICIMA I PODOFICIRIMA BIVŠE JUGOSLOVENSKE VOJSKE DA STUPE U REDOVE NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

U današnjem velikom oslobodilačkom ratu, koji vode naši saveznici Sovjetska Rusija, Engleska i Amerika, protiv fašističko-osvajačke vojske, učestvuju i porobljeni, ali nepokoreni narodi Jugoslavije, sa svojom Narodno-oslobodilačkom vojskom.

Ova Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije, na čelu sa Vrhovnim štabom, već 18 mjeseci vodi nepoštednu borbu sa mrskim fašističkim okupatorom i njegovim slugama, četnicima i ustašama, tim nadaleko poznatim narodnim izdajicama.

Kao što vam je poznato, narodi Jugoslavije nijesu poslušali onaj zlokobni glas izbjeglica iz Londona, koji stalno govore: »čekajte, još nije vrijeme«, - već su svojom herojskom borbom, velikim uspjesima i teškim udarcima zadatim okupatoru, zadobili priznanje, poštovanje i divljenje čitavog svijeta. Dakle, naša Narodno-oslobodilačka vojska, iako je vodila i vodi borbe pod nesravnjeno teškim prilikama i okolnostima, svojim besprimjernim heroizmom, natčovječanskim naporima i velikim uspjesima, već je do sada ukazala dragocjene pomoći našim saveznicima i na taj način oprala je mrlje i sramotu, koje nam je nanijela u aprilu prošle godine izdajnička vladajuća klika, predajući nas, bez metka, u naručje krvožednom fašističkom osvajaču, ostavljajući nas u najcrnjem ropstvu koje pamti naša istorija.

Naša herojska Narodno-oslobodilačka vojska, prekaljena u ljutim bitkama protiv okupatora i domaćih izroda ustaša i četnika londonske izbjegličke vlade, gleda u Crvenoj armiji svoga jedinog saveznika i snažnog druga, koji mu svojom moćnom desnicom omogućava borbu i vodi ga ka konačnoj pobjedi. Naša vojska se ponosi, što je Crvena armija osjeća i pred cijelim svijetom priznaje kao svoju saveznicu, a narode Jugoslavije kao svoje saveznike i braću. Naša mlada vojska zna, da je Sovjetski Savez priznaje za najdosljednijeg, najupornijeg i nepokolebljivog saveznika u najsudbonosnijim danima SSSR-a. Time, naša je borba dobila ogroman međunarodni značaj, kao sastavni dio velikog rata Sovjetske Rusije i njenih saveznika protivu fašističkih varvara. To priznanje pred cijelim svijetom od neizmjerne je važnosti za dalji razvitak naše narodno-oslobodilačke borbe i za budućnost naroda Jugoslavije. Te činjenice su garancija, da će plodove natčovječanskih napora naroda Jugoslavije pobrati sami oni, da neće postati igračka u tuđim rukama i da će svoju sudbinu držati i dalje u svojim rukama, obezbijediti sebi nesmetan i slobodan razvitak, bolju i sretniju budućnost.

Plamen oslobodilačkog rata obuhvatio je čitavu Jugoslaviju. Svi narodi Jugoslavije danas stoje čvrsto jedan uz drugoga, kao brat uz brata, stupaju u naše redove i vode zajedničku borbu protiv zajedničkog neprijatelja. Kao što vam je poznato, teško ranjena fašistička zvijer je već na izdisaju, treba je dotući, zajedničkim snagama zadati joj poslednji smrtni udarac. Svi mi treba da učestvujemo u ovoj zajedničkoj borbi. Zajednička borba

donijeće nam zajedničku pobjedu, zajedničku slobodu i nezavisnost.

U redovima naše vojske nalaze se najčasniji, najpošteniji i najhrabriji sinovi naših naroda, bez obzira na nacionalnu pripadnost i političku prošlost, bez obzira na profesiju i porijeklo. Sve što je najbolje, svrstano je u redove naše vojske.

Vi dobro znate, da je u julu prošle godine, kada je planula prva oslobodilačka puška i dat signal za opšti narodni ustanak, veći dio oficira bivše jugoslovenske vojske stao na stranu okupatora, organizovao u licu Nedićevih, Pećančevih i Mihailovićevih četnika, bratoubilačku borbu, borbu protivu svoga sopstvenoga naroda. To su mahom oni isti oficiri koji su pripremali i izveli aprilsku izdaju prošle godine. Danas, ta ista izdajnička oficirska klika, po nalogu izbjegličke londonske vlade, nastavlja svoju najsramniju izdajničku rabotu, i pomažući okupatora pokušava da omete razvoj narodno-oslobodilačke borbe. Sve takve oficire će uskoro dostići pravedna kazna i neće biti rupe na ovome svijetu, gdje će se moći sakriti od pravednog narodnog suda. Samo jedan manji dio oficira bivše jugoslovenske vojske, ostao je vjeran svome narodu. Taj dio bivših jugoslovenskih oficira ima osobitu čast, da se od početka narodnog ustanka nalazi u redovima naše narodne neustrašive armije. Dakle, mi se nismo odvajali od naroda, ni u njegovim najtežim trenutcima, ostali smo sa njime, da dijelimo zajednički dobro i zlo, ostali smo zajedno sa narodom, ne priznajući da smo pobijeđeni, u paklu fašističkog ropstva. Uvjereni, da sloboda neće doći sama, već da samo borba rađa slobodu, poveli smo sa svojim narodom svetu oslobodilačku borbu, koju vodimo i danas i vodićemo je do konačnog oslobođenja, do potpune slobode.

Zato danas, na bojni poklič Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije: »Svi na oružje! Svi na ustanak! Svi u borbu protiv zajedničkog neprijatelja!«, **p o z i v a m o**, sve oficire, vojne činovnike i podoficire bivše jugoslovenske vojske, koji se danas nalaze u fašističkim lagerima, u hrvatskoj domobranskoj vojsci, sve zavedene i prevarene od raznih »vođa« i »vojvoda« ustaških i četničkih bandi, kao i one koji su još ostali po strani, a u koliko nisu okrvavili svoje ruke u borbi protivu svojeg sopstvenog naroda, da stupe u redove Narodno-oslobodilačke vojske i da zajedno sa nama bratski, rame uz rame sa svojim narodom, nastavimo oslobodilačku borbu za odbranu naše nezavisnosti, slobode i opstanka.

Napominjemo, da se u našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci daje prilika svima učesnicima, da se prema svome radu i zaslugama na bojnom polju, prema sposobnostima i vojno-stručnoj spremi, uzdignu i postave na sve one položaje i dužnosti, kako to budu nalagali interesi naše narodne borbe, dajući mogućnost svima i svakome, da se kroz proces borbe uzdigne i na najviše rukovodeće položaje.

Mi smatramo, da ćete se vi odazvati ovome našem bratskom pozivu, pružiti ruku pomoći svome narodu u sudbonosnim časovima njegove istorije, i stupiti u redove naše Narodno-oslobodilačke vojske, kao jedino priznate organizovane vojne sile naroda Jugoslavije.

U to ime mi vam šaljemo plamene borbene pozdrave

S m r t f a š i z m u – s l o b o d a n a r o d u !

1. Pukovnik **Savo Orović**, član Vrhovnog štaba
2. Pešadijski potpukovnik **Risto Perović.**
3. Major **Rudolf Primorac**, načelnik Štaba I Dalmatiske NOU Brigade.
4. Major **Branko Poljanac**, načelnik štaba I Bosanskog korpusa.
5. Major **Vojislav Đokić**, član Vrhovnog štaba.
6. Kapetan **Arso Jovanović**, načelnik Vrhovnog štaba.
7. Kapetan **Velimir Terzić**, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba.
8. Kapetan **Petar Ćetković**, komandant III Proleterske udarne divizije.
9. Kapetan **Branko Obradović**, na službi u štabu III Proleterske udarne divizije
10. Kapetan **Đuro Roganović**, na službi u Štabu V Crnogorske NOU Brigade.
11. Kapetan **Jovan Vukotić**, načelnik Štaba II Proleterske divizije.
12. **Mišo Tartaglia**, komandant II Bataljona I Dalmatinske NOU Brigade.
13. Kapetan **Veljko Krajinac**, pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba.
14. Vazduhoplovni kapetan **Pavičić**, nastavnik Oficirske škole.
15. Kapetan **Ilija Pavlović**, nastavnik Oficirske škole.
16. Kapetan **Mileta Đukić**, nastavnik Oficirske škole.
17. Pešadiski kapetan **Srđan Novaković.**
18. Poručnik **Lubo Vučković**, komandant II Dalmatinske NOU Brigade.
19. Poručnik **Rade Hamović**, načelnik štaba X Hercegovačke NOU Brigade.
20. Poručnik **Milovan Šaranović**, komandant IV Bataljona V Crnogorske NOU Brigade.
21. Poručnik **Petar Radević**, komandant III Bataljona I Dalmatinske NOU Brigade.
22. Poručnik **Dimitrije Vojvodić**, zamjenik komandanta IV Bataljona I Dalmatinske NOU Brigade.
23. Poručnik **Miloje Milojević**, pomoćnik komandanta I Proleterske brigade.
24. Poručnik **Ratko Martinović**, komandant II Krajiške udarne brigade.
25. Poručnik **Momčilo Poleksić**, komandant V Bataljona IV Crnogorske udarne brigade.
26. Vazduhoplovni poručnik **Momčilo Stanojlović**, komandant III Bataljona I Proleterske brigade.
27. Artiljerijski poručnik **Vlado Knežević**, ko mandant III Proleterske brigade.
28. Poručnik **Ljubiša Urošević**, načelnik štaba Dalmatinske operativne zone.
29. Potporučnik **Periša Grujić**, instruktor IV Brigade.
30. Potporučnik **Nikola Martinović**, komandant I Bataljona IV Crnogorske brigade.

18

novj_k1642_f1_d18

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 18-1.
1642 .

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA FNRJ
Uprava državne bezbednosti
A R H I V A

Br. Predmeta	Strana	Svega strana	Potpis
249	9		

- 1 -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 18-1/1.
1642 .

Ф О Р М А Ц И Ј А П А Р Т И З А Н С К О Г О Д Р Е Д А

Да би одред успешно решавао задатке и војне и политичке природе, потребно је да тако буде формиран да изгледа као један организам у коме сваки део обавља одређене функције.

Зато је циљ формације да стварањем појединих делова у одреду организационо реши и обухвати све могуће задатке и проблеме који се пред њега постављају. Задаци војне и политичке природе различити су у разним етапама борбе, па зато и овај организам, тј, формација мора бити такође различита у разним етапама да би успешно одговорила постављеним задацима. Зато формација не може имати сталан изглед, већ се прилагођава према приликама. На пр. Обично безначајан проблем добија у извесном периоду велики значај те је потребно да се његово решавање организационо реши стварањем потребног тела у јединици.

С друге стране постоје код одреда као специјалног колектива, тј. војне јединице извесни стални проблеми и основни задаци који диригују извесну сталност, односно основну структуру формације која се даље разграњава или упрошћава на основу величине проблема и задатака и сопствених могућности.

Зато бар за одређени период формација треба да буде таква да ће обухватити решавање свих проблема те етапе, те да не би било потребно сваког часа вршити крупније поправке. Несталност формације би била прилично штетна, јер се одређени делови не могу привићи одмах да беспрекорно врше своје функције, пошто зато треба времена, тј. искуства.

Формација има за циљ да изврши поделу рада у одреду где ће се за специјалне и компликованије функције одређивати за то одговорна тела. Само тако добро изведеном поделом рада омогућава се одреду да много лакше и боље решава све задатке.

Исто тако како је важна подела рада, важан је и избор другова који ће ући у те делове, који ће обављати специјално одговорне функције.

Зато се њиховом избору поклања најозбиљнија пажња пошто су они стварно вођи

и претставници наших одреда и јер ће од њихове способности и вредности зависити у многоме вредност одреда и његовог утицаја на народ.

Искуство је указало на један скелет формације који је, упрошћенији или разгранатији, најбоље одговарао задацима који се пред наш одред постављају.

1.

Одред се састоји од штаба, одреда, батаљона (иличета), омладинских батаљона (или чета), ударних јединица и специјалних

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA FNRJ

Uprava državne bezbednosti

A R H I V A

Br. Predmeta	Strana	Svega strana	Potpis
249	10		

- 2 -

јединица.

ШТАБ ОДРЕДА дели се на командни део и на помоћни део.

Командни део штаба је команда одреда.

Командни део штаба састављен је од обавештајног апарата дела за везу, војног суда, интендантуре, санитета и агитпропа.

Штаб одреда је мозак целог организма одреда. Оваквом формацијом штаба, главни његов део, тј. команда одреда ослобађава се до могуће границе помоћних послова, којима руководи преко стручно – одређеног људства за ове послове. Тако је команда одреда у могућности да се посвети свом главном задатку и да управља тежиште свога рада онде где је моментално најважније.

Командни део штаба састоји се од команданта, зам. команданта, политичког комесара, зам. полит. комесара, и начелника штаба.

Команда управља целокупним радом одреда и врши контролу над потчињеним органима. Одговорна је за војни и политички рад у одреду и на терену и стара се да се директиве, које се добијају или дају, правилно и савесно спроводе од стране нижих органа.

Команда одреда дели се на војни и политички део. Војни део сачињавају командант и његов заменик и начелник штаба. Политички део – политички комесар и његов заменик.

Политички комесар је поред команданта најодговорнији функционер. Његова је дужност да спроводи и контролише спровођено на линији народно – ослободилачке борбе у одреду и одред у народу, да оспособи одред и сваког појединца да правилно претставља и тумачи циљеве нар. осл. борбе, да подиже политичку свест бораца, да се стара о моралу бораца и да организује спровођење свих потребних мера за подизање морала бораца, да усклађује рад војног и политичког дела штаба, да учествује у свим војним припремама и да за те припреме изводи политичке припреме у одреду и народу, да се оспособљава војнички у сваком погледу тако да и у војном погледу буде сарадник команданту.

Заменик политкома помаже у политичком и осталом раду политичког комесара одреда и замењује га у штабу, када је он отсутан, у свима дужностима.

Командант одреда управља одредом по војним питањима и поред политичког комесара најодговорнији је функционер у штабу одреда, а нарочито за војна питања.

Стара се да се директиве по војним питањима што правилније спроведу. Припрема и изводи акције са одредом или појединим његовим деловима, стара се о организацији војничког уздизања целог људства у одреду.

-3 -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 18-2/1.
1642 .

У своме раду помажу га заменик и начелник штаба. Командант изводи поделу послова тако да је у могућности да увек баци тежиште свога рада на моментално најважнија питања. Заменик команданта и начелник штаба служе му поред осталог и као саветодавна лица по свим војним питањима. Право одлуке је искључива својина и дужност команданта. Не сме се дозволити гласање за одлуке, али је командант дужан да исправне закључке осталих спроведе у својој одлуци. Нарочито је дужан да правилно процени и уздиже војни кадар у одреду. Потребно је да код њега развије до максимума све потребне способности и особине. Од тих особина иницијатива и самосталност биле би као најпотребније у герилској борби. Зато камандант не треба да руководи директно операцијама мањих јединица нити сувише да се меша у њихово извођење већ то раде старешине одређених јединица. Не сме дозволити да се код војних руководилаца развије војнички опортунизам, већ треба да код њих развија одлучност до максимума.

Заменик команданта помаже команданту и замењује га у свим дужностима и постаје одговоран за додељени сектор рада.

Начелник штаба је административно и војно лице у команди. Руководи техником одреда. Организује плански рад на војном уздизању партизана. Организује прикупљање и умножавање војне литературе, а у одредском листу је уредник војне рубрике. Служи као веза команде са нижим јединицама и одређеним помоћним службама. Којим помоћним службама има да руководи, одређује команда према приликама. У исто време је и као инструктивни орган, за организацију свих служби у одреду. Преноси сва наређења и зато је повезан са одредским куририма нижих јединица.

ПОМОЋНИ ДЕО ШТАБА руководи свим помоћним службама у одреду и по потреби ван њега. То су углавном – обавештајна служба, служба везе, судска служба, интендантска служба, санитетска служба, агитпропагандна служба.

Обавешт. службом треба да руководи политички комесар или заменик политкома. Може узети за помоћника неко погодно лице.

Служба везе у одреду обухвата сва средства за везу која стоје штабу на расположењу у нижим јединицама. Та средства су људи, животиње и техничка средства. Од њих се формира за потребе штаба вод за везу. Водник вода за везу служи и као референт за организацију службе везе у одреду.

Судску службу обавља у одреду војни суд. У њега улазе командант, политички комесар и иследник. Суд суди војним и грађанским лицима за дела издаје, шпијунаже и дезертерства, злочина и крађа.

Интендантска служба снабдева одред свим потребама, углавном храном, оделом, обућом, оружјем и муницијом. Набавља и добија потребан материјал од позадинских служби. Руководиоц ове службе у одреду је интендант одреда. Ако је одред већи онда може интендант одредити руководиоце за обућу, односно храну, или муницију који ће на себе примити те секторе рада.

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA FNRJ
Uprava državne bezbednosti
A R H I V A

Br. Predmeta 249	Strana 12	Svega strana	Potpis

- 4 -

По потреби прикупља плен одреда и предлаже за поделу. Вишак материјала задржава за одредску резерву и према потребама и могућностима организује одредску комору. Стога му се додељује потребан број људи, стоке и возила.

Санитетска служба. При штабу треба да постоји референт санитета. Треба да буде по могућности лекар. Служи као инструктивни орган санитетске службе у одреду и као снабдевачки орган за потребе санитетске службе. Поред тога врши и лекарску праксу, ако је лекар. У исто време је референт за санитет на одређеној територији. Помаже и васпитава народ у духу хигијене, а нарочито је одговоран за спречавање и сузбијање заразних болести на тој територији. Према потребама организује болницу и уопште стара се о начину смештаја и лечења рањеника.

Агитпроп служи као тело за организовани политички рад у одреду и на терену.

БАТАЉОНИ И ОМЛАДИНСКИ БАТАЉОНИ

Број батаљона у одреду зависи од географско – политичке поделе територија одреда и масовности самога одреда. За командовање најзгоднији је број од 3 – 4 батаљона.

Ради што боље обуке и употребе у одреду се стварају омладински батаљони у које улази омладина.

УДАРНЕ ЈЕДИНИЦЕ

Поред ових батаљона у одреду се ствара и ударни батаљон или чета која служи као маневарско – ударна снага, одреда помоћу које одред изводи најделикатније акције и преноси тежиште борбе на одређене тачке. Ове јединице морају бити узорне у сваком погледу, а нарочито у погледу храбрости и дисциплине. Претежно су састављене од најбољих радника са најбољим сељацима. Оне ће касније послужити за стварање нар. осл. ударних бригада. – Омладински и ударни батаљони треба да имају стално бројно стање.

СПЕЦИЈАЛНЕ ЈЕДИНИЦЕ

У ове јединице спадају диверзионе групе, инжињерске јединице, а ако се дође до плена и коњица, артиљерија и моторизација.

Диверзионе групе су мале групице почев од тројке па до десетине које врше ликвидацију шпијуна и петоколонаша на оним местима где одред не допире. У исто време служе за рушење комуникација и веза и за друге акције на одређеној територији коју одред не може да контролише услед различитих услова. Ове јединице су наоружане одговарајућим оружјем (нарочито за блиску борбу), алатом и материјалом.

Пионирске јединице формирају се при одреду онда када се он омасови и има изгледа за брзи прелаз на фронтално

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 18-3/1.
1642 .

ратовање. Оне ће углавном вршити израду колиба, тежих склоништа под земљом, земљаних бункера, евентуално бетонских бункера, минирање, израду и уклањање разних врста препрека, израду мањих комуникација и брвана итд.

Коњица, моторизоване јединице и артиљерија формирају се кад се за то има могућности. То ће редовно бити када се пређе на фронтално ратовање. Употребљавају се према својим особинама. Треба тежити према томе, да се одмах, чим се дође до плена у оваквом оружју, стварају односно јединице.

БАТАЉОН

Формира се слично одреду. Састоји се од штаба батаљона, чета (и омладинских чета, ако ове нису у саставу омл. батаљона), ударних чета и потребних специјалних јединица.

Штаб батаљона формиран је и као штаб одреда само што нема војног суда, ако није самосталан. Функције које начелник штаба врши у команди одреда, у команди батаљона врши ађутант команданта батаљона. Број чета у батаљону зависи од масовности и других услова. За командовање најзгоднији је број од 3 – 4 чете.

Ударне чете и специјалне јединице формирају се увек кад за то (ххх) постоје могућност и потреба.

ЧЕТА

Фомира се искључиво од бораца. Састоји се од руководства и 2 – 4 вода. Унутар водова могу се формирати мање јединице за спец. службу слично задацима диверзионих група и пионирских јединица поред борачке дужности.

Руководство чете се састоји од командног дела, обавештајног дела, дела за снабдевање, дела за везу, санитета и агитпропа.

Командни део чете сачињавају командир, заменик командира, политички комесар и заменик политичког комесара.

Део за везу чине углавном курири за везу са одредом, односно батаљоном, за везу са суседним јединицама ако је чета самостална и за унутрашњу везу.

Део за снабдевање организује комесар за исхрану са помоћницима за одело, обућу, оружје и муницију. Набавке врши од батаљона и на терену.

Четни санитет састоји се од два болничара и носиоца рањеника који су борци, а ову дужност врше према потреби. Ако је чета самостална треба да има лекара.

Водови су састављени од две до три десетине. У чети могу постојати привремено и омладински водови. Водом командује водник.

Десетина се састоји од три до четири тројке. Најхрабрији и најспособнији партизан одређује се за вођу тројке. У састав десетина улазе и пушкомитраљеске тројке и тројке за спец. службу.

Ако чета оперише самостално њена формација приближава

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA FNRJ
Uprava državne bezbednosti
A R H I V A

Br. Predmeta 249	Strana 13	Svega strana	Potpis

- 6 -

се више формацији батаљона пошто се пред њу постављају скоро исти задаци као и пред батаљон.

В О Ј Н А О Б У К А

Пошто у партизански одред долазе људи са разним војним знањем, а долази се појединачно или по групама, то је питање војне обуке доста тешко и компликовано. Зато војна обука мора бити плански организована тако да се сваки поједини партизан у потпуности обучи потребним војним знањима. Војна обука је темељ сваке војне организације. У мирно доба људи проводе често по више година на војној обуци. Међутим, у партизанском одреду мора се извести обука у много краћем времену и у њу ће ући све што је партизанима потребно. И поред тежих услова у партизанским одредима обука може и мора да да веће резултате него ли у кадру, зато јер је интересовање и сопствено искуство партизана далеко веће. Обука се изводи постепено, тј. прво се пређу оне гране војне вештине које су најпотребније у свакодневном животу и борбама па се иде даље све до специјалних радњи. Она треба да обухвати углавном ове гране војне вештине:

1. група	2. група
1. Стројевна обука	6. Герилска тактика
2. Борбена обука	7. Служба везе
3. Настава гађања	8. Пољско утврђивање
4. Опис и руковање оружјем	9. Изучавање карактера и дејства разних родова оружјем
5. Служба обезбеђења уопште и стражарска служба	10. Морална настава

Првих пет предмета улазе у једну основну групу са којом треба да буде добро упознат сваки партизан, јер је она темељ војне обуке. Она се прво и изучава. Најпотребније ствари из друге групе прелазе се истовремено са првом групом, док се друга група прелази у целости тек у другом периоду наставе. Исто тако за сваки посебни предмет ствара се план за извођење наставе – обуке. Обука треба да буде добро изведена и са теоријске и са практичне стране. Претежно теорисати или практично радити на обуци неће дати задовољавајуће резултате. Оба начина рада треба успешно спојити.

Обично се у обуци науче извесни типови основних радњи. Партизан треба да постане мајстор у свакој, али он мора да буде довољно критичан да зна зашто се предузима таква радња, а не нека друга, зато што ће се у борби обично наћи у различитим и новим ситуацијама те да би се могао у њима снаћи. Тако сви партизани треба да прођу кроз овај војни курс. Но пошто се долази по групама у чету, односно одред, потребно је, да би се обука потпуно провела са сваким појединцем, да се она изводи по групама. Те групе партизана треба да буду

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 18-4/1.
1642 .

од величине десетина па на више.

У омладинским јединицама потребно је нарочито добро извођење обуке.

Резултати обуке чине у ствари величину вредности сваке јединице, и они зависе од умешности и залагања војног кадра.

Команда мора да организује прикупљање војне литературе која ће оргомно помоћи у овоме раду. У тој литератури, а нарочито војничким правилима сабрано је вековно војничко искуство. Из њих треба потребне ствари правилно искористити.

Треба одстранити мишљење да се може без војне обуке, јер је довољно искуство борбе, или да се нема времена. Времена ће се наћи, некад мање, некад више, па ако се још и начин обуке прилагоди приликама, искористиће се тако све расположиво време и постићи ће се највећи могући резултати.

Поред овог војног курса за све партизане потребно је према могућности образовати курсеве за специјалне службе. Преко свих ових курсева и борби потребно је нарочито обучавати војни кадар за кога се према развитку борбе може отворити и специјални војни курс.

Сваку оружану акцију, када се за то има времена, треба тако припремити и искористити да поред осталог у многоме служи и за подизање војног знања код партизана. Пре акције партизане треба добро извежбати о таквој врсти оружаног сукоба. Вежбу треба понављати према различитим претпоставкама. Објашњења, која треба да буду доста широка, треба код партизана да развијају што већи смисао за ове акције. То ће омогућити добре резултате у борби, а нарочито идеолошку везу. Овакав начин рада омогући ће да партизани искористе акцију до највећег степена за самостално стицање искуства у борби, јер се на тај начин много појачава њихово интересовање и разумевање за ток борбе. Разумљива су разна тумачења о борби, јер су и способности за правилно процењивање различите.

Команда и руководство треба правилно да простудирају сваку акцију са гледишта војне вештине и да је изложе партизанима. Оцена се излаже на четном састанку, треба да што више појача интересовање за све проблеме и да изазове што живљу дискусију.

Оцена и дискусија треба углавном да обухвате

- процену ситуације, циљ и задатак
- донету одлуку
- издате заповести
- вођење борбе од стране команде
- извршење заповести и рад нижих јединица
- држање партизана
- закључци

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA FNRJ
Uprava državne bezbednosti
A R H I V A

Br. Predmeta 249	Strana 14	Svega strana	Potpis

- 8 -

При излагању корисно је извесне моменте борбе и практично претставити. Оцена мора да буде критична и самокритична. Команда мора да пронађе и изложи своје грешке. Самокритичност команде најбоље ће развити самокритичност партизана, а то је најбоља гаранција да васпитање иде правилним путем.

Команда треба да зна да су евентуалности, тј. случајности у борби неизбежне. Често пута те случајности имају одлучну реч, што значи да мењају план на корист или штету. За ове случајности крива је већим делом сама команда обично због слабог и једностраног плана. Уколико план буде бољи, утолико ће и случајности бити сведене на најмању меру. И зато, када се те случајности појаве у вези са нижим јединицама или појединцима, не треба бацати сву тежину кривице на њих. Потребно је најпре испитати узрок ове појаве и пронаћи сопствену грешку у развићу ове појаве. Признавање сопствених грешака омогућиће стицање већег искуства и подићи ће ауторитет команде. Само дубока свестрана критика и самокритика омогућиће брзо напредовање. Зато је потребно да команда појача код партизана у што јачој мери критичност и самокритичност.

М О Р А Л Н Е О С О Б И Н Е

Није довољно само познавати војничке ствари па да би се било добар борац. Потребно је да сваки партизан као и јединица располажу са извесним особинама па да би у потпуности одговорили својим борачким дужностима. То би углавном биле следеће особине – дисциплина, храброст, другарство, иницијатива, пожртвованост, издржљивост и конспиративност.

Дисциплина. Бити дисциплинован значи извршавати сва добијена наређења с вољом, тачно и на време. Значи да је најбоље самодисциплина пошто ће она загарантовати највеће резултате. Али треба знати да је партизански одред колектив у коме не може свако да ради шта хоће или како хоће и да се мора одредити извесна линија преко које се не може даље корачати на штету колектива. Тада колектив устаје у одбрану својих интереса и принудно намеће појединцима услове под којима се мора живети у колективу. Зато се дисциплина мора поставити као закон, као услов без кога одред не може да постоји као војна јединица и да се мора бити дисциплинован без обзира да ли је код некога свест о извесним радњама мања или већа. – Дужност је војног кадра да степен дисциплине појача васпитањем до постизавања самодисциплине, али никако се не сме дозволити погрешан пут који, у тежњи да се дође до самодисциплине, даје у резултату недисциплину. То ће се десити ако се дозволи широко шетање по пољу дисциплине, а дисциплина је снага јединице.

Преступнике треба добро упознати са величином и карактером њихове грешке и учинити све да се она не понови. Као што се добрим друговима одаје признање похвалама итд. тако се и

- 9 -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 18-5/1.
1642 .

према друговима, који греше поред осталих васпитних средстава примењују и казне. Казне треба да буду увек добро срачунате да би постигле одређени циљ, тј. користан ефекат на преступника и на целу јединицу. Оне су у већини случајева последње васпитно средство. Нарочито је важно да се у овоме не оде у крајност па да се оне опште не примењују или се недовољно примењују. Зато треба ради што бољег постизања циља добре партизане награђивати, а оне, који греше – кажњавати. Казне су дисциплинске и судске. Судске казне изриче војни суд, а дисциплинске команде и четно руководство.

Дисциплинске казне су следеће – укор, строги укор, прекоредна служба (сем стражарске), одузимање (лишавање) функције. Све ове казне изриче четно руководство. Прекоредном службом четно руководство кажњава до три дана. Већу казну од ове изриче команда батаљона, односно одреда. Казну одузимања функције изриче четно руководство свом потчињеном кадру, кад је чета самостална. У случају да то није, онда ту ствар решава већа команда на предлог четног руководства.

Не треба дозволити да решавање о казни доноси ма ко други ван командног дела руководства чете. То је рђава пракса.

Када се неко кажњава, ствар треба добро испитати и применити потребну казну. Њена правилност оцениће се према ефекту који је учинила на партизане, али то не значи да партизани треба о њој да одлучују. У руководству треба да су најбољи другови па ће они знати и најбоље да примене потребна средства према преступницима, а ради што бољег постизавања постављеног циља. Широко одлучивање је случај код рђавог руководства које тим системом све више престаје бити руководство.

Дакле, у првом реду потребно је да се постави питање одговорности. Само ако се одговорност постави за сваки случај може се очекивати добрих резултата. Јер људи често греше не знајући да греше, или не виде довољно праву величину своје грешке. Сва команда или старешине или најближи другови криви су ако дисциплина код извесних јединица или појединаца није на одређеној висини. Партизане треба васпитати тако да не буду равнодушни или трпељиви према грешкама својих другова, већ да другарски утичу на њих да ове грешке исправе. На овај начин најлакше ће се одржати и развијати свесна дисциплина тј. онда када се цела чета залаже да буде на што већој висини. Руководиоци треба да знају да се мора остварити гвоздена дисциплина. Нарочито је важно строго постављање одговорности за држање у борби. Сваки партизан треба да буде свестан да је у одред дошао да се бори оружјем против непријатеља и да је његова дужност да да све од себе да би та борба нанела непријатељу што веће губитке. Стога се свако добијено наређење за време борбе мора узвратити уз највеће залагање. Грешке почињене на бојном пољу мора на крају расправљати војни суд. Не извршавају се сва наређења

Br. Predmeta 249	Strana 15	Svega strana	Potpis

којима се врши издаја наше борбе. Ако се оцени да добијено наређење не одговара насталој или постојећој ситуацији, а има се времена за добијање новог наређења, онда се најхитније шаље предлог за измену наређења. Ако се нема времена за добијање новог наређења, а ситуација је таква да је његова промена неопходна, онда се оно мења и шаље се извештај о учињеној иницијативној промени. Али треба увек добро познавати намере команде и сопствену улогу да би се донело правилно решење о промени наређења. Ако се и на разлоге са поновним предлогом за измену наређења остане при старом наређењу, онда се извршава[13] наређење. Да би се избегло погрешно извршавање наређења, треба захтевати од онога који га даје да га добро објасни.

Као што се види, Циљ дисциплине у нашим одредима није кочење људи у раду, већ напротив пружа широке могућности за рад али га само каналише у позитивном смислу.

Храброст је заједно са дисциплином најважнија особина. Сваки партизан треба да зна да од држања сваког појединца у борби и постигнутих резултата зависи судбина и ток борбе. Сваки треба да дође у одред зато да се бори, а не да се плаши од борбе. Кукавице и слаби борци живе само на штету одреда, на штету добрих другова. Они желе да се извуку и оставе груди својих најбољих другова саме изложене непријатељској ватри. Разумљиво је што се такви другови не могу трпити у одреду или бар не за дуже време. Они могу остати у одреду само за најкраће време колико је потребно да им се пруже упутства да би поправили сво своје држање. На томе подизању треба сви у чети да сарађују. Сваки партизан треба да буде свестан да питање храбрости онога друга, који је до њега, јесте колективно, тј. то није питање само односног друга, већ и онога који је уз њега, па према томе и целе јединице. Зато је и он дужан да се о њему стара, јер, ако то не буде радио, може му се осветити.

Различити услови живота направили су и различите степене храбрости код људи. Зато је дужност команде да нарочиту пажњу обрати на подизање ове особине. Она се подиже на свакој радњи па и на најобичнијој. Сваки треба да буде свестан да се само на тај начин она систематски подиже. Док се сам партизан не залаже у довољној мери, успеха нема. Зато је дужност команде да сваког појединца покрене да ради у овом правцу и да се уздиже. Она организује и специјалну обуку за ове другове. Ако се не постигну жељени резултати, ови се другови удаљују на најцелисходнији начин из одреда. Ако неко испољава и свој кукавичлук за време борбе и при томе нарочито ште[14] предузету акцију, убија се на лицу места. Ако је штетни утицај мали, разоружава се и спроводи на надлежност војном суду. Ако се код неког примети колебљивост, дужност је најближих другова да га охрабре. Старешине поред командовања и ово треба да обрате нарочито пажњу и да личним примером,

13 Нечитко.

14 Нечитко.

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 18-6/1.
1642 .

вештим командовањем, бојним крицима и другим средствима храбре партизане у борби.

Партизан се не сме предати жив непријатељу у руке ако буде ухваћен услед специјалних околности, непријатељу не сме ништа признати, јер је ма и најмање признање издајство. Његово држање треба да буде јуначко без и најмањег показивања страха за свој живот. Исто тако сваки партизан треба да буде свестан да ће овакво његово држање не само онемогућити непријатељу да дође до ма каквих података о раду партизана, већ га такво херојско држање наших бораца и страховито деморалише. Осим тога сваки такав партизан треба да зна да ће кад тад положити рачуна о свом држању пред народним борцима ако остану у животу.

Другарство је главна карактеристична особина наше војске. Без обзира на функције сви су другови са истим правима и морају се осећати једни према другима другови. Друг, који је командир, командант итд. је то докле има потребу да командује, а после тога је као и сваки други партизан. Исто тако и само командовање мора да одише духом другарства, што, разуме се, не сме да послужи као средство за слабљење дисцилине.

Мора се сузбијати најоштријим мерама мишљење и поступци извесних руководећих другова да себи могу дозволити понекад неке ситније привилегије или недругарски однос према осталим друговима. Изговор, да су то ситнице или да се не може избећи, показује само моралну нискост која се не може трпити ни по коју цену код наших руководилаца, па ма каквим осталим способностима они располагали. И најмања ситница имаће страховито штетног дејства. Зато наши руководиоци морају знати – бити први у дужностима, а последњи у правима. Али то не значи да се нашим руководиоцима не треба указивати дужно поштовање које заслужују према свом положају и раду, већ напротив, мора им се указивати дужно поштовање.

Ово другарство мора нарочито да се испољи за време борбе, када неки друг западне у опасност. Сваки суседни друг дужан је да му по цену свога живота помогне. Ниједан рањен друг не сме се оставити непријатељу, а по могућности ни мртав.

Иницијатива. У борбама ће се често појављивати непредвиђене ситуације за које су издата наређења погрешна или опште нису издата никаква наређења, а потребно је брзо решавање. Онда се ради по сопственом нахођењу и на личну одговорност. Нарочито је потребно бити иницијативан онда када се нема везе са командом. Код иницијативе важно је да она буде усмерена тако да најбоље одговора постављеним плановима. Зато треба увек познавати добро циљеве и планове више команде да би иницијатива била корисна. У противном она ће испасти штетна по општу ствар.

Ова особина за партизанске руководиоце и партизане врло је важна баш због карактера нашег ратовања које је редовно пуно нових момената.

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA FNRJ
Uprava državne bezbednosti
A R H I V A

Br. Predmeta	Strana	Svega strana	Potpis
249	16		

- 12 -

Пожртвованост, издржљивост и конспиративност и друге потребне особине дају нашим јединицама много већу снагу у раду, па их све треба неговати код партизана, а нарочито код руководиоца.

Ако партизани сједине све ове особине у борби, онда се може очекивати добар резултат, јер њиховим поседовањем стварна снага јединица постаје много већа. Оне су исто тако елеменат стварне снаге јединице као што су и број људи и наоружање, а може се слободно рећи да њихова важност јесте сразмерно много већа од важности наоружања и бројне величине. Случај једне мале групе ваљевских партизана, која се читавих 14 дана борила на једном положају са немачком казненом експедицијом јачине дивизије и по и са једном усташком региментом, најбоље то илуструје. При томе су непријатељу нанети огромни губици у људству и материјалу. Непријатељ је изгубио 14 тенкова, а само за два дана борбе на једном делу положаја – 500 мртвих војника. Када се узме у обзир да је ова експедиција поред свог редовног наоружања, нарочито у артиљерији, располагала и са авијацијом и била елитна трупа, онда се може замислити да се то могло постићи само на тај начин што су партизани у себи сједињавали све ове особине. Исто тако има лепих примера у борби са четницима Драже Михајловића. У ужичком крају код места Субјела група од свега 100 партизана за кратко време потпуно је разбила и натерала у дивље бегство групу од две хиљаде дражиноваца.

Нека ови примери (који нису ретки) покажу нашим партизанима и руководиоцима шта ово значи у самој борби морална снага јединица.

novj_k1642_f1_d1

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 1-1/1.
1642 .

5.II.42

Препис нађене архиве Главног штаба партизанског одреда на "Пасјачи" 5. фебруара 1942. године.

УПУТСТВО ЗА ВОЂЕЊЕ ПАРТИЗАНСКЕ БОРБЕ

Победе Ксенофонове, Ханибалове и Наполеонове чувене су у војној историји. Те победе су овим мајсторима војне технике донеле глас великих војсковођа, а методи и начини њихове борбе су азбука модерног ратоводства.

Та азбука, врло сложена када су у питању велике војне јединице и армије читавих народа, сасвим је проста када се сведе на основне црте којима је она од Ксенофона, Ханибала и Наполеона била писана. Она се, када се ради о мањим одредима, десетинама, четама и герилским већим одредима (од 100 до 2000 људи) састоји из неколико слова. Та су слова проста, али изискују чврсту руку и одлучност приликом извођења а упоредо с тим добру обавештеност о терену, противнику и односу терена

и противника. Без доброг, одушевљеног и извежбаног људства, та иначе сасвим проста азбука претвориће се у шкрабање и неуспех.

*

* *

Наши другови командири, у ослободилачкој борби наших народа на Балкану и нарочито у Србији, изучавајући војна искуства других народа примењивали су поуке војне прошлости.

Наши другови, на челу својих малобројних, а у више махова великих комбинованих одреда наоружаног народа тукли су по правилу надмоћнијег, и по броју и по оружју, непријатеља. Откуда то да су наши одреди у борби против надмоћнијег непријатеља излазили као победници? Откуда то да наше чете, скоро без жртава, тукле јаке немачке одреде, уништавали четничке групе одреда и уништиле војску Драже Михајловића? Питање треба објаснити јер се ради о чудном питању ако се узму у обзир бројеви људства и односи снага. У првим почетцима наше оружане акције ми смо увек били у мањини и у мањем броју и тукли смо се увек и са унутрашњим и спољашњим непријатељима који је био већи по броју, па чак и боље наоружан. Па и доцније, док су наше снаге (на пример код Краљева) биле везане борбом против немачких фашистичких батаљона, и упркос тога што смо били мучки и подло нападнути од официра Драже Михајловића (наоружаног оружјем од Недића и Дункелмана) наши одреди су херојском вештином, иако у првом тренутку мањи бројем, задржали непријатеља да би га затим потукли до ногу гонећи до Равне горе.

Откуда то?

Пре свега и прво: Ми смо народна војска револуције и правде. Појединачно херојство и заједничко јуначко и планско прегалаштво свих одреда су главни чиниоци наше велике борбе. У томе је био непријатељев минус.

Друго: наши другови командири одлично су примењивали искуства војне технике и модерног ратоводства предњачећи у борби и својим личним примером. То је био наш плус над непријатељем.

Треће: јединство првог (народне војске револуције и правде) и другог (одличног командног особља наоружаног потребним знањем) било је праћено потребним наоружањем, снабдевање и обавештајном службом.

. / .

МИ СМО ИМАЛИ РЕВОЛУЦИОНАРНИ И РАТНИ ПОТЕНЦИЈАЛ то је тајна нашег успеха.

. . . . . .

Овом приликом изнећемо слова из азбуке војне технике т.ј. технике и тактике, у оружаној борби, наших одреда.

Три битке код Прањања у којим су наши одреди половином новембра три пута узастопце тукли официре Драже Михајловића који су према нама били у бољем положају (мучки напад у тајности примљен, бољи положај већи број људства) су класичан пример наших војних акција т.ј. успеха.

У све три битке примљено је искуство битке код Кане, где је Ханибал са скоро два пута мањим бројем војника тукао Римљане на неповољнијем положају по себе.

Ту су наши одреди:

1) Имали одличну обавештајну службу и знали снаге и распоред непријатеља.

2) Одлучно и смело обухватили су широким бочним маршем непријатеља и остављајући део својих снага на боковима дошли у леђа непријатеља.

3) Маскирајући челни напад на непријатеља обухватили су га свију страна, тако да је цела ова војна акција личила на једну огромну заседу.

ИЗНЕНАЂЕЊЕ био овде главни елеменат у низ осталих чињеница.

Добро извежбано и огорчено наше људство претворило је ово изненађење одлучним акцијама наших командира у победу.

Тако је Дража Михајловић тучен код Љубића, тако су комбиноване снаге Недића, Љотића, Драже Михајиловића и Немаца тучене на Руднику.

Тако су наши мањи одреди тукли надмоћнијег непријатеља који би се усудио да изиђе из својих утврђења, да би нас «чистио» на теренима удаљеним од својих база.

Заседе распоређене цикцак затим су имале дужност да непријатеља докусурају.

Ова тактика претставља:

1) Пуну тајност извођења, терена и наших снага.

2) Одлучност.

novj_k1642_f1_d10

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 10-1/1.
1642 .

Препис нађене архиве Главног штаба партизанског одреда на Пасјачи

ДРЖАЊЕ ПРЕД КЛАСНИМ НЕПРИЈАТЕЉЕМ

«Не плаштити се смрти, увиђате ли да то није лична храброст, у основи то је својство комуниста, револуционарног пролетаријата, бољшевика. Грађанска класа није више у стању да из својих редова производи истинску храброст, истинско јунаштво. То је класа која пропада, која нема никакве перспективе» (Димитров).

I.

НЕ ПЛАШИТИ СЕ

1) Савладати у себи животињу, т.ј. животињски страх пред смрћу. Да би се победио страх није довољно само физичка храброст.

2) Потребна је гвоздена воља и метода, очи упрте у циљ. Велика политичка храброст.

3) Гвоздена воља и метода. (Димитров радио – није био сам, Реками је Б. није сломио енергију).

4) Самосавлађивање је неопходан услов самоодбране. Ако ниси сам себе савладао како ћеш савладати непријатеља. Ако ниси у себи савладао истинкт самоодржање како ћеш изићи на крај са силама побесним против тебе?

5) Не треба веровати да решеност на жртвовање подразумева и само жртвовање.

Димитровски начин отпора је једини који пружа изгледа на ослобођење. Тај начин је свагда ослободилачки, јер ће у најгорем случају, ако борац падне уздигнуте главе, у најмању руку прокрчити пут својој смени и допринети својим примером ослобођењу своје браће и бораца.

НЕ ДРХТАТИ ЗА СВОЈУ КОЖУ, НЕ ПЛАШИТИ СЕ СМРТИ И МУКА

II.

НЕ ИЗВЕШТАВАТИ НЕПРИЈАТЕЉА

1) Не обавештавати непријатеља о ономе што он не треба да зна.

2) Не одговарати на питања која се тичу организације, не говорити о њеном раду, активности.

Не служити се овим правилом то је: издајство.

3) Ничега се не одрицати, ништа не издавати. (Димитров је славећи бугарску партију, изјављујући да је он поносан што је њен одговорни шеф, одлучно одбио да одговори на ма какво питање које се тицало његове илегалне партије.

4) Не компромитовати пријатеље и симпатизере. (Димитров је волео више да жртвује доказе о свом алиби-у, него да компромитује име једног друга – Бугарина кога је видео у Минхену на дан паљевине Рајха, а чије је сведочење било по њега одлучујуће. Димитров се трудио, да у изјавама које су се тицале његовог домаћина, кога је полиција открила, да побољша његову ситуацију, изјављивао је да ниједан није знао ко је он и шта је имао да ради.

Јер признавати значи ослабити или обесхрабрити оне који нам пружају помоћ која је нашим борцима увек потребна.

III.

НЕПОВЕРЕЊЕ ПРЕМА ЗАПИСНИЦИМА

1) Не треба потписати ништа пре него што се добро прочита.

2) Ако је саслушање неисправно треба одлучно одбити потписивање и тражити исправку истих.

IV.

ТРЕБА ЛИ СЕ ПОВЕРАВАТИ ИСТРАЖНОМ СУДИЈИ

1) То је зависно од природе суда, тактике оптужбе и уопште од могућности одбране.

2) Ако је одбрана онемогућена, било од стране оптужбе или суда или ако је парализована лажним доказима, или затворени борац нема могућности да је осигура, таква одбрана може да постане само опасна, политички некорисна.

. / .

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког
рата
Бр. Рег. 10-2/1.
1642

- 2 -

3) Увек треба формулисати једну принципијелну изјаву, протест отворен, одређен, енергичан. Ова изјава треба бити припремљена раније.

4) Ако је одбрана могућа, треба исцрпсти могућност. У том случају води се борба на целом фронту. Не треба изгубити из вида да су његове изјаве, (ххх) изјаве партије које обавезују Партију и служе њеној пропаганди.

а) Потребна је неопходна политичка одбрана, политичких изјава, припремљене брижљиво. Постоји или одбрана «бојкота или лежиште одбране».

5) Претворити оптуженичку клупу у трибину, то је циљ који треба да постигне сваки добар борац.

V.

ОДНОС ИЗМЕЂУ ПРАВНИХ И ПОЛИТИЧКИХ ФАКТОРА то су два закона који су доминантни у стратегији одбране.

(Самоодбрана у овом случају не значи одбрану самог себе, своје личности, већ напротив одбрану своје класе, своје ствари, своје партије од стране самог себе).

(Никако «лична" одбрана све подредити, подразумевајући и правна сретства политичкој одбрани и у ту сврху рачунати само на себе).

1) Потребно је у прсте познавати закон и оптужницу.

2) Најелементарнија улога самоодбране је да процену да припадајући му политички карактер. (Зато што је добро познавао немачки закон и немачки поступак, Димитров је знао да га употреби, да употреби своје право, да истакне величине, да поставља неко питање кад год је неки сведок говорио или скретао).

3) Током целе расправе треба пажљиво следити и искористити све могуће инциденте. «Све треба да буде учињено са гледишта и у интересу политичке одбране» (Димитров).

4) Стручно правничка одбрана мора бити подређена политичкој одбрани – она мора да јој служи.

5) Оптужени борац мора бити веома обазрив у избору средства доказивања своје невиности. Мора да избегава да се правда на један не целисходан начин.

6) Треба бити пажљив према доказивању алиби-а (Димитров је правнички алиби одбацио истичући политички: што није запалио Рајхстаг то није због тога што је за време пожара био неколико сати удаљен, већ зато што је комуниста).

(Политичко влада правничким. Ако је не политичко познавати средство, право и чињенице, још је мање политички допустити да право превазиђе своју улогу средства.).

7) Адвокати се морају стриктно придржавати њиховог стручног и правничког задатка.

8) Треба увек одбијати помоћ званичне одбране, то одбијање тумачити политичким мотивима. Може да се деси да под утиском изјаве, одбијање полит. мотив. и пред јавним мњењем осећа се присиљеним да покаже извесну објективност. Разумљиво је да борац не сме имати никакву илузију свога браниоца коме је једини циљ да саботира политичку одбрану.

9) Ако слободан избор адвоката није искључен онда треба узимати само интелигенте и поштене. Ни у ком случају не узимати непријатеља радничке класе.

10) Ако је адвокат поштен, интелигентан, либералан, па чак симпатизер – члан партије не сме му се дозволити да он управља твојом одбраном. Твоју политичку одбрану има ти сам да водиш. А адвокат – друг исто не може да те замени на политичком терену без твоје претходне дозволе. Ако он на свој начин тумачи неки став партије, не колебај се да га прекинеш и онемогућиш у томе. (То је «знати своју дужност - Лењин»).

То значи да наши борци морају бити тако васпитани да рачунају само на своју сопствену снагу.

VI.

ОФАНЗИВНА СТРАТЕГИЈА

(«Стратегија најбоља нападачка»).

(«Предузети и сачувати руководство операције, иницијативу борбе најбољи је начин спора»).

1) «Предузети и сачувати руководство». «Иницијативу коју сам узео на процесу стално сам сачувао» то је Димитровљева линија.

. / .

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 10-3/1.
1642 .

2) Погрешно је и глупо изговарати само комунистичке пароле и тиме само разбешњавати суд.

3) Искористити све могућности које процес може да пружи, и пратити не губећи ни једну ситницу, изјаве судије, тужиоца, сведока, фантастичне штабе.

4) Пажљиво читање непријатељске штампе је увек корисно.

5) Првенство колективне одбране кад год је могуће. Јер ако оно што ти браниш није твоја личност, већ Партија ти је мораш исто тако бранити у својим друговима као и самоме себи.

6) Ако се политички борци могу између себе да споразумевају потребно је да најискусније, политички најспособније, повере да представља колективну одбрану.

7) Ако колективна одбрана није могућа, онда се намеће правило која захтева најстрожију примедбу: ПОЛИТИЧКУ СОЛИДАРНОСТ ОДБРАНЕ.

8) Ако се један оптужени одрекне заједничког званичног браниоца, то морају и остали учинити.

9) Ако је један од оптужених искључен са претреса, то остали немају права да присуствују претресу док не уложе протест.

10) Ако имаш права на последњу реч, састави брижљиво свој задњи говор, који мора да буде политички акт.

Ако си бољшевик не заборави на шта те потсећа Лењин: Тај говор мора да садржи излагање програма и тактике партије – једну изјаву твоје партије.

Сећај се Марковог говора, завршног Димитрићевог говора. Буди конкретан: навикни се приликама у којима си, класном инстикту. Не губи никада из вида интересе опште ствари, не скрећи са офанзивне линије која ти је обележена.

VII.

ПОСТИГНУЋЕ ЦИЉЕВА

Саобразити се са овим законима, стварно их примењивати, прилагодити се датим условима, спровести у живот, дати у чврстом оквиру слободан ток својим класним осећајима, својој револуционарној интуицији, свом бољшевичком предузетом духу, једном речју спроводити у пуном смислу политичку самоодбрану, уз примену нападачке стратегије изазивајући најбоље браниоце, правог браниоца – ослободилачки отпор маса.

(Ја сам убеђен каже Димитров, ако постоји ма каква могућност да се спасе оно може произићи само из наше куражне, доследне, бољшевичке борбе, пресудом повезане са велом великог незадовољства и у Немачкој и у иностранству).

1) Добра политичка самоодбрана исправна и неустрашива офанзива ма каква била судбина јунака производи далекосежне последице.

2) Оно квари планове, ломи непријатељско оружје. Оно може непријатеља натерати да устукне пред новим злочинима. Она помаже његовом јавном дискредитовању, мобилишући против њега гњев антифашистичких и неопредељених народних маса.

3) Она успева да освоји у корист своје ствари не сажаљење, већ активну симпатију одушљевљење националних и интернационалних маса у чије си име достојно говорио.

4) Ово подиже храброст, доказује се: «да није тако страшно борити се против фашиста», и то код њих, на домаку њихових чељусти и кажи да је могуће победоносно борити се са животињом и укротити је.

VIII.

ОДАКЛЕ ОНИ ЦРПЕ СВОЈЕ СНАГЕ

Одакле црпемо отпорну снагу? из два извора: УНУТРАШЊИ ИЗВОР: из политичких уверења, снаге наше. СПОЉНИ ИЗВОР: Доктрине, Партије, наша класа, народно мњење.

Оптужени нереволуционари нису имали никад другог позива до инстинкт самоодржања.

Са једном чудном јеткошћу, хор непријатеља и лоших пријатеља Совјетске Уније, декламовао је тобожњу изненађеност и неверовање пред срозавањем и понижењем оптужених троцкиста и бухариноваца, дречали су да је психолошки немогуће добити таква признања да би оснажили објашњење према којем су се против издајице употребљавала средства која су у употреби и примени у системима фашистичке државе.

Издајице свесни свога злочина, притиснути очевидношћу доказа, одакле они могу да црпе снаге које су им потребне за отпор?

1) Немају никакве теоретске подлоге, одрекли се већ одавно ствари своје партије, које је требала да постане основ њиховог живота.

2) Никакве подршке маса. Никакав ослонац, никакав корен у својој земљи, а то је оно што га је гурнуло према завери у служби непријатеља.

. / .

- 4 -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 10-4/1.
1642 .

3) Неповратно изолован је. Шта му остаје? Ништа више – нико више.

На рубу амбиса, презрених од свих – одакле да прикупи снагу?

Не остаје му ништа више него инстинкт самоодржање – остаје му његово мољакање – или осуђује сам себе у очајној жељи да спасе нешто од своје прошлости.

НА КОЈОЈ ВИСИНИ ЖИВЕ НАШИ ХЕРОЈИ

Они живе тешко, затварани су, злостављани, мучени.

1) Није случајно да су они чија нам одбрана служи примеру све исте линије – доследни револуционари.

2) Није чудо да су најсјајнији они код којих је револуционарно уверење, неодољива храброст уско повезани са најсолиднијом теоријском чврстином са оштровидношћу.

3) Није случајно откад Марксисти постоје да су то најчешће Марксисти.

4) Није случајно да су од Лењина то комунисти.

5) Није случајно да је највећи од свих оптужених онај који је показао најбоље наоружао моћном дијалектиком Маркса, Лењина и Стаљина.

Зашто је спољни извор Партија, класа, народна заједница, променљива величина?

1) Париски комунари који су знали тако дивно да умиру слабо су се бранили пред Версајским судом. То није само због њихове теоријске слабости то је због тога што је њихов уништени покрет изгубио већину својих упорних тачака.

2) Легендарна чврстина Мартија, Едгара, Анреа, Димитрова оживљава се у дотицању са једном организованом снагом која расте или се одупире.

Разумеш ли зашто наши хероји, нису никад сами, зашто ако си ти прави бољшевик, затворен у најгору самицу, ипак ниси сам?

Предмет Димитровљевих јунака – што у себи неодољиву енергију народних маса.

Та енергија, умножена удесетостручена, устостручена, храни њихову отпорну снагу.

Из те размене снага ничу најплодније и највеће људске вредности, надчовечанске величине, силина, која превазилази све обичне вере стваралачка победа нових победа.

Победилац може да падне: чета га замењује. Ако је чета пала батаљон затвара рупу. Војска не оплакује своје мртве: она улива у себе њихову крв од које јој нарасту мишице. Она не метанише пред њиховим телима: она се од њих учи победи.

Какве год да су промене у војничкој срећи она је непобедива. Жива авангарда је води и управља довољно оружана својим претходницима, својим ученицима и помоћницима.

novj_k1642_f2_d30

ВОЈНО-ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ ЈНА
Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 30/1-2
К. 1642

Originalni dokument nalazi se u arhivi CK KPS

Položaj 19. II 1942. g.

DRUGOVI, BRAĆO I PRIJATELJI,

CRVENA ARMIJA NA ISTOČNOM FRONTU GONI HITLEROVE ARMIJE. DRUGU ODBRANBENU LINIJU NEMAČKU CRVENOARMEJCI SU PROBILI I IZBILI NA ESTONSKU, POLJSKU, I RUMUNSKU GRANICU. USKORO ĆE BITI I NA NAŠOJ. SLOM I PROPAST HITLEROVA JE BLISKA. HITLER MORA DA POVUČE SVOJU VOJSKU IZ OKUPIRANIH ZEMALJA I DA JE BACI NA RUSKI FRONT. I IZ NAŠE ZEMLJE HITLER POVLAČI SVOJU VOJSKU. HITLERU TREBAJU NOVI VOJNICI, A U NJEMAČKOJ IH NEMA. ZA TO NEMCI TRAŽE OD SVOJIH SLUGU PO POBIJENIM ZEMLJAMA DA MOBILIŠU NAROD, KAKO BI IH MOGAO POSLATI NA FRONT I U LAGER. HITLERU JE POTREBNA HRANA ZA VOJSKU I NEMAČKI NAROD I ZATO PLJAČKA NARODE U POROBLJENIM ZEMLJAMA I ODNOSI SVE: ŽITO, STOKU I DR.

SLUGE NJEMAČKE, izdajice narodne: LJOTIČEVCI, NEDIĆEVCI, PEĆANČEVI, GORNJAK SA VOJNOM BANDOM VERNO SLUŽE SVOJE GOSPODARE I IZVRŠUJU NJIHOVA NAREDJENJA – PLJAČKAJU I REKVIRIRAJU – HRANU, STOKU, TERAJU VAS NA KULUK, BATINAJU, SKUPLJAJU POREZ, I NAJZAD I MOBILIŠU. HOĆE DA VAS BACE NA FRONT I U LAGER DA SE BORITE ZA NEMCE. HOĆE DA POMAŽETE I SPAŠAVATE FAŠIZAM SADA KADA PROPADA. HOĆE DA POMOGNETE FAŠIZMU DA DRŽI U ROPSTVU NARODE EVROPE I VAŠU BRAĆU NAŠ NAROD.

JEDINO SU PARTIZANI OSTALI I DALJE BORCI PROTIV OMRZNUTOG OKUPATORA I NJEGOVIH SLUGU, JEDINO PARTIZANI VODE BOBRU ZA SLOBODU SVOG NARODA, JEDINO PARTIZANI BRANE I ČUVAJU INTERESE SVOG NARODA.

BRAĆO, DRUGOVI I PRIJATELJI, NE DAJTE ŽITO, KUKURUZ, STOKU, SKRIVAJTE SVE, NE DAJTE POREZU, NE IDITE NA KULUK I STRAŽARENJE, NE PRIZNAVAJTE TU IZDAJNIČKU VLAST I VLADU, NE IZVRŠUJTE NJIHOVA NAREDJENJA, JER ONI RADE ZA NEMCE.

DIŽITE SE PROTIV NARODNIH IZDAJICA I OKUPATORA, STUPAJTE U BORBU PROTIV NJIH, STUPAJTE U REDOVE PARTIZANA KOJI I DANAS VODE BORBU, DIŽITE SE SVI POŠTENI I VALJANI SRBI U POSLEDNJU I ODLUČNU BORBU ZA SLOBODU SVOGA NARODA A PROTIV OKUPATORA I SVIH ONIH KOJI MU SLUŽE. TO JE DUŽNOST SVAKOG SRBINA TO JE DUŽNOST SVAKOG VALJANOG ČOVEKA.

ŽIVELA SLOBODA – DOLE IZDAJNICI NARODA – DOLE GAZDA VOJA SLUGA NEMAČKI!

ŽIVELO JEDINSTVO SRPSKOG NARODA U BORBI ZA SLOBODU – ŽIVELI PARTIZANI!

Štab narodno oslobodilačkih
partizanskih odreda
za okrug Požarevački.

Prepisao: Kisić Branko, voj. službenik

novj_k1642_f2_d1

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 1-1/1.
1642.

5/VII-42 год.

Извештај

Политкома 3-ће партизанске чете

Драги другови,

У нашој чети имамо сада 10 другова, 2 су лакше оболела, и прекључер (3-VII) смештени су у куће да опораве, 1 друг отишао је у село већ 2 дана за неку храну, није се вратио и послали смо човека по њега.

У чети имамо 4 ителектуалца, тј. 3 су студенти, а 1 је средњошколац, 3 радника и 3 сељака. Од тројице одсутних другова је 1 сељак, 1 радник и 1 средњошколац. Морал у чети није на онакој висини како би то требало да будне. Људство због напора, које смо претрпели, и због самог неуспеха у тражењу везе, било више-мање и једно извесно време деморалисано. У том нашем сталном трчању где сам и ја сам понајвише трчао није се и много међу људством са моје стране политички радила.[15] Поједини другови били су нарочито очајни, јер су нешто приметили да ће се десити доласком у Штаб т.ј. да ће бити замена поједини другова. Кад се видело да не можемо добити везу са

15 Један ред прецртан.

Штабом, онда се цела група вратила у С., а ја са другом Видојом отишао сам В.С. ради неке жене да се склони али пошто нисмо имали конкретни доказа да је крива вратили смо се и ми за С. (о томе рећи ће вам опширније друг Рођа). У С. по извршеној акцији код људства осетило се је извесно појачање морала и после тога времена ишло све боље. Пошто сам ја стално ишао на везе, 3-4 пута дневно, мало сам времена проводио међу људство, али је друг Сима одпочео да са људством ради у политичком погледу. По одржаном састанку партиске јединице на 2 о.м. одмах сутрадан на 3, одржана је четна конференција. На конференцији учествовало је 10 другова: Рођа, Пилот, Сима, Матори, Јовић, Видоје, Вардарац, Смедеревац, Коста и Рајко. Ова последња двојица су нови другови Коста (Павле) из В.С. врло добар друг сада изгледа послушан, а Рајко исто тако изгледа добар друг, послушан, и интересује се за све. Сада је почео да учи и писати пошто није довољно писмен. Сада ћу вам изнети сам ток четне конференције: Дневни ред: 1.) Циљ, конференције, и зашто се одржава конференција 2) Политичка ситуација 3.) Акција 4) Подела рада (т.ј. Оснивање актива стари и актива млађи људи (СКОЈ) и оснивање културно-просветног одбора, 5) Критика, и 6) Евентуалије. Ја сам изнео у дужем излагању зашто се одржава, и шта је циљ конференције. После мене је узео реч друг Рођа који је употпунио мене, и говорио је мало дуже о самој дисциплини у чет; Између осталога рекао је: Дисциплина се срозала

2 (5/VII)

скроз наскроз у нашој чети, и она мора да се поправи по сваку цену и мислим другови да ћете ви мене разумети и да ће наша чета постати једна од најбољи чета. Узима реч друг Видоје и тражи да се повећа ауторитет, командном особљу, и каже, треба да се изграђујемо у политичком, и војничком погледу, треба да се очеличимо. Друг Смедеревац каже. Многи другови који пуше греше што ноћу кад се путујемо, кад негде станујемо пале цигарете и тражили да се то строго забрани. Друг Видоје поново узима реч, и говори укратко о грешкама поједини другови, и предлаже казне за све другове, који нису дисциплиновани. Узима реч друг Сима, и говори мало дуже исто о конференцији и о дисциплини, и износи казне које је Штаб одредио, пошто је он био у Штабу. (Ова прва тачка узета је зато пошто имамо нови другови па да се упознају, шта је конференција).

Прелазимо на 2 тачку „Политичка ситуација“. Пошто нисмо знали ништа нарочитога, о политичкој ситуацији, онда сам ја изнео у најкраћим потезима, и о спољној и унутрашњој ситуацији.

3) Акција: Говорио сам ја: Акција је успела доста добро, народ је чисто био расположен, кад чуо за нас, нарочито они сељаци који су били ту у општини. Успела је са 90 процената у подпуности није успела зато што није успео благајник да побегне. Кад су стражари довели у општину, незнам тачно ко је крив зато, ја сам био на заседи са пушкомитраљезом. Друг Рођа, исто говори о извршеној, акцији и између осталог каже: Успела је другови акција врло добро, јер та акција дошла је сасвим изненадно, па нисмо баш ни могли предвидети све тачно. Цивилна организација ми је јавила да треба да се изврши акција по сваку цену пошто је испао згодан моменат сад за тај а и сам сам увидео да је потребно, за таком једном акцијом да види да је ова група још жива и да се некако промеће и ради. Сељаци су били веома расположени. Одржао је говор друг Сима којега су сељаци са највећом пажњом саслушали. Ја сам, и друг Јовић исто разговарали са сељацима у групицама где смо год стигли. Друг Пилот прочитао је на крају говора саопштење бр. 16. Дакле, видимо да је то све лепо на сељаке деловало, јер виде они да се у саопштењу спомиње наш Штаб, виде да се спомиње наш командант, и т.д. Што се тиче за благајника стварно је грешка што је побегао, али нисам знао да има и споредни излаз из општине у авлију, на главни излаз није

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког
рата
Бр. Рег. 1-2/1.
1642

3 (5/VII)

могао пошто је био стражар.[16]
Видоје узима реч и каже: Акција је другови одлично успела, и после ове акције добио сам више воље за рад, имао би жељу да још коју акцију извршимо. Друг Вардарац каже: Није било све онако како је предвиђено ја сам био одређен да идем по преседника а ишао сам по благајника. Друг Рођа му каже: да је морало тако да буде пошто моментално није имао кога другога одредити да иде за благајника. Друг Рајко (нови други) каже, у будуће треба председнику, и деловођи мало припретити и рећи им: Ви имате само народу да служите, несмете своје сељаке да тужите и прогоните, и тако им мало припретити па они неће онда смети да сељаке туже и прогоне. Али кад ми њима ништа не рекнемо онда ће и сами сељаци рећи па ето долазили и партизани па му нису ништа запретили, и он може и даље да ради шта хоће. – Другу Рајку сви другови одобравају то што је рекао. На крају сви другови осуђу што нам је благајник побегао и говоре да нам се то у будуће никад не деси. (Ја сам мишљења да су највише криви за бегство благајника они другови који су били у општини): Рођа, Сима, Јовић, и Матори, а ја сам био скоро цело време на заседи са п. митраљезом дошао сам у општину већ пред крај кад ме заменуо друг Видоје и прочитао сам саопштење бр. 16)

4) Подела рада. Говорио сам Ја: Да би се успешно радило, и да би се уопште лакше радило потребно би било основати[17] групе људи, (ово је решење парт. јединице) и доделити им и поједине дужности да раде. Да би се ми ојачали у политичко-културном, и идеолошком раду, да би се ми ојачали и у војничком погледу то би све најлакше могли преко ти група људи. У једну групу спадали би овако млађи људи који би заједно радили и читали и доносили поједине сво закључке и поносили[18] вођству. У другу групу људи спадали би мало стари људи који би исто тако за себе радили. А као трећа група био би културно просветан одбор који би се старао о културно-просветном и политичком војничком

4 (5/VII)

просвећивању људи. Затим је Другови Рођа и Сима, и знали су још опширније о раду и циљу ових појединих група. Сада сам почео да предлажем људе у поједине групе у групу младих (СКОЈ) Другове: Облака, Јоксима, Смедеревца, Рођу (као парт. делегат код СКОЈа) и Вардарца. – У групу стари (актив) Јовић, Матори, Видоје, Коста, и Рајко. За култ-прос. одбор другове: Пилота, Симу, Видоја и Јоксима. Предлог се за све једнодушно примљен уз разна припиткивања где су свакоме друг Рођа, Сима и Ја објаснили тачно, и детаљно. Само друг Вардарац је рекао да му је незгодно што ће бити са млађим људима и каже да би он боље волео да је са старим људима и да би од њи више научио. Другови Сима и Рођа су му објашњавали зашто баш он мора бити са млађим људима, али пошто су видели да он воли са старима, то му је и усвојено.[19] Тако смо овде све људе обухватили радом, и мислим да ће сада ићи посао како на политичком, културном тако и војничком погледу све боље.

16 Следећих 14 редова прецртано.

17 Следећа реч нечитка.

18 Следећа реч нечитка.

19 Један ред прецртан.

5) Критика. Прво сам изнео Ја зашто та критика постоји и зашто се ми критикујемо и како на конференцији има право и сваки партизан, да критикује свакога уопште па и командира, политкома, комесара и команданта ако му неку грешку запази, и т.д. Прешло се је на саму критику појединих другова.

1) за Вардарца су другови приметили понеки пут дрзак и тврдоглав, без пуно воље извршава поједина наређења, обећао да не пуши, па опет пропушио. Вардарац признаје грешке, за дуван каже нисам могао оставити баш никако. Гледаћу да поправим. 2) за Рајка – све добро, има услова да буде добар, и храбар борац, грешака сад засада нема. 3) за Маторога другови кажу: сасвим добар, само понеки пут воли да се шали са масним причама, Матори признаје и каже неће то више приче употребљавати. 4) за Смедеревца. Другови га опасно критикују, и доказују колику је грешку направио са бацањем пушкомитраљеза кад смо били нападнути на Бубњу. Мало је немаран, треба да је мало хитрији, забораван је много. Друг Смедеревац признаје грешке и каже да му се више поновити неће. 5) за Симу: другови за њега немају грешке ниједне, него га само хвале да је добар и спреман, и моле га у будуће кад им нешто говори или објашњава да то буде што простије и народски изрази. 6) за друга Рођу другови кажу: да је добар, и спреман само требамо га ми у раду помоћи. 7) за Јовића исто као за друга Симу заузимљив, напредан, борбен, сад засад грешака нема. Другови примећују да ће ми помоћи много у раду како политичком тако и војничком[20].

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 1-3/1.
1642 .

5 (5/VII)

8) за Косту. Другови сви кажу сад засада грешака још нема само је за похвалу и за пример осталима. Много је радан и пожртвован. 9) за Видоја има мало више грешака. Тако ја сам га критиковао за његове разне постике кад оно ишли на везу, за разно гунђање уз пут, што је и опет хтео да пропуши поново дуван и ако је већ оставио пре месец дана и обећао да га више пушити неће, што је изгубио шајкачу кад смо били нападнути, што ми је правио разне неприлике, и хтео да се иде одмах за село С. иако је требало најпре ићи на зборно место, везу и т.д. Друг Матори га критикује за зато што је цев од пушкомитраљеза заоставио, и сам п. митраљез њему утрапијо да га он носи а он је отишо са самом цеви напред. Тако још и остали другови говоре о његовим грешкама. Друг Рођа каже: да се почео нагло поправљати после акције у С. и све своје старе мане почео је помало да заборавља. Друг Видоје грешке помало и признаје а помало и од њих врда. И на крају критике 10) О Пилоту Другови за мене примећују, да не саслушам по неки пут хладнокрвно свакога до

6 (5/VII)

краја, незвозан сам. Друг Рођа примећује и каже: да се моја нервоза и слаже у неколико са мојим особинама, зато каже што друг Пилот, необично цени, и воли само истину па зато чим му неко нешто прича он га, прекине, и саслуша га до краја. То му је ипак његова мана, и он ће да се лечи од ње. Ја стварно сам помало нервозан то ми стара мана и гледаћу на сваки начин да се лечим од тога помало. – Са овим је завршена критика свију другова који се налазе овде.

6) Евентуалије. Пошто нас је сада само овде 10, и пошто су нам 2 друга оболела рекао друг Рођа морамо да се расподелимо поново по тројкама и тако је и расподела направљена, 3 тројке по 3 човека, и командир десети. И с тим је конференција закључена. После закључене конференције осетило се боље, и живље у чети, боља

20 Следећи ред нечитак.

дисциплина, и почели су другови више пазити кад се нешто говори, предаје и чита.

Са другарским поздравом
Пилот
заменик политкома 3 чете

3

novj_k1642_f2_d2

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 2-1/2.
1642.

14/VII-42 год.

Извештај
Политкома, 3 партизанске чете

Драги Другови,

У нашој чети, сада има на лицу места свега 9 другова, 2 се налазе на боловању (Јоксим и Облак), 2 дезертирала (Рајко из С. 7/VII и Ђак, 11/VII). Од другова који се налазе у чети 4 су интелектуалци (3 студента 1 средњошколац) 3 радника и 2 сељака. Од двојице од одсутних другова, 1 сељак, а 1 радник. Морал је сада у нашој чети доста порастао а тако исто и самодисциплина код људи се повећала, и то све почело набоље да иде од прошле конференције, која је одржана пре 10 дана. Почело се је више радити више читати, и предавати. Читало се је пред свима и прорађивано 8 глава СКП. Летак из Пролетера, Културно-прос. одбор, предавао је једно предавање о „рату уопште, да ли мора рат да буде, о супротностима због који избија рат, и како је сада дошло до овога рата“ то предавање одржао је пре 5-6 дана друг Сима, а сутрадан па је друг Рођа још јасније поновио и објаснио људству. Кул.-прос. одбор спрема низ предавања и[21] које ће давати пред људством у нашој чети. Тако се, у нашој осећа сада да идемо помало напред и у дисциплини и у заједничко политичком, просветном и културном раду. Сада другови са више пажње све раде, са више пажње слушају предавања, и читање. Што се тиче исхране у нашој чети, то мало тежа ствар. Храна нам се често пута квари услед јаке топлоте. Требали би по могућности појачати исхрану. Што се тиче хигијене, и то смо у задње време поставили прилично добро купамо се где има прилике, перемо веш, умивамо се и тд. Само још имамо по мало вашки, и то смо поставили ако могнемо, и кад имаднемо прву могућност, да опаримо одела, и веш тако да се и од тога опролетимо. Јуче смо пре подне одржали саст. партиске јединице, а после подне конференцију у чети. На конференцији учествовало је 9 другова: Рођа, Сима, Јовић, Пилот, Матори, Видоје, Коста, Вардарац и Смедеревац. Дневни ред конференције био: 1) Политичка ситуација, 2) Извештај командира, 3) Извештај политкома, 4) Извештај актива старих, 5) Извештај актива млађих, 6) Извештај културно-просветног одбора, 7) Критика, и 8) Евентуалије. Отворио сам конференцију. На овој конференцији практиковали смо да прво о свему говори они који мање[22], они који су досад мање и никако нису нешто говорили. Тако смо прешли на 1) Политичка ситуација. Говори друг Видоје о привременом напредовању

2 (14/VII)

21 Следећа реч нечитка.

22 Следећа реч нечитка.

Немаца, и зашто Енглези не отварају други фронт. О расположењу Енглеског и Америчког раднога народа и уопште народа према СССР. Ту га допуњује друг Рођа како ће и на који начин морати Енглеска да отвори други фронт. Даље говорио је друг Смедеревац како Енглески војници само седе и бадава цепају одело и да уопште сад ништа не раде. Даље каже Енглеска хоће са својом политиком да се Русија истроши у борби са Немачком, а да она има очуване своје снаге како би се могла опет борити за своје колоније и на страну капитализма. Узима реч друг Сима и допуњује друга Смедеревца и каже: Да Совјети добро знају шта раде, и да су они то све тачно математички прорачунали. Даље наставља друг Смедеревац о унутрашњој ситуацији и говори о разни наоружани бандама, и о Дражиној војсци, како су ти бандити ишли против нас не бирајући средства на који ће нас начин уништити. Још је говорио о сарадњи ових бандита са окупатором. Сада говори друг Рођа како је сада ухваћен тачно Дража Михаиловић да сарађује са окупатором. Каже, у Црној Гори одржата је конференција виђени политички преставника из Демократске и Земљорадничке странке који су упутили протест Југословенској Влади у Лондону, због Драже Михаиловића чијега су главнога човека мајора Тодоровића ухватили на делу и ухватили неке његове преписке и документа које званично доказују сарадњу са окупатором. После тога говорио друг Пилот како је непријатељ лукав и шта је се употребио, и шта и даље употребљавате, само да би нас угушили. Говорено опширније о Горњаку и његовим официрима и како су они преварили партизане на вешт начин, али само несвесне партизане. 2) Извештај командира. Овде друг командир укратко изнео свој извештај: Има нас 9 бораца, 2 су болесна, 2 се ту негде налазе, зваћемо их да дођу у чету, у наоружању имамо 7 пушака и 4 резервне, на борца имамо по 50 метака, има 2 п. митраљеза по 150 метака. Сада гледаћу да повучем она 2 друга што су на боловању, а доћи ће нам ускоро још један нови друг. Што се тиче исхране није баш тако добра, али настојаћемо да буде боља. Гледаћемо да буде и куванога јела, и то ће бити већ вечерас. Друг Сима пита за резервну храну и тражи да се та резервна спреми бар за 1 дан: Даље наставља командир. Да ће и то питање поставити пре организације. Што се тиче нашега

./.

3 (14/VII)

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 2-2/2.
1642 .

логоровања, у овом погледу требамо очувати по сваку цену овај, терен уз највећу конспирацију. Што се тиче дициплине у чети доста се поправила, али треба још боље да се подигне степен дисциплине. Што се тиче будући акција, немам сад засад још никакви наређења. За финансије: имамо сада 5.400 дин. тражићемо још. По завршеном извештају командира узима реч друг Видоје и каже: за Боразона и Лику, и како су они опасно погрешили, и треба их звати што пре да дођу у чету. Даље говори како се до сад мање радило, и да сад требамо више да радимо, да могли оправдати досадашње своје грешке. Треба да се спремимо, да би сваки од нас зна одржати говор или неко предавање. Узима реч друг Матори и говори о доласку нових људи, како да их ми дочекујемо, и са њима поступамо. Даље друг Јовић говори о стражи и о дужностима страже, и стражаре и о лабавости коју смо показали у том погледу до сад. Друг Матори говори исто о стражи и будности стражара. Друг Рођа говори да дужност стажара нећемо од сада давати новим друговима чим дође, него их треба најпре оспособити зато и добро их проверити да ли су сигурни и још каже како требамо измете своје

закопавати и пазити да уопште не остављамо траг где будемо, логоворали.

3) Извештај политкома. Друг политком говори: Овде како другови видите има 9 бораца али сигурних бораца. Морал осетно код нас расте. Поједини другови који су били пре недисциплиновани, и нису били пажљиви сада су осетно поправили. Ви другови сад требате искористити ово време, да се добро наоружамо са знањем, пре нисмо посвећивали пажњу а сад видимо да више пазимо. Ми сада има културно-просветни одбор, који досада у нашим четама није постојао и који ће се старати, да просвећује све другове и у политичком, културном, просветном, и војничком погледу. Ми не морамо само да говоримо о политичким и војничким стварима, ми ће мо говорити и о другим стварима из области разних наука: н.пр. говорићемо мало и о Географији, мало о пољопривреди, о техници, о медицини и т.д. и т.д. По завршеној изјави политикома, узима реч друг Рођа: заиста се сада осетило више политичкога рада у чети; неки требамо бити стварно оно што нам и доликује.

4) Извештај актива старих. Друг Матори каже: Сад засад нисмо ништа нарочито

4 (14/VII)

радили, због разних околности због покрета конспирације, а највише из наше немарности. Друг Видоје каже: да га је више занимао културно просветни одбор, него актив старих, и ако је члан и ове групе. Више ме је интересовао кул-прос. одбор зато што је он више и агилније радио.

5) Извештај актива млађих: Друг Рођа говори: имао сам само један састанак, а сад неможе, пошто су 2 члана ове групе на боловању, а само има 1 члан и ја.

6) Извештај кул-прос. одбора. Друг Видоје говори: Радили смо доста, држали смо предавање о рату и како рат долази, читали смо ону књигу (Пролетер) и решили смо да приређујемо не само политичке ствари него и војничке и разне шале и разоноде. Узима реч друг Сима и каже кул.-прос. одбор поставио на свом прошлом састанку да све слободно време користимо у читању и предавању. Није било тако али у будуће мисли биће боље, и нећемо ништа пропуштати. Друг Пилот говори: о дужностима овог одбора, и што нам се све сад намеће да радимо. Узима реч друг Јовић и каже: Актив млађих, и старих, није ништа до сада радио, али кул.прос.одбор, показао се много боље и коракнуо доста напред. Друг Видоје каже: Гледаћу да и актива старих, пошто сам и тамо члан боље ради.

7) Критика. 1) за Видоја Смедеревац каже: Од прош.конфер. доста поправка има мане што је помало дрзак и ноћу кад идемо помало лупа са цокулама, треба да иде пажљивије, иначе од прошле конференције до сад много је бољи и сада све више ради, и више зна. Друг Вардарац каже добар, друг, поправио се у задње време још помало дрзак, и оштар, треба и то поправити па ће онда бити добар.[23] Друг Матори каже: Од прошле конф. добро се показао, друг Видоје, пажљив, још више сада интересује и треба да иде и даље само напред. Друг Рођа каже: Почео снажно и убрзано да наређује и граби се и учи све више и више. Иначе оштар још мало и треба да се лечи од те мане. Остали другови исто су о Видоју говорили. Друг Видоје признаје да он стварно има још мало заоставштине из војничког, цивилног живота, али гледаћу да то поправи.

2) за Смедеревца кажу: Видоје, он је почео у задње време да се више инересује за политички рад. Још је мало немаран и требо би да је мало хитри. Коста каже исто тако и Вардарац исто. Друг Јовић каже: Смедеревац се од прошле конф. доста поправио и има воље за војничку службу,

23 Два реда прецртана.

5-(14/VII)

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 2-3/2.
1642 .

интересује се сада више за политичке ствари. Сада је за похвалу, и нека само тако и у будуће ради. Друг Матори каже стварно се друг Смедеревац поправио само нека буде још мало озбиљнији. Друг Смедеревац каже: Настојаћу у будуће да будем без грешака и признајем грешке.

3) за Друга Симу кажу другови: Видоје, грешака нема само је за похвалу, ради он доста, нама стално чита, предаје и говори о разним стварима. Друг Смедеревац каже ништа нарочито немам за друга Симу да кажем, исто оно што и друг Видоје за њега рекао. Вардарац каже: Друг Сима је врло добар човек, он с нама најбоље и највише нас поучава, о разним стварима.

4) за Друга Рођу. Смедеревац каже: Ништа немамо за друга Рођу да рекнемо, нисам још ништа запазио, у свему је добар. Вардарац каже: само му нешто замерам што је рекао да је друг Облак бољи од мене, и ако он и по други пут прави грешке у Црљенцу. Узима реч друг Рођа и укратко му објашњава како је то рекао и зашто је то тако рекао. Видоје каже: друг Рођа је врло добар и има доста искуства у вођењу чете и ако није био војник. Друг Коста каже: Доста се стара о нама и стално трчи, нема грешака.

5) за Друга Јовића: друг Видоје каже нема ништа рђаво, грешака нема, Друг Матори каже: треба друг Јовић само још више прилази другови у овој нашој чети. Друг Рођа каже: Друг Јовић, као и Видоје полаже доста на војничко образовање, и на војничку уредност. Ту је и друг Рођа изнео неколико примера из Војничке уредности.

6) за Друга Маторога Видоје каже све је добар и[24] само је данас узео ону рибу сам није чекао, да ја то поделим као комесар за исхрану. Остали другови исто кажу, ништа нарочито друго нису рекли. Друг Матори признаје грешку што сам рибу узео, али уједно и објаснио зашто је то урадио, једе полако, боле га зуби и т.д.

7) за друга Косту Друг Видоје Каже: добар је и исправан. Друг Сима каже: друг Коста у свему исправан само у задње време постао је много гневан, и жалостан због своје породице, то и нас свију мучи, али ми смо то прежалили и он то треба да прежали и избаци. И још друг Сима мало дуже објашњава о тим нашим породицама уз разне примере. Другови Матори, и Јовић исто ово примећују и саветују му да несме да клоне духом за то. Кажу да он треба стим што му прогону породицу још више мрзи непријатеља. Друг Коста каже: стварно сам другови мало замишљен жена ми је на једну страну а деца су ми на другу страну, али морам то да одбацим, и да кренем даље.

6 (14/VII)

8) за Друга Вардарца друг Матори није нам нигде пут закаљао као друг Облак. Само треба мало боље да се понаша. Иначе млад, и мудар је. Друг Јовић каже: Од прошле конф. до сад доста напредује, и почео је да се интересује за многе ствари, а нарочито, за војно-политичке ствари. Само нека буде пажљив а не као до сад да не пази кад се нешто ради. Друг Рођа се исто слаже са овим. Друг Видоје каже и примећује да мало дрзак, и по неки пут избаци по који баналан виц. После друг Пилот каже: Стварно се поправио доста а нарочито од прошле конф. Симић ми рече да му је много жао што непозна доста ствари као што ми поједини другови познамо, и каже да му је много жао што не може да памти добро кад нешто читамо или предајемо.

24 Следећа реч нечитка.

и 9) за Друга Пилота Вардарац каже: Врло добар је друг, само је помало нервоза. То примећује и друг Јовић и каже да је друг Пилот исправан и радан човек, само поједини другови њега не разуму. Остали другови немају шта да кажу. Са овим је завршена критика свију другова који се налазе сад овде.

и 8) Евентуалије. Сада је мало расправљано о подели хране и т.д. Друг Рођа имао је огромне грешке другова Барозана, Лике, и[25] наводећи шта су они све урадили и какве су грешке направили. Говорио је о држању пред непријатељом, о конспирацији, и т.д. и стим завршена конференција чете. После одржане конф. осећа се све боље, и боље осећа се код људи и свију већа воља за рад, воља за акције и дисциплина код свију расте.

Са другарским поздравом
Пилот
Заменик, политкома 3 чете

P.S. Драги друже, кад си био код нас 11 прошлога месеца рекао си да није само довољно да политком напише у извештају своме „одржали смо конференцију" него да тачно и детаљно опише сам ток конференције, шта се говорило, шта се расправљало, шта је ко говорио, и о чему, и т.д. Ја сам овде тако и урадио, а исто и у првом извештају од 5 о.м. Друже молим те ти ми пиши да ли није ово случајно има опширно, или да нешто друго не фали и т.д. Ево шаљем ти и спискове бивши партизана из Смољинца може бити да ће вас и то интересовати. То смо узели кад била акција у С.

Са другарским поздравом
Пилот

novj_k1642_f2_d24

ВОЈНО-ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ
ЈНА
Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 24-1/2
К. 1642

24/VII-1942 г. I

Извештај политичкога комесара 3. Чете

Драги другови!

У нашој чети, је исто бројно стање људства и исти другови које сам назначио и у прошлом извештају (14/VII). Од прошле конф. до сад односно од пре 10 дана до сада сасвим се друкчије осећа у нашој чети. Осећа много живље, ради се пуном паром, на идеолошком, политичком, културном, просветном и војничком погледу и изграђивању људи. Сада нестало је свађа, разних зађевица, и неумесних шала. Сада сваки се од другова више интересује да ради да чита, пише или пажљиво да слуша разна предавања или читање. Просто неки другови сами траже, да им се нешто говори, да им се нешто покаже или пак да уче боље писати који неписмени итд. Што се тиче превођења Народно – ослободилачке борбе у чети, томе се посветила велика пажња у току ови 10 прошлих дана. Сви другови су са доста озбиљности правилно схватили линију Народно-ослободилачке борбе. Што се тиче спровођења културно-просветнога рада у нашој чети, и у томе погледу смо посветили пажњу. Држато је н.пр. предавање:

25 Следећа реч нечитка.

развитак[26] капитализам и социјализам ка комунизму, где су другови са највећом пажњом слушали то предавање које је прилично доста било дугачко (говорило се око 2 ½ h). Сада имамо 2 друга који незнају писати латиницу, па и то их сада подучавамо, и до сада показали прилично добар резултат, нарочито први друг који почео да учи писати. Што се тиче културно-просветног одбора у чети он је правилно сватио своју дужност, а нарочито за последња 10-12 дана тако да се све слободно време употребило за користан рад. Одбор је поставио себи програм, тако да се тачно и плански зна шта се, и кад у који дан читати, говорити, предавати, дискутовати и тд. Било је дана кад се је брзо завршило оно што је програмом било утврђено, али ми смо ту одмах дометнули још нешто тако укратко или нешто из области разних наука. Што тиче самог морала и дисциплине у чети не могу се на то пожалити, и то је доста, доста напредовало и порасла с разликом која је била пре н.пр. месец дана. Она још нема онакве дициплине и морала како би то одговарало једној правој партизанској чети, али изгледа и иде се тако да до тога дође. Кроз сам рад који смо сада започели свакако и морал, и дисциплина ће из дана у дан расти! Што се тиче четничких конференција стварно и оне утичу на рад, изграђивање и јачање људи у чети. Другови су правилно сватили шта значи конф. и зашто се она одржава у нашим четама. Видели да се кроз четне конф. људи исправљају, поправљају, изграђују, критикују, даје сваки своје предлоге, запажања и т.д. Било је нпр. скоро прилике, да поједини мање изграђени другови траже или питају кад ће бити конференција. Одржали смо четну конф. јучер, о којој вам шаљем и записник у овај извештај. Што се тиче исхране и само хране то је још увек тежак проблем за нас. Неки пут не дође редовно, а мало који пут да нам се не поквари и укисели кувано јело услед јаке топлоте. Али ипак су другови разумели и увидели да то тако мора да бидне утицајем околности у којој се налазимо. Што се тиче хигијене у чети у том смо погледу доста пошли напред, и доста повели рачуна. Н.пр. сада смо сви опрали веш имамо сви сем 2-3 и дупли чист веш. Остала нас је већина без доњег веша. Мазали смо са гасом одело због вашки и показало се сад у први мах као врло добро. Само неможемо редовно да се перемо и умивамо односно свако ујутро због одржавања конспирације на овоме терену.

Записник!

Одржане четне, конф. од 23/VII-1942 год. Дневни ред: 1) Политичка ситуација, 2) Извештај командира, 3) Извештај политичког комесара, 4) Извештај Културно-просветног одбора, 5) Критика, и 6) Евентуалије.

Учествују на конф. другови: Рођа, Пилот, Сима, Јовић, Матори, Видоје, Вардарац, Коста и Смедеревац. Конф. сам отворио и прешао на прву тачку. Узео је реч друг Смедеревац и рекао: «Како видимо да се више Немци нехвале да много напредују и заузимају него само кажу у својим извештајима како јуначки одбијају нападе Црвене армије, те по томе видимо како им исто иде то њихово напредовање и њихова хвала. Што се тиче овде код нас у Југославији односно у Србији видимо и чујемо како ови бандити одлазе у Босну и Хрватску кобајаги да мире Хрвате а тамо они иду и заједно са Немцима и Усташама нападају партизане. Видимо како су отишли и Горњачани исто у Босну, али неће ти успети ништа баш јер чујемо да трпе тамо поразе, и да опасно гину од наших другова.» После Смедеревца говори друг Рођа, и објашњава како треба посматрати, и говорити о политичкој ситуацији и да није само довољно ово што Смедеревац говори. Треба каже посматрати расположење народа за нашу борбу

26 Следећа 3 реда нечитка (збијено и подвучено, написан текст руком).

треба разматрати дали ми ову борбу правилно водимо да ли смо на правилној линији Народно-ослободилачке борбе, итд., а не само оно што чујемо о фронту да то само говоримо и мислимо да је то све о политичкој ситуацији.

Даље још говори друг Рођа опширно о политичкој ситуацији, а нарочито се је задржао на Совјетско-Енглеском споразуму од 26/V-42 г. Друг Рођа између осталога рекао је: "Другови, Совјетски Савез води сад огорчену борбу против Хитлера али не сам, него га у томе помажу Енглеска и Америка на основу направљенога уговора, који из дана у дан постаје све чвршћи. Тај уговор н.пр. између Енглеске и Совјетског Савеза направљен је концем маја о.г. и важи за 20 година. У овом уговору две земље, су се споразумеле и обавезале да после свршеног рата, 1) Да неће заузимати туђе територије; Шта то значи, то значи, да неће више заузимати туђе земље, да више неће бити империјалистичких тежњи, а то нарочито погађа само Енглеску, јер Совјетски Савез није

II

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 24-2/2 .
1642 .

ни до сада тежео, нити желео да заузима туђе земље. Друга тачка, да се неће мешати у унутрашње уређење други држава. Шта то значи то значи да неће ни[27] него Енглези после рата мешати се у уређење других држава, тако н. пр. Ако би Енглези хтели послати код нас ону стару Југословенску владу неби могли, зашто? Па зато што ће сам народ слободно гласати и бирати ко ће сњиме владати и управљати. Трећа тачка: Да ће обе земље после рата сарађивати на изградњи мира и благостања, код свих народа. То значи да неће као до сад што су радиле све остале капиталистичке земље осим СССР да гледају само да задовоље своје капиталистичке интересе и потребе, па зато и нису ни радиле ни на изградњи, тога благостања и мира. Четврта тачка је: Да ни Совјети ни Енглези после рата неће водити било какве преговоре са било каквом владом Немачке која не би дала сигурне гаранције, да нема никакви нападачких односно агресивних намера према другим државама, и народима. У чему је важност ове тачке; важност је н.пр. у томе ако би случајно се сменило нека друга влада у Немачкој, или ако би Енглези хтели на неки начин да Хитлера нестане и да место њега дође неки други и ни са том другом владом, ни са тим другим човеком који би заменуо Хитлера неби могли правити нити закључивати никакве уговоре. То су вам другови 4 важне тачке тога уговора односно споразума између Енглеске, и Совјетског Савеза. Е, сад у чему, и каква је општа важност тога споразума. Важност је у томе другови, што је Енглески народ енглески радни народ све чвршће и чвршће везан и помоћу тога савеза са Совјетским савезом. Што ће Енглези отворити други фронт и може бити ускоро, и тиме ће допринети да се брже сломи фашизам, заједнички непријатељи Енглеза, и СССР. Ако Енглеска влада неби хтела случајно да ради тачно по овоме уговору, онда би сам Енглески народ устао одлучно против своје владе, јер како већ рече Енглески народ чврсто и одлучно стоји и воли СССР, јер виде како се Совјетски народ храбро бори и то не само за себе него за све поробљене народе па за саму и Енглеску. Енглеска ће сада морати и отворити други фронт чим то буде тражено. Енглеска влада обавезала се уговором да неће дирати нити угрожавати после рата друге народе, па ни сам Немачки народ, па зато се губи полако све оно из вида за империјалистичким ратом. У будуће сам ће народ

27 Следећа реч нечитка.

одлучивати какву ће владу и какав ће поредак узети после овога рата, тако да се неће ту мешати ни Енглези ни Совјети. Енглеска неће нам моћи н.пр. наметнути некога Дражу Михаиловића за којега је за сад[28] стално причала преко лондонскога радиа. Друг Стаљин каже за сваки народ: Ако вам није добар ваш стари поредак, ви сами устајте и борите се за бољи, социјалистички поредак. Што се тиче оне тачке да ће се радити на миру и благостању тако је и до сада стално радио, и такву политику водила СССР, а и Енглеска се сада обавезала даће исто тако радити. Сада је и Амерички и Енглески народ нарочито радни народ много, много одушевљен за Совјетски Савез. Е сада што се тиче самога фронта видимо да од Хитлерове пролећне офанзиве нема ништа, види се да нема он те силе и снаге са којом се хвалио. Сви поробљени народи Европе, како и сам Хитлер, у својим новинама кад кад признаје стално се буне и саботирају прот. њега, и то иде све у корист опште наше борбе, и борбе коју воде Совјети са Енглеском и Америком. Сада се све више и више дижу сви поробљени народи. За сада ово је за спољну ситуацију, а за унутрашњу код нас видимо: Да је окупатор уз помоћ разних издајничких елемената успео да привремено угуши Н.О. борбу у Србији. Али н.пр. у Босни и Санџаку наше су снаге огромно јаке и тамо наши другови стално воде борбу са непријатељем. Тамо још није, нит ће моћи непријатељ нанети штету партизанима, јер их они тамо уништавају чим их неко нападне. И ми ћемо овде вршити другови, акције. Видећемо сад кад почне да се врше жито. Непријатељ гледа да уништи српски народ са глађу, и нама се сада намеће велики низ акција да би народу сачували жито и храну, и да спасемо наш народ да не умре од глади и.т.д. – Ово су најглавније речи из излагања друга Роће о политичкој ситуацији. Пошто нико од другова није улазио у дискусију поводом политичке ситуације прешли смо на 2) Извештај командира „Бројно стање је исто. Доћи ће нам ускоро 4-6 нових другова, а доставили смо да дођу и она 2 друга што су остала на боловању, и она 2, што су се раставили од нас приликом последњег сукоба. Тако ће онда наша група имати 17-19 људи. У нашој групи сад за сада наоружање је исто. Исхрана наша није тако лоша, али ипак има још неких недостатака н.пр. данас друг који је требао донети храну за цео дан није дошао, али сигурно би он дошао него је сигурно имо много пречих послова, а што знамо може лако и да падне у руке непријатељу. Ми се старамо да исхрану што боље побољшамо, ето сада купили смо око 3кг. суве сланине и 2-2 ½ кг. меда тако да имамо извесну резерву кад идемо на пут. Што се тиче нашега логоровања специјално овде у овоме кукурузу помало ноћу зима. Поставили смо цивилној организацији да нам да мало појача са одела и вешом, ако немогне онда ће ми сами себи акцијом набавити све што нам треба. За који дан наше акције треба да почну, биће не вршиве пшенице и друге врсте разних акција. Сада требамо да прикупимо снагу и чврстину, тако да би лако могли повратити оно наше старо, и стећи јаче снаге и још боље симпатије код нашега народа.

III

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 24-3/2 .
1642 .

Дисциплина се у чети доста појачала, и сваки од нас је сада борбенији и спреман за борбу и акције које нам престоје. Сада се и више ради у чети. Дисциплина мора да буде још јача, него што је, јер ми морамо да покажемо новим друговима који буду долазили да смо стварно једна дисциплинована војска. Што се тиче наших финансија другови, последњи дана имали смо прилично доста издатке за разне ствари, и намирнице које ~~су нам врло~~ потребне, ко н.пр. сува сланина, мед, и остало, за извесну резерву да

28 Следећа реч нечитка.

имамо. Гледаћемо тражити још мало паре од организације, ако нам могну дати онда ћемо то набавити кроз акције. Пошто за сада борбе нисмо имали нити сукоба немамо ни губитака."

Дискусија поводом командировог извештаја. Коста: „Командир видимо, да доста води рачуна за нас, а што се тиче хране ми морамо понекад да и жеднимо, и да гладнимо." Вардарац: „Ми морамо да се мало и напатимо, јер нисмо ми овде пошли на свадбу." Сима: „Храна доста добра, а и напора сад у последње време нисмо имали. Како друг Командир рече да се дисциплина доста поправила, али ми зато не треба да се сада убрзамо па да онда станемо па да не идемо даље. Ми морамо да се добро спремимо, па да се непријатељу осветимо за његова, учињена недела. Ми морамо све слободно време употребити да стално радимо, да изграђујемо н.пр. ето данас већ нисмо радили као јучер. Ми морамо да улажемо пуно напора, жеље и воље, за рад морамо развијати своју класну свест, тако да у датом моменту можемо себи извојевати подпуну слободу, и боље услове за живот." Видоје: „Поводом доласка нових другова ми морамо показати добар углед, и послужити им за пример, тако да они осете да овде има јаке војничке дисциплине и требамо још што више радити да се дисциплина повећа. Што се тиче вршења акција ја се томе много радујем." Вардарац, Коста и Смедеревац кажу: „За акције смо сви." Јовић: осврће се на храну и каже: „Када смо ми пошли у борбу, ми смо били свесни да не идемо на масне колаче, ми морамо да решимо удобног живота, и морамо, све да претрпимо и препатимо, и ја мислим да овде бар код нас нема ниједнога који, није на то мислио кад полазио у одред. Ми морамо да се очврстимо, и да смо прави војници борци, - то несмемо никад заборавити да смо војници. Па зато и морамо и да нешто трпети како н.пр. у погледу исхране, прелажења терена оболевања итд. Сад док неидемо у акције и док овде седимо, морамо ово време искористити, у изграђивању, како културно-политичком, тако и у војничком погледу." Морамо искористити дакле ово време за нас плодно. Ово имамо кул-прос. одбор који нам до сад спремао разна предавања и који ће и у будуће спремати исто предавања како из војничко политичког погледа тако и из области и других наука." Сима: „Кад буду сада долазили нови другови, ми сами, у првом реду морамо пазити да смо прави дисциплиновани партизани, и све зависи од нас како ћемо ми поступати. Ми смо они који смо све претрпели, који смо ону прошлу тешку зиму претрпели, и који имамо већ великога искуства. Нама су сада неки несвесни другови дезертирали, па зато ми морамо да контролишемо нови другови који дођу. Биће велика грешка сваког од нас, пошто смо како рече већ стари искусни партизани, ако нам неко оде или дезертира. Треба да будемо сви ми корисно овде много обазриви у том погледу. Ето нпр. Рајко нам је, изгледао као добар, али нисмо га добро проценили, и он оде и упропастио је скоро све наше људе у своме селу." – Друг Сима, је још опширно говорио о поступању са новим друговима, о прошлим нашим борбама, и о објашњавању свега оног што је потребно за нове другове итд. Вардарац: „Ми несмемо одмах давати стражу новим друговима, него прво морамо их контролисати, и мотрити на њих. Командир треба пред њима да и виче на нас и да нас грди за сваку грешку тако да се то и њима пребацује." Видоје: „Само ми да будемо дисциплиновани, па кад они виде како ми радимо и слушамо онда ће и они тако радити." Пилот: „Несме другови, више уопште бити онога старога код нас, оног дрсања, некћања, и недисциплине, него мора бити безусловна, послушна и дисциплинованост, само тако ће мо моћи, ми даље стећи и имати част велике групе, добрих партизана и дисциплиноване, што је најважније." Видоје: „При вршењу акција треба пазити исто добро на нове другове, треба сваки од нас да пази сваки њихов покрет, и требамо се с њима измешати кад вршимо акције. Ја сам пре био и помало глуп, и нисам знао толико ствари, али ето сад знам и сад се код нас овде и ради, да се овако и зимус радило било боље. Ми кад дођемо у неко село требамо народу показати да ми нисмо неке пљачкашке

групе. Ми имамо другови наше старије другове који пазе, на нас који нас контролишу и који воде рачуна о свему ономе што ми радимо, и који нам командују, нисмо ми осамљени. Код нас је сад најглавније да буде она дисциплина другарска." Јовић: објашњава укратко како треба да имамо држање пред непријатељом наводећи пример друга Штабца из 6 чете. Видоје: „Треба пазити шта ћемо причати новим друговима и несмемо ни опште одавати, а што од њих чујемо сумњиво одмах доставити вођству." Матори: опширније говори, о вршењу акција са новим друговима, и о пажњи, коју требамо да посветимо да нам се не увуку непријатељски елементи у наше редове. Рођа: „Ево другови, што смо ми сад разговарали ово је прави пут којим ми требамо да имамо, и да радимо за нашу будућност. Видимо, сад да смо стварно сви овде учестовали у овој дискусији и видимо, да ми сада радимо, онако како треба и како приличи једној партизанској чети. Овако ће мо и даље да се саветујемо и заједнички да радимо." Пошто је завршена дискусија поводом командировога извештаја, прешли смо на 3 тачку.

IV

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 24-4/2 .
1642 .

3) Извештај политичког комесара.

Другови, како видите за последњих 10 дана т.јест, од прошле конференције пошли смо још један корак напред. Сада видимо да се мало више ради видимо да нема више они свађа, и разни закачки ко што пре било. Чешће је било да се самном закачија Друг Видоје, то сада више нема, нити сме бити. Морал, у нашој чети се мало поправио и порастао, што ће кроз рад који смо сада започели још више појачати, и доћи до тога да будемо још више борбени, одани, дисциплиновани, са пуно воље и полета за борбу, и за бољи живот. Ми требамо другови, док сад имамо времена да искористимо па да се добро спремимо и наоружамо т.јест да се изграђујемо, тако да сваки од нас зна да рече барем неколико добрих речи кад неко н.пр. запита: ко су партизани? Како се борите? Зашто се борите? Било би срамно кад би само ћутали, и замуцали па неби знали ни речи рећи. Зато ми морамо ово време искористити, и пазити добро, и све своје мисли само концентрисати на рад, и само на рад. Ми смо другови лањске године грешили и правили крупне грешке –какве то грешке? Па ето такве једни су причали како се ми боримо за Русију други пак су причали да се боримо за комунизам и тд. Не, другови ми се боримо сви скупа са свим српским родољубима против окупатора и против Његових плаћених слуга. Ми ни по коју цену несмемо заборавити и сметнути са ума, да ми сада водимо народно-ослободилачку борбу против окупатора, и у наше редове могу ући сви поштени Срби и српски родољуби да ступе и да се боре, а не само комунисти. Тачније да има и комуниста, и да се они боре у првим редовима. Тачно је да са народно-ослободилачком борбом коју водимо руководи К.П.Ј, али К.П. није позвало само комунисте. Него је позвало сав поштени србски народ, позвала људе и из других партија и странки, демократе, земљораднике ит.д. зато друго понављам да нам је света дужност, да ми само водимо народно-ослободилачку борбу и да у наше редове морамо, да окупимо што ширу масу народа – сељака, и радника. Ми морамо само тако друкчије никако, само да се држимо те линије народно-ослободилачке борбе. Ми морамо доказати, да се боримо само за себе, само за добро свога народа, а не ни за кога другога. Другови, сада добро да пазимо кад буду долазили нови другови да пазимо на сваки наш поступак, на сваки наш покрет, јер од нас све зависи, ми смо

другови центар, око којега има све да се окрене. Они ће се понашати и владати само онако како виде од нас и како ми радимо. Наређење командног особља извршавате тачно са вољом, и на време, само тако ће мо постигнути оно што мислимо. Ако нам је нешто неправилно учињено или наређено онда имамо сви да се жалимо онде где је меродавно, и на конференцијама, а никако на лицу места расправљати, као што досад у већини

./.

случајева било. Само кроз честе конф. ми ћемо се поправљати, изграђивати критиковати, и рећи један другоме све шта нам леже на срцу, давати сваки своје предлоге итд. Сада на нама је да се што више гледамо изграђивати како у култ.-политичком тако и војничком погледу. Имамо кул.-прос. одбор, и он ће нам помоћи у свему и објаснити све. Он ће нам спремати и даље разна добра предавања као и до сада а понеку шалу, само на нама је да пазимо, и да избацимо све друге мисли само да се посветимо овом нашем раду. Ето тако другови само тако, да пазимо шта радимо и где шта причамо, треба увек да нам иде мозак напред, па онда језик, а не језик па мозак, па се онда на много места преваримо и излетимо. То пазити и пред народом и пред новим друговима. Дискусија поводом извештаја политкома: Рођа: говори о линији народно ослободилачке борбе, о борби коју ми водимо, ко све може ступити у наше редове о нашим иступањима за Краља, за[29] Јовић: такође објашњава линији Н.О. борбе наш однос према краљу, према влади у Лондону, о томе како ће народ у будуће сам без наметања бирати себи владу и управу, а слугама и плаћеницима који сада служе окупаторе итд. Матори: говори о грешкама, и иступима које правили партизани лањске године. Коста: „Ми требамо лепо са сељацима да поступамо, несмемо ништа да псујемо." Рођа: износи погрешно поступање лањске године са четницима, и како смо се огрешили о линију наше Н.О. борбе. Видоје: „Није имао сељаку ко да скине мрак са очију, ми то треба да урадимо кроз ову нашу борбу, па ће они још јасније да увиде још боље заволе нас, и нашу борбу." Сима: говори о К.П. и њеном позиву народа на оружану борбу, о одзиву народа код нас лањске године, о поступцима нашим према народу, као морамо издржати ми две борбе итд. По завршетку дискусије, поводом извештаја политкома прелазимо: 4) Културно-просветни одбор. Видоје: „ Како видимо кул-прос. одбор радио је доста добро и види се да је имало утицаја на другове и види се да идемо стално напред. Ми требамо да имамо доста знања, а нарочито политичког. Ми смо спремили доста разних предавања, само треба да се пази, кад се нешто говори, предаје или чита, и кад будемо тако радили ићи ћемо стално само напред." Сима: „Ваше је другови, да кажете кад вам је нешто нејасно, или кад је нешто претрпано, и да сад кажете да ли је добро, оно све што смо ми из кул-прос. одбора били до сад спремили. Дали сте све разумели да ли би требало некако то друкчије спремити и т.д. На пр. одржата су 3 већа предавања, 1 војничко, 1 политичко и 1 културно, читали смо доста ствари из „Пролетер" да ли то ишло све правилно, да ли би требало нешто поновити о свему томе треба сад да кажемо." Матори: „Требало би мало поновити све ствари, и читање исто из „Пролетера" тако да би могли сви добро да запамтимо."

29 Следећа реч нечитка.

V

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 24-5/2 .
1642 .

Вардарац: „Све је било добро и умесно и до сад није ништа било погрешно, само било је једно предавање мало дугачко па нисмо све запамтили.“ (мисли на предавање –Развитак друштва-држао Рођа). Видоје: скреће пажњу да треба бити пажљив, и слушати, кад се држи предавање, чита или нешто говори. Смедеревац: говори све је било добро да ли само што једно предавање било ма дугачко. Даље говори о шалама, које је приредио кул.-прос.одбор, да биле добре (2 врабца и „Љотићевац као војник“). Јовић: скреће пажњу да сваки коме није нешто јасно одмах тражи да се понови. Коста: „Доста смо досада чули и доста научили са тим предавањем и читањем.“ Рођа: говори да треба од сада припремати краћа предавања, или поједине ствари или дужа предавања држати у 2-3 пута. Каже: „сваки други којем је нејасно нека запита па ћемо један другоме све одмах објаснити.“ Даље још говори исто о шалама и како треба да сви учествујемо у тим умесним шалама и истиче за похвалу друга Смедеревца који сам написао је онога врабца-песму. Сима: још поново говори како ће мо радити кад дођу нови другови. Завршено и прелазимо на:

5.) Критика

1) за Смедеревца: кажу другови, доста се поправио, и стално се поправља, само да је мало живљи, окретни, мало је још немаран. Друг Јовић нарочито истиче да је он доста поправио и истиче за похвалу што је написао сам „врабца“ и каже види се да се он нешто труди се да уради. Друг Смедеревац оправдава поједине грешке а поједине признаје и каже да мора их избегавати и да ће гледати да више негреши.

2) за Вардарца: каже се: Много се је поправио нарочито у последње време, врло добро зна да оцени поједине ствари, (каже Рођа), много пажљив. Има једну ману каже му Коста, воли мало да претерује. Вардарац, признаје да стварно воли помало да се претерује са појединим друговима, али то му се поновити неће.

3) за Косту: врло добар, човек и има спремности да води и 1 чету и то сигурно, Друг Сима каже, и моли штаб чете да му изађе у сусрет чим се могне да се друг Коста пусти мало кући, да би могао да среди неки своје фамилијарне послове. Даље каже се: свестан је и одан борби, грешака нема. Друг Рођа му препоручује да учи читати и писати латиницу, итд.

4) за Јовића: приступачан, свуда лепо прича са друговима, и свакога саветује и исправља, и препоручује му да поправи ако има грешака, спреман је у војничком погледу, и свуда зна да се снађе, и свуда изведе људство. Грешака за сад нема.

5) за Видоја: има још мало оне заоставштине и бивше Југосл. војске и оне строгости, што му је мана, непосвећује довољно пажње својој дужности као комесар за исхрану, разбио флашу са п. митраљезом у појединим стварима[30], препоручује му се да више посвети пажње за храну, и за деобу саме хране. Иначе има и доста позитивни особина као: уредност у војничком погледу, постао пажљив много него што био пре,

30 Следећа реч нечитка.

./.

и много се је поправио, и стално се и даље поправља. Друг Смедеревац је почео да критикује Видоја, како се на њега опасно издерао, приликом кад му је један пут нешто наређивао као вођа тројке. Ту између Видоја, и Смедеревца долази мало до личне расправе, у чему се утврдило да су оба подједнако криви, за ту грешку. Друг Видоје признаје грешке и каже гледаће да му се не понављају, а неке и оправдава..

6) за Симу: каже се од кад је у чети осећа се бољи рад, заузимљив и добро нам помаже. Грешака нема.

7) за Рођу: Врло добар, стара се доста за чету, агилан, заузимљив. Вардарац каже, да је још мало као командир лабав и недоследан у наређивању. Матори и Видоје поново наводе да је командир потпуно исправан, само појединци од нас хоће да му се једна иста ствар нареди 3-4 пута. Друг Рођа узима реч и даје одговор на Вардарчеву критику и објашњава зашто је и како је он то приметио, и каже да ће у будуће још строжији бити у погледу командовања и наређивања.

8) за Маторога ништа другови непримећују, само износе позитивне особине дали друга Вардарца, који каже да је Матори мало дрзак, наводећи неке примере Матори објашњава Вардарцу како он није дрзак, него му стварно није могао дати неки бензин, и дугмад у ономе моменту кад је он тражио.

9) за Пилота: доста ради, трчи, стара се нарочито много за храну, рад и политички доста. Врло уредан, и способан има доста самоинцијативе. Нервозе нестаје, али ипак воли да се мало претерује, (каже друг Коста) али и то сада више нема-завршена критика и

6) Евентуалије

Сада се још говорило и расправљало о подели хране, суве хране о чувању војничке тајне и чувању наше цивилне организације, и о држању пред непријатељем. За храну је решено да се: кувана јела, и проја дели кад се једе, а сува храна као нпр. сир, сланина и тд. леб подели чим се добије свакоме што му следује, а ко мање једе да дадне ономе ко више једе. После говорено још о чувању резерве хране и кад резерва, треба да се једе. После тога опширно се разговарало о чувању војничке тајне, где смо исто тако дошли до заједничког закључка: неговорити никоме па ни новим друговима о бројноме стању, о наоружању, о нашим намерама, о акцијама (зашто смо сада у малим групама) и т.д. Даље се разговарало о чувању наших јатака, и држању пред непријатељем, наводећи разне примере као: Старине Новака, Друга Штабца из 6 чете, који рекао непријатељима: „Ви мене убите али ја вам нећу казати ко ме ранио, мене ранио народ, и ја остајем и даље само партизан.“ И ту су га и убили. Пример Пере Металца, другарице која је 4 дана била онесвешћена и опет није ништа одала, на крају навођен је и пример друга Димитрова, који суђен у Немачкој, и т.д. и т.д. и стим, је конференција чете закључена.

Са другарским поздравом;

за, политкома, 3 чете

Пилот

novj_k1642_f2_d3

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-1/2.
1642 .

Субота 23-VIII-1942 год.

Одговорно руководство војно и политичко као и два одређена теренца пре извршења акције одржало је састанак ради разматрања плана и конкретне ситуације као и тачно одређивање и расподеле људства за акцију. За хватање стражара одређени су Ћата и Пилот, за упад у зграду где се налази стражар ради одузимања пушака и парализовања давања отпора од стране граничара као и поднаредника одређени су другови: Јовић, Рођа, Саша, Смедеревац и Видоје и то да Рођа и Смедеревац контролишу собу наредника, поднаредника, Јовић и Саша собу граничара редова а Видоје да са пушкомитраљезом контролише сам улаз. Наравно рачунајући на то да сви буду у својим собама и пушке у сошки. Друга група која је требала да заузме спрат и пушкомитраљез као и капетана и наредника одређена је у овом саставу: Четник да заузме на веранди пушкомитраљез, Сима да контролише собу наредника, а Матори Капетана, Шерба да са пушкомитраљезом буде на вратима из разлога ако би војници покушали кроз магацин да се пребаце на спрат да их спречи и друго ако дође до борбе на спрату да омогући ватром друговима који се пребацују горе. Друг Павле имо је да пали светлост у почетку и да затим буде у помоћ Шерби. Стражар на главну капију да буде Дугачки а на споредну Вардарац. Затим чим се заузму пушке и пушко митраљез овако одбрана непријатеља паралише да се одма и постави две заседе у[31] од по 3 другова ради разоружавања патрола које иду једна низ Дунав а друга уз Дунав. А сама акција требала да се изврши око 11,30h.

После извршене акције исто одговорно руководство са одређеним теренцима одржало је састанак и кроз разматрање свих детаља и опширну и дугу дискусију дошло до следећег: акција у многоме није успела из доле наведених разлога. Онај који нам је давао обавештење у свему рђаво је проценио, тако бар тврди Четник, да се од места где се он састајао са Пилотом до зграде може стићи за 15 минута. Тако да смо задоцнили и код саме зграде у кукурузу били око 12h онда када се смењује стража и долазе патроле. Нарочито тихо време исто је сметало морало се кроз кукуруз за извиђање и долазак свију до жице ићи сасвим полако јер се сваки шушањ дао лако уочити тим пре што је стражар шетао и био тако близу до жице. Жица није била једна већ више а маказе рђаве да нису могле да пресеку жицу безчујно већ се требало лупати што би сам стражар одмах приметио тако да то тешко прилажење, тешкоћа око сечења жице одузето много времена. У самој згради чули су се разговори и лупа врата. Како жицу нисмо могли да исечемо то смо одмах решили да идемо сви на споредну капију од Дунава. Опет тешко пребацивање и губљење времена. И сада када су извиђачи отишли да пронађу ту капију, која се према плану који смо добили, налази на супротној страни веранде од зграде, нису је нашли. Настала је нервоза и међу људством и вођством, јер се неколико пута капија тражила не може да се нађе јер план није тачан и време пролази тако да је прошао 1h по ноћи. Друг Ћата је предложио и тражио да се акција одложи ми остали енергично смо одбили и захтевали да се иде поред жице све дотле макар и до главне капије. Кораци стражара стално се чују. Ћата и Пилот пошли су напред и пронашли ту споредну капију поред једне друге зграде у истој авлији, које у плану такође није

31 Следећа реч нечитка.

било, а иста капија налазила се на истој страни где се налази стражар и врата а не насупрот веранди како је то стојало у плану. Они су нама за капију јавили, ми остали пошли смо за њима. Ћата и Пилот наишли су на стражара који је држао пушку на готовс, истина био је спречен да пуца, али изгледа да је нешто приметио. Они су га заробили и он је почео да се дере. Прва група са Јовићем и осталим улетела је у зграду дошла до[32] спречила излажење војника да узму оружје у своје руке. Ми смо очекивали небудног стражара и војнике који спавају међутим наишли смо на стражара који је држао пушку на готовс и чим су га наши другови шчепали он почео да[33] из зграде чуо се глас: „Другови ка оружју." Пошто су били спречени да дођу сви до оружја јер су наши другови већ стојали код врати то је један из војничке собе опалио један метак што је доказ да су неки имали пушке поред себе.

Група која је требала да заузме спрат није успела из следећих разлога: Што чим је упала у ходник из кога се иде басамацима на спрат и истовремено када је била упаљена светлост да би се ишло на спрат непријатељ је опалио метак на више глава исте групе разбио стакло на вратима и светлост услед пуцња угасила се. Значи непријатељ је заузео горе положај и група се повукла напоље. То да је непријатељ могао да пуца дошло услед тога што је група задоцнила тако да се већ неки војник пребацио одоздо горе а то се да утврдити јер када је упаљена светлост на басамацима су нађене једне панталоне. Задоцњење је дошло зато што је група ишла по одређеном[34] наиме около зграде. Али то да група није прошла кроз жицу већ и оно на капијицу која је била удаљена више него што је и у плану стојало, тако у брзини не снаћи се и оценити да је боље не обилазити зграду већ одмах на врата изгубило се неколико десетина од минута и дало могућност да се неки пребаце и горе. Могли су да се пребаце зато што су у соби у којој се налазили војници налазила врата која воде у подрум а из подрума горе на спрат, у плану није било али су постојали и басамаци

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-2/2.
1642 .

из подрума нема врата која спајају ходник са магацином и кујном. Сада је настала пуцњава. Ухватили смо 3 финаса и 5 војника. Запленили смо 10 пушака са 154 метака, блуза 8, панталона 5, цокула 4, шињела 3, [35] 3, кајш 1, ћебета 4, торбе 2, шајкачи 5, завоја 2, сата 3, упаљач 1 и то је све.

Гледали смо на све начине да се предају сви они на то нису никако пристајали. Када смо хтели да убацимо код њих једног финанса да преговара они су казали да ко год наиђе пуцаће и одмах опалили метак. А како је време доста одмакло, наиме већ је 2,20 то смо решили да се повучемо. Конкретно на терену расправљали смо да ли да се под ватром пребацимо ипак на спрат дискутујући одустали смо од тога из разлога што није ни сигурно да ћемо успети а и да успемо да се пребацимо оно оставимо неколико другова мртвих, што се може врло лако десити, укупно рачунајући и са добитом не исплати се. У 2,30 повукли се.

32 Следећа реч нечитка.

33 Следећа реч нечитка.

34 Следећа реч нечитка.

35 Следећа реч нечитка.

Закључак

Укупно посматрајући све акција је успела војнички јер се дошло до 10 пушака мало муниције и спреме. Политички што је само акција извршена и што су 8 били заробљени и сви пуштени. Неуспех да се све постигне по плану дошло је услед тога што се за почетак акције задоцнило више од 2h, што се жица није могла исећи, што није био први стражар који би услед дугог стражарења задремао што су већ двојица из патроле стигли и били будни, што услед источног плана морало да се лута и тражи капија а стражар вероватно приметио јер је и куче лајало, што друга група за спрат није стигла на време не идећи директно на врата већ заобилазећи зграду, што је било нарочито тихо време и ометало прилажење.

Са другарским поздравом.

novj_k1642_f2_25

27/8

Штабу Нар. Ослоб. Парт. Одр. „В. Дугошевић“

Драги другови,

Једанаест ноћи узастопце маршовало се, 21-ог/VIII, после акције, са тешким балама плена на леђима, грабили су победници – партизани да освоје од сунца планом предвиђен терен; следећа ноћ била је најтежа – маршовало се 20 минута и 30 се одмарало. Очи су се лепиле, стомак празан певао, поједине другове је издавала снага – а гранитна стена моралне чврстине стоји непоколебљиво. Ни речи протеста, ни знака било каквог негодовања! Језгро је збиља на висини.

Са колико год смо се људи срели на овом терену сви нам говоре да је у народу расположење према партизанима необично порасло. Неки тек данас, у овим заоштреним односима, схватају исправност наше борбе и одају признање партизанима, војкајући се да их нису довољно чували.

Још пре но што смо ступили на овај терен чули смо да је ликвидиран претседник општине рановачке Милан Здравковић. Народ је то примио с одобравањем. Исто тако рановчани причају међу собом да има још 2-3 типа који треба да прођу исто тако. То „зуцкање“ је отишло чак и до ушију неких из општине, тако да су на једној „заповести“, јавно опоменули (не знам ко) да то не би требало да се догађа. Они сматрају да су убиство извели сами сељаци. Ми нисмо могли још да утврдимо ко је то збиља извео. Претседник је на самрти рекао да су га убили Саша Шерба и Славко, и да га је Славко дотукао.

Прикупљамо податке о Штабовским издајницима.

Почели смо са проучавањем Историје – I главе. Одлучили смо да збиља учимо. Сваки мора да направи себи изводе и да пређени одељак добро свари, тако да сутра сам реферише. Примећује се да људи много лакше памте оно што се поред текста успешно тумачи него оно што се прочитало. То долази свакако отуда што је материјал по себи тежак и врло концизан.

Живот у групи тече нормално. Људи и сами читају. Од књига имамо „Тихи океан“. „Међу туђим људима“ од Горког и „Деца уметници у СССР-у“. Видоје и Смедеревац читали су о деци, а Видоје је почео и међу људима као и Шерба, Саша и ја. Друг Јовић чита II главу Историје.

Требало је да одржимо конференцију и да детаљно разговарамо о пропустима, иако је већ једном било о томе говора, али

ВОЈНО-ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ ЈНА
Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 25-2
К. 1642

због конспирације није се до овог тренутка могло. Већ сутра настојаћемо да се одржи.

Добили смо одговор од Драгише. Покушали смо да успоставимо везу са Славком.

Ако сте у могућности да нам пошаљете оно саопштење о Споразуму СССР-Енглеска од 26 маја. Један примерак (Симин) били смо почели да дискутујемо, те не можемо да довршимо. Исто тако, Сими је припао примерак Вести од 6/VIII -8/VIII које смо добили, тако да ни то немамо.

Наша група је сада добро одевена. Исхрана до сада врло добра. Настојимо да ликвидирамо ваши.

27/VIII

Другарски поздрав
Рођа

novj_k1642_f2_d4

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 4-/2 .
1642 .

5-IX-942

Драги другови, шаљемо вам ове извештаје из чета, из којих ћете видети живот и рад њихов. У нашим последњим дописима њима пренели смо ваше последње директиве по питању извештаја, плена, одредске имовине, акција. На овом терену нема нарочитих новости. Немци у пуним ратним формацијама пролазе од Пожаревца ка Кучеву – 4 воза су прошла, још се незна да ли су због одмора дошли, или ће даље за М. Пек-Неготин, Зајечар-можда због несигурности Нишке пруге.

Радио вести нисмо до сада умножили из ових разлога, први пут су однете да се куцају на нашој машини ми смо отишли на терен, када смо се вратили дознајемо да је машина покварена, други пут смо дали новом терен. приватна машина – у току куцања поквари се и њему машина, сада трећи пут начули смо новог тела приватни машина и он обећава да ће радити како прича њему је сада дато да све откуца – у што више примерака. Гледаћемо да оправимо нашу машину, а тражити и преко[36] другу нама и то од Гилета нашу машину па ћемо ми сами умножавати-јер још пресу неможемо да набавимо, ако пак и овај трећи пут не буде-преписиваћемо. Велики недостатак у раду јесте што нисмо до сада умножили материјал и при продирању и делили га.

Са мог реона IX-XI-поднећу извештај наредном поштом у духу вашег последњег упутсвеног писма. Са целог нашег реона даће J. или пак са нашег заједничког[37]. Ми смо имали састанке и рачунао сам да ће J. поднети цео извештај а ја сам поднео са реона где сам. Сада сам на реону IX-XI. а J. и омл. на својим.

36 Следећа реч нечитка.

37 Следећа реч нечитка.

Смрт фашизму слобода народу

Друг. поздр.

P.S. Ако можете да набавите српске тробојке да би ставили на шајкаче како је прописано од Врх. штаба. И да ли да се стави и петокрака. Сада се више појављујемо, хоћемо ли и комплетно да се униформишемо? Б.

К-ту Н.О.П.О. „Вељко Дугошевић“

Драги Другови,

Шаљемо вам извештај са четне конференције одржане 3-IX-42 год. Група је на својој конференцији расправљала о следећим стварима и то:

1) држање партизана пред непријатељем
2) Акције
3) дисцилина
4) културно – просветни рад

Под првом тачком расправљано је о томе како се треба држати пред непријатељем ако се дође у њиховим рукама, па се дошло до следећег закључка: да се пред непријатељем треба држати онако како то доликује народним борцима. Не одавати ништа о чему се зна а што би могло користити непријатељу, не одавати позадину, не одавати војничке тајне и све што је у вези са нашом борбом. Објашњено је какву борбу водимо и да је наша борба са непријатељем и његовим слугама непоштедна и да издајством неће нико себи спасити живот. Као пример Храбром и Херојима узети су другови: Штабац, Лаза, Металац и др. и на њима се више задржали. Говорено је о томе да се народ радо сећа тих врлих бораца а са гађењем се сећа и говори о издајицама као Душко из Манастирице, говорено је да наша борба у многоме

./.

зависи и од народа. Ако нас народ буде помагао и ако је народ уз нас да ћемо лако победити, ако ли нас народ намрзне пропали смо. Народ ће нас волети једино ако га не издајемо и ако се боримо за интересе целог народа, а омрзнуће нас ако га издајемо.

О акцијама је говорено и то о будућим. Говорено је баш о акцији коју треба сутра 4-IX-42 извести. У питању је нешто које се преноси из села Р. са[38] то 500 кгр. које су жито узели Рановачки милиционери из Црљенца приликом хапшења другова. Акција је припремљена и надамо се да ће потпуно успети. Друга акција је[39] Штапчевих издајица а као трећа разоружавање једне групе милиционера, сеча жице и дизање мостова.

Говорећи о дисциплини дошло се до тога да се извршење наређења за време акције мора безусловно извршити и да одређено место за време акције се не сме ни у ком случају напуштати. О рад. дисциплини огрешили су се друг Видоје и Смедеревац. Друг Видоје неприма наређења са одобравањем а Смедеревац је млитав, спор и увек последњи у спремању и извршењу.

Културно-просветни рад је у групи доста заступљен. Сваке вечери се одржавају предавања и то кратка, енциклопедиска из разних области. Поред тога се чита и то „међу туђим људима“ од Горког и „како се калио челик“ од Островског. Војних предавања у последње време није било нити, пак, практична извођења. Раније се говорило о маршевима,[40] наступу, отступању, извлачење из обруча, обезбеђење у месту, у покрету,

38 Следећа реч нечитка.

39 Следећа реч нечитка.

40 Следећа реч нечитка.

о стражарској служби, нишањењу. Пишите о чему би требало још говорити и да ли треба извесне ствари понављати.

Морал код другова је добар и баш на конференцији каже друг Смедеревац да је жељан акције што су и други другови истог мишљења.

Настојаће се да се борбеност, дисциплина и морал још више подигне и да се поново отпочне са војним предавањима.

Стање на терену је исто, сем да су у Р. дошли и седам жандарма и остају стално ту. Потера нема нити смо примећени а после извршене акције видећемо.[41] радија је на висини и може се рећи, да су се другови сродили с тим.

3-IX-42 год.

С другарским поздравом
Јовић

novj_k1642_f2_d5

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 5-2 .
1642 .

САОПШТЕЊЕ БР. 17

Теби се прво обраћамо наш напаћени, сељачки народе, теби коме отимају последњи залогај изгладнели фашистички пси, теби кога туку и понижавају плаћене слуге крвавог окупатора.

Кроз наша питома села размилеле су се бесне руље Хитлерових пљачкаша, по нашим друмовима вуку се као гладни пси плаћени џелати свога народа. Свуда где год прођу остављају за собом крвав траг, а из наших домова износе последњи комад хлеба, последњу крпу, одела.

А «српски генерал Недић» из дана у дан шаље поздраве преко радиа и новина «своме српском народу». Недићев поздрав нама, то су порезници и жандарми, то су Дирисови чиновници. Он нас братски грли крвавим рукама Љотићевих и Калабићевих плаћених војника и Дражиних четника. Од тих поздрава и тих загрљаја нама остају празни кошеви и торови, гола и гладна деца.

Твој зној, твој рад, муку твоју отимају сада ове гладнице, отимају трутови-издајице. Чиме ћеш се сутра исхранити, чиме њиве посејати, чиме плач деце умирити?

Као, радници, гладне раднице у фабрикама, које раде за Немце, у радионицама, које раде за Немце у рудницима, који раде за Немце, не могу исхранити вас радници Хитлерови крвници зову у Немачку на рад. Хитлер лаже, а Недић[42]: "у Немачкој је благостање и сигурност; у Немачкој има довољно хлеба, у Немачкој се иде на излете". А у Немачкој ви треба да радите тенкове и авионе, који ће да руше ваше домове и убијају вашу браћу у Југославији, у Русији и у другим земљама. И да и сами будете убијани бомбама из руских и енглеских авиона када бомбе падају на Немачке градове или Хитлеровим мецима због сумње на саботажу.

Теби, поштена и родољубива интелегенцијо, хоће да командују пијани жандарми, да ти о култури говоре коцкари и лопови, да на универзитете место слободне науке уведу касарнску фашистичку дисциплину.

Омладино, уместо школе и науке теби су у руке ставили ашове и лопате и повели те

41 Следећа реч нечитка.

42 Следећа реч нечитка.

на присилан, робовски рад, Недић, Љотић и његови сателити обасипајући те хвалама повели су те да обрађујеш њиве, које Хитлер бере, да оправљаш друмове по којима се котрљају фашистички тенкови и камиони. То што служиш окупатору назвали су српски лицемери "националном службом", "дугом према отаџбини". Тај срамни дуг, омладино, ти сада плаћаш под кундаком и бајонетима твојих џелата нагладнела и обесправљена.

Свима вама, родољуби, хоће банда сулудог Хитлера да уништи частан осећај и љубав према земљи и слободи, супростављајући као врлину служење окупатору. Хоће да вас заведу лажима, да вас одврате од борбе за слободу и част. Хоће да нашу земљу сасвим упропасти и народ униште.

И сваког часа, уколико је Хитлеров положај све гори, утолико и његова банда бешња и крвавије гони и убија наш недужни народ. Утолико су крвавији и Хитлерови вазали, прљави народи поштенога народа, Недић, Љотић и други, јер из смртног страха пред својом властитом пропашћу, они не бирају начин да би се још који час одржали на власти. Зато још горе, још више пљачкају своју земљу, само још крвавије служе окупатору, да би тако одложили час своје пропасти.

Хитлерове банде отступају пред Ржевом, котрљају се на запад и разјарени као бесни пси касапе и уништавају становништво. Пред Стаљинградом губе дивизију за дивизијом не успевајући да пробију тврди обруч око града. Њихови пионири више не стижу да очисте терен од лешева. Смрад од трулежи шири се по целој Европи. Хитлеру се жури, његови тенкови газе преко хиљаду немачких лешева (хххххххххххх). То говори поробљеним народима да је на Источном фронту ископано гробље за Хитлера и његову банду.

Совјетско и британско ваздухопловство туку Берлин, Варшаву, Тирану,[43] Будимпешту и друге немачке градове и градове окупираних и[44] земаља. Немачки народ се исељава, бежи у Румунију, Мађарску и друге суседне земље. У поробљеним земљама Европе тло гори под ногама Хитлерових џелата. Смрт их вреба на сваком кораку. Њихови возови, слагалишта муниције и хране лете у ваздух. Поробљени народи се боре у позадини да што пре скрше крвљу фашистичку диктатуру.

Широм целе земље распламтео се осветнички рад народни. У Босни, Далмацији, Херцеговини, Црној Гори, Словеначкој, Славонији и Срему пада град за градом. Народни осветници и ослободиоци враћају слободу напаћеном народу, уништавајући дивизије и дивизије фашистичких разбојника и њихових помагача Недићевих и Павелићевих плаћених пробисвета и Дражиних четника. Диже се пламен од попаљеног жита, руше се мостови, кидају пруге, уништавају фабрике, уноси неред и забуна у позадини непријатеља.

После три године свога крвавог господарства над Европом, после три године оргијања и злочинства Хитлер зида своју скору пропаст, и уколико му се ближи крај он је све гори. Трпећи пораз у поробљеним земљама, спроводи све већи терор над становништвом. Он и његове плаћене слуге прете, терају у логоре, стрељају да би народ заплашили, да би угушили народну борбу, да би даље несметано пљачкали и продужавали рат. Али и најстрашнији терор, пустошења по нашој земљи, масе стрељаних, попаљена села, одвођење у логоре, нису заплашили наш храбри народ, нити зауставили херојску борбу. Љубав за своју земљу и слободу јача је него страх од терора. Наш народ неће положити оружје, он се неће смирити док не истера из своје земље и последњег окупатора, док не уништи последњег издајицу и изрода.

43 Следећа реч нечитка.

44 Следећа реч нечитка.

Јастреб је доброг карактера, врло храбар, добро пожртвован, трезвен, линију нац. осл. борбе добро познаје и исту спроводи у масама, у току разговора и понашањем. Класна свест се сада развија. Када смо сада сазнали да је Светомир УМишљен. у жан.

Група самомаса: Ђ. Ђ. Ђ.

на границе тога, осећа се јако четнички утицај на њему. На пр. „Да је Воја штитио куће партизана од паљевине, да се је борио противу Немаца, да је ипак био праведан и много др. ствари, те ја са њима имам највише скоро разговора, он ме ипак пажљиво слуша и признаје ми. Нема на њему никаквих трагова колебљивости.

Румун – зове се Глоговић Завиша – Жидец – Тимиш Торо штал – село Серавола – Румунија тј. из околине Темишвара, по народности Србин, а живи у Румунији, пребего отуда што није хтео на фронт, а био на фронту код Одесе у комори по чему је плотуњер-мажур-наредника водника то је стеко у подофицир школи коју је добровољно похађао још 1919-21 год., сада је по занимању био музичар и познаје каже све скоро инструменте, а има и имање које је наследио од оца. Његове су идеје – Једнакост и слобода, не воли да има нигде на свету граница, много прича о добром животу у Америци како тамо влада социјализам, и благостање – дакле погрешно разуме друштвене законе и питања, зато што се о томе обавештавао од истих Румуна који су у Америци били и тамо стекне богаство, са њима исто тако, много причано. Нисам то мого детаљно упознати, али ипак мислим да је борбен и дисцилинован само хоће по мало да пије и то по каткад претерује углавном је добар.

Дамјан. О њему вам небих имао шта рећи само ценећи расположење

novj_k1642_f2_d11

- 3 -

у Александровац. Људи су похапшени, неки су пуштени, а неки ће вероватно за логор. Сви су се држали добро. – Ми нисмо довољно организовани контром од свих партизана. Неки су другови примећивали да он нешто бележи, да се сумњиво држи, али то су саопштили тек кад је он побегао. Ми нисмо знали да ли је побегао или се само изгубио у акцији, те зато нисмо били у стању да обавестимо на време те наше пријатеље.

У стању оружја и муниције није било промене. Енглеске пушке смо ставили у магацин, а дали маузерке друговима.

Послали смо једну петорку да обиђе терен и испита стање, покупи обавештење и изврши неке ситне акције. Морал је добар. Дисциплина доста слаба. Узрок су слаб организован рад, нарочито политички. Борбеност добра. Људи траже акције, нарочито борбе. Каткад се појављује неразумевање акције које смо изводили, односно док смо их у међувремену припремали. „што се седимо... зашто их не дочекамо... боси смо, да се обујемо!“ Узроци овоме су исти – слаб рад.

Покрете смо имали увек дугачке, често по целу ноћ. Није редак случај да по неки друг падне и да не може даље – углавном по среди је умор и болови у ногама од слабе обуће. Настале су кише које још више отежавају кретање. Логорујемо по салашима или по крајњим кућама. Стража добра.

Већ смо навели да је политички рад био доста слаб. Узрок – велики замор услед честих и великих покрета и честих акција и потреба за одмором с једне стране и са друге учмалост у коју се из ових узрока запало. У последње време радили смо да се поправи ово стање. Агитпроп и политком су тек од 7/XI почели стварно са радом. Тога дана у оквиру прославе 25 годишњице Руске револуције одржана су следећа предавања: 1) о значају 7 новембра 2) о животу народа у војсци пре и после 7/XI, 3) О Црвеној Армији 4) Борба СССР-а сада и раније. После подне одржали смо и забаву

приредбу (2[47], Врабац и[48]

- 4 -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 11-2.
1642 .

партизанима). Прочитали смо и један одељак из Корчагина где се помиње прослава 7/XI општи утисак доста добар.

Осуство слабог политичког рада осетило се по великом броју ситних препирки и свађа. Нарочито се осећа незадовољнији друг Јова. Изгледа му да му се у свакодневним шалама сви омладинци смеју и подсмевају. С друге стране не допада му се став друга командира који, вели, личи на став буржоаских официра са цуцањем за ситнице. Рођа је с њим разговарао и донекле постигао споразум, али још није све постигнуто, још има доста неповерења. Сад је он вођа оне патроле – петорке. Требало би то да утиче на побољшање односа, као знак баш поверења у њега. Он поставља и питање његовог одласка у позадину. То је неозбиљно и нереално.

Много тешкоћа наилазимо око поделе дувана и папира сада кад се тешко добављају. Никако да се постигне најбоље решење – свуда се појављује оно исто неповерење.

Неколико речи о свом погрешном ставу по питању политичког рада – Рођа: нисам се снашао у новој ситуацији у новој групи. Ми смо у оној групи раније, а и касније, имали друкчију ситуацију у погледу састава људства. Нарочито по питању организованог политичког рада – полит. предавања – имао сам друкчији став. Тамо смо углавном та предавања разрађивали на конференцијама и по неко предавање пол. држали посебно; Овде се поставило као много важније држати пол. предавање ван конферен. него ли културно просветна као тамо. Сем тога, много сам био изван унутрашњег живота чете ангажујући се више за рад споља на припремању акција и друго. То ме је све скренуло. Поправићу грешку. Још нешто – у оној групи су све везе, сав спољни рад (припрема акција и др.) лежао на другу Јови, тако да сам ја био просто нужно ту стално с људима.

Одред се издржава углавном од пријатеља. Када смо у сиромашној кући ми плаћамо – то је врло редак случај. Купујемо само дуван. После напорнијих маршева купујемо бољу храну (месо...). Са храном, је људство задовољно.

Хигијена уобичајена. Прилажемо финансијски извештај.

47 Следећа реч нечитка.

48 Следећа реч нечитка.

novj_k1642_f2_d12

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 12-.
1642 .

Штабу
Драги Другови,

Примили смо ваша писма.[49]

Прошли пут смо вам писали да смо послали једну петорку да прокрстари тереном и да покида телефонске везе на свим линијама куда се буде кретала. Петорка је била састављена овако: војно руководство-друг Јова, Шумадинац, политичко-друг Власта, даље другови: Реља, Обилић и Рајко (Безимени). Они су имали следеће задатке: да прокрстаре тереном и испитају ситуацију; да посеку телеф. линије Петровац-Александровац, Жабари-Свилајнац, Велика Плана-Жабари, Петровац-Жабари и Пожаревац-Жабари, да ликвидирају једног истакнутог Горњачанина и да прикупе обавештења о кретању непријатеља и његовој снази. Од постављеног задатка патрола је извела следеће: посекли 12 бандера и тел. жице на линији Петровац-Алекс, 11 банд. на линији В.Плана-Жабари, 9 на линији Жабари-Свилајнац и 2 на линији Жабари-Петровац. Није обишла Ракинац те није пресекла линију Пожаревац-Жабари. Ово није учинила из разлога што су се на атару тога села кретали Горњачани у једној већој групи која се стустила у Мораву да преговара са Пећанчевим четницима и жандармима из В. Орашја, што је у селу била организована милиција (од стране Горњака), а они нису познавали ни једног човека из тога села те је постојала опасност да наиђу баш на неких милиционара. Патрола није ликвидирала поменутог Горњачанина из разлога што се ових неколико дана појављивао бежећи испред Немаца који су седели у Витежеву тражећи Горњачане. Орешковицу нису обишли из разлога што су се на том атару кретале мање групе Горњачанина. Патрола је ван плана узела једну пушку и 85 метака и пар чизама. Патрола није била једнодушна по питању да се запали мост преко једног рукавца Мораве на друму В. Плана-Жабари. Друг Јова је предлагао да се спали, тим пре што је и пре прошле године пољен. Друг Власта се није слагао сматрајући да овај мост служи сељацима. У Кочетину налазило се 10 џакова жита за Дирис такође и један Горњачанин са пушком, 4 бомбе и револвером. Патрола није извела акције овде из разлога што је исте вечери једна петорка горњачана узела собом претседника и благајника из тога села, те се сматрало да се, вероватно, у околини налази која већа група Горњачана.

Штаб наше групе оцењује рад патроле као добар. Сматрамо као слабост и не сналажење патроле чињеницу да нису правилно проценили потребу да се поменути мост уништи. Патрола је исправно поступила што није извршила оне остале акције које смо горе навели, јер није имала довољно тачних података.

Остатак наше групе кренуо је да за то време-седам дана-припреми друге акције и да политички ради колико се може на делу терена који није био угрожен од непријатеља. За то време извршили смо ону акцију у Врбници о којој смо вас известили. Исто тако наишли смо на траг једног специјалног одељења жандарма које је одузимало остатке жита из неких села. Ми смо пошли за њима у намери да их разоружамо и казнимо најкрволочније. Послали смо друга Дугачког да припреми у В. Црнићу људе који би пратили кретање жандарма и осигурали нам препад. Међутим, због неозбиљно

49 Следећа два реда прецртана.

схваћеног задатка од стране сељака којима смо се обратили, акција није могла да се изведе. Жандарми су одатле отишли у Батушу, а ми смо наставили да их пратимо. Последњом везом предвече добили смо обавештења да се непријатељ налази у кући од тврдог материјала, да поставља 2 стражара из својих редова и сељачку стражу. Уз то било је по улицама много блата, тако да се неопажено никако није могло прићи. Међутим накнадно смо дознали да су они те вечери пили уз трештање грамофона и били слабо обезбеђени све до 9h увече. Тако нам је ова акција пропала.

Ситуација на терену. На тромеђи срезова моравског-ресавског и млавског креће се једна група већа горњачана. Они контролишу тај терен. 11 преко дана претресали су терен идући у стрељачком строју на атарима Витежева, Орешковице и Породина. Њих је гонила група Немаца-око 6 камиона. Налазили су се у Витежеву. После наше акције на тел. линије Жабари-Свилајнац и Жабари-В. Плана Немци су упали у Породин, пљачкали гуске, пловке и свиње, товарили у камионе неплаћајући. Сутра дан су поново дошли блокирали село и похапсили све мушко до 14-40 година и затворили у школу. Шта је даље било са овима ми за сада немамо податке.

Око Ракинца на салишима поред Мораве опажена је једна већа група горњачана која се састајала са Пећанчевим четницима и жандарима из В. Орашја и вероватно, преговарала и споразумевала се. Према подацима, изгледа да је то једна иста група која крстари горе-доле. У селу Ракинцу има милиција коју су организовали и наоружали горњачани. Њих 6-7 из тог села дали су оружје својим пријатељима. Они су дању без оружја, а ноћу патролирају путем Пожаревац-Свилајнац. Док су наши вршили акцију путем из В. Плане наишао је један из ракиначке милиције. Одмах је рекао ко је; из саслушања види се да милиционари нису борбено расположени. Горњачани су наоружали синове најбогатијих сељака.

Јавили смо вам о потерним одељењима која се с времена на време крећу тереном.

У нападу на друга Драгоша учествовали су и жандарми и горњачани и немци. Најпре су кућу опколини жандарми из истог села (Орешковице) заједно са једним водом Горњачана. Они су водили борбу најпре сами а затим им је дошло појачање из Свилајнца и околних жанд. станица.

II

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 12-2/2.
1642 .

Пред зору су дошли Немци. Горњачани су се повукли, а Немци и жандари су наставили борбу с јуначким другом све до 12h у подне. О његовом јуначком држању народ надалеко прича. Он је цело време пуних 14 сати, водио борбу певајући партизанске песме. Горњачани и жандарми бацали су бомбе, а он их је враћао. На крају, кад му је нестала муниција спалио је све своје хартије, размонтирао револвер да се њиме не служе окупаторски гадови и убио се. За сада се зна да је тешко рањен један Немац. Кад се борба завршила, Немци су га фотографисали и однели за Петровац. Народ се диви његовом јунаштву и прича да су му немци нашли 3 срца у грудима. Драгоша је издао домаћин, према непотпуним подацима.

Жандарми из Жабара ухватили су једног Гестаповца који је, изгледа, треба да их обиђе и контролише, везали га и бацили у бунар. Хтели су да објаве да су то учинили партизани. Међутим, сутрадан утврђено је да њега тамо нема. Жандарми сада беже и крију се од Немаца страхујући да није тај гестаповац успео да се извуче жив и да их не

оптужи. О овоме се много прича у народу, колико је тачно ми не знамо, мада се тврди да је неки наш пријатељ био присутан када су жандарми сутра дан обилазили бунар.

Када је онај дезертер Драга Рајчић који је издао многе људе којих смо се хранили, о чему смо вас известили прошли пут, када је он говорио о нама партизанима, поручник, њихов командир, рекао је:-„Они што остали, то су борци који су прошли кроз многе борбе, поред много куршума они су сви решени да се боре до последњег метка као онај у Орешковици.“ Ти жандарми похапсили су само становнике салаша код којих смо ми свраћали, да нас гоне нису ни покушавали.

Други неки жандарми говоре: „Не можеш с њима да изађеш на крај. Ово што су остали то су мајстори; са шегртима је било лако, али с овима...“ – „ниједан није без пушкомитраљеза, ко ће с њима да води борбу.“ – „То су људи који су прежалили своје животе, откуд смеш да ступиш у борбу с њима.“

Одјек наших акција у народу је силан. Нарочито се људима допада онај наш став који се у потпуности слаже са народно-ослоб. линијом. У Врбници говоре с дивљењем о томе да смо узели само кромпир и пасуљ који је био скупљи за Стражу, а да смо жито за избеглице и сиротињу оставили, да смо, кад смо палили архиву, инвалидске спискове и слично остављали, а горели све оно што користи окупатору. (Ми смо наредили да се обустави даље прикупљање хране за жандарме, и више се не скупља). – После акције на жел. станици В. Црниће људи исто тако одушевљено говоре о нашем држању и вели „То су прави људи!“

Исте ноћи кад се петорка вратила са пута нестали су – Обилић и Рајко. Претпостављам да су отишли до њиховог села, јер је сутрадан Обилићева слава. У разговору са друговима неко им је рекао да нећемо да их пустимо, ако буду тражили, да иду на славу у своје село, а они су већ тада говорили да ће да побегну. Говорили су раније са партизанима о томе да им се не свиђа овај терен, да има много чистине. Рајко је био постављен да врши дужност комесара за поделу хране. Он је ту дужност вршио преко воље и није крио да је незадовољан тиме. – Ми смо предузели мере. Послали смо патролу да их похвата, разоружа и доведе у групу. Та патрола (тројка: Дугачки, Вардарац, Реља) треба да нам набави доста нафте и гаса као средства за брзо паљење, а успут да посече тел. везе.

Наша резерва пушака повећала се још за једну пушку и 85 метака, коју је донела патрола. Сопственик пушке дао је без икаквог противљења. Обећао још 20 метака. Вреди да се истакне и случај друга Владе који је отишао са поцепаним опанцима и чарапама код једног домаћина који је имао чизме војничке и поставио му да му их да ако хоће. Овај му је без премишљања дао. Ово треба подвући нарочито ако се упореди са стањем прошле године, када смо државне ствари добијали после много мука.

Оружје се чисти појединачно. Дан за чишћење нисмо одредили. – Довољно се не води рачуна о чувању оружја. Друг Шумски изгубио осигурач од бомбе.

Морал и дисциплина, за последњих неколико дана од прошлог писма, није могло да се нарочито измени. Другови нису никада одбили да изврше ово или оно наређење, али се осећа да недостаје довољно свести политичке, те услед тога није све како треба. Ове недостатке смо уочили и свим силама кренули да их поправимо. Борбеност добра, другови захтевају акције. Сваке ноћи вршимо покрете. Они су условљени ситуацијом и нашим плановима о акцијама. Логорујемо онако како нам време намеће-по кућама и колибама. Обезбеђење добро. Издржавамо се од пријатеља. За храну само ретко кад плаћамо и то сиромашнијим сељацима. Све резерве жита које смо запленили од састанка с вама на овамо су у исправном стању. И жито одузето од горњачана смештено је како треба.

Политички рад у чети. У нашој групи било је много свађања и препирања услед тога

што се није осећала радна атмосфера, што се ништа није радило, само се спавало и јело. Дугачки покрети и велики замор захтевали су одмор, спавање, али нас је то спавање скренуло с пута те смо од спавања због одмора прешли на спавање зато што се нема шта друго да се ради. С друге стране, ја сам био буквално схватио став да се командир и политком имају о свему да договарају, те сам стално био ван људи договарајући се и о најмању ситницу. Чета се запарложавала све више. И онај најмањи политички рад – читање Корчагина били смо престали. А свађа је било колико хоћеш.

Сада смо увели да све што има да се спава, ако смо преконоћ вршили дужност пољем то има да се сврши пре подне, а после

novj_k1642_f2_d31

ВОЈНО-ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ ЈНА
Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 31/1-2
К. 1642

Извештај из Бол. Мишљеновац о пол. раду.

1) Разрађивали борбу број 22 а нарочито чланке Друга Тита и Црнога, са дискусијом.

2) Радили смо Економски развитак друштва и дискусијом и радимо га даље.

3) Радили смо Комун. Парт. Југос. и народно ослободилачка борба са дискусијом.

4) Прорадили смо све радио вијести што добијамо од Ратар, Кум и Радио Вијести од Врховнога Штаба што добијамо, са објашњавањем.

5) Читали смо саопштење Врховнога Штаба о међународном значају наша народно ослободилачка борба са дискусијом и постављањем питања.

6) Радили смо борбу број 23 са дискусијом.

7) Читамо Војно правило о дужности и самодисциплини[50] партизана.

и друго.

8) Одржавамо на сваких седам дана собне конференције на тим конференцијама другови рањеници су завели собни ред, и читање и разрађивање разнога матријала исто како по политичком тако и по војној линији исто су завели недостатке критика и самокритика, исправљање грешака.

9) Одржава се неколико часова са друговима рањеним и персоналом о политичкој ситуацији спољној и унутрашњој.

10) дали смо један Комад са пјесмама партизана којем нашим друговима рањеницима и народ који је долазијо на посјету код другова има и другарица које одговара за[51] другове тако да другови су сами захтјевали испит сваких 15 дана.

Што се тиче смештаја Другова рањеника смештени су у школи и на 2 оделења има 40 Другова рањеника вода је бунарска,

што се снабдевања врши по селу народ даје али недостатака има доста собзиром да ми имамо око 25 тешко рањеника који не могу да једу сваку храну што се тиче на чему рањеници спавају имају сви кревете и креветнину тако исто и персонала тојест другарице другова рањеника има 40 а другарица тојес персонала 13 стражара има пет зато треба да нас имате у виду као болницу и да нам се изађе у сусрет,

што се тиче другарица и односа према друговима врло је добар као другова према другарицама.

50 Следећа реч нечитка.

51 Следећа реч нечитка.

Друга колко сам мога да приметим и чујем од Другова за Докторицу врло је добра а само заинтересовање за рањенике и њихове ране и чистоћу код рањеника.

Настојимо и на томе да другови пишу чланке за зидне новине као и џепне али немамо машине што би било најбитније за нас ако би имали могли би је послати нама исто спремамо се за ову нашу велику прославу. Друже ја истом морам да извјешћујем и пол. одјел у Петровцу и заменика Цен. Бол. Петровцу па зато нисам пол. вас још извештавао није ми јасно кога ћу да извештавам али мислим другови ће ми из петровећ обавестити о свему. Здраво

С.Ф.С.Н
Пул. Делег
М Кораћ

5-XI-42-III партизанска
Бол. Мишљеновац

novj_k1642_f2_d14

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 14-2.
1642 .

Драги другови,

У вези са вашим последњим писмом извештавамо вас о следећем:

1) За ово неколико дана учинили смо све што смо могли да би се колико толико, очистили и снабдели. Чишћење је извршено са успехом а и добили смо нешто ствари. Но, оно што је најважније – обућа, нисмо досада набавили. Са оправком ципела и опанака нисмо учинили ништа, јер нема нигде ексера а нисмо у могућности да цокуле пребацимо (успешно) до погодног мајстора. О овоме смо се саветовали са овд. човеком. Он ће покушати у току данашњег и сутрашњег дана да набави бар који пар опанака, какав било, јер нам је један начито бос, те без опанака не би могао да путује.

2) Друг Корчагин је ноћас дошао и одмах је саслушан. Он је изјавио, у детаљном описивању целог догађаја, да непријатељу није пружио нарочито податке о нама. Тако непријатељ није сазнао: место веза, место одакле је друг на исту пошао, бројно стање и наоружање чете, терене ранијег кретања. – Сви једног котуна у коме је била п. машина, (машину није он проказао него, изгледа проказао, сопственик куће у коју је била склоњена), тачне податке о друговима у чети, рад чете, људе код којих смо долазили и остало. Успео је да уништи извештај који је носио. Батина је добио доста, а нарочито се залагала учитеља из Тр. да не буде предат Немцима. Она је у томе циљу поред усменог мољакања, предала жандармима из Рашанца, који су га ухватили и водили испред, и 4 писм. молбе. То је он видео и слушао.

./.

3) Пошто није К. дошао уговореног дана на одређено место, отишао сам ја да испитам ситуацију, јер смо сазнали о некој жанд. истрази. Наишао сам на кућу једног од саслушаваних из оног котуна. Укратко смо разговарали о свему што ме интересовало. Када се упореди исказ друга К. и ових сељака, долази се до закључка да се исказу друга не може веровати док се исказ не провери. Има једна чињеница која говори да се његов исказ, бар у главном, не може без проверавања ни да одбаци као нетачан.

4) „Корчагин“ је жандармима рекао да је на везу пошао са једног места брдо између V/7 и I/34. Ту су га доводили, чекали неко време, и отишли. Ми смо тога дана били у

I/34 одакле је на везу Корч. и послат. Пре неколико дана били смо у V/7. Каже да није признао ни за једно место. После бегства долазио је у оба ова места, али није чуо да се о нама ишта прича. То је био уторак (24 ов.м.). Када је тамо био сазнао је да се тада у V/7 налазило око 30 Горњачана. Ми смо чули да су из тих места одвели претседника. И тамо рекли да се ниједна власт, више неслуша. V/7 је, изгледа, непогодније за наш састанак. I/34 можда би и могло да послужи. Што се ових дана тамо догодило не знамо. Ми смо мишљења да би могли да извршимо покрет у недељу, 29 ов.м. у I/34 ради личног контакта са вама. Само, добро би било када бисте – ако сте у могућности – испитали садашњу ситуацију тамо, јер, ипак, не знамо како се др. Корч. држао. Контакт са вама нам је потребан.

Другови о којима пишете нису дошли.

28-XI/42. Р.
У 18h. S

Смрт фашизму – слобода народу.
Другарски поздрав
Пилот

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког
рата
Бр. Рег. 15-1/2.
1642.

novj_k89_f5_d1

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 1/5.
К. 89.

В Е С Т И !

СЛОБОДНА ЈУГОСЛАВИЈА!

од 4/5/6/7 и 8 септембра 1942 г.

Врховни штаб Н.О.П. и Д.В. даје следећи извештај о делатностима партизанских јединица:

После победе код Ситница VII и VIII Крајинска ударна бригада гоне непријатеља у правцу Бања Луке, а поједине боре се на 10 минута пред Бања Луком. У борбама 29 VII уништено је ту 1 тенк, 1 бомбардер и заробљено много непријатељског ратног материјала. Бојеви се воде настављају.

26 VIII партизанска извидница на путу Бугојно-Кудреш зауставила је један луксузни аутомобил са усташких официра. Официре су одмах стрељали а аутомобил одмах уништили.

29 VIII једна партизанска на сектору Травник-Бугојно пресекла је пругу Травник-А Вакуф и зауставила саобраћај:

Једна партизанска јединица напала је код села В. у близини Сарајева једну непријатељску колону и уништила 150 жандарма и усташа.

ЛИЧКИ ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕДИ!

За последњих 15 дана извели су низ успешних напада на колоне и јединице непријатеља и нанела му тешке губитке. Запленила је велике количине ратног материјала и заробили преко 100 фашиста. Највећи бојеви били су у Госпићском и Градачком срезу.

ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕДИ у Сврљигу и ИСТОЧНОЈ СРБИЈИ наставили су успешне акције да би спречили непријатеља-окупатора да извезе летину. Партизани су уз помоћ становништва спалили неколико вршалица и уништили неколико комисија које су долазиле да реквирирају храну.

ФРУШКОГОРСКИ ПАРТИЗАНИ!

У околини Руме зауставили су један аутобус у коме су била 4 усташка официра. Њих су одмах стрељали а аутомобил запалили. Зауставили су и један воз пред Румом. Воз је био путнички вечерњи, путницима су наредили да се са војницима скину, одмах су их разоружали и пустили да са путницима оду у Руму, од ових двојицу су стрељали који су припадали немачкој жељезничкој полицији.

Вест о поразу Италијанске војске код Ситнице и планине Бискона изазвала је велику радост у нашем народу, а огорчење код усташа. Јужно-далматински партизански одред разбили су непријатељску офанзиву и нанели му тешке губитке, народни борци свете невине жртве свога народа, то је одмазда за спаљено село[52], то је за попаљена села од Имотског до Томислав Града, то је за невину крв деце у селу Блаце и другим местима-селима око Јастребца. Као ове фашисте који су уништени, таква судбина чека окупатора свуд.

Данас, у поробљеним земљама натопљеним крвљу њихових синова, окупатору прети смрт на сваком кораку. Од Дубровника до далеке Суботице, наш народ већ 11 месеци води борбу тешку, али пуну славе и јунаштва. Нема те силе која би могла угушити ослободилачку борбу народа који се бори за своју слободу.

Загребачке фашистичке новине и Римски радио говоре о великим губитцима које је то божем претрпела ваша II-ударна бригада партизана у борбама од 22.VIII. до 2-9-. Очигледно је да су они иза ових лажи хтели да прикрију своје сопствене губитке који износе преко 1000 мртвих и рањених а наша, II ударна бригада успешно се бори и фашистичким пљачкашима пружиће се ускоро прилика да на својим[53] искусе јачину њених удараца.

На објављивање Лондонског радија о лишавању чинова од Југословенске владе у Лондону читавог низа официра бивше Југословенске војске, који се као прави борци-родољуби већ месецима боре јуначки против окупатора и свих издајица. У редовима Партизанским и Добровољачке војске – дао је изјаву Сава Орловић пуковник и члан Врховног Штаба Н.О.П.И Д.В: „Одлучно устајем против оваквог рада Југословенске владе у Лондону, која на једној страни одузима чинове и оглашава издајицама познате јунаке, који се месецима боре с народом против окупатора, а с друге стране даје чинове и одликовања изродима из пете колоне који су издали народ и сад служе окупатору. Историја и праведни суд Народа наградиће сваког по заслузи.“

Ми питамо, да ли такав рад Југословенске владе у Лондону помаже или одмаже народну борбу и због чега влада не објави јасно мотиве таквог свог рада. Према нашем мишљењу такав рад нема ништа заједничко са многобројним изјавама појединих чланова владе о јединству народа јер јединство се ствара радом и борбом, а не голим фразама.

52 Следећа реч нечитка.

53 Следећа реч нечитка.

У Херцеговини се осећа велика живост у редовима Италијанских и Четничких вођа сакупљају четнике и усташе из свих крајева Босне и Херцеговине, припремајући свакако нову велику офанзиву на нашу ослобођену територију. У[54] где има врло јак непријатељски гарнизон, одржана је ових дана конференција свих четничких вођа. Постигнута је пуна сагласност и споразум између Дражиних четника и Народног издајника Бирчанина за заједничку борбу против партизана, примили су 1000 пушака и обећано им је још 3000.

Издајнички рад четничких вођа изазива код народа велико огорчење.

Италијани и немци добро знају да се без помоћи четника не могу кретати по нашим планинама, зато се тако грчевито држе четника-четничких вођа и лиферују им оружје. Али и овим четничким вођама долази црни петак. У колико их окупатор више помаже, утолико их више Народ мрзи. Наш Народ не прашта издају, и крваво ће се обрачунати са издајицама.

Данас, кад положај Немаца на Источном фронту бива све гори, а ослободилачка борба поробљених народа узима све веће размере, могу се чути поједини гласови да треба да се обустави борба и чека, јер зато није још време. Људи који ово говоре претстављају се као пријатељи Народа, док у ствари својим држањем помажу окупатору.

Каквог чекања може бити кад окупатор и његови плаћеници немилосрдно пљачкају и зверски убијају и мрцваре наше мајке и очеве, сестре и браћу, и пуне логоре и затворе најбољим синовима нашег Народа.

Каквог чекања може бити кад варвари и њихове слуге немилосрдно руше наша села и градове.

Чекање и обустава борбе данас је исто што и издаја интереса Народа. А интереси нашег народа захтевају само појачавање борбе а не чекање, јер чим брже уништимо окупатора и његове слуге, тим ћемо пре отклонити Народне муке и страдања од окупатора и његових слугу. И тада ће му синути право Сунце слободе над нашим Народом. А сваки онај ко свесно или несвесно смета борбу нашег народа не заслужује опроштај, он заслужује да се стреља.

Источни фронт – крвава битка код Стаљинграда наставља се дању и ноћу не сломљеном жестином. Немци бацају у борбу све што имају, немачке навале поседују више бесноће но икад, јер су решени да заузму град по сваку цену. Бојно поље око Стаљинграда буквално је прикривено немачким лешевима. Браниоци Стаљинграда чврсто задржавају жестоко немачко надирање.

На сектору Новоросијском настављају се жестоке борбе. Немачки извештаји лажу да је Новоросијск пао.

На сектору Ржева офанзива генерала Жукова се наставља. У ноћи између 4 и 5-9-Совјетски бомбардери бомбардовали су Беч, Пешту, Братиславу и друге немачке градове.

БОРБА РУСКИХ ПАРТИЗАНА-Руски партизани и њихова борба у окупираним деловима Русије имају све већи значај и све су већа опасност за окупатора. За 12 месеци они су уништили преко 100 000 немаца, што износи око 6 пешадијских дивизија. Смоленски партизански одреди уништили су преко 1500 немаца, партизани у области Курска[55] немаца, у области Налињина преко 4000, у Белорусији преко 4[56] и Лењинграда 20000, од тога 700 официра са 14 пуковника, уз то стотине камиона са муницијом.

Какву страшну силу претстављају Совј. партизани у позадини нем. војске види се по томе што немци шаљу читаве дивизије против њих. Недавно је била послата 163.

54 Следећа реч нечитка.

55 Следећа реч нечитка.

56 Даље нечитко.

Берлинска дивизија, против партизана. Они су је разбили уједињењем свих партизана. Тад је послата 218 Берлинска пешадијска дивизија, али ће њу стићи иста судбина, већ при првом сукобу уништено је преко 600 немаца. Партизани настављају своју борбу и неће је обуставити док и један немачки војник хода по њиховој земљи.

ЗАПАДНИ ФРОНТ: Енглески и Американски бомбардери свакодневно туку немачке окупиране области. У ноћи између 4 и 5-9-тукли су Бремен, Карлсрује и Сарску област. У ноћи између 6 и 7-9-Дуисбург, Емден, Бренскафен и Ротердам. Ради бомбардовања од стране Русије, Енглеске и Америке немачко становништво напушта градове и бежи, упркос обећања већих надница и оброка хране.

ДОГАЂАЈИ У СВЕТУ/ у С.С.С.Р-у одликован је велики број партизана за храбро држање у борби са непријатељем.

АЛБАНИЈА-Албански партизани дигли су у ваздух слагалиште муниције у Скадру. Убијено 40 италијана, а 60 рањено.

ГРЧКА-Родољуби на Криту напали немачки аеродром на обалском заливу. Уништили 2 авиона и стовариште бензина.

НОРВЕШКА-Међу Југословенским заробљеницима који тамо раде појавио се менингитис (запаљење мозга)-Окупационе власти стрељале су око 900 људи, болесних или под сумњом да су болесни.

НЕМАЧКА-Јуначка борба Црвене Армије присилила је Хитлера да мисли на дугу зиму. Зато је наредио Гебелсу да за своје главосече на Истоку спрема топло одело. Прошле године кад су се Хитлеровцима измакли топли станови у Москви, они су опљачкали топлу одећу по окупираним земљама. Али су ипак фашистички бандити дрхтали и смрзавали се на Источном фронту, изгубивши свој муњевити рат, наоружани искуством из прошле дуге зиме, Хитлеровци припремају нову пљачку топлих одела. Очекује се и код нас нова пљачка окупатора уз помоћ Павелића и Недића наше топле одеће. Скривајте вашу топлу одећу, јер ће вам је они отети! Ни један комад одеће не треба дати окупатору и Народним издајицама! Нека се бесни фашистички пси смрзавају и црквају по Руској зими. Псу псећа смрт!

Ширите глас истине свуда, глас родољуба, глас „Слободне Југославије“ Смрт фашизму.

novj_k89_f5_d12

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 12/5.
89 .

12-14.IX.1942 год.

Вести
Слободне Југославије
од 12-13-14 ов. м.

Врховни штаб н.ос.п. и добр. одреда саопштава следећи извештај о делатности парт. јединица: Борци II краишке ударне бригаде однели су велику победу над талијанским и усташким трупама – јединицама приликом заузимања града Цазина. Том приликом задобијен је велики плен у ратном материјалу који су непријатељи бацили бежећи на све стране. Становништво Цазина дочекало је своје ослободиоце с највећим одушевљењем. Партизани су одмах приступили сакупљању оружја од становништва Цазина и омладине. Словенски партизани водили су ових дана велике

борбе са усташким и окупаторским трупама, које су предузеле велику офанзиву на овај крај. Бацили су у ваздух и један оклопни воз на прузи Сисак-Новска. Број мртвих и рањених је врло велики. Исто тако уништили су велики број вршалица спречивши тако окупатора да опљачка жито. Око Травника и Бугојна и даље се воде борбе. Наше су трупе нанеле непријатељу тешке губитке и натерале га поново на повлачење. Још у јулу месецу развили су се велики бојеви северно и западно од Плитвичких Језера. Усташки војници на челу са капетаном Анте Москоном предузели су велику офанзиву противу нас. Али сви покушаји да наше трупе опколе остали су без успеха. Храбри Краишници дочекали су их и нанели им тешке губитке. Ускоро су борци II Краишке ударне бригаде добили задатак од Врховног штаба, да очисте околину Цазина од окупаторских и усташких трупа и да заузму сам град. Бојеви су били тешки али вештим маневрисањем и добром организацијом успели су наши борци уз мале жртве да заузму град и тако испуне добијени задатак. Група домобранаца која је са усташама бранила град од одмазде се предала. Они причају о све већој деморализацији која наступа међу усташама. У околини Бања Луке настављају се жестоки бојеви који се већ више дана воде у овом округу, а немачке и усташке трупе принуђени су да се повуку и пређу само у одбрану. 9 и 10 у дводневним борбама немачке и усташке трупе су потучене код Кадиних вода. Непријатељ је оставио на боишту 300 мртвих и рањених војника и официра. 7 септембра за време борбе код Бања Луке наши су борци оборили један непријатељски бомбардер. То је четврти оборени бомбардер на томе сектору. У току задњих дана у околини Бања Луке и Купреша оборено је шест непријатељских бомбардера. Жилаве борбе воде се око Купреша, Имотског и Босанског-Грахова. Врховни штаб даје за јавност следеће саопштење.

У јуну месецу послали смо у Западну Србију на рад познате политичке раднике из демократске странке (партије) Чеду Плећевића и Жику Костића заједно са неколико бегунаца. Код Калиновика су их ухватили четници Драже Михаиловића, одвели их у Гацко и тамо све стрељали. У исто време био је послат у Црну Гору познати јавни радник, члан Главног одб. земљорад. странке, Марко Савићевић. Њега су четници Драже Михаиловића ухватили и тако исто стрељали у Подгорици. Успомена на ове народне борце и родољубе: Чеду Плећевића, Жику Костића и Марка Савићевића живеће увек у срцима нашег напаћеног народа. Немачки окупатор уз помоћ својих плаћеника већ се спремају да опљачкају бербу кукуруза. Подижу се нови силоси у Панчеву и Шапцу што довољно говори да њима није било довољно старих силоса, већ су решили да опљачкају све до задњег зрна. Зато су наредили Недићу да обезбеди сигурне тврђаве за Хитлерову пљачку, да гради ове силосе за још 1500 вагона кукуруза. Онај Недић који је до недавно позивао наше сељаке и премишљао их да даду жито за прехрану пасивних крајева и сиротиње обећавајући да ни зрно жита неће отићи у Немачку, сад убрзо прави нове силосе за Немце да извезе најмање 4000 вагона кукуруза. Зато је себи позивао у госте сељаке из Мачве и других крајева стари цукела Недић, и тражио да се марљиво обраде сва поља и њиве, а да не остане ниједна стопа необрађене земље. Али данас сваки сељак зна за кога ради и ко је цукела Недић. Свакоме је јасно да Недићу није стало до тога што ће за време зиме у најбогатијим крајевима умирати жене и деца од глади и то у хиљадама.

Браћо и родољуби! Недић тајно са швапским агентима се жури да вам отме крвљу стечени кукуруз. Они вам припремају гладну и још тежу зиму него што је била она прошле године. Ове зиме решава се судбина нашег народа. Од сељака зависи највише хоће ли зимус умирати од глади. Бранимо нашу имовину! Не дајмо непријатељу ни

зрно! Помозимо нашу браћу и наше борце који се боре за нашу слободу! Не дозволимо швабама да извезе ни једно зрно наше летине! То је данас најсветија дужност сваког родољуба.

Источни фронт. Код Стаљинграда се и даље настављају жестоке борбе. Западно и југозападно од града Немци већ 20 дана бесно наваљују али нису забележили никакав озбиљнији успех. Резултат досадашњих бојева јесу читава брда лешева, онеспособљених тенкова и оборених авиона. Хитлерови генерали се не осврћу на жртве. Они хоће по сваку цену да заузму град. За последњих 5 дана само једна руска јединица на једном сектору – фронта уништила је преко 6000 Немаца. Друга јединица уништила је 1500 Немаца и 30 тенкова. На Кавказу-код Налчика, Немци су успели да напредују неколико километара и да пребаце преко терена већи број тенкова. Овај се успех сматра да је локалног карактера, јер је овде руски отпор врло јак. На средњем фронту армија генерала Жукова води жилаве бојеве. Руси су овде заузели једно већ на утврђено место и уништили 6000 немачких војника. На Дону Тимошенко врши јак притисак на бок фон. Паненових трупа. Уништено је задњих дана 4000 немачких и 2000 мађарских војника. Предало се 1500 Италијана. На фронту код Дона Немци бацају испред себе вазалне трупе. Напред иду Румуни, за овима Мађари са аутоматским оружјем и најзад, Немци са упереним аутоматским оружјем у Мађаре. Совјетска авијација поново је бомбардовала 13-9-Кенинсберг-Букурешт и петролејске изворе у Плоешћу. На сектору Волхова у реону Смиљавина поново отпочела руска офанзива генерала Мерфцкова. Руси су заузели неколико места.

Западни фронт. 11-9-Британски авијатичари бомбардовали Дизелдорф, 12-9 Бремен, 13-9-Билхелмскафен.[57] војници из Норвешке беже у Шведску да их не би терали на источни фронт.

Француска – у Нансију, када је суђено двојици француских родољуба, упала су у судску салу 4 лица наоружана револверима убила судију и стражара и ослободила родољубе.

Бугарска – у Пловдиву су бачена у ваздух два војничка воза и уништене телефонске везе у околини.

Македонија – На бугарског министра унутрашњих дела извршен атентат када је обилазио Скопље. Атентат није успео.

Смрт фашизму – Слобода народу.

Издаје штаб народно
ослободилачких
партизанских одреда
„Вељко Дугошевић“ за округ
Пожаревачки

ПОТПИС

57 Следећа два реда нечитка.

novj_k89_f5_d2

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 2/5.
К. 89 .

Радио вести «СЛОБОДНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ» од 21 и 22 септембра 1942 године.

Врховни Штаб Н.О.П и Д.В. даје следећи извештај о делатности партизанских јединица: Партизански одреди који се боре на Далмтинским острвима успели су да истерају окупатора из много села и срезова. У ослобођеним селима изабрани су народно-ослободилачки комитети који су предузели низ мера за успешно организовање Народне борбе.

Пре извесног времена Италијански окупатори повели су велику офанзиву на острвима Хвару и Корчули и наишавши на жесток отпор, били су приморани да се врате у своје базе.

Италијански Гувернер у Сплиту издао је проглас да ће 15-9 партизани предати оружје, претећи казненим експедицијама, на ову претњу Далматински родољуби одговорили су масовним ступањем у редове партизанске и добровољачке војске.

Ударне партизанске бригаде састављане од Крајишких, Санџачких, Црногорских и Србијанских партизана заједно са месним партизанима настављају жестоке борбе на Бања-Лучком сектору. Немци покушавају да артиљеријом и нападима из ваздуха на нашу ослобођену територију и наше ослобођене положаје ослабе и наш притисак, али им и то не полази за руком. Наше јединице користећи се тактиком ноћног боја, задају непријатељу жестоке губитке. На читавом Бања-Лучком сектору борбе се настављају истом жестином као и прошлих дана.

14-9-942 године 9 Крајишка ударна бригада за време сукоба са четницима код Бос. Грахова разбила је неколико четничких одреда и заробила 47 четника.

На секторима код Имотског и Купреша да се настављају уобичајени бојеви, нема нарочитих промена.

Пре неки дан у селу Пливе одржан је велики Народни збор, на који се слегла маса Народа из Пливе и околине. Ово село је до пре извесног времена у свему помагало четничког вођу Дреновића, који је прешао окупатору и заједно с њим се бори против партизанске и добровољачке војске. На збору су говорили сељаци Пливе и околине осудивши четничке вође који су их варали док нису показали своје право лице. На збору је иступао и наш велики родољуб и члан врховног штаба Н.О.П. и Д.В. свештеник Владимир Зечевић, чији је говор оставио дубок утисак на присутне. Он је језгровито причао о јуначкој борби наше партизанске и добровољачке војске, о великој мржњи према окупаторима и њиховим плаћеницима, коју носи у срцу сваки партизан, о неизмерној љубави према домовини-као и о издајству четничких вођа. Он је позвао да очува Народно јединство и да не дозволи да га поједини пробисвети одведу на Голеш-планину као што је Вук Бранковић одвео своју војску. После говора Владимира Зечевића, 250 наоружаних сељака четника заклело се да ће заједно са партизанима да наставе борбу против окупатора, све док не буде наша земља очишћена од фашиста. Тог дана свих 250 четника записало се као добровољци у редовима партизанске војске. Четници из Пливе су показали пут свима четницима, јер је борба противу окупатора најпречи задатак свих родољуба. Сваки онај који изазива унутрашње зађевице и свађе непријатељ је народа и служи интересима окупатора.

У јуну месецу су на планини Малеш наше јединице нанеле непријатељу велике губитке. Али услед велике надмоћности, талијанским одредима пошло је за руком да заробе 15 партизана. Извели су их на суд и 9 од њих осудили на смрт а 6 на дугогодишњу

робију. Свих наших 15 бораца за слободу држали су се храбро пред фашистичким судом. Њих је фашистички суд теретио као криминалне злочинце. Они су одбили ту клевету фашистичког суда говорећи да се они боре за слободу и независност свога Народа. На питање суда ко их је отерао у одреде, они су одговорили: «Крвави терор који се спроводи над нашим Народом. Боље је погинути у борби за слободу него бити роб!» Кад им је суд поставио да кажу нешто у своју одбрану, они су изјавили: «Нема шта да се бранимо, наша ствар је праведна и она мора победити. Данас ми седимо на оптуженичкој клупи, али није далеко дан када ће Народне издајице бити изведене пред Народни суд.» Пресуду су дочекали у глас са антифашистичком партизанском лозинком: Смрт фашизму слобода Народу!

На ослобођеној територији стигло је 900 деце, које су ослободили Кордунашки партизани приликом успешног напада на железничку станицу и логор Јастребарско у близини Загреба. Радост и расположење које влада међу малишанима због тога што су ишчупани из усташких канци, не да се описати. -Већи део од њих има браћу и очеве у партизанској војсци и моле да их поздравимо и да им кажемо да су живи и здрави. Они који су писмени већ су написали писма и послали врховном штабу. Деца причају како су их усташки васпитачи мучили и сваког дана терали по неколико пута да вичу: «Живео Анто Павелић!» Једног дана група деце је гласно узвикнула: «Живели партизани!» Када су усташе затражили да се јаве они који су викали, свих 900 дечака дигао је руке у вис. Усташки разбојници изабрали су 7 најотреситијих дечака и стрељали их у близини логора.

Деца су била приморана да раде сваког дана врло тешке радове, а добијала храну од које се није могло ни живети ни умрети. Услед глади и изнурености већина деце је оболело. Врховни штаб је наредио да се одмах пошаљу два лекара који ће извршити преглед деце и предузети све мере да се колико се може, пруже болесној деци сви могући услови за одржање.

Прерада и Конзервисање воћа и грожђа је главни предмет усташке и Недићеве пропаганде. Они позивају све воћаре да посвете пажњу чувању воћа претстављајући, као да се то ради о бризи за наше сељаке. У ствари, ради се о испуњавању жеља и захтева њихових фашистичких господара. Они не раде да сачувају воће за прехрану нашег народа, већ за немачке прождрљивце, који као гладна стока преко туђег имања, пустоше и пљачкају све.

Браћо сељаци! Павелић и Недић оће нашим шљивама и грожђем да храни немачке изелице. Нашим вином и ракијом оће да поје своје хорде да би нас могли боље убијати. Кувајте пекмез и пеците ракију од шљива и грожђа али чувајте ово за вас и ваше породице, не дајте да ти разбојници који су оставили вашу децу без шећера, сада је оставе без пекмеза. Убицама нашег народа несмемо дати плате, јер ће нас још лакше убијати и мучити.

ИСТОЧНИ ФРОНТ: Битка за СтаљинГрад и даље привлачи пажњу целокупне светске јавности, као најважнији догађај данашњице. Последњих дана запажа се промена у писању фашистичке штампе која пише да не треба очекивати скори пад града ма да је пре шест недеља фашистичка штампа тврдила да је судбина града решена. Браниоци града у току задњих дана не дају само жилав отпор већ врше и снажне јурише. Нарочито су снажни Руски противјуриши у северозападном делу града где су успели да истерају немце из неколико улица и 20-9-уништили само у једном делу града 6 топова, 14 камиона, 2 тенка и 200 хитлероваца. Ту је за последња два дана побијено око 3000 немачких војника и официра. -У околини града и дању и ноћу тутњи топовска паљба, одјекују експлозије граната и мина јечи земља од великог броја бомби из аероплана, а пушчана паљба скоро се и не чује. У околини града виде се густи облаци дима, а далеко ноћу виде се и пожари. Увале и путеви засути су читавим

брдима жељеза и челика. То су остаци од стотине тенкова, оклопних кола, бацача мина и оборених авиона.

На Кавказу, код Волохова, на Карелијском фронту Руси врше нападе задајући непријатељу тешке губитке.

На Западној обали Дона немци су изгубили 1000 војника.

У времену од 1349-руска авијација уништила је са артиљеријом 310 немач. авиона а сама изгубила 205.

19-9-руска авијација уништила је 10 немач. тенкова, 60 камиона са муницијом, 1 магацин, 6 батерија са војском и растурила око 4 чете пешадије.

ДОГАЂАЈИ У СВЕТУ С.С.С.Р. – Московски радио је саопштио да је на фронту код Моздона погинуо немачки генерал Фон Клајст, заповедник немачке тенковске армије на овом сектору. То је онај исти фон Клајст, који је заповедао тенковском немачком армијом при нападу на Југославију. Он је важио у Хитлеровој војсци као један од најспособнијих вођа тенковског рата. Ових дана погинула су на Источном фронту још два немачка генерала: генерал пешадије Алберт Бук и генерал Шол, један од најпознатијих немачких војних лекара. -За све Хитлерове бандите наћи ће се два метра руске земље.

Руски књижевник Иља Бренбруг пише у листу «Краснаја Звезда» за немце. Стаљин Град је само једно настањено место и центар од стратегијске важности. Али у Стаљин Граду живе наши рођаци и пријатељи, ми смо га изградили с патњом и мукама као што мајка рађа дете. За немце наша поља представљају само простор, а за нас су она наш зној, наш труд, наша мука, наша родна груда. Руска земља даје нову снагу Руским војницима. Немци су стигли до Волге, они хоће да нас ухвате за гушу, али за нас нема безизлазна ситуација. Треба уништити немце и ми ћемо их уништити.

НЕМАЧКА-У Франкфурту на Мајни стрељано је 17 немаца због сумње да су радили против Хитлера.

ШВЕДСКА-На недавно одржаним изборима, јединим слободним изборима у Европи, комунисти су 16 посланика добили више него што су имали, -док су Хитлеровци изгубили и једина два мандата која су имали.

ГРЧКА-На Острву Криту има 12000 партизана, који настављају борбу против немачких окупатора. Недавно су уништили велики број падобранаца, који су тамо вршили вежбе и обуку. Том приликом запленили су велике количине аутоматског оружја.

ФРАНЦУСКА-Организација «Слободних стрелаца» француских родољуба све више убија фашистичке војнике и официре и врши саботаже. Недавно је један одред «Слободних стрелаца» избацио из шина један воз и уништио 57 немачких војника и официра. Око Париза су «Слободни стрелци» зауставили ауто са три Хитлеровца, ауто су запленили а Хитлеровце убили.

ПОЉСКА-Пољски родољуби су на препад растурали једну казнену експедицију, док је ова после пљачке и паљења Пољских села, пијанчила.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Издаје
Штаб народно-
ослободилачког
партизанског одреда
за округ Пожаревац
«Вељко Дугошевић»

novj_k89_f5_d3

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3/5.
К. 89 .

Вести «Слободне Југославије» од 23, 24 и 25 септембра 1942 год.

Врховни штаб народно ослободил. Партизанске и добровољ. војске даје след. извештај о делатности партизанских јединица:

Словеначки партизански одреди водили су у току II половине августа и I половине септембра жестоке бојеве са Талијанским дивизијама које су половином августа предузеле велику офанзиву на централни део ослобођене територије у Словеначкој. У овим борбама учествовало је 6 Талијанских дивизија којима је стављено на расположење много, тенкова, авиона и артиљерије. Борбе су биле жестоке нарочито око Кочјевја. Успех непријатеља незнатан а губитци врло велики. Јединице V ударне бригаде после крвавих борби заузеле су град Фојницу. Око града и у градским улицама убијено је много непријатељских војника и официра и заплењен је велики магацин са храном.

Кордунашки партизански батаљони који су успели да пређу Саву завршили су заједно са Словачким партизанима напад на петролејска поља у кутини. Напали су на Усташку стражу која је чувала поља, пробијали је, запалили зграде и рафинерије бензина. Немцима и усташама није успело ни сада да угасе пожаре који су уништили све зграде и машинерије на петролејским пољима у Кутини. На Бањалучком сектору завршила се у нашу корист и друга фаза бојева који се воде већ неколико недеља на овом сектору. Приликом снажних дошлих напада наше јединице су потисле Немце, Талијане, усташе и четнике и ноћу између 18 и 19-IX-истерали из утврђених положаја. Непријатељ је отступио у Бањалуку и убрзано гради нова утврђења. У овим бојевима нарочито су се истакли борци II Српске удар. бригаде који су 2 дана и 2 ноћи без воде и хране јуришали на непри. и отерала их.

На сектору код Имотског и Босанског Грахова и Далмације настављају се бојеви.

Друга Српска ударна бригада својим држањем заслужила је да се назове једном од најбољих партизанских јединица. Борци Српске ударне бригаде прошли су кроз многе бојеве и окршаје; прошла кроз многе тешке тренутке, осетила сласт победе коју су извојевали после тешких борби у свим моментима сачували хладнокрвност, показали примерну храброст и дисциплину. Борци II Српске ударне бригаде у току последњих месеци су се борили око Ситнице и Бањалучком сектору и показали још једну своју високу вредност - витешког несаломивог ослободилачког духа[58].

У току 13, 14 и 15.IX борци ове бригаде водили су често бојеве са непријатељем који се утврдио на обалама Ситнице. Успешним ноћним јуришима борећи се прса у прса уништили су читав Немачки батаљон, али борбе нису још биле завршене јер је непријатељ давао очајнички отпор. Следећих дана 10, 11, 12 наставили су да јуришају на непријатељска утврђења. Неколико пута у току боја хватали су се у коштац са непријатељем! Немцима и усташама и поред великог умора, ђаволске глади и огромне жеђи партизана није успело да се задрже него су побегли у Бања Луку.

Партизани борите се као што се боре, борци друге Српске ударне бригаде! Угледајте се на њих јер само пожртвованом борбом извојеваћемо победу.

Наша партизанска и добровољ. војска наставља надчовечанску борбу за слободу и независност Српског, Хрватског и Словеначког народа. Приближавање зиме захтева

58 Нечитак део реда.

још веће напоре од наших бораца за слободу. У овој тешкој и неједнакој борби ми можемо и морамо победити, ако мобилишемо све снаге за помоћ борцима који су својом борбом задивили цео свет. Сваки родољуб мора према својим могућностима да да свој део да би наши партизани могли преко зиме да се боре. Ми их морамо збринути најпотребнијим стварима за зиму. Ми смо обавезни да учинимо све да наши партизани, који се и дању и ноћу по киши и снегу боре буду топло одевени јер ће се тиме повећати њихова борбена способност. Ми требамо да их опскројимо завојима, лековима и другим што је најнужније. То треба да уради сваки родољуб јер се партизани боре за нашу заједничку ствар. Срби, Хрвати и Словенци стварајте у свима селима народно ослободилачке фондове и помогните нашим партизанима сабирањем топлог одела, рубља, чарапа од ваших познаника и сродника, ни један родољуб не сме остати из ове акције, јер у њој лежи гаранција наше победе над нашим најљућим непријатељем-фашистичким окупатором, њиховим усташ. и четничким плаћеницима. Приликом последњих бојева око Босан. Грахова на страну партизана прешао је један официр, који је до недавно био у официрском заробљеничком логору у Италији. Из његовог се причања јасно види да су талијани развили велику кампању по логорима нарочито међу нашим борцима, обећавајући им слободу само ако хоће да се боре противу партизана. Али велика већина наших заробљеника и поред тешких услова живота у заробљеничким логорима, одбила је ову гнусну понуду италијанских фашиста, јер више цене своју официрску част и поштење него издају и служење окупатору. Тако се свега мали број обавезао да се бори противу партизана.

Скрећемо пажњу свима да не слушају поједине официре који су се вратили из заробљеничких логора. Они позивају народ да ступи у четничке одреде и да се бори противу партизана. Али ће наш народ да презре ове издајице, јер зна да главни терет ове народно-ослободилачке борбе носе партизани. Наш народ воли своје партизане и он њима верује.

ИСТОЧНИ ФРОНТ-Стаљинград храбро одбија све нападе. Немци врше јуриш за јуришом али храбри браниоци града одбијају све нападе, уништавају огроман број непријат. војника и ратног материјала. Немци су у току ноћи између 22 и 23 извршили 12 јуриша. Руси су свих 12 одбили и уништили 42 тенка, 30 топова, 6 батер. бацача мина, 39 камиона и 2.000 хитлероваца. Истог дана са Волге са чамаца артиљеријском ватром уништено је 2 батаљона пешадије. Истога дана на једном другом сектору уништено је 10 тенкова, 4 артил. батерије, 7 батерије минобацача, 6 противтенковских топова и 2000 хитлероваца. Север западно од града Руси врше сваког дана снажне нападе напредујући сваког дана по неколико кил.

На Кавкаском фронту Руси одбијају јуриш за јуришом задајући непријатељу тешке губитке. У реону моздок Руси су уништили 10 немач. тенкова и истребили 400 немач. војника наоружаних аутоматским пушкама на истом сектору 24.IX уништен је један батаљ. румунске пешад. 8 тенкова 15 аутомобила и 200 хитлероваца.

Југоисточно од Новоросијска одбијени су сви непријатељски напади, Руси су уништили 2000 хитлероваца међу којима два пуковника.

На Лењинград. фронту само 24.IX уништено 44 минобацача и око 200 хитлероваца.

Код Вороњежа 22.IX Руси одбили 6 нем. напада уништили 14 тенка и преко 1500в.

У области Ржева Руси и даље имају иницијативу у својим рукама и даље врше жестоку офанзиву, али не да признају да је Ржев опкољен а свој у граду опкољени гарнизон снабдевају падобраном.

Руски партизани задају велике ударе непријатељу у позадини. Један партизански одред у околини[59] уништио немачки аутомобил, запленио 4 митраљеза и 30 сандука пушчаних метака. Један други одред који оперише у области Смоленске оборио 1 немачки бомбардер. – У срезкој области Немци су јаким снагама покушали да опколе један партизански одред. совјетски партизани су пробили обруч, уништили 100 немаца и запленили много ратног материјала. – Брејански партизани избацили из шина у току задњих дана 5 возова са нем. ратним материјалом и трупама.

Западни фронт Енглески авиони су 25-IX-бомбардовали Еленебург и Немачки конвој крај Холандске обале.

ДОГАЂАЈИ У СВЕТУ- Норвешка - у једном логору у Норвешкој умрло је 100 српских ратних заробљеника од глади.

Аустрија у Грацу широко хапшење због против Хитлера пропаганде.

Француска - Француски партизани «Слободни стрелци» дигли у ваздух један воз који је возио Француске фашисте на рад у Немачкој. У граду Лангрију «Слободни стрелци» бацили у ваздух просторије фашистичке организације. Убијено неколико стотина фашиста.

Немачка - У једном заробљеничком логору у Немачкој, француски ратни заробљеници убили су немачке стражаре. Једна већа група Француских ратних заробљеника успела је да се пробије до Југославије и прикључила се партизанима нашим.

РОДОЉУБИ ШИРОМ ЗЕМЉЕ СТУПАЈТЕ СМЕЛО У РЕДОВЕ ПАРТИЗАНСКЕ И ДОБРОВОЉАЧКЕ ВОЈСКЕ! ОРУЖАЈТЕ СЕ И ШТИТИТЕ ГРАДОВЕ И СЕЛА ОД ОКУПАТОРА И ЊЕГОВИХ ПЛАЋЕНИКА.

Ширите свуда наше вести и извештаје, ширите свуда глас истине глас родољуба глас «слободне Југославије» која говори сваког дана у 6 и 10 ујутру и 7 и 35 увече на 40-41.мет.кратких таласа по Српском времену.

СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ!

Издаје
Штаб народно ослободил.
партизанског одреда
за округ Пожаревац

novj_к89_f5_d4

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 4/5.
К. 89 .

Радио вести «Слободне Југославије» од 30-IX-до 2X-1942 год.

Врховни штаб Народ.ослобод. Парт. и добровољ. војске даје след. извештај о деловању партизанских јединица:

Борци XIV партизанске ударне бригаде заузеле су место Поток у Далмацији после кратког окршаја и заробили[60] - од 50 војника и официра. Заплењено је 50 пушака, 3 митраљ. 3.500 метака. – Једна талијанска колона која је пошла у помоћ овом гарнизону у потоку, дочекана је на реци Цетињи и приморана да се повуче на другу обалу реке.

59 Следећа реч нечитка.

60 Следећа реч нечитка.

III Кордунска ударна бригада за време напада на Јастребарско, када је ослободила: 900 деце из логора, истовремено је разбила и месни гарнизон и запленила 500 пушака, неколико хиљада метака, 8 коња, 50 крава и волова. Уз то је уништена желез. станица и дигнут у ваздух 1 воз и 3 локомотиве, уништено је 150 вагона, 50 мет. шина и посечено је неколико десетина телефон. стубова.

Неколико дана касније један други Кордунашки одред извршио је успешан напад на 2 жељ. станице на прузи Карловац-Љубљана. Зграде су сасвим разрушене, заробљено неколико војника и официра и заплењено много рат. материјала. Саобраћај је био прекинут скоро читавог септембра.

Исто тако је уништена желез. станица у близини Загреба и избачен из шина један фашистички воз за превоз трупа, уништено је шест вагона и локомотива; саобраћај је прекинут за цео дан.

Хрватске партизанске ударне бригаде провеле су читав низ операција, којом приликом је очишћено од окупатора неколико места и заплењена прилична количина рат.материјала. Према извештајима глав. штаба Хрватских партизана, борци I ударне бригаде почетком септембра заузели су место Добар; борба је трајала 6 сати и том приликом партизани су запленили 50 пушака, 3 ручна митраљеза и 5.000 метака.

Борци I и IV удар. бригаде заједно су извршили низ успешних напада на желез. станице и спалили желез. уређаје.

Један мањи одред Хрватских партизана спалио је велику државну пилану која је радила за Немце. – На станици Брестонац партизани су спалили 3 локомотиве.

Успешне акције изводе Белокрајински партизански одреди у Словенији. Они су напали на један талијански штаб, убили 4 Талијана, 4 ранили, запалили један тенк, запленили муницију и други материјал и вратили се у своју базу.

25-IX- Лондонски радио је јавио да је Дража Михајловић извео успешне акције у западној Босни против окупатора и како су његови четници ослободили скоро читаву зап. Босну. Такве вести могу да доведу у заблуду само пријатеље наше народне борбе у другим земљама, који немају појма о томе шта ради Дража у Југославији, - док на слушаоце у Југославији не могу ни мало да утичу.

Стварно стање у зап. Босни изгледа овако: Јединице партизанске војске успеле су да ослободе већи део ове области водећи жестоке бојеве са окупатором и њиховим плаћеницима. – Помоћник Михајловићев војвода Дреновић у зап. Босни борио се читаво лето заједно са окупатором и противу наших јединица као што раде остали четнички - у осталим [61] Од јутра до мрака сишу им крв терајући их да раде робијашке радове за швапске господаре, без икакве хране. Ти наши несрећници упрли су свој укочени поглед у мајку отаџбину, очекујући свој спас од својих мајки, очева, браће и сестара, од читавог нашег народа. Они нас зову да им помогнемо и спасемо животе. – О њиховом тешком и несносном стању приморан је да говори издајица Недић, који признаје да наши заробљеници траже сваки дан пакете, да би им то некако убило глад[62]. Они се брину само за њихове хорде. Они примају пакете наших заробљеника и шаљу их својим гладним бандитима на истоку, да ждеру оно што је наш народ муком и крвљу спремио. А преко радиа сваки дан јављају како наши заробљеници у Немачкој траже нове пакете.

Драга браћо свим силама поведимо борбу противу Недића и швабских окупатора, да наши заробљеници примају наше пакете, а не да их Недић и швабе шаљу својим бандитима на истоку. – Само тако ће наша гладна браћа моћи ублажити своју тешку глад.

---

61 Део стране избледео и замрљан - нечитко.

62 Следећих неколико речи нечитко.

Акција за сакупљање за партизане све се више проширује по свим нашим крајевима. По примеру родољуба у Бањалучком округу и други окрузи почели су марљиво сакупљати храну, новац, топло одело и све шта ко може. Нарочито су се добро одазвали сељаци из Пакрачког краја. Сваки према својим могућностима даје све што може, само да олакша борбу нашим борцима.

Треба истаћи пример једне раднице која је дала свој једини вунени џемпер говорећи: "Од свег срца радо дајем свој последњи вунени џемпер, јер знам да тиме помажем онога борца који га буде носио и који свакодневно води тешку борбу противу разбојника који попише крв нашега народа. Борба коју воде партизани, то је борба за слободу нашега народа и сваки честити родољуб треба да је помаже.

На овај пример треба да се угледа сваки честити родољуб, сваки од вас, и сваки треба да постави себи питање: да ли сам учинио све што сам могао?

Само уједињени и сложни у јединственом народном фронту и не жалећи никаквих жртава моћи ћемо изнети победу над заклетим непријатељима нашега народа Немач. и Талијан. окупаторима и њиховим плаћеницима.

ИСТОЧНИ ФРОНТ-Крвава битка код Стаљинграда траје већ 9 недеља. Немци из дана у дан као стока хрле у сигурну смрт и хиљадама гину од Руских метака. У току 29-IX-у северозападном предграђу само једна Руска јединица је уништила 2.000 нем. гамади. – 30-IX- Немци су извршили 6 узастопних напада. Само на једном сектору за време ових бојева Руси су уништили 900 нем.вој. и официра, 12 топова и 30 аутомобила. На северозападном делу града Руси су 29-IX-истерали Немце из једног настањеног места, уништивши 400 нем.војника, 6 топова, 10 митраљ. 15 аутомобила, 3 слагалишта муниције и много ратног материјала.

У реону Моздок Немци бацили велики број тенкова, покушали су да пробију Руске линије. Али ова смртоносна авантура свршила се поразно за њих. За 2 дана бојева Руси су уништили 1500 нем. 25 тенка и 15 авиона.

На сектору Новоросијск Руси су разбили 3 Румунске планинске дивизије. На бојишту је остало преко 8000 мртвих и рањених Румуна, 75 митраљ. 25 топова, 6 тенка и 50 камиона. – Јужно од Новоросијска пешадија Црноморске флоте у току 29 и 30 IX-уништила је 500 хитлероваца, 30 митраљеза, 21 бацач мина и другог оружја.

На северном фронту Руси су одбили све нападе и уништили 700 хитлероваца.

Совјетски ратни бродови уништили у Балтику 1 транспорт, брод од 10.000 тона.

Један одред Орељских партизана бацили у ваздух 3 војничка воза окупатора 1 са ратним материјалом, други са стоком, трећи са официрима, авијатичарима, и тенкистима. Погинуло је «200 ових војника и офиц.

ДОГАЂАЈИ У СВЕТУ-Шпанија-у Галицији избило велико незадовољство међу морнарима тако да су објавили штрајк. Исто тако велико незадовољство избило је у народу због извоза уља у Немачкој. Сиромашно становништво са лучким радницима скидало је бурад са бродова и лупало и просипало уље.

Француска-Совјетска влада признала је Француске устанике као законске преставнике Француског народа.-»Слободни стрелци» су запалили 1 Нем. бомбардер и побили посаду.

Грчка- У околини Солуна Грчки родољуби бацили у ваздух 1 Немач. војнички воз. У реону Класон створен један нов партизански одред. У сукобу са окупатором уништено 20 фаш. и бацио у ваздух 1 воз. Напао на 1 логор и ослободио извеса. бр. род.

Албанија-Албански родољуби су код Елбасама напали колону Талијан. војника. Све су их побили а оружје запленили. Код Тиране су бацили у вазд. електр. централу.

Холандија-У конзервама које су радили за Нем. Холанд. родољуби нађено је стак.

Аустрија-Један нов партизански одред извршио је неколико успешних напада на железнице и складишта муниције.

Немачка-У Немачкој стрељано 21 особа због противхитлеровог рада.

Чешка-Убијен је вођа СС трупа Грубар од стране чешких родољуба.

Пољска-У Катовицама у логору Руских ратних и цивилних заробљеника појавио се тифус. Немачке власти су стрељале и здраве и болесне заробљенике.

Родољуби ширите свуда глас истине глас „Слободне Југославије“ која говори сваког дана у 6 и 10 ујутру и 7 и 35 увече на 40-41.мет. кратких таласа по Српском времену.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Издаје
Штаба народно ослобод.
партиз одреда
«Вељко Дугошевић»
за округ Пожаревац

novj_k89_f5_d5

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 5/5.
К. 89 .

Радио-вести «Слободне Југославије» и «Москве» од 2 X 1942 год.

Врховни Штаб Народно Ослобод. Парт. и Добровољ. Војске даје следеће саопштење о делатности партизанских јединица:

Успешне бојеве против окупатора и њихових плаћеника води Хрватски Партизански одред «Јосип Краш». – Талијанске јединице покушале су више пута да опколе овај батаљон, али су увек потучене. Приликом једног оваквог напада крајем августа, наши борци су убили 12 талијанских војника и 4 ранила. Неколико недеља касније талијанске јединице су имале 8 мртвих и 4 рањена. Борци Батаљона Јосип Краш, после успешних операција заузеле су место Коцањевац. Приликом бојева код овог места разрушена су 2 моста.

Специјални Партизански одреди који су организовани за рушење железничких пруга и постројења, као и спречавања непријатељских транспорта, извршили су читав низ успешних операција. Разорено је неколико станица и постројења на прузи Сисак Загреб.-Једна чета II железничког партизанског батаљона уништила је желез. станицу Хорвати код Загреба. Том приликом уништено је 9 цистерни са бензином. На другој једној станици дигнуто у ваздух 6 цистерни са бензином и разорена желез. пруга.

Акција зимске помоћи партизанима све више обухвата све слојеве нашег народа. Ову акцију особито помажу родољуби са села. Родољуби једног села које не можемо именовати, из родољубивих разлога, сакупили су 500 кгр. жита, које су сакрили од окупатора. Родољуби овога села обратили су се родољубима других села да следе њиховом примеру и да помогну наше борце за слободу и независност нашег народа.

У већини Славонских села шири се ова акција. Нарочито је активна омладина и жене који су највише и осетили терет окупатора.

Ова акција је затила и све друге крајеве, све слојеве нашег народа и стари и млади према својим могућностима доприносе помоћ партизанима, јер сваки зна да његов допринос може да убрзава слом фашистичког окупатора и његових плаћеника.

Родољуби Југославије! Појачајте акцију на зимску помоћ партизанима! Тако ћете повећати борбену способност наших бораца за слободу! Сакупљајте све најпотребније ствари, дајте све што се може. Јер тиме убрзавате слом најљућег непријатеља нашег народа и целокупног напаћеног човечанства.

Улогу коју игра Дража Михајловић у нашој земљи данас, изгледа свима јадно осим неколицине наших министара који седе у Лондону. Наша јавност с правом је очекивала да ће влада из многобројних чињеница, које доказују да Дража Михајловић води борбу против бораца за слободу и да је тако ставио себе на равну ногу са Павелићем и Недићем,-извести правилан закључак.

Питамо се да ли је таквом човеку у влади у којој седе људи који су својим радом у прошлости били везани са напредном борбом нашег народа.

Интереси нашег народа, интереси јединства свих здравих снага захтевају да влада да јасан одговор по питању Михајловића. Но ипак поред ових познатих чињеница о злочиначком раду Михајловића, Лондонски радио је синоћ упутио позив Југословенским родољубима, како треба слушати једино команду Михајловића.

Овом приликом желимо да скренемо пажњу члановима владе на писање Бугарског листа «Зора» од 10-IX-о односу Драже Михајловића према партизанима. Дописник овога листа, неки Васиљ Сеизов, пише: «Запитао сам једног руководиоца српских оружаних владиних одреда, тј Недићевих одреда: «Због чега ви једино пишете и говорите противу партизана и никако противу Драже Михајловића и његових људи?- На то је одговорио: «Почетком септембра прошле године ми смо са Михајловићем водили преговоре и склопили споразум за заједничку борбу противу партизана. Михајловић је добио и новаца од нас и израдили смо заједнички план за борбу. Али под утицајем својих савезника, Михајловић је склопио споразум и са партизанима, који су били од њега јачи и по броју људи и по оружју. Сарадња Михајловића била је кратког века. Ускоро је дошло међу њима до сукоба. Од тога времена Михајловић који има своју организацију, ради у ствари исто и ми Зато га ми и не дирамо.-Ове чињенице говоре да сем тога има и неких дубљих разлога због таквих односа Михајловића са Недићем. Фактички и једни и други боре се противу партизана.

Недићев сарадник Сеизов и други Хитлеровци са задовољством констатују да се Михајловић бори противу партизана.-Ми се сад питамо, да ли је могуће да један члан владе која је у савезу са Русијом, Енглеском и Америком, у исто време води борбу заједно са Павелићем и Недићем на страни окупатора и да и даље седи у тој влади као војни министар.?

Недићева кампања за скупљање крпа и текстилних отпадака-другим речима нова пљачка Српског народа потпуно се изјаловила. Читав народ је још 26-IX прозрео све намере Недића и његових пљачкаша. Протекло је 6 дана узалудних преметачина и претњи српском народу. Али српски народ је разбио све планове својих непријатеља. Данас треба да буде последњи дан јурења наше деце који је Гебелс мобилисао да њушкају по нашим кућама. -Оно што је Недићу до сад успело да сакупи није ни стоти део онога што су Тлачитељи нашега народа очекивали од марионетске Недићеве владе. Фелд-командант у Београду када је видео резултате првога дана, он је 27 увече позвао Недића и наредио му да мобилише све силе да се на сваки начин дође до постављеног циља. Али све предузете мере остале су без успеха. Наш народ је решио да ни једну крпу не да Недићу и његовим фашистичким господарима. Наш народ се већ стотину пута уверио да Недић, све што ради-ради за Швабе. И решио је не дати ни једну крпицу нашим душманима. Српска сиротиња неће од тога видети ни један метар платна све ће то отићи нашим крволочним непријатељима, који жаре и пале на све стране.

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 5/5.
К. 89 .

ИСТОЧНИ ФРОНТ-Око Стаљинграда жестоке битке и даље се настављају. Браниоци Стаљинграда су и јуче и ноћас одбили све немачке јурише, задали непријатељу велике губитке. На бојном пољу су оставили 700 лешева. -На другом сектору фронта сломљен је очајнички отпор Немаца и Руске јединице су продрле напред чистећи освојене зграде од Хитлероваца. -Јужно од Стаљинграда Руси су пробили дубоко у непријатељске положаје и нанели му велике губитке и вратили се на своје положаје. -Северозападно од града Руси су заузели једну висораван и 130 тенкова. Ти тенкови су били укопани у земљу и служили за држање ватре.

Немци су због великих губитака приморани да довлаче нове резерве како пешадијске тако и моторизоване јединице.

У реону Моздока Руси одбијају све нападе Немаца уништено је 200 хитлероваца. Источно од Модзока, после низа напада и великих губитака, Немци су убацили нове снаге. Руси су се овде повукли до једног настањеног места. Уништено је 19 тенкова и 2 чете нем. пешадије.

У реону Новоросијска Руси су уништили 300 немаца, 5 тенка, и 24 митрељеза.

У област и Вороњежа Руси су уништили 2 чете немаца.

Над Лењинградом за два дана Руски авијатичари су оборили 24 авиона, а артиљерија је оборила 27 авиона.

Над Стаљинградом су Совјет. пилоти јуче оборили 9 нем. авиона. Совјетски партизани су у околини Ореља уништили за 2 недеље 230 мађарских војника.

У Румунији све иде добро..

Једног дана у Румунском граду Јашу десила се узбуна. Изненада је настала велика тутњава. Преплашени Румуни разбежали су се у подруме. Али Румунска радио станица «Молдава» ускоро је објавила да је то био само лов на вране. Град је био подељен на реоне и распоређени најбољи стрелци. Сваки грађанин је морао да прими у свој врт по неколико стрелца. Хајка је потпуно успела. Сигурно је да ни једна врана није остала у граду Јашу.

Али Румуни нису научени да једу и со од вране. Код њих је владало убеђење да месо од вране није укусно и да је тврдо. Али радио станица Молдава је одмах објаснила да је месо од вране напротив врло укусно и хранљиво, а непријатан мирис и тврдоћа долази од његове специфичности. Она је дакле разбила ту штетну заблуду Румуна.

На новости у смањивању оброка хлеба Румуни су већ навикли. Хитлеровци су сад објавили Румунима да је уместо хлеба добро јести кору од дрвета. Спикери радио станице «Молдава» одмах су предузели да то практично објасне. -Кора се треба цепати. Хлеб истина изгледа као пресан али су се стручњаци[63] потрудили да увере Румуне, како то није штетно по здравље.

Тако Хитлеровци из радио станице "Молдава" знају увек да посаветују и помогну Румунски народ.

Шта би тек било да у Румунији нема хитлероваца?!

63 Следећа реч нечитка.

Родољуби широм земље: ступајте смело у партизанске редове! Оружајте се и чистите градове и села од окупатора и изрода нашег народа! Ширите свуда глас истине, глас родољуба, глас "слободне Југославије" која говори на 40-41.м.кртких таласа, у 6с.и 10м. ујутру и у 7 и 35 увече по Српском времену.

Издаје
Штаб народно-ослоб.партизанског
одреда
«Вељко Дугошевић»
за округ Пожаревац.

novj_k89_f5_d6

Радио-вести «СЛОБОДНА ЈУГОСЛАВИЈА» од 3,4,5,6-X-1942 године

Врховни Штаб Н.О.П. и Д.В. даје следећи извештај о делатности партизанских јединица:

После заузећа Јајца, наше ударне бригаде наставиле су чишћење околине од потученог непријатеља. Крајишка бригада која се бори на Бања-Лучком сектору, одбила неколико контрајуриша непријатеља и запленина извесне количине ратног материјала.

Неколико колона Немаца, Талијана, усташа и четника предузеле су из Бања-Луке офанзиву у правцу Мркоњић-Града и Кључа. У току жестоких бојева за два дана и две ноћи, 30-X и 1-X, наше јединице под притиском надмоћнијег непријатеља повукле су се на боље положаје.

Код Имотског и Купреса настављају се мањи бојеви.

На далматинским острвима настављају се успешне борбе, нарочито на острвима Брачу и Корчули.

Жељезнички партизански батаљони, који спроводе операције на међународној жељезничкој прузи Загреб-Београд, извршили су читав низ успешних акција, само за последњу недељу дана борци ових батаљона избацили су из шина два воза и разрушили неколико жељезничких станица са свим уређајима.

Из извештаја Врховног Штаба истиче се успешна делатност партизанских одреда на пруге и станице. Разорено је преко 100 жељ. станица, избачено из шина десетак возова и спаљено око 300 цистерни са бензином. Ове успешне акције специјалних жељ. одреда веома много помажу вођењу наше ослободилачке борбе. Избацити из употребе главне пруге, значи спречити непријатеља у пребацивању трупа из једног краја у други, значи спречити извлачење возова жита, кукуруза и других намирница из наше земље. Сваки преврнут вагон значи вагон мање пљачке жита и стоке. Сваки уништени вагон, а нарочито данас значи за Хитлера више него тенк и авион, јер он мора да снабдева своју пљачкашку војску помоћу жељезница.

Сада када су почеле тамне јесење кишне ноћи може се још успешније него летос рушити пруге, избацивати возови из шина. Стога сада треба још јаче наставити започете акције на жељ. пругу, треба се угледати на специјалне одреде који већ неколико месеци успешно ометају саобраћај на многим пругама. Треба организовати нове групе и одреде, тако да се читава жељ. мрежа наше земље нађе под ударцима наших трупа и одреда.

На ослобођеној територији одржан је конгрес лекара-бораца Н.О.П. и Д.В.

Четници Драже Михаиловића пребацују се у мањим групама на ослобођену територију да врше нападе на курире, телефонску мрежу, руководеће борце и да сакупљају податке о кретању наших батаљона и бригада. Наше извиднице и месно становништво открили су неколико оваквих група и предали их партизанима. Једна оваква група је 29-X извршила мучки напад на доктора Милошевића Симу, професора београдског универзитета и његову жену, лекара једне партизанске групе. Др. Милошевић је са женом у пратњи неколико лекара ишао са конгреса лекара П. и Д.В. приликом пушкарања је погинуо један од најбољих партизана Мика Станојловић, а лакше рањена жена др. Милошевића. Сам др. Сима Милошевић је остао неповређен.

Вест о овом мучком нападу је код наших бораца и јавних радника изазвала велико огорчење. Још веће огорчење изазвала је чињеница да влада у Лондону не престаје да назива Михаиловића и његове четнике борцима за слободу. Борац за слободу је онај ко сам учествује у тој борби, ко најактивније ради на очувању народног јединства, који се несебично жртвују у тој борби, -а онај ко ради против таквих бораца је не борац за слободу већ напротив издајица и слуга окупатора.

Нама народна и партизанска и добровољачка војска само прегорну борбу против окупатора и његових плаћеника. У тој неједнакој борби наши борци за слободу врше нечувене напоре не штедећи своје животе. Уколико се ова борба води за општу ствар, наша је дужност да је самопрегорно помажемо. У земљи се шири акција за зимску помоћ партизанима. Сваки искрени родољуб је дужан да унесе у фонд за наше борце све неопходне ствари. До сада је унето велике количине животних намирница и доста топлих вунених ствари: џемпера, шалова, чарапа, рукавица. -Неке покрајине показале су велику свест свог народног духа. Али са већ постигнутим ми се несмемо задовољити. Наша партизанска војска расте сваког дана и њене потребе се исто тако свакодневно повећавају. Стога је наша дужност да још боље раширимо и појачамо нашу акцију за помоћ партизанима. Прегледајмо све ствари у кући, не би ли се нешто нашло без чега се у кући може бити, а што би нашим борцима било од користи. Исто тако кад наши борци воде само прегорну борбу треба и ми самопрегорно да је помажемо.

Према извештајима из Загреба, на последњој седници Павелићеве владе расправљано је и једно интересантно питање. Министар пошта и саобраћаја добио је низ писама из унутрашњости у којима се тражи да се повуку из оптицаја недавно издате марке од пола круне, на којима је насликано Јајце, које се, како је већ познато, налази у рукама партизана. После дуге дискусије Павелићеви министри решили су да марке осене.

МНО ФНРЈ Архив народно-ослободилачког рата Бр. Рег. 6/5. К. 89 .

Хитлер је на састанку са Павелићем, који је недавно одржан у Хитлеровом главном стану, овоме добро натрљао нос што не може да се обрачуна са партизанима. Хитлер је даље изјавио Павелићу да он не може више рачунати на помоћ од Немачке, већ да има са партизанима да се обрачуна властитим снагама. Осим тога поставио му је ултимативни захтев да још ове године мора припремити 50.000 војника за источни фронт.

ИСТОЧНИ ФРОНТ. –Браниоци Стаљинграда јуначки одбијају све непријатељске нападе. И поред огромних губитака, Немци у току задњих дана не само да нису имали никаквих успеха, већ су са неколико сектора приморани да се повлаче. Северно-

западно од града напредује офанзива генерала Тимошенка и непријатељ се повлачи.

На Кавказу Немци стално јуришају надајући се да ће пробити руске положаје, али и овде трпе страховите ударце и немају никаквих видних успеха.

Код Новоросијска Црноморска морничка пешадија предузима стално контрајурише и успешно уништава румунске дивизије.

Код Вороњежа, Ржева и на осталим секторима фронта воде се и даље крваве битке. Иницијатива је у рукама Руса. Немци свакодневно губе до 1000 људи.

ДОГАЂАЈИ У СВЕТУ-. СССР- Дописник Америчанске агенције «Асошијетед Прес» упутио је Стаљину писмо са молбом за пријем, или да му писмено одговори на три питања која интересују америчку јавност. Стаљин му је одговорио да је заузет и да не може да га прими, али да му кратко одговора писмено на постављена питања.

1/. КАКВО МЕСТО У СОВЈЕТСКОЈ ОЦЕНИ СИТУАЦИЈЕ ЗАУЗИМА ДРУГИ ФРОНТ?- Одговор: Веома важно, може се рећи прворазредно.

2/. У КОЛИКО ЈЕ ЕФИКАСНА ПОМОЋ САВЕЗНИКА СОВЈЕТСКОМ САВЕЗУ И ШТА СЕ МОЖЕ УЧИНИТИ ДА ТА ПОМОЋ БУДЕ ПОВЕЋАНА?- Одговор: Савезничка помоћ за сада је још мало ефикасна. Да та помоћ буде повећана и ефикасна потребно је да савезници у пуној мери и на време испуне примљене обавезе.

3/. КАКВА ЈЕ СОВЈЕТСКА СНАГА ЗА ДАЉИ ОТПОР?- Одговор: Мислим да совјетска снага за даљи отпор није ништа мања од Немачке или које друге велике силе, ако не и већа, да може и кад је остављена сама обезбедити себи свој престиж.

ПОЉСКА-Талијани који су као жељезнички радници доведени из Италије у Пољску, буне се против 14-то часовног радног дана и хране од 200 грама хлеба и чорбе од труле келерабе. 500 талијанских радника захтевало је да се врате кућама. Гестапо их је похапсио, - преко 2.500.000 пољских родољуба је почетком рата похапшено од стране Хитлероваца.

ФРАНЦУСКА.- У Француској «Слободни Стрелци» свакодневно врше по читавој Француској акције против окупатора и њихових плаћеника. Не само Француска већ и читав свет с одушевљењем говори о њиховим борбама. «Слободни Стрелци» су пре неколико дана бацили у ваздух просторије клуба француских фашиста, чији је вођа Дори. У Паризу су бомбом убили 8 а ранили 16 Хитлероваца. Другом приликом убили 18 а ранили 15 Хитлероваца.

АУСТРИЈА- У Бечу има више рањеника са источног фронта него становника.

РОДОЉУБИ ШИРОМ ЗЕМЉЕ: СТУПАЈТЕ СМЕЛО У ПАРТИЗАНСКЕ РЕДОВЕ!

ОРУЖАЈТЕ СЕ И ЧИСТИТЕ ГРАДОВЕ И СЕЛА ОД ОКУПАТОРА И ЊИХОВИХ ПЛАЋЕНИКА!

ШИРИТЕ СВУДА ГЛАС ИСТИНЕ, ГЛАС РОДОЉУБА, ГЛАС «СЛОБОДНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ»!

Издаје
Штаб народно-ослоб.партиз. одреда
«Вељко Дугошевић»
за округ Пожаревац.
Командант,
Жика Поповић, с.р.

Наши борци 9. личке бригаде код разбили један четнички пук[64] број заробљених четника који су били мобилисани партизани су пустили кућама након што су им објаснили зашто се боре четници и зашто партизани. Овом приликом је заплењена и сва архива четничког вође попа Ђујића код Јајца разбили једну усташку колону. Убијено и заробљено око 60 усташа. Заплењено је око 8.000 пушчаних метака и другог разног материјала.

Четници, заробљени код Грахова причају да је од наше артиљериске ватре у једном боју погинуло 1.000 непријатељских војника и официра.

Партизани су заузели место Брушане. Италијани и Усташе побегли су у Госпић.

Борци II батаљона 8 хрватске партизанске бригаде напали су непријатељски гарнизон у Равној Росији и нанели му велике губитке. Наши губици су 4 мртва и 6 рањених.

Борци 4. Бригаде напали су на једну усташку колону. Убили су 25 усташа а исто толико ранили. Заплењено је доста оружја и муниције.

Непријатељ је јаким снагама напао на Жумберак. Наши борци уништили су 3 непријатељске чете и одбацили непријатеља уназад.

После тешких бојева, наши борци су заузели Глину. Непријатељ је имао 50 мртвих и преко 50 рањених. Партизани су запленили 5 митраљеза, 35 пушака и много ратног материјала. Непријатељ је добио велика појачања и наши су морали да отступе.

II и IV партизанска бригада напала је на утврђено место Тушиловић крај Карловца. После тешког боја наши борци заузели су Тушиловић и заробили 322 домобранца, 40 жандара и неколико усташа међу њима 5 официра и једног лекара. Заплењена су 2 топа, 350 пушака, 30.000 пушчаних метака, 70 топовских граната, 1 бацач мина и 40 мина. Убијено је 110 непријатељских војника и много рањено. Непријатељ је из Карловца послао појачање од 300 људи али су их наши борци дочекали, разбили и одбацили натраг.

Један батаљон I хрв. партизанске бригаде разорио је 2 километра железничке пруге код места Радића.

Једна група партизана између Грачаца и Госпића у сукобу са Талијанима убила је 10 талијана и исто толико ранила.

Једна друга група партизана избацила је из шина воз који је ишао у Огулин.

Наше јединице Славонских, банијских и мославачких партизанских одреда извршили су напад на Грубишко Поље. После вишесатних бојева заузели су га и заробили 100 домобранаца, 4 официра, 120 усташа и 11 жандара. Запленили су 145 пушака, 1 митраљез, 4 ручна митраљеза и 6.000 метака. Наши губици износе 12 мртвих и 22 рањена.

Наше партизанске јединице исто тако су извршиле успешан напад у Ораховици на Гутманове стругаре. Партизани су уништили све фабричке уређаје и заробили 25 домобранаца са оружјем и муницијом. Заплењено је доста санитетског материјала. После неколико дана извршен је напад на једно друго место и заробљено 20 домобранаца и 1 официр. Заплењено је доста ратног материјала. Одмах по овоме нападу извршен је напад на рудник Бабичка и уништено сви фабрички уређаји и 400 метара жељ. пруге.

Борци једног хрватског партизанског батаљона напали су на место Ч. Непријатељ је побегао главом без обзира, не ступивши у борбу. Партизани су запленили 25 пушака.

Банијски, славонски и мославачки партизани очистили су ових дана два најкрвавија

64 Почетни део документа избледео.

усташка села Драговицу и Шлаховицу и убили 200 усташа, међу њима 2 официра и заробили 120, запленили су 6 митраљеза и 100 пушака.

За 3 недеље бојева у I, II и III оперативној зони партизани су уништили за 3 недеље 1555 ранили 3500 заробили, 1400 окупатора, усташа и четника.

Наше партизанске бригаде на[65] офанзиву у правцу Бос. Грахова. Уништен је низ утврђења која опасивала град. Италијани трпе велике губитке.

По наређењу Врх. Штаба наше партизанске бригаде прешле су 6-XI у офанзиву на Бихаћ, чија околина као и сам град имају врло јака утврђења. Борци наших партизанских бригада водили су сву ноћ жестоку борбу а пред зору заузели сва утврђења и сам град. Заробљено је 550 непријатељских војника међу њима 20 официра. Плен у ратном материјалу је огроман. Врховни Штаб оценио је заузеће Бихаћа, града и тврђаве највишом оценом, операцијама приликом заузећа Бихаћа руководио је оперативни штаб партизанских одреда Бос. Крајине на челу са командантом Костом Недићем.

У реону Бихаћа после 44 часовне борбе заузели су још два села.

Врх. Штаб наредио је II. Крајишкој партиз. бригади да организује напад у реону Кордуна и да ток пресече пут новим непријатељским појачањима.

После заузећа Цазина, наше јединице опседају Слуњ. Борбе се воде на фронту од Санског Моста до Слуња који је дуг 110 километара.

Борци II. Хрватске ударне бригаде јуришали су код села Перјатице на јаку талијанску тенковску колону. Никша Белобаба и још један партизан скочили су на један тенк али су оба погинули. Затим су погинули Нидра Ајдуновић, Милош и Пера Мрђа, Миле Опачић, Илија Ђокић и партизанка Сеја Шашић. Скинувши гусенице са тенка заробили су тенковску посаду.

Једна партизанска јединица продрла је до штаба талијанске дивизије „Еуген Савојски“. У окршају са партизанима тешко је рањен талијански ђенерал.

Личка партизанска бригада која је опколила недавно један талијански артиљеријски пук, заробила је штаб и уништила цео пук.

Источни Фронт.

Браниоци Стаљинграда јуначки одбијају све нападе непријатеља. У северном предграђу Стаљинграда, Црвена Војска је повратила неке изгубљене положаје, а трупе маршала Тимошенка северозападно од Стаљинграда лагано напредују, освајајући положај за положајем. Немци у Стаљинграду трпе свакодневно страховите губитке у људству и материјалу.

На Кавказу, код Налчика и Туапсе Црвена Војска држи иницијативу у својим рукама, свакодневно поправљајући своје положаје.

У окупираним областима Совјетског Савеза, Совјетски партизани развијају све жешћу борбу против фашистичке гамади. Нарочито Орељски партизани задају непријатељу велике губитке, уништавајући саобраћај и живу силу непријатеља.

Афрички фронт. Британска VIII армија извршила је велику офанзиву у Северној Африци и гони Ромелову војску према западу. Заробљен је велик број непријатељских војника и заплењена велика количина ратног материјала.

Догађаји у свету.

Норвешка. Норвешки родољуби свакодневно спроводе у живот осуде немачким окупаторима и њиховим слугама за зверства и злочине, извршене над норвешким народом. Недавно су норвешки родољуби у једном месту запалили од 52 бараке са немачким војницима запалили 49. Поред великих губитака у људству, Немци су имали и великих губитака у материјалу.

65 Следећа реч нечитка.

Македонија. Немачки и бугарски фашистички окупатори врше зверства над нашом браћом у Македонији, Прилеп, Велес, Скопље, Призрен, Битољ и друга места претворена су сада у тамнице у којима чаме хиљаде македонских родољуба и[66] македонска селендра преживела је ове године крваве дане. Окупатори не само да су убили на десетине хиљада наше браће у Македонији, него су осудили на сигурну смрт и читав народ у Македонији. Чиновнике су отпустили из службе и набили по концентрационим логорима, а стотине хиљада сељака и радника пљачком земље и отпуштањем са рада осудили на гладну смрт. Све ово изазвало је огромно незадовољство и огорчење македонског народа, који на то одговара жестоком борбом. Недавно је бугарска илегална станица „Христо Ботев" објавила да су наши родољуби у Битољу убили гестаповца-шефа полиције Пуркајева. У Скопљу је убијен озлоглашени слуга окупатора Манев, у Прилепу 5 полицајаца а тако исто у свим местима Македоније, македонски родољуби убијају фашистичке псе. Поред тога што стално убија фашистичке гадове, македонски народ бежи испред окупатора и ствара партизанске одреде, водећи са пушком у руци борбу за своју слободу и независност. Тако је један новостворени партизански одред

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког
рата
Бр. Рег. 7/5.
К. 89

недавно напао на један воз који је превозио окупаторске трупе између Велеса и Прилепа и уништио знатан број окупаторских војника.

Македонски родољуби као и читав наш народ не престају водити борбу до коначног ослобођења наше земље.

Француска. У окупираној Француској дошло је последњих дана у низу градова до експлозије бомби.

У Вишију је експлодирала бомба у згради уреда за врбовање радника за рад у Немачкој. Исто тако у Марсеју, Клермон-Ферану и другим градовима неокупиране Француске.

Смрт фашизму – слобода народу!

Издаје штаб
нар.ослоб.партиз.одреда
„Вељко Дугошевић"
за округ Пожаревачки

66 Следећа реч нечитка.

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.

АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

581/Д-V-576

САОПШТЕЊЕ БР. 19

Омладини Округа Пожаревачког

Већ неколико дана траје хајка на нашу омладину. Верне слуге крвавог немачког господара, Недићеве и Љотићеве банде уз помоћ жандарма и Немаца хватају по нашим селима и градовима као преплашено стадо нашу омладину, товаре у камионе, возове, бродове и одводе. Наше синове, нашу децу, нашу узданицу одводе насилници у руднике, на друмове, на аеродроме, да као робља без хране и одмора ради, и тим насилним радом помаже крвном непријатељу да још више продужава рат и још више и боље убија и уништава нашу браћу како у Русији тако и у свим поробљеним земљама.

Страх је завладао нашим крајем. Грозне се и дивљачке слике нижу пред сузним очима уцвељених родитеља. Стотине младића беже по улицама Пожаревца испред острвљених наоружаних бандита; по десетине сеоских младића спроводе жандарми на рад у Костолац. У села су испослати плаћени функционери Љотића и Недића који организују омладину за бесплатне присилне радове да би једног дана преварили и одвели за Немачку.

Није први случај ово што се дешава по селима и градовима нашег Округа. Отпочела је ова дивља хајка на младу снагу још летос по свим крајевима наше земље. Али тебе су чували до сад, омладино богатог Стига, плодног Рама и равног Поморавља! Чекали су док им обрадиш и обереш жито и кукуруз и спремиш резерве кромпира и вина. А сада је дошао ред и на тебе, да се твоја снага искористи и на другој страни.

Непријатељу треба много; Треба му много храна да исхрани своје гладне хорде; требају му добри друмови да ту храну одвози за Немачку и да превози своје трупе; требају му зграде да у њих смешта своје трупе кад долазе на одмор у наш богати крај; требају му аеродроми, рудници, електричне централе, фабрике... треба му још војска да попуњава проређене редове. Хитлер је очекивао у Русији да добије богату жетву, да загосподари великим рудницима, да присвоји сва богатсва велике руске земље. Али је пространа руска земља постала гробница фашистичких варвара; Хитлерове разбојничке хорде нестају као пена под зидинама Стаљинграда, пред утврђењима Лењинграда и Москве и на обронцима Кавказа.

У грчевитом страху Хитлер наређује својим слугама да га ваде из глиба у који је упао у далеким руским степама, да му спремају ново топовско месо и нову радну снагу. Крвави плаћеник Недић под фирмом «националне службе» која тобоже треба да помогне српском народу, насилно окупља нашу омладину нагонећи је да бесплатно ради за интересе немачких окупатора.

Новине су доносиле слике сувоњавих препланулих младића који гурају колица или марширају са лопатама. Недић се хвалисао како ће он да изведе омладину на прави пут. Али ни ове слике ни Недић нису говорили о тешком животу у тим радним логорима, о ропском раду од зоре до мрака, о псећој храни, о спавању на голој земљи, о томе како их преко свега тога њихови фашистички учитељи уче да је Немачка спасилац света и да за њу морамо сви ропски радити. О «срећном» животу у радним логорима говорили су изнурени младићи који су бежали са ових радова, говорила су многа писма и многе жалбе упућене родитељима и друговима.

И вас синови Стига, Рама, Звижда и Поморавља, и вас нагоне да помажете уништење ваше браће, да помажете истребљење вашег народа. Ваше руке треба да изграде друмове и мостове наше мишице треба да помажу крвницима нашег народа.

Погледајте на нашу браћу, омладину Русије, која стоји са пушком у руци на бранику своје отаџбине о чију се храброст крши огромна снага немачке ратне машине; погледајте на омладину Грчке, Пољске, Француске, Албаније, како организује смрт окупатору на сваком кораку, како лете у ваздух шине и мостови, како се дижу пламенови из немачких слагалишта, како прште бомбе у окупаторским становима, како осветничка рука младих родољуба односи са сваког угла и завијутка пута по неког окупаторског бандита или његовог плаћеника. Погледајте исто тако нашу браћу и сестре, који се по планинама и шумама наше земље већ 8 месеци кроз највеће муке и патње храбро боре чистећи део по део наше земље од окупатора и плаћеника, да извојују слободу и срећну будућност младог поколења. Погледајте на вашу браћу, омладину нашег Округа, која у партизанским редовима водила херојске борбе код Панкова, Мајдан-Пека, Петровца, Сиракова, која је била ослободила скоро читав наш Округ и која и данас наставља борбу. Тај пут, то је твој пут, омладино наша, тим стопама сви треба да закорачате, стопама народних осветника.

Крај овог рата и крај Хитлеровог господства у свету је близак. Распада се Хитлерово царство под ударцима Црвене Армије и осветничке руке народа поробљене Европе. Приближава се дан када ће сваки од нас морати да положи рачуне, да докаже где је био и шта је радио. И они који су се храбро борили у нашим редовима са поносом ће говорити да су допринели уништењу непријатеља нашег народа. А шта ће бити одговор оних који су као последње кукавице дозволили да им се на врат стави ропски јарам и радећи за рачун фашистичких крвника ометали борбу коју су водили наши другови?

Зато место у радне чете и националну службу где те позива Недић и терају са пушком његове верне слуге, пођи светлом стазом борбе пођи трагом твојих неустрашивих другова из босанских, словеначких, хрватских и српских планина, бежи испред оних који те терају да радиш за рачун непријатеља и придружуј се својим друговима – борцима у партизанским редовима, и уништавајте непријатеље нашег народа, немачке фашисте и њихове плаћенике, дижимо пруге и рушимо мостове, нека окупатор налази смрт на сваком кораку!

Ви младићи, које је окупатор успео насилно да одведе, саботирајте рад, рушите инсталације, кварите справе и алате и организујте бежање у партизанске редове.

Бежите, млади другови, од ове фашистичке хајке која хоће да вас полови и да на вашим младим животима зида царство робовања и варварства! Прилазите вашим партизанима који се боре за слободу и независност своје земље и за срећну будућност младог покољења!

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

12-X-1942 год.

ШТАБ
НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТ. ОДРЕДА
ЗА ОКРУГ ПОЖАРЕВАЧКИ
«ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ»

Збирка докумената о радничком
покрету и НОБ-у, 1917-1944.

АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

588/Д-V-583

СВИМ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИМ ОДБОРИМА У СРБИЈИ.

Драги другови,

У вези са нотом Совјетске владе од 14-XI-1942 о одговорности хитлеровских завојевача и њихових помагача за извршење злочина у поробљеним земљама, потребно је хитно приступити прикупљању ових података, као и докумената, слика убијених и т.д., који ће моћи да утврде и документују пред совјетском и светском јавношћу све злочине који су вршени и који се врше од стране окупатора и његових слугу и помагача. Неопходно је потребно да се читава светска јавност најдетаљније упозна са свим ужасима, које су окупатор и његове слуге починиле у нашој земљи.

Али треба имати на уму да је тај материјал, ОПТУЖНИ МАТЕРИЈАЛ против окупатора и његових слугу од огромне важности и са њиме смо обавезни упознати целу светску јавност, као и наше најшире народне слојеве.

Не допустите да се у тај материјал промакне ма каква нетачност. Дајемо вам формулар са јасно постављеним питањима, на која треба дати тачне одговоре. Подаци морају бити тачни и потпуни. Ови подаци морају бити једноставни приказ фашистичких недела и њихових плаћеника.

На приложеним фотографијама треба на полеђини истих написати шта или кога престављају, где и када је снимљено и чији је снимак.

Сав овај материјал кога прикупите средите и одмах га пошаљите, да би га послали привременом Управном Одбору при Врховном Штабу Народно-ослободилачке Партизанске и Добровољачке војске Југославије.

Уколико даље будете долазили до овог материјала накнадно га пошаљите.

Смрт фашизму – слобода народу!

Новембра 1942 год.

С другарским поздравом
Повереништво за Србију за прикупљање
података о фашистичком терору.

67

II

Треба позвати народ у борбу против тих издајица и разбојника, да им народ здере маску са лица, да их успешно истреби из своје средине.

Од озбиљности и брзине провођења ових задатака зависи судбина народа нашег краја, па и читаве Србије. Успешно решавање ових задатака ће омогућити спречавање паклених планова хитлероваца, па спалити народни устанак. У нашем крају, помоћи и појачати распламсавање свенародног устанка у Србији земљи.

67 Прецртано „300 примерака“.

Позивамо све нас да тако схвате ово наше писмо и да раде ратним темпом под паролом:

„Све против нових паклених планова хитлероваца и његових слугу, све за фронт, све за победу, све за слободу.“ И победа ће бити наша! И сунце слободе ћемо ускоро задобити!

Са антифашистичким смрт фашизму – слобода народу

Окружни Н.О.О.
за округ Пожаревац

novj_k1642_f1_d6

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 6-1/4.
1642 .

18 XI 42

PREPIS

P O D A C I

O stanju komunističkih odreda na teritoriji Srbije

I

I Šumadiski narodno – oslobodilački partizanski odred
“Milan Blagojević”

Ovaj odred dejstvuje u Kragujevačkom i Beogradskom okrugu. Oslonac su mu planinski masivi Rudnika, Venčaca, Bukulje i Kosmaja i prema tome središte njegovoga rada je romb koga obrazuju ove planine. Ugroženi su srezovi: Kačerski, Orašački, Oplenački, Mladenovački i Kosmajski.

Vodja odreda je profesor Labudović zv. “Labud”, a politkom Milić Radovanović. Ovaj odred podeljen je u tri čete. Prva četa operiše po srezovima: Orašačkom i Oplenačkom, a vodio ju je komandir Sveta a sada sam Labud. U istoj nalazi se i vodja Dušan Dugalić. Drugu četu vodi Pantelija Ilić “Paša” po srezovima kolubarskom i kačerskom, a koja je istovetna sa odredom Stevana Markovića “Singera”. Treće četa kreće se po srezovima mladenovačkom i kosmajskom, a vodi je neki “Popaj”. Ova četa istovetna je sa odredom Nikole Stankovića sudije. Jačina ovih četa ne prelazi više od po 20 ljudi i 2 puško-mitraljeza na četu.

Na rudniku (južne njegove padine) nalazi se jedan manji odred Draže Mihailovića, a na samo Rudniku odred Svete Radičevića “Rudničkog” odbeglog četnika, koji vrši pljačke.

Okružni komitet koji rukovodi akcijom odreda, reonskih i mesnih komiteta je usredsredjen u rukama Čedomira Plećevića sudije, koji se nalazi negde u okolini Arandjelovca.

Zabeleženi su naši uspesi: ubijen je komandir prve čete Sveta, oktriven je MK. u Arandjelovcu i uhapšeno 15 komunista, otkriven je S.K. u Jagnjilu sreza mladenovačkog, selu Žabarima sreza oplenačkog, kao i selu Maskare i Belosavcima. Otkriven je R.K. u selu Pinosavi sreza vračarskog sa višom “vezom” Živanom Markovićem “Singerom”. Otkriveni su S.K. u selima: Pinosava, Vučitrn, Ripanj, Kumodraž, Veliki Mokri Lug, Zuce, Rušanj i Beli Potok. Okriven je R.K. u selu Umčarima sela gročanskog i R.K. u selu Stepojevci sreza posavskog i uhapšen Sek. Marković Milivoje, dok je vodja Miša Stojković u Umčarima

ubijen. Otkriveni su S.K. u selima: Mali Požarevac, Begaljica sreza gročanskog. Streljan je u Topoli Todić K. Živan odbegli četnik pljačkaš.

Traži se: Živan Gavrilović, student agronomije i vodja R.K. u Pinosavi, Mima zv. "Cerovac" vodja S.K. iz Begaljice, Slobodan Damjanović "Cane" sek. mesnog komiteta u Arandjelovcu, rukovodeći forum R.F. za okrug beogradski, kao i okružni komitet O.K. za oblast Arandjelovac na čelu sa Plećevićem Čedomirom. Traži se "Vrčinac" iz Vrčina vodja trojke koja je napravila mnogo zločina u okruzima beogradskom i kragujevačkom.

Požarevački narodno – oslobodilački partizanski odred
"Veljko Dugošević"

Ovaj odred dejstvuje u požarevačkom okrugu. Oslonac su mu planinske grede izmedju reka: Peka, Mlave i Morave, sa naslonom na Homoljske i Kučajske planine. Pojedini svojim četama drži kotline Zvižda, Mlave, Morave i delom Homolja.

Vodja odreda je Šerbanović Jovan, student medicine iz sela Laznice sreza homoljskog, sa kojim se nalazi i Saša Trajković u

=2=

Inv.br. 16825

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 6-2/1.
1642 .

svojstvu blagajnika. Ova grupa je podeljena u 3 čete. Prvu četu vodi neki Slavko bivši činovnik a politkom je Žika Popović učitelj iz sela Rabrova. Ova četa dejstvuje po Zviždu i srezu mlavskom. Sa ovom četom se nalazi i Dr. Uroš Gvozdenović. Ugrožen je četvorougaonik: Rašanac-Rabrovo-Kučajna-Stamnica. Drugu četu vodi Milanče Bosanac, a politkom je Sima Simić student medicine iz sela Rakinca sreza moravskog. Sa ovom četom nalazi se i "Rodja" student medicine. Ova četa dejstvuje po Stigu na liniji: Rakinac-Vrbnica-Batuša. Treću četu vodi Ilić Dragoš, ali koji je pre nekoliko dana ubijen kod sela Oreškovica i četa mu rasturena. Dejstvovao je po Pomoravcu, pa čak do Velikog Orašja s druge strane Morave. Jačina ovih četa ne prelazi više od 20 ljudi sa 2 puškomitraljeza na četu.

Na Homoljskim planinama nalaze se nekoliko manjih grupa odbgelih četnika, čija jačina iznosi do 300 ljudi.

Zabeleženi su naši uspesi: ubijen je komandir 3 čete Dragoš Ilić i rasturena mu četa. Uhvaćen je kurir Dulić Dragoljub za vezu izmedju Šerbanovića i Simića. Otkriven je S.K. u selu Crljenac sreza mlavskog i uhvaćen član propagandne ćelije i vodja S.K. Čukvas Lazar izbeglica.

Traži se: okružni komitet O.K. za okrug požarevački, R.K. i ostali S.K. u okrugu. Mesni komiteti isto tako nisu pohvatani. Traži se Savka žena Kukalja Mihaila učitelja u selu Tomislavcu sreza moravskog, idejni vodja i Dragiša Miladinović saradik Šerbanovića.

III

Novo formirani Valjevski narodno – oslobodilački partizanski odred

Ovaj odred dejstvuje u valjevskom okrugu, a povremeno ugrožava i periferiju užičkog okruga. Oslonac su mu planine Povlen i Maljen. Ugroženi su srezovi: kolubarski, podgorski i crnogorski.

Vodja odreda je Miša Dudić aktivni poručnik, a politkom Savčić Andrija sudija iz Valjeva. Podeljen je u dve čete. Kolubarsku četu vodio je Spasojević Miloje maturant iz sela Rajkovca, a podgorsku Milatović Mile. Obojica su skoro ubijeni tako da obe čete uskopno

vodi Miša Dudić. Jačina ovih četa ne prelazi po 20 ljudi sa 2 puško-mitraljeza na četu.

Na Medvedniku nalazi se vojvoda Kamenički Budimir sa potporučnikom Birčaninom i oko 20 ljudi. Na Suvoboru nalaze se 3 odreda Draže Mihailovića jačine od po 80 ljudi pod komandom poručnika: Neška Nedića, Vučkovića Zvonka i Nikole Kalabića.

Zabeleženi su uspesi: otkriven je M.K. u Valjevu i uhapšeno oko 20 komunista. Traži se O.K. u Prijezdiću.

IV

Jastrebački narodno – oslobodilački partizanski odredi:

Ovi odredi podeljeni su na dva bataljona i to:

Rasinsko – kruševački partizanski bataljon, čiji je vodja Bora Petrović "Gorski" aktivni poručnik a politkom Stanislav Zojić iz Kruševca i dejstvu u kruševačkom okrugu sa naslonom na planinu Veliki Jastrebac (severne padine). Ovaj bataljon podeljen je u dve čete od kojih Rasinska, čiji je vodja Mile student iz Kraljeva a politkom Vule, dejstvuje i rasinskom srezu po desnoj obali Zapadne Morave, pa čak do Stalaća (Mojsinske planine) i kruševačka, čije se mesto nije tačno utvrdilo, a koja dejstvuje po levoj obali Zapadne Morave i traži oslonca na Juhoru, vodi je "Ćajka". Obe ove čete jačine su od po 30 ljudi sa po 2 puškomitraljeza na četu.

Na Goču nalazi se odred kapetana Nikole Gordića, a na Željinu odred majora Keserovića Draga, jačine po 150 ljudi sa većim brojem automatskog oružja.

=3=

Inv.br. 16825

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 6-3/1.
1642 .

Toplički partizanski bataljon, čiji je vodja neki Trnavac dejstvuje u leskovačkom okrugu sa naslonom na planinu Jastrebac (južne planine) i planinu Mali Jastrebac. Podeljen je u dve čete od kojih Dobrička čiji je vodja "Grujica" učitelj Manević iz Velesa dejstvuje u dobričkom, prokupačkom i moravskom srezu sa naslonom na Mali Jastrebac (Jasiče i Bačevište) i Kosanička čije se mesto nije tačno utvrdilo, a koja dejstvuje po srezu kopaoničkom i kosaničkom, negde u oblasti Blaca. Jačina ovih četa kreće se od po 30 ljudi sa po 2 puškomitraljeza na četu.

Zabeleženi su uspesi: načet je M.K. u Kruševcu, uhvaćen je kurir i dželat za "vezu" izmedju četa rasinsko – kruševačkog partizanskog bataljona Gvozdenović Slavko, djak VIII razreda gimnazije iz Kruševca.

V

Knjaževačko – boljevački komunistički odred

Ovaj odred dejstvuje u okrugu zaječarskom. Njegov štab nalazi se na planini Tupižnici, gde ima oko 6 ljudi. Podeljen je u 3 čete koje dejstvuju po srezovima zaglavskom, boljevačkom i krajinskom, dakle drže se zapadne i južne granice okruga. Zaglavska četa pod komandom Ciganina Svetozara Djordjevića iz Radićevca, poznatog pod imenom "Novak". Ova četa dejstvuje po srezu zaglavskom sa naslonom na Svrljiške planine i Tresibabu. Boljevačka četa pod komandom je Milana Cojića "Marijana" iz Sumrakovca, sa kim se nalazi "Mića" drvodeljski radnik iz Boljevca. Ova četa dejstvuje po srezu boljevačkom naslanjajući se

na Homoljske planine i Rtanj, pa čak do Čestobrodice. Krajinska četa pod komandom je profesora Kostića zv. "Veljko" iz Negotina. Ova četa dejstvuje u srezu krajinskom pa čak do Majdanpeka, sa naslonom na Majdansku šumu i Delijovan. Ovih dana prešla je jedna grupa od 12 komunističkih bandita iz ranijeg svrljiškog partizanskog odreda pod vodjstvom čuvenih vodja "Koče", "Srećka", "Janka" i "Lapčevića" sa teritorije niškog okruga u zaječarski i ušla u sastav zaglavske čete. Jačina ovih četa ne prelazi više od 20 ljudi na četu.

Zabeleženi su naši uspesi: ubijen je vodja "Lapčević" (Taušanović Miodrag, geometar iz Niša). Otkriven je M.K. u Zaječaru i uhvaćen sek. Tošović Vasilije sudski pripravnik. Otkriveni su S.K. u selima: Boru, Boljevcu, Salašu, Štrpcu, Jakovcu, Manjincu i dr. Otkriveni su delimično M.K. u Negodinu i Knjaževcu. Uhvaćen je vodja zaglavske čete Ljubiša Radulović "Krnja" sa Miletić Miodragom "Šiljom", Rašić Ilijom "Birčanin", Bogoljubom Ristićem "Miloš" svi aktivni partizani.

VI

Ozrenski partizanski odred

Ovaj odred dejstvuje na tromedji niškog (aleksinački i sokobanjski srez), kruševačkog (ražanjski srez) i zaječarskog (boljevački srez) okruga.

Vodja odreda je Momčilo Popović inžinjer šumarstva, a politkom Drakče Milovanović, advokat iz Aleksinca, inače rodom iz sela Bogovišta. Oslonac mu je planina Bukovik i Ozren i Levicu sa vezom preko Bovana. Podeljen je u tri čete od kojih prvu vodi neki Aleksić po srezu ražanjskom skrivajući se u Bukoviku, a drugu jedan od vodja koji su se priključili zaglavskoj četim, izgleda "Slobodan", inače koja dejstvuje sa Ozrena. Treću četu vodi navodno neki Bora Popović u čijoj se četi nalazi Živka Damjanović studentkinja iz Ćuprije koja je dželat u četi. Ova četa dejstvuje u okolini Čestobrodila i planine Samanjca. Jačina ovih četa ne prelazi više od po 10 ljudi sa jednim puškomitraljezom na četu.

=4=

Inv.br. 16825

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 6-4/1.
1642 .

VII

Kukavički partizanski odred:

Ovaj odred dejstvuje u leskovačkom okrugu do naše južne granice sa Bugarskom, sa osloncem na planinu Kukavicu. Ovaj odred raspolaže sa preko 300 ljudi podeljenih u 4 čete sa štabom na Dobrinom Toništu (1166) i Vrteški (k. 1315). Ovaj odred ugrožava celokupnu oblast do Morave i Leskovca, pali arhive da je zbog svojih nedela dozlogrdio narodu zbog čega je i preduzeta akcija radi njegovog uništenja. Usled preduzete akcije, ovaj odred da bi izbegao sukob odstupio je najvećim svojim delom i više pravaca ka planini Radanu (1245) i brdovitom predelu jablaničkog sreza na zapad. Izgleda da su komunisti dobili naredjenje da se koncentrišu na ovom prostoru radi zajedničke akcije.

VIII

Pasjački partizanski odred:

Ovaj odred vodi Ratko Pavlović "Čičko" student iz sela Berilja. Ovaj odred održava tesnu vezu sa Topličkim partizanskim bataljonom, a dejstvuje po desnoj obali reke Toplice sa osloncem na planinu Vidojevicu i Pasjaču. Podeljen je na dve čete od po 100 ljudi sa automatskim orudjem.

IX

Jablanički partizanski odred:

Ovaj odred jačine 30 ljudi sa 3 puškomitraljeza vodi Miloš Manojlović. Sa istim idu i Maksim Djurović, Smajević Vasa i Zejak. Ovaj odred dejstvuje po Jablanici i pustoj Reci sa naslonom na planinu Radan, Gajtan i Petrovac.

X

Babički partizanski odred:

Ovaj odred dejstvuje južno od Niša izmedju Morave i Suve planine sa naslonom na Babičku Goru. Preko planine Kruševice i reke Vlasine ovaj odred stoji u vezi sa vlasinskim partizanskim odredom. Usled akcije koja je preduzeta od strane naše nemačke i bugarske vojske u leskovačkom okrugu, izgleda da su se ova dva partizanska odreda koncentrisali na planini Kruševici severno i istočno od Vlasotinaca. Jačina ovoga odreda kreće se do 80 ljudi.

XI

Vlasinski partizanski odred:

Ovaj odred vodi Dobrivoje rodom iz sela Jastrebca južno od Vlasotinaca. Ovaj odred čija jačina iznosi do 30 ljudi dejstvuje južno od reke Vlasine do blizu Surdulice po desnoj obali reke Morave. Ovaj odred ima veliki broj bugarskih partizana naročito obveznika koji su izbegli rok službe. Verovatno da jedan ovakav odred čisto bugarski nalazi se na našoj granici prema Bugarskoj i održava vezu sa vlasinskim odredom.

XII

Partizanska grupa oko Tulara.

Ova grupa nepoznatog vodje kao i naziva jačine je do 100 ljudi

=5=

Inv.br. 16825

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 6-5/1.
1642 .

i skriva se u brdovitom predelu okoline Tulara a često prelazi u Lapski srez kao i na bugarsku teritoriju.

XIII

Partizanski odred na obliku C: od Vranje:

Ovaj odred nalazi se na bugarskoj teritoriji a održava čvrstu vezu sa Kukavičkim partizanskim odredom pa se veruje da je to jedna njegova četa.

XIV

Svrljiški partizanski odred:

Ovaj odred razbijen je akcijom koja je vodjena u Nišu ali preostali politkom Dušan Tasković "Srećko", student filozofije iz Niša sa još 2 člana, uspeo je da u zajednici sa "Balkanskim" prikupi do 20 ljudi i sada sa ovim odredom pojavljuje se u belo-palanačkom srezu izmedju Svrljiških planina i Suve planine oko sela Kosmovca. Ovaj odred održava vezu sa partizanskim odredima u Bugarskoj i često prelazi granicu.

XV

Okrug kraljevački:

U ovom okrugu pojavljuje se komunistička banda Radenka Mandića, jačine oko 20 ljudi koja krstari po srezovima: trnavskom, dragačevskom i ljubićkom.

XVI

Okrug užički:

U ovom okrugu kreće se jedna komunistička banda jačine oko 30 ljudi čiji se vodja nezna. Ugrožen je srez novo-varoški, a oslonac joj je planina Zlatar gde se verovatno nalazi i štab.

XVII

Ilegalni odredi:

Pored već napomenutih ilegalnih odreda u ranijim tačkama postoji i u leskovačkom okrugu jedan ilegalni odred odmetnutog vojvode Mrdjenović Branka, jačine oko 20 četnika. Ovaj odred dejstvuje u srezu kosaničkom sa naslonom na planinu Kopaonik. Isto tako i odred Bože Javorskog oko s. Štitkova (Javor).

Linija na kojoj se nalaze ilegalni odredi ide od planine Suvobora na Rudnik i Gledićske planine na Kopaonik gde se završava. Sem toga ovi odredi drže Homolje, Javor i Goliju.

Iz obaveštajnog otseka Štaba Srpske državne straže na dan 8 novembra 1942 god.

(M.P.) ŠEF OTSEKA POTPUKOVNIK
Dj. Ćosić, s.r.

XVIII

Ilegalni odredi

=6=

Inv.br. 16825

МНО ФНРЈ Архив народно- ослободилачког рата Бр. Рег. 6-6/1. 1642 .

Pored napomenutih ilegalnih odreda u ranijim tačkama postoje još i sledeće ilegalne grupe i to:

Grupa poručnika Todorović Aleksandra sa 10 – 20 ljudi koja dejstvuje u levačkom i beličkom srezu sa osloncem na Gledićske planine.

Grupa kapetana Jovanović Predraga i brata mu kapetana Jovanović Jovana jačine 10 ljudi sa 8 puškomitraljeza koja dejstvuje u okolini Soko Banje (Ozren).

Grupa pod komandom fijakeriste Djordjević Miodraga, jačine 10 – 15 ljudi koja dejstvuje oko Užičke Požege.

XIX

Kosmajski komunistički odred

Ovaj odred formiran je od pre 2 meseca, a dejstvuje u okrugu beogradskom. Oslonac su mu planina Kosmaj i Venac na Parcanskom Visu. Ugroženi su srezovi kosmajski, mladenovački, gročanski i granice posavskog i vračarskog sreza.

Pre mesec dana njegov vodja "Mika" iz Malog Požarevca sreza gročanskog sastao se je sa vodjom Šumadiskog partizanskog odreda profesorom Labudovićem u selu Misači, severno

od Arandjelovca. Na ovome dogovoru koji je trajao 3 dana verovatno da je regulisano granice dejstva i ciljevi ova dva odreda. Treća četa šumadiskog odreda koja je dejstvovala u srezu kosmajskom, verovatno da je povučena od strane "Labuda" u sastav odreda u srez orašački. Granica dejstva ova dva odreda je linija Arandjelovac – Darosava. Jačina ovoga odreda iznosi 22 čoveka i 3 puškomitraljeza. Pravac kretanja Velika Ivanča – slo Babe – s. Pacani – s. Mali Požarevac.

Direktive i uputstva ova dva odreda dobijaju od nekoga "Slobodana" koji je izgleda glavni član R.F. koji se nalazi u Parcanima, a njegov saradnik je neki seljak po imenu Draža. Sem toga ima nekoliko seljaka koji vrše funkcije raznih naredbodavaca i svi ukupno čine neki štab koji diriguje terenskim komunistima. Glavno mesto za odmore je s. Velika Ivanča, gde ostaje odred duže vremena u seoskoj šumi, a noću dolazi u kuću Janka Babića, njegovog brata i snaje iz istog sela. Ovi im i odnose hranu u šumu, a i primaju novac od njih za hranu. Sem toga i Mali Požarevac je mesto njihovog prebivališta gde su ostali 3 dana na odmoru u kućama na kraju sela kada se predje pruga prema Grockoj. Ova banda vrši razoružanje stanica i napade na stražare i četnike (slučaj stanica Stojnik i četnički odred Barajevo). Oduzete puške sakriva na više mesta radi docnijeg naoružanja meštanskih partizana, kao i onih koji im se priključuju. Sudija Stanković Nikola verovatno da je član R.F.

XX

Na prostoru oko Ramaćskih visova (sela V. i M. Šenja) jedna grupa komunista ima svoj zimovnik u gustoj šumi gde je pršle godine bio štab profesora Milenkovića, pa se veruje da je ovaj opet obrazovao grupu i da se tu nalazi. No nije isključeno da je ovo jedna četa Labudovih ljudi. Od ove grupe ugrožen je gružanski srez u kome su pokazali najveću aktivnost.

Iz obaveštajnog otseka komande Srpske državne straže na dan 18 novembra 1942 godine.

(M.P)

Da je prepis veran originalu koji se nalazi u arhivi Državne komisije pod Inv. br. 16825, TVRDI:

PEČAT

Načelnik
Pravnog odeljenja,
Uroš M. Bjelić
(Uroš M. Bjelić)

novj_k1642_f2_d19

Извештај прве тројке од 20-23

После нашег растанка ја са мојом тројком прешо сам преко Мустапића и ту сам добио податке да је Председник Миљко реферисао неке наше симпатизере и међу њима и Саву Дабића и једног су исто од наши пријатеља тукли. Туко га је млађи писар Миљков и још неки, а тај исти писар је био прошлог лета Војин курир и он га је баш поставио за писара и због тога те вечери нисмо могли да предамо наређење за општинску управу.

Даље смо продужили за сенске салаше ту смо остали преко дана, увече смо се спустили у Сену ту сам нашо председника и једног кмета и са њима сам одма отишао код председникове куће и тамо им предао наређење за остаку. Ту гди сам нашо тога кмета било је око 10-15 људи ја ји све задржао и повео ји мало даље од друма и објаснио им да има ту партизана да није истина што им причају да су партизани уништени и објаснио

им шта је Воја и шта оће, даље сам ји објаснио за горњачане и њину улогу. и против кога води борбу Дража Михајловић и објаснио им да се партизани боре једино за слободу нашег народа. Даље сам отишо за Каону исте ноћи и тамо сам предао људима из Каоне наређење за председника општине и одатле сам се вратио на један салаш између Каоне и Сене и ту сам остао преко дана, гди сам позвао неке људе на састанак и то људе из Сене гди сам са њима говорио о организовању Н.О.О. и оставио кад се будем вратио да га организујем ту сам добио обавештење да је Љуба из Каоне побего код Воје и да је Рафајло из Кучева исто побего и да су му Немци изгорели кућу, и да је Воја из Турије што је био писар код Живојина у Средњеву, а сада се налази код Крсте капетана причао и тврдио да је Кобац стрељан у Раденки и да се он не плаши у опште партизана и псује мајку свима партизанима а он се да креће ту по Сени и по Турији без пушке, и да је риста из Ракове Баре прошао пре неки дан преко Сене и отишо за Рановац. Увече сам прешо на мишљеновачке салаше и ту остао преко дана ту сам добио одговор од неки да је начелник поручио по Животу Перићу да ја

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 19-2.
1642 .

друг Раде можемо да се слободно предамо у Горњак и да ће он за нас да гарантује. И добијем исто из Сене извештај да код учитељеве жене долази редовно један капетан из Кучева и један поторучик из Љешнице а исто са времена на време долази и начелник из Кучева. Истог дана у среду је долазио неки Начелник у Мишљено те је држао говор. 23 увече ми смо сишли у Мустапиће гди смо узели ону пушку маузерку те сам наоружао Смедеревца. Ту сам предао наређење ћати млађем за општинску управу и добио податке за Миљка и према подацима он је стварно почео да ради опет за Воју и све више напада наш симпатизере. Ту сам сазнао да је начелник дао наређење да се Миљко одма смени и Драгутин Вељковић се самном састајао и пита дали ћемо ми да му дозволимо да остане за председника или нећемо ја сам зу казао да то видим ако баш га притисну да буде нека и остане.

Одатле смо продужили и састали се са Дамњаном.

Када смо се састали ми се нисмо одвајали већ смо продужили на рад организација групе по селима и прво у Раброву смо извршили састав групе од 6 људи и сви имају оружје и то 3 енглеске и 3 маузерке и одатле смо са другом Јанком отишли за Макце да и тамо приступимо организовању групе. Наша група се састоји и то Митар, Дамњан, Бомбаш, Смедеревац, Црногорац и Глог за сада још немамо ниједног новог од наоружања имамо 3 маузерке 2 малихерове и 1 енлеска за енглеску 20м. за маузерке и малихерове 320 метака 3 бомбе 2 пиш. војнодржавни даље ћемо да радимо а ви ако можете да нам пошаљете 1 пуш.митраљез и даље дали ћемо да почнемо са ликвидирањем извесни њиних присталица и председника који су већ заслужили то хитно да нам одговорите да би знали шта ћемо даље. Оружане снаге непријатеља су у Љешници око 20-30 у Раброву исто, немци су отишли за Луковску и тако сам чуо да су запалили неке куће. Народ је доста огорчен противу њих, а слабо обавештен о нама и мора да се што брже ради да се свуда продре. Новац смо предали сељаку 20.000 динара.

25.XI.42 год. Другарски поздрав
Положај Митар

Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 27-1/2
К. 1642

Политички преглед

Из писма МК видим да је потребно уз извештаје слати им и политички преглед. Ако вам га ни са терена не будемо слали, ви га нећете моћи послати. Зато ћу ја овом приликом покушати да дам политички преглед, ви ћете ми ту, као и свугде, помоћи.

У реону I симпатије за нар. осл. борбу, партизане и нашу Партију код велике већине становништва. Сталне пљачке (вуна, јаја идр) све то свакодневно одваја од окуптора и издајника и оно мало присталица што имају. Народ мрзи окупатора, још више издајнике, јер веле „оно је окупатор, али ови...“ спремност на оружану борбу сада мало очекује се или веће акције партизана или велике промене на мет. оф. у корист ЦА. У илузије у Дражу су мале. Свет види његову издајничку работу/разуме се да се ово односи на места 1; 2, 3, 4, 6/.

Такво је расположење и у реону II, само што је спремност за борбу нешто већа него у I реону.

Из прошлих извештаја мојих а из писама жуће, која сам вам слао, видели сте да су се тамо одигравале крупне промене у расположењу широких народних маса. После акције у Манастирици, после погибије Косте свирача и његовог сина, после одласка Калабићеваца из Рановца, симпатије народа су се почеле окретати од нас ка Горњачанима. Баш онда кад наше снаге акцијом у ман. и угрожавањем непријатеља у Рановцу, њега гоне, баш она када Горњаци предају сина Косте Калабићевцима, баш онда се симпатије крећу од нас ка тим циркузантима „ослободиоцима народним“. Ни стрељање друга „Штапца“ није ово расположење променило. Ви знате колике су симпате, народа овога краја биле упућене нама. Колико је овај крај допринсио борби. Сматрам да је све то могло да се деси због тога што наша парт. орг. тамо не постоји, не подиже морал народу, не учи га, па он нужно мора да лута, јер су му збивања око њега нејасна. Разуме се да је издаја Драгише и његов прелаз на страну „циркузана“ још и већу забуну унела у народ. Али се „ослободиоци“ нису дуго одржали у односу према народу као ослободиоци. Претња за оружје и његово насилно одузимање, исхрана њихова на рачун села, предавање вуне Немцима иако су „ослободиоци“ у селу све је то почело поново да отвара очи народу и ситуација се полако мења.

Друге половине јула у Горњаку је било свечано освећење четничке заставе, коју је поклонило село В. Лаоле. На свечаност се говорило о краљу, Енглеској, против окупатора кога ови бедници „мрзе из дна душе“ али се „морају још уздржавати“. Позивала се војска да буде спремна кад краљ позове а он ће позвати кад „Енглеска ускоро почне“. О партизанима и њиховој борби, о политич. фр., о Комунистима није ни речице проговорено. На свечаности је говорио „каплар Миленко“ капетан и командант одреда (ваљда 6-ог). Неки фини господин је обишао чете које су у његову част биле постројене.

./.

Заборављање источног фронта и партизана било је у очи људи који су отишли. Осећа се да су они присталице оне старе политике, политике бежања од Сов. С. која је тако скупо стала наш народ, а да је јача организација наша тако јача што би могла све учинити у правцу раскринкавања њиховог.

Притисак ког су почели да чине и рације учиниле су своје. Народ све више почиње да их мрзи, симпатије се понова окрећу ка партизанима. Реквицизија вуне, стоке, јаја за Немце се и даље обавља, брига народа за жито (кукуруз је у овим крајевима јако слаб, опасност глади) све то јако забрињава народ и нагони га да мисли на прошлу годину

По питању „милиције“ имамо став кочења њезиног стварања, али тамо где се она и поред тога ствара настојимо обезбедити рад у њој. Милиционари иначе добивају пушке?

– У сваком случају пред партијску организацију горе, која се мора створити, стоје велики задатци, зато се мора свим снагама помагати у своме развоју.

Ових дана су били и у Црљенац. Штаб Јагоша се налази у Старчеву са 30-40 људи. У Страчеву и Дубочки настоје створити „милицију“. Нико их не гони, мирно се по селима шетају, па мало милом, а мало и силом успевају. Народ није научио давати отпор. Они читавом крају служе као прибежиште од прогона осталих група. Калабићевци иду напред и тероришу, ови онда „ослобађају“. Немци и жандари хапсе а ови к себи примају све те које траже да затворе. Изводе они и „акције“. Убили су Божу из Рашанца, скоро су били покварили пругу код Трновча. Јагош говори да ће послати једну групу да, у име партизана, изводи акције а другу да је прогони. Хоће ли они са акцијама наставити и како ће се односити према реквизицији жита видећемо. Говоре да неће водити борбу са партизанима, да ће избегавати сукобе итд. Али је та иста ухватила у Кладурову „Штабца“ и стрељала га је у Рановцу, а то је зато што је он учествовао у убиству двојице наших у В. Лаолу (Јагош). Војницима причају да са партизанима имају споразум и ови не мрзе (углавном) партизане, неки их чак симпатишу више него свој одред. Престали су са претресима. Страх од партизана је веома велики. Никако у згради нашој у Ћуји „заседа“ у Мајдану су предне колико данас иду у Ћуји „штабе“ народа, побегне мало по томе. Акцијама такође се бисмо ове „акције“ и у селу) Лесковацу у борбу. Мислим да ће о томе такође трасу ствари. У том случају крајње ће ствари бити извештаји са ове територије бити потпунији после састанка са Малим, Л. пијаним „Бора“ и[69] мишљења са Д.

ПП
МУРАФ Ш.
У Ћ. Ра.[70] Кад[71] Армија народног ослободилачког рата
Бр. Рег. 2752/3
1643

68 Следећа реч нечитка.

69 Следећа реч нечитка.

70 Следећа реч нечитка.

71 Следећа реч нечитка.

Везе са непријатељским војницима

Жуђа је одржао један дуг састанак са једним из милиције. Обавештен да је тај одбегo Горњачанима или су га у бегству ухапсили, зато вам нећу писати више о њему.

Жуђа је одржао саст. са двојицом омадинаца из Јагошеве чете. Прочитао ми је вести С. Ј. дневну заповест и раскринкавао њихове вође и њихову „борбу". Они ништа не знају, али ће се радом са њима учинити неупотребљивим за њихове вође. Жуђа је имао састанак и са неким официром „који је наш симпатизер", „мрзи капитализам" читао нешто од наше литературе, разуме се да је и Марксов капитал „читао". Он је неки лак тип. Алабука нека. Истина је да прича добро о партизанима и да га држе за симпатизера партизанског. Жуђа ће му дати вести СЈ писану заповест, ипак ПК. Они су постали добри пријатељи. Какав је такав је кад непријатељу користи, онда може и да му штети. Настојаћемо да учврстимо везе са њим.

Жуђа ће се ових дана састати са својим бившим активом који је читав био код нас па је у доба повлачења прешао Горњачанима, са њима ће почети да ради. Даваћемо им сва обавештења, раскринкаваћемо њихово вођство, на пример имаћемо им показивати њихову дволичну али издајничку политику. Водићемо курс да у свакој групи створимо мали актив са којима ће се одржавати веза и преко кога ће се ради. У групи која је у месту „хотелијера" имамо 2 који су учествовали у зимушњим акцијама (пароле), били су мобилисални, али су приликом повлачења наших пошли кућама, а онда у Горњ. Сада су јако незадовољни ишли би поново у партизане. Они су у вези са нашим и тако је преко њих почето да се ради. Рад ће се наставити. Сав материјал добивају.

У Горњ. постоји већа група наших симпатизера са којом ћемо се повезати. Између осталих и неки капетан и неки студ. агр. Више о томе после састанка са Бором који их све зна, јер су се одмах, чим је он тамо отишао, „састајали и радили". Траже материјал.

Ту ће ми Бора јако користити. Зато ћу га на састанку „добро изрибати", искључити, али ћу му дати и наде и могућности за поновни повратак у партију. Видећу већ и обавестићу вас.

Т. Г. официри слушају радио, војници ништа, ни незнају, али често при отвореним вратима чују „да се завршава са Смрт фашизму – Слобода народу!" и знају да је то партизанска станица.

Знам да „Дражини" заправо „каплар Миленко" има ове одреде:

Горњачки – Јагош

Крепољински

Белоречки

Жагубички

(можда још један)

Са укупно 500 – 600 људи.

Рад са непр. вој. ће се наставити и проширити.

Евентуалије

Непријатељске снаге на територији им нису групе познате. Немци су жандармима у Рашанцу одузели пушке и муницију. Дали су им енглеске седмометке са по 20 метака.

Пре неколико дана су Немци са тенковима, топовима, на коњима и мотоциклима у великим колонама прокрстарили терен.

Драгиша се „крије" по Кнежици. Предо се горњачанима са својим кнежичанима. Народ га све више због тога мрзи, али се и плаши да то нису задњи остаци партизана. Акције треба.

Техника ми прошле недеље није радила, а и ове неће. Преса се мора набавити. Д. ми је није до сада могао да дати. Нигде је нисам могао другде добавити. Зато ми, другови, ви помозите. Чим је набавите пошаљите је по контролној вези да не би

време пролазило а материјал чекао. У горњем крају такође морам у току овог месеца поставити технику. Надам се да ће ми ОС набавити у току месеца пресу и машину. Тада би доња (опскрбљена пресом) радила само историју и сл. а горња остали материјал.

У Божевцу се налази „неки Београдски одред" пљачкају кукуруз, задржаће се пар дана. Других нема, сад је њих 50-60.

Из Куле су отишли.

У М. Црниће 250-300 Немаца.

У Старчеву 50-60 са Јагошем.

У Раш. око 40 жандарма.

Ако нам је П.К. послао обећани материјал за курсеве, а не шаљете ми га одмах, пишите ми бар шта ћете ми послати.

Огњан-Рајко тражи од оца да му направи један пар опанака и пошаље. Он је иначе са здрављем доста добро. Кашљуцари по некад-кад назеби.

Другови „Штабац" је онај друг кога су Горњаци са кладуровцима ухватили и стрељали у Рановцу. Тај се друг држао достојно борца ослободилачке војске: „Ја сам партизан па партизан. Борио сам се против Немаца". На питање где су му другови и ко га је хранио и крио: „Ја могу само да купујем, а ништа нећу да продајем. Ако оћете да од мене што сазнате-нећете! Убите ме али ја сам партизан." и убили су га ти гадови.

./.

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 27-3/2 .
1642 .

Евент.

Велики број рашанчана са целим породицама спава у поље већ десетак дана. Беже од Немаца и жандра који и ноћу долазе претресају и хапсе по списку који им је дао отац убивеног бандита Боже.

Село Црљенац даје недељно 460 кгр. меса и 66 дебелих свиња треба да спреми за XI-42г.

Шта знате о Б. кр. из Бистр.? Ја ћу га свуд потражити.

За везу са ОК вој. биће свакако 50 III. Ја вам другови не могу са сигурношћу баш дати (да се не деси као са адресама у Бгд-у за ОС). Верујем сам да ће тај друг примити то да свршава. Тако не може посао да се свршава, веза није осигурана. Ипак вам дајем адресу, ако баш немате другу: име исто као и оног човека који је мени и Д-у давао часове из влашког језика у јесен 1940 г., презиме прво слово исто као и почетно слово имена моје сестре (друг сељак зна име)., друго, исто као и друго слово имена другарице са којом смо I-41 прорађивали резолуцију. V.п. конф., треће је треће слово имена другарице Иванове, четврто исто као и друго, пето је прво слово правог имена „Плаве" (Милојке), 6-0 је 9 слово презимена друга Д., 7 – прво правог имена Мире. 8. 4 слово правој имена Милојке и 9 је прво слово парт. имена (за ПК) друга Ив. он је столар и ради у 50. Адресу му тачну незнам. Ја ћу одмах уредити са њим да се посла прими. Онда кад вам будем јавио да сам са њим удесио одговоран сам вам, али дотле другови (ако ви ову адресу дате), солидарна одговорност пред партијом, још ви нешто више.

ев. 6.

Чуо сам да су бацани из авиона неки позивни летаци, нашем народу, за устанак?

Друга Ница је пука сиротиња. Сестра му је дуже болесна дуже времена, он ради у парт. роду нема скоро шта да једе. О га је предложио за партијску помоћ (?). Ја и О смо га другарски помогли са по 300 дин.

На овој ће територији моћи за стално да се настани III чета. Ми ћемо је склањати и хранити, а онда да брани народу жито и др.?

novj_k1642_f2_d28

Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 28-2
К. 1642

Политкому Штаба НОПО „В. Дугошевић“

Драги друже,

4-ог ом. извели смо прву акцију на овом терену. Запленли смо жито -450-500 кгр.- које су горњачани опљачкали из Нац-ослоб. фонда из Црљенца. Како су транспорт пратила два наоружана војника, њих смо разоружали. Акција је донела потпун успех, мада су се при извођењу показале извесне слабости. Већина од њих произашла је отуда, што цивил који је требао да нас обавести кад се кола са житом приближе, није дошао нити је послао замену. Били смо принуђени да ми сами избацимо осматрача, који је требао да дотрчи пре но што кола стигну на место заседе и обавести нас, да бисмо изашли на пут и заузели положај. Жито се возило одмах по подне (око 15 сати), те смо настојали да акцију види што мањи број цивила сељака, да бисмо избегли гоњење непријатеља. Друг Саша који је био на осматрачници није био у стању да донесе тачан извештај да ли су кола праћена оружјем из ових разлога: 1) кола су ишла касом, те је морао брзо да извиди и дотрчи то места где смо ми чекали, 2) напред с кочијашем седео је један војник потпуно у цивилу са пушком у колима, тако да се она није приметила и са мањег растојања, док је други војник лежао на џаковима и спреда се уопште није видео. Отуда је рекао да у колима нема војника. II пропуст: (Јовић) Живко је заборавио да свима саопшти детаљно план за акцију који је касније био измењен, отуда и није се знало тачно место сваком партизану. III пропуст, кола нису заустављена на планом утврђеном месту, већ на 10 метара прем, што је могло да омогући да они из кола искоче и отворе ватру. О тим пропустима опширно се дискутовало на конференцији коју смо држали данас 10-ог септ. Заробљенике смо разоружали и саопштили им да их пуштамо на слободу у складу са маниром наше национ-осл. борбе. Један од њих пришао је нама. Он је радник, као и текстилац учествовао је у великом штрајку тестилаца 939-40 у Бгд. Радио је и као рудар у више места па и у Благојевом камену. У рату је био заробљен и предат усташама, па као избеглица прешао у Србију, затим из Бгд-а ступио код Пљешковића у одред. Каже да је око 27 окт. пао у борби у Салаковцу (ја се никако не сећам те борбе). Затим су га из Пож. пребацили у Смед. Паланку па у Забелу, онда је 2 и по месеца био у Горњаку. Био је код Пљеше у Сандиној чети. Имо код себе помало оног схватања које су Пљешковићеви многи имали – да су партизани били слаби борци, да су се у борби у Мајдан Пеку парт. слабо држали и.т.д. Међутим, полагано све више се утапа у онај чисто партизански живот. Узгред, напишите нам нешто о борби у Мајдан Пеку, јер овде нема ниједног (!?) који највише зна. У читавој акцији није било скретање по питању линије нац. – ослоб. борбе.

На конференцији имали смо следећи дневни ред:

1) реферат о политичкој ситуацији у свету и код нас, 2) историјат односа нашег одреда са Горњаком, 3) дискусија о акцији, 4) културни рад у нашој групи 5) Разно. О политичкој сит. реферисао сам ја, задржавајући се нарочито на питању чврстине савеза СССР-Енглеска-Америка, и чињеници да се у Србији уједињују све реакционарне клике под скуп окупатора. У дискусији друг Ћира истиче очигледност наглог слабљења фашистичке војске, што се опажа већ и по њиховим извештајима. Он је тумачио и

разлоге откуда се прошле године у Хрватској није развила широка нац. осл. борба. Друг Пера (Видоје) говорио је о Добровољачкој војсци и узроцима њеног стварања.

2) Односи са Горњаком. Друг Јова реферише подвлачећи пут издаје којим су ишли гоњачани. Они су обичне слуге окупатора (вођство, док је људство махом наклоњено партизанима) који су својим радом показали да су не само против комуниста међу партизанима, већ уопште против нац. ослоб. борбе, јер су издали и убили и Пљешковића и многе некомунисте. Друг Ћира наводи пример батинања и убијања многих сељака нама наклоњених као доказ њиховог става против НО борбе. Рођа подвлачи њихову дволичну политику „толеранције" партизана и стварног прогоњења партизана. Народ воли партизане, зато и они да би имали мало наклоности народа причају да нису против партизана. Даље говоре о „акцијама" Горњачана. Они наиме пошаљу групу људи да онеспособи пругу овде-онде, да спали кола сена, да би на тај начин држали људство у заблуди.

3) Акција. Друг Живко износи све слабости и значај акције. Било је сем горе изнетих слабости још неких ситних. Пера (Видоје) је, на пример, онда кад је заказана опреза стао да се треби и поред наређења друга командира, он је сем тога био далеко од митраљеза, те је отуда и закаснио и изашао последњи на положај. Иста грешка код Мите (Смедеревца). Услед тога што није била саопштена промена у плану и што се мислило да нема пратње, учињена је нова грешка. Пера је питао Ћиру сме ли да оде код Живка а овај опет, сматрајући да нема наоружаних и да се може отступити од плана, рекао му да може. Друг Сима (нови) каже да уопште није зна шта спроводи. Сматра да отпора да дају неби могли нити би хтели и да их је било више. Сматра да је акција успела. Јова говори о значају акције-партизани су опет ту. Политичка добит је у томе што су заробљеници пуштени, насупрот лажима које шире вође из Горњ. да партизани све убијају. Затим се истакло да ми такво држање имамо баш зато што нећемо братоубилачки рат, већ јединство свих родољубивих елемената против окупатора. Даље се говори о новој тактици коју спроводи наш штаб,[72] ратовање у правом смислу са малим групицама, као и све предности овог начина. Друг Ћира истиче потребу утакмице међу групама за што већи број акција и што већи успех у свему.

4) Културни рад. Говори се о потреби овог рада. Говори Рођа па Ћира, затим Пера и Сима. Сви се слажу да раду треба прићи што искреније и настојати да се сваки тренутак искористи да научимо што више. Друг Пера предлаже да би било згодно да се са оних енциклопедских предавања напишу изводи ради бољег памћења. У најбољем начину за ово промислиће се још. На крају друг Пера (3) додаје: Код четника сам био мало, али тек сад видим какви су они. Све што су они знали то је да туку народ, да га пљачкају и да се наждеру.

5) Разно. Говори се о потреби веће обазривости, о томе да морамо да будемо сваког тренутка спремни за дејство. Имати све ствари и оружје у сваком тренутку крај себе. Друг Сима предлаже да се убудуће бирају места што даље од насељених места из разлога што он има сталан кашаљ, којег је добио зимус у логору.

Досад смо имали ова енциклопедска предавања: I устанак и данашња НО борба, О небеским телима, О штајковима, О авијацији.

Према новом другу заузели смо став контролисања. Он је без оружја. Ради сваке евентуалности и због тога што непри. има списак свих (!) партизана (издаја у Црљенцу) решили смо да променимо имена. Рођа – Милан, Јовић – Живко, Видоје – Пера, Смедеревац – Мита.

С другарским поздравом
Милан – Рођа

72 Следећа реч нечитка.

novj_k1642_f2_d29

Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 29-2
К. 1642

Драги Другови,

Ситуација на нашем терену је изузетна. Немци су скоро редовно на терену. Крећу се са великим снагама у заједници са жандармима, блокирају села, претресају, и то скоро детаљно претресају, хватају људе и убивају поједине. Скоро сав терен су претресли само је још остао терен око Миријева, Тићевца и Кочетина, који до сада није претресен. Сада, данас су свуда и око тога терена, вероватно да ће сутра доћи и њега да претресу. Немци предузимају страшне мере против сељака. На све стране их убијају. Из Тићевца су узели 82 човека и једног су убили. Из Врбнице су узели преко 60 људи. Из В. Села су узели 16 људи из Топонице немамо тачних података као ни из Томиславаца. У[73] су убили 3-цу у Брзоходу су једнога дана убили 4 човека после су дошли поново и стрељали су 20 људи. Стрељали су попа и учитеља. Све њих купеу да их стрељају због капетана Котараша и пуковника Бркића. Наређују да се да кукуруз иначе прете да ће читава села палити. Страшно пљачкају, шта год нађу у кући то дижу.

Иначе на нашем терену другови за сада непријатељских снага нема, сви жандарми из Моравског среза повучени су за Пожаревац а из Ресавскога за Свилајнац.

Народ се невероватно плаши од Немаца. У свим селима нико од мушкараца ноћу не спава код куће, сви су по пољу а и дању ретко можеш да видиш мушкарца у селу. Дању сељаци само шетају по њивама и чувају стражу. Само да се каже: „Иду Немци“ па паклена трка на све стране. Страх је невероватан. У Четережу су најавили да одмах испоруче вогон кукуруза иначе село ће да да упале. Сељаци само су скупили пола вагона у општину и поставили су стражу од 30 људи који ће тај кукуруз да чувају и ако ми наиђемо да нас моле да не узмемо кукуруз. Ми смо упали у општину и ја сам опширно сељацима објашњавао полит. ситуацију, мере непријатеља, објашњавао сам им шта то значи ако они дају Немцу кукуруз и споразумели смо се са њима да тај кукуруз не даду Немцима већ сваки да узме свој кукуруз и да га крије а Немци нека дођу и нека отимају. Они су то прихватили.

У селима су велике забуне, комешање је велико, стално се говори сви да идемо у шуму али још нико нема храбрости да пође. Због изузетне ситуације у моме срезу све снаге су пребачене у Миланчетов срез да тамо врше акције и изазову непријатеља у пребацивању за његов срез имали смо мало задржавање, прво смо се задржали око Владиног села чекајући групицу горњачана од 10-15 људи али што је непријатељ врзао на све стране били смо откривени и морали смо да се повучемо за Јовино село. Ту смо чекали 30 људи из Орешковице који су у први мах хтели у одред па се после пишманили. Због мобилизације ја сам за ову недељу остао са Костом, Јовом и једним новајлијом у мој срез а остали другови са Миланчетом подељени у неколико патрола пребацили су се за Миланчетов срез. Другове Владу, Диду и Вардарца одмах смо послали и они већ два дана чекају на везу али нема везе од вас. До сада смо мобилисали тројицу, сва тројица су бивши партизани. Двојицу из Породина и једног из Жабара који је прошле године био замењеник политкома Морав. чете. Добровољно је пришао код нас један радник из Београда који је радио у Раковици и код[74], он није довољно свестан, симпатизер је наше борбе из страха да га не отерају у Немачку побегао је у одред. Иначе, невероватно је поштен човек. Дакле, имамо до данас четворицу нових,

73 Следећа реч нечитка.

74 Следећа реч нечитка.

изгледа да ћемо за недељу дана покупити до 15 људи.

Крупнијих акција нисмо имали јер по нашем терену нема слабих непријатељских снага, само се крећу Немци и то у невероватно великим снагама. Наша једна патрола разоружала је једног жандарма у Брзоходу и свукла га је али када су другови хтели да га стрељају метак не опали, он искористи то и у мрак успе да побегне. Тај исти жандарм живи сада у селу Брзоходу и као и сви остали сељаци бежи од Немаца, само стим што се чува и од нас. Сад су другови на другом терену и око три дана са тим патролама нисам имао везу.

Ви сте другови тражили наш предлог за замењеника командира и замењеника политкома. За сада ту улогу једино могу да врше другови

Збирка докумената о радничком
покрету и НОБ-у, 1917-1944.
608/Д-II-603

26-XI-1942 г.

АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

Драги другови,

У току једног доста дугог периода, од продора непријатеља на нашу територију па до скоро, рад са омладином на нашој територији био је у застоју. Наша омладина је у борби која се води од прошле јесени дала велике жртве, маса добрих бораца омладинаца, руководилаца и активиста дала је животе у борбама са непријатељем, маса се и данас налази у логорима и затворима и на присилним радовима.

Ми смо уложили све напоре да поново поставимо рад, да поново окупимо омладину око СКОЈ-а и народно-ослободилачке борбе. Наш труд већ даје резултате а писмо ПК СКОЈ-а још ће нам више помоћи да у најскорије време остваримо све задатке који се постављају пре нас и нашу омладину. Нарочито много користе у раду на најширем окупљању омладине директиве по линији НООС, јер за то ми до сад нисмо знали. Настојимо да их што пре ххх и што успешније проведемо у живот и остваримо јединствени фронт младих у нашем крају.

Одговарамо на постављена питања ПК СКОЈ-а:

1.а) - Од наших скојевских руководилаца убијено је и стрељано 9: Вукица Станковић, уч. трг. академије, члан централ. актива своје школе, Вида Станковић, студ. чл. срес. руков. Рањена па обешена, Бранко Томић, дреер у ложионици, чл. ОК СКОЈ-а, погинуо у партизанским редовима, - Рајић Миодраг, кројачки радник, чл. срес. руков., стрељан од непријатеља, јуначки се држао. –Никола Милић, средошк., чл. централног акт. своје школе, -"Фрања", сељак, чл. веон. руков., погинуо у одреду, -"Браца", сељак, чл. реон. руков., погинуо у одреду. Бран. Марковић, чл. ОК СКОЈ-а.

б) Из одреда и див. брг. број погинулих и стрељаних скојеваца износи преко стотину.

2.а) Масовних хапшења је било и то по читавој нашој територији у доба кад је непријатељ продро на нашу ослобођену територију. Нарочито су сурови поступци били према ухапшенима у Пожаревцу за време ослобођене територије прошле јесени, кад су наши успеси широко одјекивали и проводили у наше редове све нове и нове борце. Један пример: 5 омладинаца. Међу њима и 3 ђака из Пожар.: Никола Милић, М. Ћирић, Станоје Симеуновић. Ухваћени су код својих кућа и из освете зверски убијени у затвору и изложени на угловима града. После тога случаја поновило се исто са 4 ухваћена партизана. Осим тога било је у Пож. широко хапшење било је и у мају 1942г услед увлачења у наше редове једног провокатора. У Вел. Град. и околини наступило

је широко хапшење исто у мају услед издаје и слабог држања појединих другова. У свим нашим среским местима била су хапшења увек кад год је долазио неки плаћени министар из Београда, и увек после наших акција. -У селима (Батуша, М. Црниће, Црљенац, Дубравица, већина села Морав. и Ресав. среза) увек после извршених акција у близини али у њима, вршена су хапшења уз блокаду села.

б) –Од чланова ОК СКОЈ-а хапшени су пет другова: 1 интелектуалац, 2 раднице, 1 радник и 1 сељак. Од њих су на слободи и даље раде 1 рад. и 1 радница, 1 радница на слободи али ликвидирала, 1 сељак у затвору, 1 интелектуалац стрељан уи логору (Бран. Марковић). Од чланова срес. руков. хапшено је 9 другова: 4 интелектуалаца, 4 рад. 1 сељак. Од њих су 1 инт. и 1 рад. на присилној служби, 2 инт. код куће али ликвидирали, 1 сељак на слободи, ликвидирао, 1 радн. стрељан у логору, 1 је и сад у логору, 2 су на слободи, ликвидирали. Од месних руководилаца хапшена 1 интел. сад је у логору ("Мала").

в) –Храбро се држали: 1 интел. Бран. Марковић, стрељан, 1 интелектуалка, ухапш. као партизанка (Мала), 1 радн. чл пленума СК СКОЈ-А, ухапшен кад је разбијена слоб. територија, 4 пута вођен на стрељање, сад је у логору. –Остали другови углавном се добро држали.

г) –Од руководилаца се издајнички држала петорица: Нада Јовановић, домаћица, чл. мес. руков. сад на слободи, "Боња", трг. помоћник, чл. сес. руков., сад у логору, "Миле", учитељ, чл. среск. руков.,

II

сад у логору. Драга Максић и Тиса Драганин, сељаци, чл. реон руков. сад у затвору. –Међу скојевцима било је више случајева, али тежи издајници су РАда Јанић и Вука Стојановић, сад на слободи.

д) –само један случај провокације имала је наша организаци ххх У петров. орг. се била увука једна избеглица и после 2 мес. рада изазвала провалу. Не знамо шта је са њом сада.

е) –сем горе поменутих ликвидароја билоје: М. Зарић, ђак. и «Рајла», ђак. Сви су без утицаја, ма да неки покушавају да роваре.

ж) –Јесу саслушавани.

з) –Појачање конспирације и будности, подизање свести код скојеваца, ојачање учења о држању пред непријатељем и развијање мржње према непријатељу и издајницима – то су искуства и поуке.

3. – Масовни рад се кретао преко актива и васп. група, пол. конференција и акција. На ослобођ. терит. и путем приредби. Захват био добар.

4. – Сем ОК СКОЈ-а било је срес. руков. у Кучеву, Градишту, Петровцу и Голупцу. Месна: раброво, М. Црнић, Брежане, Трњане и Црљенац. За ресав. и морав. срез немамо података.

5.а) – Сем скоја постојала је Задр.Омлад., већина њених функционера и чланова била је у нашем одреду. Председн. орг. је сад у заробљеништву код Горњачана. –Соколи-ова орг. је од пре 2 год. у рукама фашиста. Знатан део чланства био је у нашем одреду, један и неутралан. Сарадња са свим људима до сад погрешком није постављена, сад се исправља. –Футбалски клубови имали су окупљено доста омладине, Млади радник из Пож. и Млава из Петровца, као и већина сеоских клубова били су сасвим под нашим руководством и дали су сво своје чланство у наше хххх одреде. Са осталим клубовима била је сарадња.

б) –Није било Ујед. Омлад. Било је само сарадње са орг. које смо већ навели.

6) – Летак ОК СКОЈ-а, летак руковод. у Раброву и руков. у Кучеву. –Архива нам је пропала и немамо ни један примерак.

7. –Било је све врсте саботаже: кидање жица и пруга, паљење жита, вршење атентата, затим ширење летака, писање парола и уништавање непријат. штампе.

8. –Вапс. рад се српводои преко васп. група. Радиле се полулегалне књиге (углавном «Како се кали челик») и извесне главе историје.

На II део питања и на питања из одреда одговараћемо следећи пут, кад будемо имали потпуне и детаљне податке.

Смрт фашизму – слобода народу.

Другарски поздрав.

novj_k1642_f2_d15

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 15-1/2.
1642 .

НАРЕДБА бр. 1.
НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОМ ОДБОРУ

У .....
Округ Пожаревачки

Немачко – италијанска фашистичка војска трпи ових дана тешки пораз за поразом под страховитим ударцима заједничке офанзиве Црвене Армије на целом Руском Фронту и Енглеско Америчке офанзиве на Афричком фронту. Не мање тешке поразе трпе окупаторске и плаћеничке трупе од наших партизана у Босни, од Француског и од осталих поробљених НАРОДА ЕВРОПЕ. Ови на око изненадни, а у ствари дуго и добро припремљени догађаји из темеља су заљуљали крваву кућу – зграду Немачке тираније над нашим Народом. У најтежим часовима које је икад преживео наш Народ, час слободне одједном нам се приближио.

Услед свих ових догађаја судбоносних, окупатор у намери да би продужио своју крваву владавину, појачао је насиље и пљачку над нашим Народом, а уз помоћ петоколонаша «влада» Милана Недића. Наш се Народ хапси, батина, одводи у логоре, на присилне радове у националну службу, руднике и у Немачку. После пшеницем нашем се Народу почео одузимати и кукуруз, кромпир, пасуљ, соја, сунцокрет, стока и вуна. Нашем би Народу, према томе за најкраће време претила страховита глад. Важно је још и то да у спровођењу свих ових насиља и пљачке «влада» Милана Недића све више упреже и општинске управе.

У таквој ситуацији, најсудбоноснијој по наш Народ, опомињемо све Народно ослободилачке одборе на вршење својих дужности и на ове дужности које су усле дпромењеног стања на фронтовима и у нашој земљи настале.

ДУЖНОСТИ СУ ОВЕ

1/ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКИ ОДБОРИ СУ НОСИОЦИ НАРОДНЕ ВЛАСТИ.

То значи на свој сад још не ослобођеној територији, умена чланова одбора не смеју се ЗНАТИ, али непуњавањем свих задатака које пред Н.О.Одброе постављамо, Народ ће их осетити као своју власт и као такву признавати и у свему помагати. Као такве носиоце Народне власти и фашистички непријатељ треба да их осети.

Сад, кад је Српском Народу запретила глад, пре Н.О.Одбором као носиоца Народне власти, постављамо као главни циљ и најпречи задатак: ОРГАНИЗОВАТИ НАРОД на отпор против даље пљачке. Народ треба убеђивати, и убеђивати и убедити да је

окупатор чврсто решен одузети СВЕ, да је смрт од глади на вратима и да не сме у нашем Народу бити ама баш никаквих заваравања у том погледу према окупатору. И даље излаз из тог положаја нашем Народу само један а тај је: НЕ ДАТИ И КРИТИ. Не дати ништа, не дати већ сад одмах, сакривати све, да бисмо помогли Н.О.Одборе у томе, ми смо издали саопштења бр: 20 против пљачке окупатора.

Да бисмо помогли што више Народу и његовим Н.О.Одборима у овој борби, ми смо издали и НАРЕЂЕЊЕ СВИМ ОПШТИНСКИМ УПРАВАМА ДА У РОКУ ОД (10) ДЕСЕТ ДАНА ПОДНЕСУ ОСТАВКЕ и задатак је Н.О.Одборима да та наређења доставе свим члановима општинских управа на начин како сваки члан општинске управе заслужује, и да им забране сваки даљи рад у општинама и свако извршење окупатора и његове «владе» без обзира дали ће им се те оставке уважити. Н.О.Одбори ову борбу треба да подигну и окупе цео наш Народ и цео наш Народ треба да присили општинске управе да поднесу оставке.

Народно ослободилачки одбори, као такви носиоци Народне власти, треба да имају на уму то да стварају своје извршне органе БОРБЕНЕ ГРУПЕ састављене од по 3-10 најбољих, наборбенијих родољуба такви су извршни органи Н.О.Одбора. БОРБЕНЕ ГРУПЕ извршавају наређења Н.О.Одбора о вршењу саботаже у саобраћају и предузећима која служе окупатору, о одузимању од окупатора и враћању Народу опљачкане Народне имовине и хране, и о уништавању мањих непријатељских снага. Исто тако борбене групе извршују пресуде Н.О.Одбора. Кад Штаб одобри, борбене ће групе извршавати пресуде над свим оним члановима општинских управа, над којима ће Н.О.Одбори изећи пресуду због не подношења оставка.

2/ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКИ ОДБОРИ СУ ПОЛИТИЧКИ ОРГАНИ НАШЕГ ОСЛОБОЂЕЊА.

То значи: Н.О.Одбори морају да окупе око себе све поштене и родољубиве Србе свога места, да дижу националну свет и борбени дух нашег

II

народа да снародом одржавају политичке састанке на којима треба да му читају и тумаче вести и Саопштења која ми издајемо, да објашњавају даје једини наш пут ка ослобођењу од окупатора БОРБА да су нам сви слободољубиви Народи који се боре против фашизма на челу са Совј. Русијом, Енглеском и Америком савезници и помагачи у тој нашој борби; данас не смеју да заплаше никакви ПРОГОНИ НИ ВЕЛИКЕ ЖРТВЕ, које су већ поробљени Народи, као и наши савезници, дали од себе у овој нашој борби праведној, да «чекање» које нашем Народу препоручује Дража Михајловић, значи добровољно предавање нашег Народа насиљу и пљачки и истребљењу од стране окупатора, као што се то ове године, на супрот лањској, већ почело дешавати. И најзад, али најважније: да би постали политички органи ослобођења нашег Народа, Н.О.Одбори треба да створе ЈЕДИНСТВО ЦЕЛОГ НАРОДА, јединствени фронт свих оних који су против окупатора и његових слугу, а за наше ослобођење, без обзира на то, ко којој политичкој партији припада, које је вере и друштвеног положаја. Тог јединства окупатор се највише[75] присталице Енглеске против Народно ослободилачке борбе нашег Народа. У овим настојањима окупатор није успео, окупатору је успело да за стварање братоубилачке борбе придобије у главном само једну бедну шачицу официра, подофицира и жандара бивше Југословенске владе - Војске и један део избеглица, користећи се користећи се њиховим тешким положајем од свих њих је окупатор начинио себи жандармерију Бојине, Живојинове и Горњачке четнике, Недићеве, Калабићеве и Пољску државну стражу.

75 Пола реда нечитко (избледело).

Задатак Н.О.Одбора је јасан: окупити све поштене присталице Енглеске, раскринкавати у њиховим очима братоубилачке намере окупатора и издајнички рад Дражиноваца као оних који су примили оружје из руку окупатора и боре се против слободе Српског Народа а на страни окупатора, да и на крају и саме присталице Енглеске осуде дволичну политику Југословенске избегличке владе у Лондону, која приступа Атлантској повељи свих слободољубивих Народа против Европског фашизма, а у исто време трпи издајника Дражу Михајловића као свог министра војног.

Поред ових досадашњих дужности, Н.О.Одбори треба сместа да пресуде прављењу спискова СВИХ РАТНИХ ЗЛОЧИНАЦА И ЊИХОВИХ НЕДЕЛА. У те спискове треба да уђу сва лица без разлике, наоружана или цивилна, која су помагала окупатора политички, или шпијунажом. Даље, она лица која су показала окупатора у пљачки нашег Народа, и сва она лица која су било чиме служила окупатору и радила против интереса нашег Народа за време окупације. Ови се спискови праве на основу Споразума између Совјетске Русије, Енглеске и Америке као отварању међународног суда за суђење ратним злочинцима. Треба најшире обелоданити Народу да Н.О.Одбори праве те спискове и да су се Совј. Русија, Енглеска и Америка обавезале да ће у часу ослобођења судити кривцима ако то Народ сам пре не учини. Стављамо у дужност свим Н.О.Одборима да они ратни злочинци који раде по наређењу Драже Михајловића издају се за тобожње присталице Енглеске, крвници који данас у својим не делима а имају подршку код окупатора а надају се да ће је сутра наћи у Енглеској – овом нашом акцијом треба да знају и осете да се та иста Енглеска обавезала да им суди за њихова зверства, по списковима које ће наши Н.О.Одбори направити.

3/ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКИ ОДБОРИ СУ ОРГАНИ ПОМОЋИ НАШОЈ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОЈ ВОЈСЦИ.

Као такви они треба стално да раде на мобилисању наших Народних снага и да их шаљу у наш партизански одред. Треба дизати борбени дух код свих, а нарочито код најхрабријих вољу и решеност за одлазак у наш одред.

Овај свој задатак Н.О.Одбори су били сасвим занемарили. Овом задатку треба приступити сместа и остваривати га најсавесније.

Н.О.Одбори треба сваког месеца да сакупљају помоћ партизанима у новцу, храни, обући, одећи, чарапама, вешу, опреми и т.д. Ту помоћ сваког 1 у месецу треба слати Штабу. То је помоћ нарочито потребна сада, у време зиме. Несме бити ни једног родољуба који неби месечно бар једанпут дао прилог онима који свакодневно лију крв за слободу свога Народа.

Н.О.Одбори треба да уважу сваку помоћ свакој јединици нашег одреда која у њихова места наиђе.

Н.О.Одбори треба да организују и пруже помоћ жртвама фашистичког терора, партизанским породицама и свима онима којима је због учествовања у Народно ослободилачкој борби потребна.

И на крају Н.О.Одбори треба да пруже пуну помоћ Штабу у прибављању обавештења о снази, наоружању, непријатеља, кретању и намерама.

4/ Н.О.ОДБОРИ СУ БОРБЕНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ НАШЕГ НАРОДА ИЗНИКЛЕ ИЗ БОРБЕ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ЊЕГОВИХ СЛУГУ.

III

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 15-2/2.
1642 .

Из тога произилази да правилним радом наши Н.О.Одбори треба да се претворе у агоније целог нашег Народа. Зато од сад нећемо више трпети и распустићемо све оне Н.О.Одборе који постоје на папиру, а који се не састају и не извршују постављене им задатке. Упозоравамо све Н.О.Одборе на најсавесније и најдисциплинованије извршење постављених им дужности и очекује од њих њихову помоћ Штабу на оснивању нових Н.О.Одбора у свим оним местима где их нема.

И даље, сваки Н.О.Одбор треба да између себе изабере председника који сазива и председава састанцима и одржава везу са Штабом. Састанке треба одржавати према потреби, али НАЈМАЊЕ ЈЕДАНПУТ НЕДЕЉНО. Кад стигне наша наредба, саопштење или вести, сместа сазвати састанак, материјал прочитати и одлучити по њему. Сваки онај члан који три пута неоправдано изостане са састанка отпада из Н.О.Одбора. Са сваког састанка треба послати извештај Штабу о састанку шта је у току протекле недеље урађено и шта је одлучено да се у идућој недељи уради. Дневни рад састанка је исти као ова наша наредба-место треба поделити на толико делова, колико Н.О.Одбор има чланова, и сваком члану ставља се у задатак да у том свом реону даде све од себе у раду на остваривању ових овде претстављених задатака.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ.

30 XI 1942 год.
Положај.

За Штаб
Народно ослоб.партизан.
одреда "Вељко Дугошевић"
За округ Пожаревачки
Ж. Поповић с.р.

novj_k1642_f2_d16

1.XII/42 г.

401
389
=12=

Извештај штабу Н.О.П. Одреда Вељко Дугошевић за округ Пожаревац.

Другови стање наше чете[76] , је бројна снага наших другова партизана укупно који се налазе, у чети. 406. који су наоружани са српским пушкама којих има 404 комада стрелци носу собом сваки сједно на друго по шездесет и више метака. Бомби имамо укупно комада 210. док аутоматског оружја са 200 мет. на п.мит. као пушко-митраљеза и другог, аутомског оружја 20 ком. сем оружја које имамо у чети имамо још у резерви пушака 401 комад са 67 нашег кова као и десет машинских пушака са сто-тридесет оквира са 1000 метака сво оружје у магацине исправно је што се тиче примања нових другова у чети, јавили нам се из једног села пет младића ми смо их саслушали и примили смо само двоје који су физички способни док остале смо вратили јер пошто, смо им предочили какве су тешкоће у нашим одредима они су се предомислили а ми смо их пустили али смо им рекли да када касније буде повољно и лакше ми ћемо их примити, и они су нато пристали. Примљени стари су један 21 г. јед. 34 г. Ми уколико

76 Следећа реч нечитка.

будемо имали за примање нових ми мислимо да примамо само као што се то и захтева снажне односно здраве и издржљиве људе. Политички и култ. просветни рад у чети. Другови ми сада увели смо редовно политички час као и час војног образовања то је и поред тога што Агитпроп који има у оквиру свога рада да припрема разна политичка и културно просветна предавања.[77] да ћемо тиме он мисли мало појачати политички рад у нашој групи. агит-проп је свој рад доста запоставио друг дугачки који је одговоран за рад Агит пропа не сналази се довољно у своме послу. Код нас је био пропуст у томе што и ми нисмо довољно учинили да агит-проп више ради. од последњег извештаја па до данас, ми се налазимо на другом терену. после извршене последње акције коју смо извршили у т. на вуну ми смо се још један дан задржали на истом терену. онда смо се пребацили на другом терену с циљем да мало предахнемо и очистимо се од ваши. Ми смо послали једну петорку у једно село са задатком да ликвидирају неке издајнике, и очисте одела опаре – од ваши са патролом је отишао Р. патрола још се није вратила.[78] што њих

II

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 16-2.
1642 .

од наших позадинаца и наших симпатизера. Снага непријатеља на нашем терену у местима где има жандармериских станица нема никаквих нарочитих промена. Чули смо да ће доћи 6 и 7 непријатељски добровољачки одреди, али то није још потврђено, политички утицај на терену добар је ми читамо свугде радио вести и усмено разговарамо масовни рад у народу где је то могуће ми позовемо из две-три куће и тако разговарамо и међу собом их повезујемо. Народно расположење сваким даном све више је на страни нашој. Народу је сваким даном све јасније, да смо ми једино остали уз народ и народ има у нас поверење то се види по томе што нас добро прихвата. По питању Н.О.К. нисмо ништа нарочито учинили јер после они провала и издаје од страже оног дезертера стражара пољске страже изгубили смо доста људи које је он издао. Али ми ћемо учинити све да пронађемо нове људе с којима ћемо ми отпочети поново рад на организовању Н.О.К. и повезивање масе.

Примите другарски поздрав

Миланче

novj_k1642_f2_d17

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 17-1/2.
1642 .

Драги другови,

наше последње извештаје послали смо вам 18-XI-т.г. На те извештаје као и на извештаје од 1 и 8-XI-т.г. нисмо добили одговоре. Од 18-XI- до данас десиле су се код нас извесне ствари о којима, вероватно, нешто знате, али све не знате.

19-XI-т.г. послали смо друга „Корчагина“ на везу са „Моравом“. Послали смо по њему 5 књига ради замене и извештај о приликама код нас. Он је истога дана наишао на жандарма са рашаначке жанд. станице више села Црљенца. Ту су га ухватили,

77 Следећа реч нечитка.
78 Леви доњи део листа поцепан (даље прекуцане само речи са десне стране листа).

саслушали, водили „на везе“, одвели у Рашанац, онда у с. Трновче, у Црљенац, у Старчево. У Рашанцу, у станици, тукли су га и изнуђивали да им призна тајне. 23-XI-т.г. из Р. са станице успео је да им побегне и убрзо је дошао код нас. У заробљеништву друга Корчагина непријатељ је покушао да дозна о нама следеће: колико нас уопште има, а колико нас је у његовој Корч., групи, ко су нам старешине, куда се све крећемо, како нас народ прима и како се хранимо, бројно стање и квалитет наоружања, да ли смо водили са Прицом борбу, куда је он, Корчагин, тога дана пошао и да ли се његова, К. група пребацује преко Млаве. – Према саслушању и према досада провереним подацима, као и према чињеници да је у једној кући плакао што не може да нас нађе, а онда је пожурио да нас тражи и нашао нас је убрзо, Корчагин се пред непријатељем добро држао. Он је жандарме лагао о број. стању и наоружању, о местима везе – рекао је да везе не одржавамо у кућама него у пољу, није им рекао све о старешинама – признао им је да је са Сашом, са „Пилотом“, са „Малим“ – да је „Мали“ командир, али да он, К., не зна ко су то „Пилот“ и „Мали“. Рекао им је да Саша у торби има пуно пара – скоро пуну торбу и да народу плаћамо храну. Пошто је писаћа машина, коју смо оставили у једној кући у Старчеву, донета у жанд. станицу пред Корч. и пошто је питан да ли је познаје, он је одговорио да је познаје, да је то својина његове групе, да на њој пише један ваздух. Наредник чије име не зна да не зна где је та машина била смештена – стварно није знао, да не зна шта се на њој пише и тд. Пошто су га жандарми одвели у кућу у којој је машина била смештена и пошто су позвали све сељаке из тога котуна на саслушање а сељаци су изјавили да њега, К., познају и да је код њих био са групом, он је признао да је стварно био, али се и тада није са њима сложио у бројном стању, него их је и даље лагао и остао при својој првој изјави. О овоме се командир лично уверио јер је тражећи Корчагина разговарао са једним од сељака из овога котуна. Машину, изгледа, да је издао домаћин, или неко из породице оне куће у којој је иста била остављена. Још нисмо потпуно проверили држање Корч. пред непријатељем, али уколико смо то учинили, оно је било правилно. Корчагин је искористио одлазак већих жандарма у патроле и тако је умакао. Гонили су га пуцајући али узалуд. Успут је бацио цокуле да би лакше бежао, јер је било блато. У заробљеништву је 4 дана а по бегству, 23-XI, задржао се у Црљенцу два дана одакле је отишао у своје село у коме се задржао два дана, а одатле је дошао к нама 27 увече на прихватницу. Везу са нама ухватио је преко „Мораве“, која је тих дана била на томе терену.

21-XI-т.г., када смо чули да је Корч. ухваћен, пребацили смо се на прихватницу, коју сте нам већ били одредили. На ово смо се одлучили због парења, јер смо били препуни вашке, због пада Корч. и кретања Горњачана на ономе терену, због хватања везе са вама. На терен око В. Села – Топонице итд. нисмо отишли јер је тамо тих дана било неко пушкарање. – На прихватници смо остали 7 дана. Тамо се испарили, очистили, набавили нешто потребних ствари (2 телеће преспе, опанке и 4 п. чарапа, 1 гуњ) и добили везу са старијим друговима. На прихватници су се 28-XI-, нашој групи, сем Корчагина, прикључили и другови: Смедеревац и Штука.

II

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 17-2/2.
1642 .

Били смо обавештени да ће нам се тада прикључити Јоксим, али он није дошао. Смедеревац је дошао са пушком „Маузер“, пиштољем војнодрж. новим и 55 пушч. мет.

Према наређењу писмом друга „Т“ од 28-XI имали смо са прихватнице да кренемо 29 увече у места I/34 или V/7. У изабраном месту имали смо да останемо све док не ухватимо везу са друговима (не знамо да ли са Штабом да ли са другима). Начин и место везе били су нам писмом тачно одређени. Веза је функционисала сваког дана док се не ухвати. Изабрали смо и пребацили се у I/34, где смо остали 8 дана излазећи сваког дана на везу, али на исту нико није дошао. На везу смо слали месног друга из V/7 („М“). Седмог дана (уочи 7 дана) нашег боравка у I/34 дошли су Горњачани у Црљенац и ухватили једног човека кога су оптуживали да је у вези са нама. Одвели су га. Тражили су али нису ухватили остале. Шестога дана боравка у I/34 тражили смо везу са друговима ванредним путем али нисмо успели. И овога пута тражена је веза преко поменутог месног друга. Изгледа нам да је друг неозбиљно-схватио своју дужност. Пошто са везом нисмо успели а наређено нам је да добијемо контакт са друговима, решили смо се да се пребацимо у I/31 да би потражили везу и да се не би исувише задржали у I/34. У I/31 остали смо три дана и то: 8, 9 и 10-XII-т.г. Првог дана ухватили смо везу са месним другом а других дана састали смио се (један од нас) са другом Б. Изложили смо му укратко новости код нас. Он нам је саветовао, шта треба да радимо. Остали смо још дан у истом месту, а онда смо се пребацили у друго место, у непосредној близини и речено нам је да овде останемо 4-5 дана и да ћемо овде добити везу са старијим друговима као и тражени и наређени контакт-писмо од 28-XI-друга „Т“.

Речено нам је да ћемо у овоме месту добити све потребне ствари (оправка обуће, веш, нову обућу, гуњ, вести и остало).

Другог дана боравка у I/31 послали смо друга Корчагина у I/29, самог, дању, без оружја, са пиштољем, да би од свих грађана-опанчара, узео опанке које је наручио раније. Дали смо му још 2000 дин. да купи-ако има један пар опанака за чету. Требао је да се врати истога дана до подне, али се он није вратио ни до данас. Узрок овога, не знамо. То смо објаснили другу Б. Тражили смо га преко месних другова овога места.

О свему досада наведеном укратко смо вас обавештавали нашим извештајима са прихватнице од 22, 25, 28-XI, и кад смо отишли са прихват., 4 и 8-XII-т.г. – Да ли сте добиле ове извештаје?

Бр. стање чете: 401 човек са Корчагином, 399 пушака, 7 пушком. пушхоквира уз 1 пукомитр., 393 в. држ. пиштоља са просечно по 15 мет., по 50 метака просечно на стрелца и 397 бомби.

Од нових се нико није пријавио за чету сем понова враћања Смедеревца и Штуке. Очекујемо прикључење Јоксима – како нам је јављено.

Политички и просв. културни рад у чети:

Са људима се ради сваког дана. Прерађен је сав материјал који имамо на расположењу („Како си калио челик“- по други пут, Вести Слоб. Југосл. од 12-24-XI-омладински час од 22-XI-, Записник о споразуму између Драже и Усташа, летак П.К. „Српски народе“, Стаљинов говор поводом 25 год. октоб. социјал. Револуције и неке одломке из историје партије). Читање је увек праћено дискусијом. Циљ и значај нар. осл. борбе увек се истиче.

Финансије: Прилог благајника.

Хигијена: Извршено је прилично успело парење, опране кошуље, уредно се чешљају и перу главе, умивање сваког дана.

Акције: Акције нису извођене. Разлози: Кретање и опрема непријатеља по ономе терену (чување комуникац. сред.) ненормално функционисање везе са вама (Милов случај као курира, пад Корчагина), боравак на прихватници, поновни повратак – на овај терен, чињеница да је увек по неки бос или болестан, тражење контакта са вама.

III

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 17-3/2.
1642 .

Обавештајна је служба недовољна.

Другови из позадине (случај друга из V/7) не схватају ствари довољно озбиљно и не помажу нам онако како је потребно. Не верујемо да је свакога дана поменути друг савесно излазио и чекао на вези. Непријатељ се са јачим снагама налази у Старчеву, Трновчу, Рановцу и околини. Јагош и Прица се налазили пре неколико дана у Старчеву одакле су дошли у Црљенац. Често долазе у Црљенац. Курири у цивилу туда им се врзмају. Са жанд. из Рашанца су једно. Они су на саслушању претили Корчагину и нама Прицом и Горњачанима.

На свакој жељ. станици како смо обавештени у I/31 налази се 15-20 жанд. који уз припомоћ већег броја сељака чувају пругу.

Политички рад на терену и расположење народа: Никад се није пропустила прилика а да се са народом није читало и објашњавала данашња пол. ситуација, као и циљ и задатак наше борбе. Уколико се год са народом долази у контакт, било по нашој жељи било стицајем околности, увек се чита, објашњава, пита да би се утврдило расположење народа. Ради се тако да, с једне стране, одржимо контакт са народом а да, с друге стране, одржимо конспирацију. – Народ је скоро једнодушан у нетрпељивости окупатора, али само у речима. Практично: он извршује наређења „власти“ и једва се усуђује да нешто хране прикрије. Жудно очекује слободу, али тако да му је други донесе као „на тањиру“. – То су наши свакодневни утисци. Симпатије народа су на страни партизана. Склони су да нам изађу у сусрет, али једва чекају да ми изађемо из куће, јер се последица страховито плаше.

У овоме месту (за које немамо шифру) по савету друга Б. остајемо 4-5 дана и очекујемо контакт са неким од старијих другова, као и наређење и директиве за даљи рад.

Приликом чекања на везу у I/34, 2-XII- добили смо цедуљицу коју је написао друг Четник. Он нам је јављао да по наређењу друга Команданта остају и даље исте директиве за рад, као и то, да веза мора да остане и даље на старом месту (тамо где је Миле тражећи везу провео 8 дана). Та је цедуља била без датума, а изгледа, да је послата у времену када смо били на прихватници. На заказану везу са њим нисмо ишли, јер је та недеља била прошла. Обућу гумену коју је „Мачка“ требао да нам пребаци 29-XI-, нисмо добили. Ако је могуће Четник би требао да види са „Мачком“ шта је са од обуће било.

Друг „Пети“ је изјавио да жели да известимо Команданта и да га молимо да му одобри да се још одмах пребаци на терен у свој родни крај, код другова који се тамо крећу. Тамо би га пребацио Четник приликом веза. Мишљења смо да му се, по могућности, изађе у сусрет.

Друг Љубисав је написао писмо за Четника. Ако је могуће нека му посвршава ствари.

Друг Љубисав је последњих дана побољевао – има јаку главобољу праћену температуром, осећа малаксалост. Једнога дана се предигне, другог или трећега дана, падне.

Друг Француз (Младен) оболео је пре 10 дана. После неколико дана изјавио је да је у мокраћи приметио доста крви, а болу га крста. И он се понекад придигне, али више лежи – спава. Врло слабо једе. Пропуста оброке. Некада не једе по цео дан, а некада – чешће једе само једанпут дневно често мокри.

Мишљења смо да му је неопходан лекарски преглед и то одмах, ради утврђивања стања његовог здравља.

Потребно нам је новца – оних 5.000 дин. о којима пише Четник, нисмо добили, јер нисмо били код „Мачке".

Смрт фашизму – Слобода народу!

12 децембра, 1942.

Друг. поздрав: S – P Пилот

novj_k1642_f2_d26

ВОЈНО-ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ ЈНА
Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 26-1/2
К. 1642

Драги другови,

последњи извештај послали смо вам 12 ов. м. у којем смо вам јавили да смо послали друга „Корчагина" у једно село ради узимања наручених опанака и куповине једног пара за чету. Јавили смо вам да се друг „К." није вратио на време. Исте вечери, 12 ов.м. „К" се вратио и на саслушању изјавио је следеће:

„У среду, 9 ов.м., отишао сам за опанке код своје тетке у I/29. Када сам ушао у собу у којој се ради обућа видео сам уплашену тетку, која ми је давала знак да ћутим. Из друге собе изашао је Блага, бив. робијаш из Сиракова, који ме је претећи ме позвао код њега у суседну собу. Затим сам видео Љубу Мају, бив. робијаша из мога села и са њима наше бивше другове „Обилића" и Љуба. Обилић и Дугачки су ћутали. Питали су ме где је чета. Слагао сам их рекавши да је далеко у једном селу чије име не знам а да сам се од чете одвоио у зору. Нису се интересовали за наоружање, кретање и рад чете. Причали су ми да сам мали за партизана, да су партизани слаби за снаге непријатеља, да су прерано отпочели неравну борбу, да сам будала што сам у чети и да ми они више не дозвољавају повратак у исту. Узимали су ми и разгледали револвер, али су ми га вратили. Рекли су ми да морам да останем неко време са њима, да ће да ме, привремено, склоне код Руже-жене Саве, зидара из мога села, који се са братом налази у ропству. Ружа је швалерка онога из Сиракова. Рекли су да ће да ме склоне на сигурно место у В. Градиште, док се не примири. Увече, у први мрак, Љуба је увио своју пушку у ћилим и повео ме у моје село. Успут ми није ништа нарочито причао. Довео ме мојој кући. Код куће смо нашли: оца, баба, мајеха и један брат од тетке из I/29. Успут до мога села премештао сам новац из џепа у џеп и изгубио сам 1000 динара. У мојој кући грдио је мога оца што ми је дозволио да одем у одред и рекао да ми више они не дозвољавају повратак у партизане. Код мога оца нисмо се задржали више од 15 минута. Изашли смо и у близини, код једне црепане мога села, нашли ону тројицу из Љубинога друштва. Љуба ми је успут показивао свој новчаник, који је пун

новца и наговарао ме да пођем са њима у Шапине, да свршимо један посао, а они ће ми за то дати доста пара. Одбио сам их. Они су се нешто договарали и решили су да пођу без мене. Склонили су ме у кућу код неког Животе, који има жену, ћерку и 2 унучета, а зет му је у ропству. Животино презиме не знам, а кућа му је у моме селу – близу школе. Животи су наредили да ме чува до њихова повратка. Отишли су а ја сам молио да ме пусти да вршим нужду. Живота ме није пуштао напоље. После једнога сата извао сам револвер и испалио метак у таван. Укућани се поплашили, домаћин ми отворио врата и ја сам побегао. Отишао сам право код своје мајке, која је преудата у мом селу. Испричао сам јој све што се догодило. Све се ово десило у ноћи између среде и четвртка, 9 и 10 – XII-т.г. Послао сам мајку код меснога друга из I/15 да би ми дао везу са четом. Друг је дошао код нас. Мати ми је спремила 1000 дин. да понесем, како бих надокнадио изгубљени новац. Друг је саветовао да не узимам паре, да је он с неким говорио, да ће он ствар објаснити и да ћу новац надокнадити лако. Код мајке сам остао 2 дана, четвртак и петак. У петак увече, по наређењу друга отишао сам код другова у I/31 где сам остао у суботу цео дан а увече је дошао човек који ме довео у чету."

На питање: како је добио револвер? Одговорио је да му га је донео сам чича, друг, који му је дао везу. – То је револвер његове мајке, који је требао да добије још онога дана када смо кренули, после парења, из I/15. – „Револвер нисам тражио".

На питање: откуд му дуван, погаче и печење? – Одговор: „Дуван ми дала мајка да понесем друговима, а погаче и месо

II

Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 26-2/2
К. 1642

она је, исто тако, спремила. – „Војничку торбу ми је дао очух". „Опанке ми брат од тетке није направио, нисам их узео, а зашто је тако испало, нисам га питао, јер нисам имао времена, пошто сам у његовој соби затекао разбојнике. Они су тамо дошли, по причању моје тетке, у среду у зору. Затворили су се у собу, јели, пили много вина и спавали."

То је, у детаљима, „Корчаг." изјава.

Наше мишљење: Не можемо да се сложимо са његовом изјавом, не можемо да је примимо као истиниту из следећих разлога:

1) „Корчагину" смо дали за пут добар вој. државни пиштољ са 9 метака. Разбојници су тај пиштољ узимали у своје руке, разгледали, али му га нису отели, иако су разбојници, иако им је пиштољ неопходан, пошто су од пиштоља имали свега један нагановац, а њих су четворица и још врше разбојништва! То је сасвим сумљиво.

2) „Корчагину" смо дали 2000 дин. да купи за чету једне опанке. Новац је био од 4 банке (новчанице) по 500 дин. Он је премештајући новчанице из џепа у џеп, изгубио две, а две су му остале. Новчанице су му при полазу стајале на једном месту (у џепу или нотесу) па је сумљиво да је могао две да изгуби а две да сачува.

3) Изјавио је, да је код мајке провео један дан, а онда, када смо му поставили нека питања, поправио се и рекао, да је код ње остао два дана.

4) Кад се упореди раздаљина од његова села до Шапине, у којој је извршено разбојништво са временом поласка бандита од црепане из Корч. села, не слаже се са временом извршења разбојништва, које је нама познато по причању жене која је ту ноћ ноћила у Шапину, а која је, изгледа, упућена у ствар. Разбојништво је извршено у први мрак, у среду увече, док према Корч. причању разбојници су у први мрак још били у селу где је он набављао опанке. Из тога села су отишли у његово, Корч. село. Сврађали су у куће, чекали, саветовати се, превалили толики пут и опет стигли у први мрак на место

разбојништва. То је све немогуће. Разлика је у времену од преко три сата.

5) Корч. је јако осетљив према револверу калибра 7,65мм., који му је дала мајка, али који му је био узео чича, друг из I/15. Корч. је више пута, пред свима у чети, тврдио да је због револвера готов да убије свакога, па и Бога. – Могуће је да је циљ његова пута био револвер а не опанци, али да стицајем околности није могао да се врати у чету на време.

6) При посматрању његовог држања оне вечери, када је дошао, изгледао је збуњен, много збуњенији него када је дошао из жанд. ропства.

Потребно је, ако је могуће, Корч. изјаву проверити преко другова из дотичних места.

Решили смо да Корч. не дајемо пушку, док се не провери истинитост његова исказа. – То му је казна.

Од другова добили смо наређења да у овоме месту останемо све док не добијемо везу са Штабом. Добили смо од материјала: Билтен Врх. Штаба, формулар организације партиз. одреда, Саопштење, бр. 20.

Поред осталих ствари, које су нам неопходне, тражили смо од другова и 2 пара опанака и нешто веша, као и вести. Речено нам је да опанке и веш и вести можемо добити једино од Штаба. – Један нам је скоро бос.

У прошлом извештају заборавили смо да наведемо да смо са људима одржали једну четну конференцију са следећим днев. редом: 1) Политич. ситуација, 2) Акција-борба са Горњачанима, 26-X-т.г., 3) Држање пред непријатељем, 4) Критика и самокритика и 5) Евентуалије. Конференција је успела.

Прилажемо извештај благајника заборављен прошли пут, од 18/XI до 11/XII-42г.

III

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 26-3/2.
К. 1642 .

Извештавамо вас да имамо два болесна друга: „Француза“ и Љубисава. Француз је оболео од бубрега. О свему смо писали другу Б. Синоћ смо добили писмо од друга Б. и упуства како да са болесницима поступамо. Љубисав је мање болестан.

Остало је све по извештају од 12 ов.м.

Смрт фашизму – Слобода народу!

15-XII-1942.

Друг. поздрав од Матор и Пилота.

novj_k1642_f2_d18

Извештај II-ге тројке од 20-23-XII-1942 год.

Полазак из Р. у Зеленику предато наређ. за предају у општ. управи и то: Теча као општ. служитељ са вољом се прима да наређење стави на сто претседнику и делов. Исто тако се примио да стави на вратима деловође општ. Снеготинске који је родом из Зеленика. Тиме је предато нар. у Снеготину и Зеленику са другим људима осим Течом се нисмо састали. По његовом причању види се да је пораз у Мелешеву имао за слабљење морала у народу, тај се случај тумачи издајством сељака од кога смо набавили месо и то на след. начин. У селу је био критичног дана био Ђеко из Кудреша, сељак кога смо прво при улазу у село срели. Казао му је о нашем месту боравка а он је обавестио Крсту који је био у Снеготину, још се говори да су неки људи из групе имали издајничку улогу, прво би се могло узети као логично а последње не. Предао сам му радио вести и поразговарао о ситуацији. Наставио сам за Вук тамо сам предао претсед. наређ. и наставио за Срп. где сам преданио ту сам се састао са Слав. по његовом казив. наша пшеница стоји на расположењу како је обећао у току ноћи пребацио сам се у Љешници где сам се састао са нашим добрим људима предао наше радио вести и наређење за претсед. одатле сам послао курира у Р.в. код малог са наређења да преда у Р.в. и Кривачи по нашем добром човеку.

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 18-2.
1643 .

Мали није сватио значај кога и како курир каже одмах исцепао и написао одговор кога вам прилажем. Из њега се види да су одали машину, ма да он нису знали тачно где се налази само су знали где сам последњи путао писао са њом. Одатле се враћам у Вук где сазнајем од Радојка да се Космајац крије око Брњице и тражи везу са нама дао сам му је.

У Зеленику кад сам се вратио сазнајем да је на Дворишким салашима славио Крста Св. Николу и да су му на слави били Родољуб Милојковић стареш. суда Голубац и још неки полициј. писар преко наших људи сам послао наређење да се убаци у општину Клење. Тиме се пуно завршава по сељаку је послато 20.000 динара ресто нисам мого узети пошто су људи на послу у каменолому.

25/XII-1942 Друг. поздрав
Положај Дамјан

novj_k1642_f2_d22

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 22-1/2.
1642 .

Dragi drugovi,

Situacija na našem terenu je izuzetna. Nemci su skoro redovno na terenu. Kreću se sa velikim snagama u zajednici sa žandarmima, blokiraju sela, pretresaju i to skoro detaljno pretresaju, hvataju ljude i ubijaju pojedine. Skoro sav teren su pretresli samo je još ostao teren oko Mirijeva Tićevca i kočetina koji do sada nije pretresen. Sada, danas su svuda i oko toga terena, verovatno da će sutra doći i njega da pretresu. Nemci preduzimaju strašne mere protiv seljaka. Na sve strane ih ubijaju. Iz Tićevca su uzeli 82 čoveka i jednog su ubiili. Iz Vrbnice su uzeli preko 60 ljudi. Iz V. Sela su uzeli 16 ljudi iz Topnice nemao tačne podatke kao ni iz Tomislavca. U ..... su buli 3-cu u Brzohaju su jednog doma ubili 4 čoveka posle su došli ponovo i streljali su 20 ljudi. Streljali su popa i učitelja. Sve njih kažu da ih streljaju zbog kapetana Kataraša i pukovnika Brkića. Naređuju da se da kukuruz inače prete da će čitava sela paliti. Strašno pljačkaju što god nađu u kući to dižu. Inače na našem terenu drugih za sada neprijateljskih snaga nema. Svi žandarmi iz moravskog sreza povučeni su za Požarevac i iz Resavskog za Svilajnac.

Narod se neverovatno plaši od Nemaca. U svim selima niko od muškaraca noću ne spava kod kuće, svi su po polju a i danju retko možeš da vidiš muškarca u selu. Danju seljaci samo šetaju po kosama i čuvaju stražu. Samo da se kaže "Idu Nemci" pa paklena trka na sve strane. Strah je neverovatan. U ..... su naredili da odmah isporuče vagon kukuruza inače selo će da upale. Seljaci sami su skupili pola vagona, o štin, i postavili su stražu od 30 ljudi koji će taj kukuruz da čuvaju i ako mi naiđemo da nas mole da ne uzimamo kukuruz. Mi smo upali u opštinu i ja sam opširno seljacima objašnjavao polit. situaciju, ... objašnjavao sam im šta to znači ako oni daju Nemcu kukuruz i sporazumeli smo se sa njima[79] kukuruz ne dadu nemcima već svaki da uzme svoj kukuruz i da ga krije, a Nemci neka dođu i neka otimaju. Oni su to primili. U selima su velike zabune, komešanje je veliko, stalno se govori svi da idemo u šumu ali još niko nema hrabrosti da pođe. Zbog izuzetne situacije u mome srezu sve snage su prebačene u Milančetov srez da tamo vrše akcije i izazovu neprijatelja u prebacivanje za njegov srez imali smo malo zadržavanja prvo smo se zadržali oko Vlajinog sela čekajući grupicu gornjačana od 10 – 15 ljudi ali što je neprijatelj vrzao na sve strane bili smo otkriveni i morali smo da se povučemo za Jovino selo. Tu smo čekali 30 ljudi i u Oreškovice koji su u prvi mah hteli u odred pa se posle pišmanili. Zbog mobilizacije ja sam za ovu nedelju ostao sa Kostom, Jovom i jednim novajlijom u moj srez a ostali drugovi sa Milančetom podeljeni u nekoliko patrola prebacili su se za Milančetov srez.

- 2 -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 22-2/2.
1643 .

Drugove Vladu, Didu i Vardarca odmah smo poslali i oni već dva dana čekaju na vezu ali nema veze od vas. Do sada smo mobilisali trojicu sva trojica su bivši partizani. Dvojicu

79 Поцепан папир (не може да се прочита реч).

iz ..... i jednog iz Žabara koji je prošle godine bio zamenjenik politkoma Morav. čete. Dobrovoljno je prišao kod nas jedan radnik iz Beograda koji je radio u Rakovici i Rogožarskog, on nije dovoljno svesan, simpatizer je naše borbe iz straha da ga ne oteraju u Nemačku pobegao je u odred inače neverovatno je pošten čovek. Danas imamo do danas četvoricu novih, izgleda da će mo za nedelju dana pokupiti do 15 godi. Krupnijih akcija nismo imali jer na našem terenu nema slabih neprijateljskih snaga, samo se kreću Nemci i to neverovatno velikim snagama. Naša jedna patrola razoružala je jednog žandarma u Brzohodu i svukla ga je ali kada su drugovi hteli da ga streljaju metak ne opali, on iskoristi to i u mrak uspe da pobegne. Taj isti žandarm živi sada u selu Brzohodu i kao svi ostali seljaci beži od Nemaca, samo s tim što se on čuva i od nas. Sada su drugovi na drugom terenu i evo tri dana sa tim patrolama nisam imao vezu.

Vi ste drugovi tražili naš predlog za zamenjenika komandira i zamenjenika politkoma. Za sada tu ulogu jedino mogu da vrše drugovi ..... dokument ne završen.

PREPISAO
Mlađi vodnik ..... (Вилимоновић -)
S r a v n i l i,
1. - .....
2. - .....

TAČNOST PREPISA OVERAVA:

novj_k1642_f2_d23

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 23-2.
1642 .

Драги другови,

На одређеноме терену остали смо 15 дана. Везу смо били уговорили преко Пилотове тројке (Пилот, Миле, Пети) која се налазила на оној страни Млаве. Пошто смо на одређеноме месту чекали везу три дана и четири ноћи, а нико није на исту дошао, продужили смо да вршимо акције док нису истекли 15 д. После смо се пребацили овде да бих ухватили везу са вама и добили наређење за даљи рад. То смо учинили зато што Пилотове тројке тамо нема, што смо на тај начин остали одвојени и без везе, и што нам је при поласку речено да на ономе терену нећемо остати више од 15 дана а постоји могућност да нас штаб и раније повуче.

За 15 дана тамо смо учинили следеће: 1) наредили смо наређење штаба о поставкама општ. управа у 9 села и то: Вел. Поповац, Панково, Забрђе, Лопушник, Добрње, Орешковица, Вошановац, Крвије и Буровац.

2) Запалили смо општ. архиве у селима: Панкову, Забрђу, Лопушнику, Добрњу, Крвију, Буровцу и Орешковици.

3) Разјурили смо специјалну сеоску комисију за разрез кокуруза, која треба да замени општ. управу и то у Орешковици, Добрњи и Вошановцу. Читали смо и објашњавали вести и тумачили дан. пол. ситуацију у свима местима у којима смо били. Нарочито смо користили опш. страже, које су свуда биле јаке 5-10 људи. У већину села одлазили смо по два пута. У Брзоходу, терен „Мораве“ ухватио сам везу са једном њиховом

тројком-Власта. Одржали смо заједно један састанак са Н.О. одбором. Обишао сам и са неколико људи и разговарао. Са Властом сам био и у Кочетину код неких познаника и дошао до Тићевца одакле ме Коста пребацио до В. Села.

Пошто у селима у којима сам вршио акције нисам познавао никога, дошао сам у везу и разговарао са више људи – по целе ноћи смо проводили у обиласку људи и акцијама. Ниједан Н.О. одбор нисам званично основао, јер су 15 д. прошли у наведеним акцијама и појединачном упознавању – повезивања није било. На ономе терену могло је да се ради. Непријатеља није било – бар у већем броју. Жанд. станица из Орешковице пресељена је у Шетоње. Љотићевци за време нашег боравка тамо нису наврађали, а са Гоњачанима се нисмо сретали. Горњачани су имали код Добрње један сукоб са Љотићевцима и Немцима у коме су им погинула 2 официра и 2 војника, а заробљен им је кап. Пејчић и још неколико војника. Посреди је, кажу, нека издаја. Они су раније тамо одржавали везе са народом преко[80] неки претседници и деловође, а тучени неки који су били уписани у милиције, тако, да се народ тргао. Народ сада избегава да их прима. Народ нема јасну преставу о њима и ишчуђава се када му се објашњава ко су и какви су они. Народ ни према окупатору не иступа јединствено. Има тужакања око скривеног кокуруза и зависним сиромашних богатима. Богаташи наплаћују сиротињи пуну меру 6-8 хиљада товар кукуруза, а Немцу предају по максимираној цени. Разговарали смо и саветовали и богате и сиромашне да се сложе против окупатора. Корчагин се, непажњом сам ранио за време дежурства док смо ја и Пера спавали. Занимао се својим револвером. Лакше се ранио и јевтино је прошао, јер умало што му исти метак није просвирао и кроз битну, а могао је

./.

novj_k89_f5_d8

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 8/5.
К. 89 .

ВЕСТИ «СЛОБОДНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ» од 24/XII-30/XII-1942 год.

Врховни Штаб Народно-ослободилачке Војске Југославије даје следеће саопштење о делатности својих јединица:

После заузећа Ливна наше јединице II дивизије наставиле су офанзиву у источном и југоистичном правцу и заузеле градове Шујицу и Томислав-Град. Овај град је био и пре у нашим рукама, али наши борци су морали под притиском непријатеља да отступе. Приликом овог заузимања непријатељ је пружао жилав отпор, али под ударцима наших јединица био је разбијен и избачен из града непријатељски гарнизон од 3.000 људи. Фашисти су се повукли ка Имотском.. Успут су разјарене усташке хорде палиле и рушилес све што им је долазило под руку. Непријатељ је претрпео врло велике губитке-а наши губици су 8 мртва и 28 рањених. Заплењено је неколико десетина тешких и лаких митраљеза, један бацач мина и 100.000 метака.

На подручју Санског Моста V дивизија I Босанског корпуса, која води борбу са опкољеним непријатељем у Санском Мосту, наставила је уништавање непријатељских снага. Сви покушаји непријатеља да пошаље појачања изјаловили су се. Наши борци су 23 децембра дигли воз са фашистичким војницима пре самим градом. Када су покушали да се спасу скакањем из воза фашистички гадови били су обасути бомбама; изгинуло је

80 Следећи ред нечитак.

врло много. 24 децембра Немци су послали колону од 500 људи из Приједора.. Наши борци су их пустили да се приближе и разбили их. Погинуло је 50 Немаца, међу њима и један мајор и још 30 Немаца убијено је кад су скакали у реку Сану да се спасу. У то исто време кад је немачка колона ишла из Приједора у Сански Мост, друга немачка колона је кренула из Бања Луке у истом правцу. Наши су борци крваво разбили и ову колону. Крвави бојеви се код Санског Моста настављају и даље.

Код Босанског Новог дошло је до сукоба са непријатељем. Борци I Босанског корпуса одбацили су немачку колону и убијено је 155 фашиста.

У централној Босни јединице I дивизије водиле су успешне бојеве у правцу Прњавора. Ломећи отпор Немаца, четника и усташа наши борци су разбили код Масловаре концетрацију од 800 Немаца, четника и усташа.

Борци I дивизије после жестоких бојева разбили су непријатеља и код Јашавке. Убијено је 45 фашиста, међу њима један официр.

За 5 дана офанзиве јединице I дивизије, очистиле су од непријатеља 2 среза.

Наши борци III дивизије водили су успешне бојеве на жељезничку пругу Брод-Сарајево. После тешке борбе наши борци су сломили отпор немачких окупаторских трупа, четника Драже Михајловића, усташа. Наше јединице су пресекле-пругу и између Зенице и Жепче блокирано је на дужини од 25км. Сви покушаји Немаца да задрже напредовање наших бораца претрпели су потпун пораз. На том сектору окупатори, четници и усташи концетрисали су јаке снаге и 2 немачка околопна воза. На бојном пољу је остало 140 лешева Немаца, четника и усташа. Број рањених много је већи. Наши борци су заробили преко 500 окупатора, четника и усташа. 1 домобрански официр и неколико војника добровољно су прешли на нашу страну. Наши борци су запленили преко 500 пушака, 6 ручних митраљеза. Осим тога наши борци су запленили 2 вагона пшенице. Све жито је подељено одмах сиромашним сељацима.

На жељезничкој прузи Костајница-Приједор борци VII Хрватске бригаде дигли у ваздух један вијадукт.

Борци XIII Хрватске бригаде на сектору Јастребарско заузели место Крашић. Непријатељ је имао тешке губитке.

У близини Слуња наше јединице оборише су 2 непријатељска авиона. У једном апарату налазио се начелник оперативне службе усташа пуковник Францетић, кога су са осталима наши борци заробили.

Наше јединице су код Суње уништиле 2 непријатељска воза. 2 вагона су изгорела заједно са непријатељским војницима. Наши борци су заробили много непријатељских војника и официра међу њима 1 потпуковника и 1 мајора.

Штаб IV Далматинске зоне јавља о успешним нападима на колону Немаца и Талијана која се кретала у правцу Омиш-Сплит. Уништено 40 окупатора. Заплењен 1 тешки и 4 лака митраљеза.

III Далматинска бригада је извршила успешан напад на једну талијанску колону на сектору Сињ-Сплит. Убијено 20 Талијана.

Један одред у Јужној Далмацији убио је 10 карабињера, 3 заробио у близини Макарске.

Новоформирани партизански одред у Северној Далмацији у сукобу са непријатељем код Биограда постигао је леп успех. Исти одред је код Шибеника напао талијанску колону, убио 27 талијанских војника и запленио 18 пушака.

Недавно је Лондонски радио у емисијама за Југославију саопштио да је британско министарство војске честитало Дражи Михајловићу за његове недавне успехе и неким његовим борцима послао за то одликовања. Ту се још каже да су 2 члана Дражиног Штаба погинула на бојном пољу.

Поводом ове вести сматрамо да је наша дужност довести до сазнања светску, па и британску јавност да Дража Михајловић и његова четничка разбојничка банда нису водили борбу за слободу него насупрот сво време па и данас воде борбу против народно-ослободилачке Војске.

Дража Михајловић и његови четници исто као Недић и Павелић, за Јудин сребрник врше најгнуснији злочин над нашим народом.

Ми смо изнели низ злочина четника Драже Михајловића над нашим народом. Исто тако смо изнели доказе о издајничкој сарадњи Драже Михајловића са окупаторима. Стога нас је изненадило ово саопштење министарства војног. Сматрамо да тај поступак не одговара хартије Атланске повеље потписан од стране савезника Рузвелта и Черчила.-и овај поступак британског министарства војног изазвао је и изненађење код нашег народа, који сматра британски народ својим савезником у борби против фашистичког окупатора и његових плаћеника.. То је изненађење утолико веће уколико је Врховни Штаб предложио савезницима да пошаљу делегације на ослобођену територију, да се на лицу места увере да се Дража Михајловић налази у служби окупатора и његове банде врше крваве злочине над нашим борцима за слободу.

Што се тиче саопштења да су на бојном пољу погинула 2 члана Дражиног Штаба ми допуштамо да је то тако, али су они пали од партизанског метка, а не од метка окупатора. Ми знамо да је тај извештај британског министарства војног дошао само услед разорног рада петоколонашког дела Југословенске владе у Лондону, која не само да злоупотребљава гостопримство савезника него својом петоколонашком пропагандом доводи енглеску владу у незгодан положај и тиме само поколебавају веру нашег народа у енглески народ.

Дража Михајловић је издајица свога народа, са којим не могу имати ништа заједничко слободољубиви народи света.

Народно-ослободилачка Војска заједно са нашим великим савезницима Русијом, Енглеском и Америком као и са свим подјармљеним народима окупиране ЕВРОПЕ води велику и тешку борбу за слободу свих подјармљених народа. Наши борци заједно са Црвеном Армијом, заједно са британским и америчким трупама, које се боре у Африци приближавају час коначног слома фашизма. Свако убијени или заробљени разбојник у нашој земљи неће више бити послан да се бори против наше браће Руса или против наших савезника Енглеске и Америке. Исто тако сваки убијени разбојник на руском или афричком фронту неће доћи више да пљачка или убија по нашој земљи. Наша заједничка борба има један циљ, а то је победа над хххх заједничким непријатељем фашизмом. Наше дужности су исте: туђи непријатеља сложно свуда и на сваком месту. Врховни Штаб је тако издао наредбу III дивизији да пресече и овлада жељезничком пругом Брод-Сарајево, која је као што је познато служила Немцима за пребацивање војске и материјала за Дубровник а одатле за Северну Африку. Борци III дивизије разбили су очајнички отпор Немаца, усташа и четника и пресекли ову пругу и блокирали је на дужини од 25км између Зенице и Жепче. Пресецањем ове пруге наша Народно-ослободичка Војска много је допринела за даље успешне борбе наших британских и америчких савезника у Северној Африци, јер Немци не могу више преко Дубровника да шаљу помоћ Ромелу.

Приликом ових бојева на страни окупатора учествовали су четници Драже Михајловића. Они су се заједно с Немцима очајнички борили против наших бораца. Све то је још једном показало да четници Михајловића не воде борбу против окупатора и да својом борбом не користе нашим савезницима, како то лажу издајнички и петоколонашки елементи југословенске емиграције у Лондону. Напротивни овај случај показује да се они боре против интереса наших савезника Руса, Енглеза и

Американаца а на страни сила осовине.

ИСТОЧНИ ФРОНТ – Нове победе Руса на средњем Дону, у реону Стаљинграда и на северном Кавказу. Руси су дубоко продрли у положаје и позадину непријатеља. Од 16 до 26 децембра за 10 дана офанзиве Руси су напредовали 145 – 200 км. и ослободили 809 настањених места, међу њима велики број градова. Заробљено је 56.000 фашистичких војника и заплењено 351 авион, 178 тенкова, 1927 топова, 850 бацача мина, 600 противавионских топова, 56.000 пушака, преко 30 милиона метака, 1500 моторцикла, 1550 камиона, 310 складишта, 920 вагона и 21 локомотива. За то време Црвена Армија је уништила 117 авиона, 172 тенка и 268 топова. 12 децембра је Црвена Армија код Котелникова сломила немачку офанзиву. 28 децембра је Црвена Армија заузела Котелниково и напредовала даље 60км. У Котелникову је Црвена Армија запленила огромне количине ваздухопловног и тенковског материјала. На аеродрому је заплењено 17 неоштећених авиона и шалон тенкова. Убијено 2000 војника и официра.

29 децембра се на фронту Дона (средње) Црвеној Армији добрљвољно предао читав један немачки батаљон заједно са оружјем и муницијом и другом спремом на челу са командантом батаљона.

Црвена Армија се налази у офанзиви хххх дуж читавог фронта. Свуда, и код Великије Луки, и код Ржева, и код Налчика и код Стаљинграда, и на Дону Црвена Армија.

novj_ k89_f5_d9

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 9/5.
К. 89 .

Вести «Слободне Југославије» од 31/XII-42

Врховни Штаб Народно Ослободилачке Војске обелоданио је следеће саопштење делатности својих јединица:

30 децембра 1942 године јача непријатељска колона покушала је из Приједора да пробије наш обруч који се стеже око Санског Моста. Наши борци су одабцили ову колону натраг, наневши непријатељу велике губитке. На бојишту је остало 50 мртвих фашистичких војника и официра. Заробљено је 5 Немаца и 8 усташа. Наши борци су запленили 2 тешка и 4 лака митраљеза, 1 бацач мина, много муниције и другог ратног материјала. У исто време када је ова колона пошла из Приједора изишла је из Санског Моста једна колона с намером да се пробије, али је и она уништена, оставивши на бојном пољу 25 мртвих војника и официра.

1 јануара 1943 године непријтељ је поново покушао да се пробије из Санског Моста. Борци V дивизије I Босанског Корпуса крваво су сломили и овај покушај пробоја. На бојишту је остало 60 мртвих војника – официра.

Тешки бојеви на сектору Сански Мост – Босански Нови настављају се.

На прузи Брод – Сарајево наши борци заузели су још једну железничку станицу. Непријатељ је имао велике губитке. Заробљено је 60 Немаца и усташа. Заплењено је 4 митраљеза и 60 пушака.

Борци VI Хрватске дивизије код травника освојили су Турсе и нанели непријатељу тешке губитке. Освајањем Турбеа непријатељски гарнизон у Доњем Вакусу је потпуно отсечен од осталих непријатељских гарнизона. Борци ове исте дивизије већ неколико дана воде жилаве борбе у околини Госпића.

На положајима Купреса и Бугојна јединицо купрешког партизанског одреда разбиле су једну усташку колону. Било је 10 мртвих и много рањених усташа.

На фронту код Слатине јединице Славонске бригаде разбиле су фашисте, заробиле 20 непријатељских војника и запленили 3 лака и 2 тешка митраљеза, 250 пушака и 3 бацача мина.

Штаб II дивизије јавља да је за време поновног ослобођења Томислав Града непријатељ имао 400, а не 300 мртвих како је раније јављено. У граду је заплењено 3 бацача мина, 6 тешких и 6 ручних митраљеза, 800 ручних бомби, 13.000 кгр. шећера, 25.000 кгр. белог брашна и 7000 кгр. кафе. Све се то налазило у немачком војном магацину.

После ослобођења Томислав-Града II дивизија је наставила да прогони фашисте, фашисти су покушали да пруже отпор на положају Потклечане, али су и ту разбијен. На бојишту су оставили 27 мртвих.

Завршила се ова година тешких мука и патњи нашег народа који никако није хтео да савије шију у јарам крвавих фашиста и њихових плаћених слугу – џелара нашег народа. Фашистички окупатори, усташи и четници Драже Михајловића су пролили потоке невине крви нашег народа. Они су разорили и попалили многа наша села и градове. Али све то није сломило вољу и борбени дух нашег народа. У току минуле године наш је народ све више искивао своје јединство. У току минуле године од наших партизанских група и чета ницали су батаљони и бригаде, дивизије и корпуси, нарастала је као бујица наша Народно Ослободилачка Војска, која је постала смртна опасност за окупатора и његове слуге. Ми смо поносни на велике бојеве у Западној Србији. Ми смо поносни на наш Велики Марш у Босну. Ми смо поносни на чувене бојеве у Централној и Западној Босни и већем делу Хрватске. То је све велики ударац по фашизам. И тако ми завршавамо 1942 годину пешном мобилизацијом свих народних снага за борбу против подјармљавача-окупатора, издајника усташа и четника Драже Михајловића, за нашу победу над хитлеризмом у новој 1943 години.

ИСТОЧНИ ФРОНТ На Централном фронту Црвена Армија је заузела Велики Луки. Немачки гарнизон је бранио овај град на позив Црвене Армије није хтео се преда и био је цео уништен. Велики Луки је најзападнија тачка до које Црвена Армија допрла. Велики Луки био је изграђен у најмодернију тврђаву налазио се у немачким рукама од августа 1942.

Јужно од Котелникова Црвена Армија напредује ка Симљанскаји.

Код Налчика и Туапсе Црвена Армија врши успешне офанзивне операције.

Положај 22 немачке дивизије опкољене у луку Дона потпуно је безнадежан. Обруч око ових дивизија је широк 32км., а друг 52км.

У самом Стаљинграду Руси су заузели неколико блокова кућа.

Од 19 новембра до 31 децембра, за 40 дана офанзиве Црвена Армија је на отоку средњега Дона ослободила 1589 села и градова, опколила 22 непријатељске дивизије, разбила 36 немачких дивизија, међу њима 6 тенковских дивизија и 7 нанела тешке губитке. За тај период убила је 175.000 немачких војника и официра, 137.680 заробила. За исти период Црвена Армија је запленила 242 авиона, 2684 тенка, 4451 топ, 2734 бацача мина, 8161 митраљез, 25.254 машинске пушке, преко 5 милиона топовских граната, преко 50 милиона метака, 2000 вагона, 46 локомотива, 434 одагалишта оружја и муниције, 15.049 камиона и аутомобила, 15.783 коња, 338 моторцикла.

За овај период је уништено 1249 авиона, 1147 тенкова, 1459 топова,

755 бацача мина, 2708 митраљеза, и 5135 камиона и аутомобила и много другог ратног материјала.

Својом успелом офанзивом Црвена Армија ствара све услове за коначан слом фашизма. Ови успеси одушевљавају наше борце Народно Ослободилачке Војске нове подвиге за уништење фашизма.

Догађаји у свету/ Белгијска влада је донела закон којим осуђује на смрт све оне који су: 1. ступили у агентску службу непријатеља, 2. издавали и потказивали родољубе непријатељу, 3. отишли на Источни фронт, и 4. ступали у разне издајничке организације црне кошуље, 66-трупе и друго.

Смрт фашизму – слобода народу!

3-I-1943 год.
Положај.

Издаје:
ШТАБ Народно Ослободилачког
партизанског одреда
"Вељко Дугошевић"
за округ Пожаревац

1943.

novj_k1642_f1_d13

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 13-1.
1642 .

СВИМА ШТАБОВИМА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА У СРЕЗУ

ДРУГОВИ БОРЦИ, КОМАНДИРИ, КОМАНДАНТИ И ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАРИ!

Навршила се година дана како су четници Драже Михајловића, забадајући нож у леђа, заједно с окупатором поробили нашу ослобођену територију Србије поробили наша ослобођена села и градове, поробили наше ослобођено Ужице, Ужичку Пожегу, Бајину Башту, Чајетину, Чачак, Горњи Милановац, Љубовију, Крупањ, Лозницу, Бању Ковиљачу, Рашку, Врњачку Бању, Петровац, Вел. Градиште, Голубац, Кучево, Доњи Милановац, Лебане, Куршумнију, Прокупље! Навршила се година дана како народ окупиране, непокорене Србије стење под чизмом Недићевих жандарма и Дражиних четника, потпомогнутих крвавим фашистичким окупаторима! Навршила се година дана како ви, упркос најтежих прогона одолевате надмоћном непријатељу у неравној борби!

Непријатељ је успео да пороби великим делом ослобођену Србију, непријатељ је успео да за ову годину опљачка наш народ, али непријатељ није успео да разбије наше снаге и да угуши љубав за слободу у нашем народу. Згаришта попаљених села, хиљаде нових гробова, непресушне сузе мајки, и сестара, опљачкани и опустошени домови, све то више бодри и јача.

Наше славне српске ударне бригаде и дивизије, прослављене великим победама смело марширају у Источну Босну. Присиљене пре годину дана да се повуку са територије Србије, после херојских подвига далеко од својих домова, данас горе од жеље да се врате к нама, па се свете за издају, за спаљена села и порушене градове, за опљачкану народну имовину, за повешане очеве, мајке и сестре. И није далеко дан када ће оне ступити на своју родну груду и заједно са нама ослободити нашу земљу и наш народ.

Док су наше славне српске бригаде и дивизије херојским борбама у Босни и Санџаку пронеле кроз цео свет славно име српских партизана и у заједници са хрватским, црногорским и босанским партизанима ослобађали градове Босне, ви сте седели, ви нисте ћутали.

Ви сте годину дана одолевали ударцима непријатеља, бранили сте народну имовину, уништавали сте непријатељску живу силу, рушили сте пруге и мостове, помагали сте нашем народу, нашим дивизијама у Босни, нашој руској браћи и савезницима – Енглеској и Америци.

Улазимо у другу зиму, али не зиму слабости, повлачења, одбрана, већ зиму напредовања, офанзиве. Ова зима не носи нам тешкоће и бригу како да сачувамо снаге од надмоћног непријатеља, ова зима поставља пред нас кроз јачање одреда кроз дизање његове борбене способности, окретање у борбу целог народа.

Велике офанзива Црвене Војске дуж целог Источног фронта, брзо померање у ред савезничког фронта у Африци, бујање народно-ослободилачког покрета у заробљеној Европи, огромни успеси Нар. –ослободилачке војске у Босни под мудрим руководством

Врховног хxxxx команданта друга Тита, нагоне окупаторску војску да још бруталније наступа, што све изазива полет ослободилачког покрета и још чвршће окупљање народа око наше Народно-ослободилачке војске и парт. одреда.

Нема сумње да ће ова зима бити одлучујућа, да ће ова зима убрзати распламсавање народно-ослободилачког покрета до невиђених размера и да ће у прлеће копнети Хитлерова војска као пролетни снег, убрзавајући слом Хитлерове државе и Хитлеровог «новог поретка» у Европи.

ДРУГОВИ БОРЦИ, КОМАНДИРИ, КОМАНДАНТИ И ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАРИ!

Пред вама стоје велики задаци. Прошла година, година повлачења, година слабости, година ситних окршаја је за вама. Пред вама је година победа, година насртаја, година крупних окршаја, година победе. Пред вама је на још чвршће, још смелије, још силније него јула 1941 г. пређете у офанзиву против непријатеља и поведете наш народ у бој до победе. Ваше снаге су још увек мале, али ваша воља је бескрајна, ваша борбеност и издржљивост неизмерни, а љубав народа за слободом и мржња према непријатељу велика. Отпор народа у Србији расте, српски народ је партизане. Никакав терор, никаква хапшења, нису у стању да натерају наш народ на колена. Никакве лажи избеглица из Лондона нису у стању да умире Србију.

Крвава фашистичка аждаја је рањена. Њу треба дотући. Напред, другови, у на непријатеља! Тамо је оружје и све што нам треба. Освајате оружје и оружајте народ који је спреман за борбу!

Ви стари борци, прекаљени у ватри 19-месечне борбе, будите жариште око кога ће се окупити цео народ! Будите борбено језгро које ће чврсто држати борбе, кормило, будите буктиња која разгони таму! Будите свесни свога великог задатка.

[81]ЖИВЕО НАШ ВРХОВНИ КОМАНДАНТ ДРУГ ТИТО!

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

1 јануара 1943 г.
Положај.

ШТАБ
Народно-ослободилачке војске и
партизанских одреда Србије
Командант:
Благоје Јовановић

81 Цела страна избледела.

Збирка докумената о радничком
покрету и НОБ-у, 1917-1944.
234/Д-II-229

АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

Штаб
Народно-ослободилачког партизанског
одреда Југославије
положај1943 г.

СВИМА ПОШТЕНИМ РОДОЉУБИМА

Већ више од две године партизани једини воде борбу против крвавог окупатора и свих његових слугу и помагача. Та борба је тешка и неравна, али увереност да се боримо за слободу свога народа, да је та борба праведна и да ће на крају победа бити на нашој страни, давала нам је идаје нам снаге да издржимо све огромне тешкоће. Та се борба данас ближи своме крају о чему нам очито говоре догађаји на Чегочном фронту, у Италији и догађаји код нас.

У време ове тешке борбе ми смо добијали свестрану помоћ свих поштених родољуба и захваљујући тој помоћи ми смо савлађивали тешкоће за које непријатељ сматрао да их нећемо савладати. Та помоћ и данас потребна хxxxx и то више, јер се наши редови свакодневно повећавају, па тиме и потребе око снабдевањабораца. Партизани рачунају на оношто ће од непријатеља отети, они су то и до сада чинили, али се још више надају у помоћ родољуба. Ми знамо да сте оптерећени великим дажбинама, да сте опљачкани, али знамо и то да да ће сваки прави родољуб ипак наћи начина да помогне и народно-ослободилачку борбу зато вам се и обраћамо овим писмом. Ми немамо магацине са оружјем и другим намирницама, ми немамо банке и новчане заводе, али ми смо народна војска, народ помаже своју војску па и данас рачунамо на ту помоћ.

Поред остале помоћи у првом реду нам је потребна новчана помоћ и што пре. Прилоге ће скупљати одговорни другови а као легитимација и овлашћење служиће ово писмо, па се стога не треба бојати да ћете бити изложени каквој опасности.

Са антифашистичким поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
Народно ослободилачког партизанског о.
«ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ»
Командант
ЖИКА ПОПОВИЋ ср.

Политички ком.
ТИНА ср.

Збирка докумената о радничком
покрету и НОБ-у, 1917-1944.
233/Д-II-230

АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

Ин. ред бр 119

Драги другови,

Друг Јанко нам је 19-XII-42 г. дао везу са вама. Ми смо на ту везу слали 20-XII-42 г., али се веза није одржала, ваш курир није изашао. Ми овога пута шаљемо контролу и то ћемо чинити дог год се веза не учврсти.

Друг Раде је имао састанак са групом Пекипретстави о јој новог војног руководиоца и дао јој задатке. Том приликом је дрг саслушао друга Дамњана по питању акције у Туману. Ми смо вам послали писмено саслушање друга Д. Потребно је да нам га вратите.

Друг Тина је за то време обишао групе Морава и Млава. Од четворице другова (Рођа, Матори, Грција, Стева) фомирана је рамска диверзиона група са задатком да на додељеном јој терену подели Наређења и контролише извршење. Са том групом понова смо се састали 24 XII и анализирали њен дотадањи рад. Иста група била је ухапсила бившег партизана Јоксима, али је овај, захваљујући непажњи друга Маторог успео да им умакне, али га, како смо накнадно обавештени, понова ухватила наша патрола. – Из групе Млава пребачена су двојица другова (Митке-Смедеревац, Љубисав) у групу Пек. Овом приликом је друг извршио и саслушање четног руководства Млаве. Група је била неактивна захваљујући опортунизму руководства. По овоме се "раскритиковао" друг Мали. Исто тако је увидео и своју преосетљивост. Друг Пилот се по питању акција раскритиковао, али је по питању, познатог вам сукоба у чети, углавном остао при своме. Обострана амбиција, крутост друга П. и преосетљивост друга М., створили су јако нездраве односе. Овакво руководство морамо сменити. Овом приликом то нисмо могли учинити.

Групе су подељене у мање јединице, добиле материјал и задатке у духу задњих директива и ваших разговора са другом Т.

До сада су наређења достављена свим општ. управама. Групе су добиле и најновији материјал и директиве за даљи рад. Неће бити милости за све оне који не поступе по Наређењу.

Наше везе са групама су учвршћене, сем са групом Млава са којом се 29 XII веза из непознатих нам разлога није одржала. Испитаћемо зашто. Са овом ћемо се групом понова састати за најкраће време.

Обзиром на приличну самосталност вођа појединих јединица, очекујемо да ће нам ова акција избацити неког новог за руководиоца, у исо време ће и стари показати сву своју вредност.

Из добивеног материјала о фрмацији парт. одреда излази да друг Јуришић не може бити члан штаба. Зато смо ми одржали састанак без њега. Састанку је присуствовао и друг Б.

По питању руководства групе Млава одлучено је да се у што скоријем времену учини каква боља комбинација. Друг П. ће бити пребачен у групу Пек, пошто се са њим буде понова разговарало о његовим слабостима. Питање новог полит. рук.-а ове групе то је за сада отворено питање.

По потању случаја групе Пек утврђено је, на основу материјала, највећим делом вама познатом, да сву одговорност носи на себе друг Д. Исти друг је у задње време учинио више грешака (акција у Туману, делење новца, расипање партизанске имовине, односи са људством и однос према штабу, лабавости по питању веза и спровођења датих директива). Сматрамо да то све долази отуда што се његов однос према нар. осл. борби мења. Обзиром да ово све није први пут, оцењене су све ове погтешке као погрешке теже природе и решено је да се поведе енергична истрага. Досада прикупљени материјал је таков да смо по њему заузели најоштрији став. О даљим резултатима истраге обавестићемо вас свакако већ наредном везом. (Новац ће бити враћен манастиру, као и ствари на које ми, као нар. осл. војска, не полажемо право.)

Обзиром на снаге нашег одреда, мишљења смо да за сада није примарно питање-питање попуне нашег штаба, већ питање развоја нашег одреда и подизања руководиоца, од којих ћемо хххххх моћи и штаб попунити. Зато вам овога пута не дајемо никакве предлоге по питању попуне нашег штаба.

Решено је такође да штаб у што скоријем времену обезбеди себи стан где ће моћи успешно да обавља свој посао.

Исто тако је решено да штаб инсталира свој радио у близини штаба, као и да постави добру штабску технику, како би обезбедио уредно излажење вести и другог материјала, потребног јединицама на терену.

Овога пута нисмо ништа могли да учинимо у правцу формирања агит. проп. групе, нити имамо овога пута какав конкретан предлог. Пошто будемо начинили добру тех. натојаћемо, у заједници са вама формирати и агит. проп. групу.

Здавље друга Ш. иде на боље, мада не тако нагло. Мишљење је друга Б. да ће дру Ш. бити сасвим способан. Ми са њим имамо извесне комбинације. Пошто нам се друг врати предложићемо вам.

На саслушу друга В. из I има 6 бомби, пребаците их преко цивила у I-19. Одатле ће их узети наша јединица и однети даље. Исто тако је потребно да се са терена I-3 пребаци на ову страну 5 пушака и расположива количина бомби.

Код друга маркиза остао је био један пушкомитраљез. Настојте и ви са своје стране да се до њега дође. Код друга Бабунског се налазе два пушкомитраљеза. Друг Стева (Дугачки) ће доћи и понеће их куд треба.

Јуче смо примили преко друга Радника из I-31 вашу пошту од 8 и 18 XII[82] - 42

Очекујемо од вас финасиски извештај.

Смрт фашизму – слобода народу!

1-I1943 г. Другарски поздрав

Положај

82 Прецртано „II“.

novj_k1642_f9_d1

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 1-1/9.
К. 1642 .

Штабу Нар. осл. Парт. Одреда

Драги Другови,

Наређење Штаба поделили смо у свим општинама нашег реона изузев оних три одакле нам је Јоксим побегао. Ситуација после Малог Градишта захтевала је да се овде акција одложи. Ми ћемо је за дан – два извршити и овде. Свесни смо да је врло хитно да се наређења разделе, али прави узрок што то овде нисмо учинили ви и сами знате.

У реону оних 6 дунавских села послали смо Наређења преко пријатеља које смо тамо нашли (у IV/71). У ноћи између 2 и 3 јануара обишли смо 4 села у Млави, Дрмном, Брадарац, Маљуревац и Бубушинац. У Дрмну и Брадарцу Наређења су већ били добили, те смо ту општинске управе упозорили на озбиљност ствари. У друга два села предали смо Наређење. Истовремено извршили смо следеће акције: Запленили смо 2 писаће машине и 3 слабо очуване пресе, исписали пароле и из свих села разјурили „Националну службу за обнову Србије". Ми сматрамо да је ова акција – обустава принудног рада т.зв. Нац. Службе – исправна и да се не коси са нашом линијом Нар. осл. борбе јер је то један од видова угњетавања нашег народа, рад који користи окупатору, а нашем народу само штети. Уверени смо да ће народ овога краја одушевљено одобрити ову нашу акцију, јер му та нац. служба посече дрва поред Млаве, јер му свакодневно одвлачи по неколико сати принудног рада, сваки изостанак повлачи новчану казну и, поврх свега, мора да храни руководиоце те Службе. Од поменутих руководиоца запленили смо: 14 ћебади, 7 чакшира тежињавих, међу њима и једне војничке, 7 блуза, 4 пара цокула, 3 пара војничких гаћа, 2 кошуље, 2 војничке торбице и 2 шајкаче. У списак плена треба додати још нешто хартије и канц. материјала из општина. План акција: Од IV/71 пребацити се у XX/83 одатле послати човека на везу са XX/81, одакле би се пребацила кола за свати које се заплене. Даље, обићи поменута 4 села, разделити Наређења, узети из општина машине и пресе, исписати пароле и повући се у XX/22. Из плана није реализована она веза за кола, услед тога што човек у кога смо се надали да ће бити у стању да отиде на везу, није дошао у заказано време, и веза је пропала.

Главна ствар је у томе, што нисмо познавали никога у томе селу изузев неких рођака друга Стеве. Ми смо отишли код њих, уздајући се да ће нам они најсигурније посао свршити, међутим они су се толико уплашили да у заказано време није дошао онај коме је било наређено! Морали смо да узмемо у току саме акције ком из села. Случајно смо наишли на доброг човека коме смо запретили да не сме да изда и који то до сада није учинио. Шта он зна? Зна једино да смо се приближили XX/81, а ми нити смо остали у том селу, нити смо тамо оставили ствари. Те ноћи имали смо огромне напоре – од 6 увече до 6 ујутру смо били стално у покрету, на раду. Скоро целе ноћи тукла нас је киша. Сутра-дан такође нисмо смели да се потпуно предамо одмору, јер је постојала опасност да нас непријатељ открије, због трагова. Другови су сви показали примерну издржљивост.

Акција коју смо припремали заједнички није била изведена, због оног страховитог ветра који је тога дана дувао и кола[83] нису била кренута, а исто тако ни кола која је требао Стева да доведе нису дошла због хапшења у селу.

83 Следећа реч нечитка.

Већ сутра-дан после нашег растанка и после дана кад нам је Јоксим утекао, пронашао га је друг Стева и везаног дотерао. Ми смо га везаног водили једно време с нама, а после из његовог саслушања установили смо и проценили да није неки наш велики непријатељ с једне стране, а и с друге стране, тако везаног нисмо могли да га водимо собом и да вршимо акције. Отуда смо ми њега – Јоскима – убедили да „његова кривица није тако тешка да заслужује смрт“, да је највише погрешио што је бежао, и.т.д. да ћемо га примити у чету, и друго. Он је ишао с нама (без оружја, наравно) чак је у последњој акцији и сам учествовао пишући пароле. Ми, другови, немамо о њему никаквих конкретних података о његовој кривици, те се обраћамо на вас да одлучите о његовом случају. Он је уствари после свога бекства из Пожаревца, тражио везу за

- II -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 1-2/9.
К. 1642 .

одред заједно са ћерком неког брице из Смољинца, која је била четник Пљешковића. Он је у IV/86 чекао везу код оног истог човека који је раније био у том селу командир борбене групе, а сада издао она два друга који су погинули тамо. Они су чекали тамо за везу у кући тога човека, он је покушао да опије ту девојку и да је силује. Јоксим се успротивио, а овај је сутра-дан причао о њему пуно клевета. Јоксим се још више пута обраћао на везу. Речено му је да му је неће дати док је са том девојком, јер она ништа до обична проститутка уствари. Он је њој рекао (да другови због зиме не примају жене у одреду) и даље сам чекао, али везе није било. Он је лутао од села до села, чекајући везу. Размишљао је сећајући се да је прошле зиме исто тако без везе лутао да је ипак боље да оде код брата у Бгд, него ли да допусти да падне у руке непријатељу. Тамо је намеравао да из позадине помаже борбу. Пре но што је отишао у бгд, још док је лутао, будући без обуће, отишао је био код неког човека који је имао државне чизме и хтео да му узме. Човек није хтео да отвори врата. Са Јоксимом је био још и неки Брана из Смољ. који је онда разбио прозоре том човеку. Кад се вратио из Бгд-а наишао на нас, а ми, пошто смо добили неке непотпуне податке од Маркиза да Јоксим пљачка, решили смо да не пропустимо прилику да га ухватимо и случај испитамо. Наша је велика грешка што смо пред њим говорили да ће бити стрељан, даље ми смо га ухватили, шчепали за гушу, повикали „руке у вис“ и слично, тако да је за њега било лакше да бежи него ли да чека „сигурну смрт“. Код њега се опажају ове ствари: Осуство из борбе имало је мало негативног дејства у правцу ублажавања оштрине мржње према непријатељу. Он воли да скита по мало по кафанама са женама и, вели, да слуша музику воли – једном речју, мало га је жао тога ранијег живота. Других негативности нема. Вољу за борбу има и даље. Наше је мишљење да би га требало примити у одред. Од вас очекујемо податке и пресуду по целој ствари.

Бројно стање људства непромењено. Пушака 394, метака укупно 630, бомби 400. Слабо стојимо са машћу за подмазивање. Наручили смо гушчију.

Морал врло добар. Сви другови су вољни и сви желе „да наша група заслужи назив Ударне групе“.

Покрете вршимо углавном према акцијама. Око наређења смо правили доста дуга путовања, тако да читаву ноћ проведемо на путу, а изјутра смо страховито уморни. Логоровање и обезбеђење према старом начину. Усавршавамо вештину прилажења тако да нико[84].

Група се издржава углавном од народа. Још немамо својих резерви, али ћемо их свакако створити. Имамо до сада само један џак кукуруза 60 – 70 кила. Њега смо нашли једне ноћи на друму Пож.-Градиште где[85] - вероватно је испао неком из кола.

Политички рад у народу. Делећи Наређења, наша група је само пролетела тереном, без дужег задржавања. Али се и при овом слабом додиру с народом овога краја јасно опажа да има врло, врло много услова за рад. Наш материјал је тамо слабо допирао. Нарочито влада необавештеност о улози Драже Михајловића. Пре деобе наређења народ уопште није осећао наше акције. Нашим проласком са наређењима кроз ове крајеве народ се мало уздрмао. У околини Курјача се нарочито силно осетила појава партизана. Тамо се 20 дана утврдила једна група од 2-3 Немаца и толико исто Недићеваца која је ужасним терором извлачила и задње зрно кукуруза. Ко год је од сељака рекао „Немам“ стрпали су га у затвор, а после су

- III -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 1-1/9.
К. 1642 .

редом вадили једног по једног и батинали их. И то – што се нарочито сада опажа – батинали су Немци, а плаћеници су држали људе. Из околних села исцрпели су 3 пуна шлепа кукуруза. Народ је почео да бежи од куће. Нимничка шума је врвела од људи који нису хтели да трпе батине. Једна жена донела је свега 18 кгр. колико је имала, а Немци су јој ударили 70 батина. С колима су долазили пред куће где су људи побегли и извлачили до зрна. Али, једног јутра нека немачка патрола наиђе на мртвог човека у близини Курјача са објавом и потписом партизанским. То је био онај разбојник Блага из Сиракова. За 2-3 дана Немци и Недићевци напустише свако даље скупљање кукуруза, оставише четврти шлеп на пола празан и побегоше у Костолац. Народ је овде-онде опазио узрок немачког бекства и благосиља партизане.

Ми смо колико год смо могли ширили наш материјал – Саопштење 20 и Наређења. Прикуцавали смо на општинска врата, делили сеоској стражи и домаћинима где смо отседали. У последњој акцији приступили смо и писању парола. У паролама смо подвукли и изједначили Дражу са Љот. и Нед. Писали против давање кукуруза, против општинских управа. Истакли смо и паролу: „Живео наш командант за округ Пожаревац Ш. П.“ Сматрали смо да је потребно шире популарисати наше руководиоце и то појединачно, јер се опажа да је то приступачније нашем народу, који воли да види руководиоце хероје. Мислимо да се Дражин продор у многоме заснива на томе што је популарисан он као појединац, као „Херој“.

Ми смо свуда постављали упоришта из којих ћемо већ сада стварати Нар – осл. комитете. Према директивама да комитети имају да буду повезани са одредом, ми смо за данашњу везу заказали да нам неколико комитета пошаљу своје извештаје. Они још нису стигли, те ћете их добити наредни пут.

Детаљан извештај о кретању непријатеља нисмо у стању да вам дамо, баш због изостанка извештаја комитета. Знамо једино да су после наше акције на Млавска села и после нашег повлачења дошли у Берање њих 20-ак. Пред селом су се развили у стрелце.

84 Један ред нечитак.
85 Следећа реч нечитка.

Исте вечери чула се жестока лавеж по селу, али да ли је било претреса не знамо.

Финансије. Утрошено 540 дин. углавном за дуван. Остатак 1460 дин.

Политички рад у чети. Одржали смо 2 политичка часа где се расправљало о томе зашто Дража гони партизане. Сем тога на трећем часу говорено је о конспирацији и држању пре непријатељем.

Опажа се силно дејство шала из живота партизана а нарочито шала о пол. ситуацији на људе. Ово се нарочито опажало на Јоксиму.

Одржали смо и један војнички час о кретању и значају тајности покрета.

Намеравамо да већ данас отпочнемо проучавање Историје СКП (б). Учешће узети сви који се интересују.

4/I-943

Другарски поздрав
Рођа и Матори

Смрт фашизму – Слобода народу!

novj_k1642_f9_d2

Извештај групе «Звижд» од 10-14-I-43 године

Драги Другови

од 10 до 13 нисмо ништа значајно урадили јер је било млого рђаво време те нисмо могли да вршимо веће покрете али опет смо обишли извесна села прво смо били у VIII-89 ту смо се састајали са неким људима и почели рад организовања националног одбора. одатле смо прешли у село М. Бр. ту смо остали један дан и састали са Становићем он је таман дошо из затвора и ја сам га питао шта има тамо ново и он ми причао да да је моја сва фамилија пуштена и сви други из остали села само су остали из Раброва и учитељка из Зеленика Ранкова жена.

Ту смо добили ваше писмо у коме ви тражите да стално од четвртка до недеље одржавамо везу код опасника ми смо одатле отишли у В. Бресницу и останемо један дан ту нас обавесте да су била 9 војника од потерне полиције са 2 пуш. митраљеза и ту су се напили и пуцали из машинака одатле незнамо где су даље отишли ми смо се увече отишли на везу очи нове године и останемо код опасника преко дана ту сам добио материјал што сте ми послали ту смо га одма прочитали, ујутру је дошао и друг Јанко и ја и он смо се договорили да позовемо Комитет и одма пошаљемо опасника за коју, који је дошо ми се са њим договоримо да се увече раније негде састанемо. Ми смо га чекали до мрака и он се више није враћао, ја и друг Ј. се договоримо да ми цела група сиђемо у село и да у кафани одржимо збор пред више људи, придвече је дошо код нас један момак "Громов" и ми смо му дали вести и Глас да прочита са осталим друговима који раде са њим, и каза да када буде већ мрак да нас обавести шта има ново по селу. друг је Ј. отишао а ми се одма спремимо и пођемо у селу на путу сукобимо друга кога сам послао да ме обавести за новости по селу

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 2-1/9.
К. 1642 .

и он нам каже да нема никог у селу али да је дошо један непознат човек код председника он га је одвео он се довезо на саоницама.

Ми смо са њим продужили у кафану и ја сам одма распоредио стражу на путу и једном и другом и објаснио им шта треба да раде. А ја и друг Дамњан и још тројица уђемо у кафану, у кафани је било око 30-40 људи и после су се још сакупили ја сам одма наредио да се сви мало уђуте, и почео да говорим, објаснио сам им да нас партизана постоји да нисмо уништени као што жандари причају и тачно им казао да смо ми партизани и да се нико од нас не плаши који год је поштен и исправан грађани, од нас се плаше само они који нису исправни и одма сам им и даље објаснио улог Д. Михајловића шта он ради и против кога он води борбу, ј асам једно од наших наредио да поскида сва плаката која су излепљена у кафани и да се баце у ватру даље сам казао другу Дамњану да он почне да говори и да им прочита из гласа нешто он је то одма и урадио говорио им је о нашој борби у Босни и изнео им је карту и прочитао им из гласа. Два лица издајства, ја сам сишо у другу кафану и тамо није било више од 5-6 људи и њима сам исто објаснио ко смо ми и да се не плаше и ту сам поскидао све плакате одатле смо пошли у исту кафану гди је дамњан читао ту су људи викали живели партизани неколико пута, по завршеном читању пошли смо горе код «Грома» са истим момком и пошто Гром није био ту ми продужимо код преседнике да видимо који је тај што је дошо онда смо отворили капију и ушли у авлију преседникову друг Дамњан је отишо на прозор и посматрао кога има у соби ја нисам био ни стиго до њи јер сам поставио стражу како треба и када сам пролазио ка њима они су већ ушли у кућу и то Друг Дамњан и Смедеревац ја сам одма и ја био позади њи и једна жена није хтела да ји пусти у другу собу друг Дамњан је гурнуо и ушли смо у собу у соби је био тај човек и председник и председникова жена даље смо одма истерали председника и жену у кујну а њега смо оставили и почели да га саслушавамо то стоји на посебној хартији која ће да буде исто ту прикључена.

после саслушања ми смо га кренули са нама извели га ка Дољешници и тамо га свукли и ја сам послао Бобаша Миткета и новог жандарма да га ликвидирају кад су га кренули он је казао да ли може да разговара са командиром друг дамњан је био за њима да контролише и казао да је он командир он му казао дали хоћемо да га примимо у наше редове и даље су га одвели и ликвидирали уз извештај вам шаљем сва његова документа и исправе одатле смо се вратили и понели сав материјал Код њега смо нашли већу количину хартије која ће да буде исто и за нас добра и сву његову спрему ту вам исто достављам списак од сви ствари велику количину хартије је понео из Миљевића од Деловође и требао је да је преда у Манастирицу Вељку тако нам је признао.

Група је у истом броју и у истом наоружању одевена је сасвим добро и Све је добро.

Непријатељске снаге чете за ово време Крста се креће више по оном терену са ове стране слабо био је у Великој Бресници.

Смрт фашизму – слобода народу

10-I-43 год — Другарски поздрав

Положај — Митар и Дамњан

novj_k1642_f9_d3

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-1/9.
К. 1642 .

Штабу НО Партизанског одреда «В. Дугошевић»

Драги Другови,

Ова недеља протекла нам је без акција. Према плану трбало је да у току ове недеље ликвидирамо оног типа из XX/68. Ради тога наша група је успела да пронађе човека из тог села, обратила се њему са намером да, ако већ од њега не може да добије помоћ при извођењу ове акције, преко њега дође до наших пријатеља из тога села, који би нам сигурно пружили потребну помоћ а и послужили као упориште за продирање у то село. Тај човек је један омладинац који познаје друга Стеву и чија је фамилија прилично напредна. На Божић првог дана ми смо покушали да остваримо план. Пошто човек код кога смо били на стану, није смео да се офира пред тим људима које смо ми познавали, ми смо им преко писма заказали везу за исто вече. Испоставило се да ти људи нису дошли на везу, јер су тога дана превише пили, али важно је да они спадају у ред наших симпатизера и да нису отишли на страну Дражинових, који у том селу узимају приличног маха. Акцију на оног петоколонаша нисмо могли да изведемо, јер су код њега тога дана били горњачани. Наша процена да су у селу горњачани и да се код њега налазе доцније се сасвим потврдила. Ту су остали (горњачани) и другог дана Божића. У селу су били истакли неку објаву у којој позивају „владину“ војску на предају.

Одатле наша група се кренула за XX/75, где смо намеравали да, ако се може, извршимо напад на жандарме. Били смо дочули да они силазе на вечеру без оружја у зграду која је од оружја далеко 1-200 метара. Ми смо намеравали да извршимо напад на њих у том моменту. Намеравали смо да узмемо један пушкомитраљез и неколико чланова борбене групе. Рачунали смо да би моменат за напад био утолико повољнији што је тада био Божић, те је опрезност код њих била још мања него-ли обично. Међутим ни ова акција није могла да се изведе.

Даље смо отишли у село чије је прво слово имена исто као прво слово имена друга Врховног команданта, а налази се у суседству оног првог села. Дочули смо да ту има издајника, које треба ликвидирати. Друг Тика кад смо се с њим нашли изложио нам је планове ваше, другови, и потребу да се одређених дана налазимо у близини одређеног села. Са њиме смо разговарали и о томе да је у данашњем моменту најхитније потребно ликвидирање лоших претседника, те да је потребно да то и учинимо у једном селу поред Млаве. Ми смо организовали да се припреми стан за нас у том селу и људи који ће одређеног дана да прате кретање претседника. Међутим тај претседник због свог противнародног рада крије се, тако да су нам другови јавили да им је потребно 2-3 дана док му ухвате траг. Тако до одласка овог извештаја нисмо у стању ни ову акцију да изведемо.

Учинићемо свакако то да оног дана кад будемо полазили к вама извршимо акцију у једном од ових села. Зашто нисмо извршили акцију у селу које се зове као прво слово друга Врх. ком.? На тај начин била би нам отсечена отступница, те ћемо то учинити у моменту поласка к вама. Истовремено обићићемо и Нац. службу.

Бројно стање 6 бораца, са толико исто пушака. Муницију смо повећали за 449 метка. Број бомби је непромењен.

Морал код врло добар. Дисциплина исто тако. Другови су жељни акција. Праву њихову вредност моћићемо да оценимо тек кроз борбе.

Покрете вршимо сваку ноћ. Највећи проблем за сада јесу трагови који остају на снегу. Ми тај проблем решавамо ходањем по истом трагу, тамо где нема пртине, и старамо се да се што пре дочепамо које трпине или пута. Логорујемо на уобичајени начин. Као искуство из догађаја са друговима Симом и Дидом ми повећавамо будност. Пушке скоро никако не удаљавамо од себе. Што се тиче обезбеђења – најбоље обезбеђење за овакве прилике је тајност. Стража редовно постоји.

Непријатељске снаге су овако распоређене на нашем терену. Жандармеријских станица у јачини десетак пушака има следећим селима: Братинац, Сираково (на прузи), Маиловац, Кличевац, Рам (граничари), Срењево и Вел. Градиште, где има, вероватно и нешто недићеваца. За сада знамо да Дражиновци допиру у Гарево, Шапине и вероватно Забрегу.

Што се тиче расположења непријатељских снага познато нам је да су велике кукавице. Тако се зна да су после ликвидације разбојника Благе, жанр. из Маиловца направили барикаде од цепаница иза врата свога стана, плашећи се наше посете. После наше акције у 4 млавска села (Дрмно – Бубушинац) причају људи, да се сви жандарми из Братинца разбеже и спавају по селу изузев 3-4 који остају у Жанд. станици. – Изгледа да постоји могућност да се повежемо са извесним људима из непријатељских редова из неких станица. Та могућност се још више повећава после ове мобилизације коју непријатељ врши из народа. Чим будемо у могућности да се утврдимо на нашем терену, предузећемо кораке.

- II -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-2/9.
К. 1642 .

Рад на политичком утицају у народу. Због природе досадашњих наших акција – дељење Наређења Штаба, наш рад у народу није мога да се одвија најправилније. Услова за рад има врло много. Хитност ове акције спречавала нас је да остајемо дуже у сваком селу појединачно и да се бацимо на организациони рад око Н.О. одбора и масовније агитације. Ми смо тако одржавали низ политичких конференција са домаћином и по 2-3 његових сигурних пријатеља и то само тамо где су могућности то дозвољавале. Најчешће смо могли да разговарамо о полит. ситуацији само са домаћином. Разговори су се углавном кретали око Драже Мих. и његове издаје. Опажа се чињеница да је Дража доста дубоко продро са његовим лажима да је у савезу са партизанима. Његови агенти су проширили и неке песме у којима се говори да Дража иде преко Босне да „ослободи Србију“. У том погледу влада уопште готово никаква обавештеност у масама. Отуда су и могле тако лако да наседну лажима Драже и Немаца.

У појединим селима од људи који су учествовали на тим пол. конференцијама створили смо упориште од којих ћемо полазити при формирању НО одбора.

Број конференција од дана када смо отпочели са дељењем Наређења па до данас износи 3, на којима је учествовало по најмање 3 човека и 5 са по једним слушаоцем.

При деоби Наређења где год смо улазили у општине, свуда смо на улазним вратима лепили наше саопштење 20 и Наређење. А у акцији на у Млавска села смо писали и пароле.

Наш материјал – углавном саопштење 20 – делили смо свугде где је то било умесно – носили где смо наилазили на људе који ће их давати даље. Осећа се велика потреба за умножавање вести «Сл. Југославија». Преко њих ће се најлакше и најбоље разбијати Драже.

Што се тиче става народа према нашој борби, најчешће се срета став: -„седите мирни, ћутите још мало, још је јак". Нарочито су људи осетљиви на репресалије непријатеља. Ликвидирање претседника, сечење бандера, жица и рушење пруге све то плаши људе и често кукају: „Немојте молим вас!"

Поводом агитације у широким масама ми смо намерни да искористимо још један начин. Наиме, исписали смо пароле на мањим и већим комадима хартије које ћемо лепити и вешати не само по селима где вршимо акције, већ ми намеравамо да то шире истичемо, чак ако нам не смета, при пролазу кроз село, односно кад напуштамо село у коме смо данили да остављаћемо поклоне. Увек ћемо пажљиво процењивати да нам оваква акција не нашкоди и не открије траг.

Финансије. Наша група од 4/I до 13/I није потрошила ни динара. У каси се налази 1450 дин. Прихода нисмо имали.

Политички рад у чети. Сви другови обрадили су питање Драже Мих. Није било лако ово извести тим пре што млађи другови досад нису обраћали довољно пажње на рад. Засад је најнемарљивији на раду Јоксим. Никако не може да се концентрише на посао. Ради површно и најчешће задрема кад се чита. Грија се све више труди да што боље упамти. Нарочито се опаже његово настојање у том правцу. Најмлађи, Миле, такође није довољно пажљив.

Одржали смо политички час на коме смо читали из Историје СКП (б) из XII главе приказ пол. сит. пред почетак II импер. рата. Ту смо говорили и најпопуларније објаснили следећа питања: економска криза, о шпанском грађ. рату, о Версаљском рату, о борби кинеског народа.

Прочитали смо већину чланака из „Гласа". Сви другови поздрављају излажење овог листа, који даје преглед борбе из осталих крајева земље, колосално помаже могућности агитације и пропаганде, обавештава, тумачи ситуацију, потстиче борбеност.

Омладинци су прочитали летак СКОЈ-а поводом 25. годишњице Октобарске револуције. Прорадићемо и њега као и остали материјал још који пут да би се постигло жељено дејство.

- III -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-3/9.
К. 1642 .

Јуче и данас смо извели такву организацију посла да су једно одређено време сви другови били запослени. Стева и Рођа су писали пароле, Јоксим је шпартао рубрике за Листу фашистичких злочинаца, а друг Матори је заједно са двојицом омладинаца обрађивао из војне обуке Опис пушке. Кад су омладинци завршили тај посао, дали смо им одређене текстове да се на њима уче читању. Друг Матори је тада читао Историју СКП (б).

Из области културног рада решили смо да омладинце научимо читању.

Слободно време проводимо у шали и песми. Допада се друговима игра „интелигенције". Друг Стева припрема врапца.

Општи утисак: осећа се знатна присност међусобна, сви другови све више се

сроћавају у једну целину. Долазило је до сукоба ситније природе између Грује и Милета. То је потицало отуда што би Грија хтео да има известан део власти јер је „старији партизан“ (за неколико недеља) од Милета, а овај се опет не да. Тако да је долазило до речи „Шта се правиш важан!“, „Он, друже, неће мене да слуша!“ итд. Ми смо одржали као неку врсту конференције где смо то исправили. Више пута ми тако, чим се појави каква грешка, одмах на лицу места приступамо критици.

Одмах ћемо отпочети планско проучавање Историје.

Да би се наш рад што успешније одвијамо ми смо основали извесно руководство групе. Ушли смо Матори, Рођа и Стева. На првом састанку извршили смо поделу рада. Да бисмо успешно решили огромне задатке који се у овој ситуацији пред нас постављају нужно морамо да радимо организовано. Матори је добио старање о војној обуци, припремању акција и економији групе. Рођа – политички рад у чети, обавештајну службу (колико се може) и оспособити технику на нашем терену. Стева техничку припрему за агитациони рад; Стева и Рођа организацију рада у позадини око НО одбора.

- IV -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-4/9.
К. 1642 .

Одлучили смо да се редовно изводи 2 часа недељно војна обука и 2 политичка.

Војну обуку смо плански поставили уз наслон на брошуру „Фармација парт. одреда“. Предмети и материјал овако изгледа: 1) борбена обука: Развијање у стрелце, узимање заклона, рад патроле. Веза ланцем, наступање и одступање, заседа, напад на зграду и одбрана, пробој обруча. 2) Настава гађања: Делови пушке и муниција, опаљени метак, нишањење окидање, оцена отстојања припремно и главно гађање. 3) Опис пушке, бомбе и пушкомитраљеза и руковање. 4) Обезбеђивање страже, патроле, осматрање извиђање. Ви другови реците своје мишљење.

Друга Јоксима смо примили у чету. Држи се врло добро, све више се сроћава с нама. У почетку је био врло замишљен и силно жалио за бод-ом, али сада је веома весео. Још се ипак није снашао довољно као партизан. Он је сада доста површан, ветропир, али га стварност све више уозбиљава.

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 3-9.
К. 1642 .

Дочусмо вечерас да је објављена мобилизација годишта 98-14. Ово ће свакако силно кренути масе у одреде. Политичка процена како ми схватамо Хитлер не може очекивати од српског народа да му послужи као слуга за Источни фронт. Ову мобилизацију Недић врши свакако с циљем да појача своје снаге за Србију а и да појача снаге за борбу у Босни. Мобилизацију врши у сред зиме неби ли се народ заплашио и извршио наређење. А у колико би народ бежао у шуме, Недић и Немци су већ раније популарисали Дражу, тако да ова мобилизација треба да појача снаге и Дражине. А неће ни народ бежати и партизанима? Они се надају да неће велики број отићи тамо, јер је зима, јер су претходно добро популарисали Дражу и јер се надају да партиз. неће моћи да приме масе. Наши задатци: акцијама привлачити пажњу масе и политички привлачити масе.

13/I-1943 Другарски поздрав
Положај Рођа Матори

Смрт фашизму – слобода народу!

novj_k1642_f9_d4

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 4-1/9.
К. 1642 .

Извештај од 18-I до 22-I

Драги Другови

После састанка са другом пилотом ми смо радили следеће. Истог дана смо остали у Мишљеновцу пошто нисмо могли да идемо даље јер је било доцкан, друг Пилот је довео код нас Милета петог и једног жандара кога се ви послали после акције у Раброву. Тога истога дана ми се договоримо да узмемо пушке од Стојана и Жарка који су били тога дана кући ја сам увече казао њима да ћемо да свратимо код њих и да ухватимо Жарка као што смо говорили ми пре када смо стигли пред кућу ми смо стали и ја сам ушо у авлију са још неколико и казао им да се не гомилају у комору ту су ушли њих неколико а неки су остали по путу када смо чукнули на прозор жене су казале да људи нису ту ја сам казао да мора да буду ту и оставили њи седам међу њима Пилота Бомбаша Милета и Смедеревца од стари другова а од нови Црногорца Петог и Микчета а ја са 6 другова отидем напред код Цветка који је исто био четник војни и њима кажем пазите се добро сваки нека заузме своје место него када сам стиго код Цветка ја и[86] смо ушли напред пошто смо чули да ту има више људи у соби где разговарају, када смо ушли у собу ту је био један из сељак из села ту смо почели са њима да разговарамо и од једном чујемо пушке ја сам истрчао напоље и када сам био на путу ја нађем ту Пилота и бомбаша сви су побегли ја их питам зашто коме почео је да пуца из куће и да је бацио једну бомбу ја сам командовао напред и први сам пошао и на путу нађем Милета где лежи а Смедеревац је узео пушко митраљез и почео да пуца од куће до места где је миле пао било је око 40-50 метара према њино причању изгледа да је он сам крив за овај случај да је страдао није хтео да легне него је стојо и зато га је он потрефио а о томе ће друг Марко најбоље усмено објасни јер је он био баш ту где је метак пао. Ја сам одма опколио кућу и када сам стиго од истока ту сам нашо Црногорца самога он није мрдао са свога места ја сам осигуро стражу после опкољавања куће у околини 100 до 150 метара где се ми налазимо и онда сам дошо и викали Стојана да се преда он није се уопште јављао ја сам командовао да му се кућа упали одма и одма смо приступили паљењу куће ја сам нашо људе који да склоне друга мртвог и кућа је била запаљена нико се није јављао само су почеле жене да вичу да ји пустимо напоље ми нисмо хтели одма доћи него принудили да се предаду доцније оне кажу да нема ни једног ту и почеле да кукају и ми смо на крају разбили врата да ји пустимо за време док је кућа горела многе[87] је нека муниција пуцала и ми смо мислили да су они још у кући[88] ја обилазио около ја сам утврдио да су они одма чим су били припуцали искочили

86 Следећа реч нечитка.

87 Неколико реч нечитко (избледело).

88 Замрљан део текста.

кроз један шубер напоље кога нисмо одма уочили и ми пустимо жене напоље и у соби нађемо 13 метака од Енглеске пушке а наши су потревили Стојановог оца и убили кроз прозор и он је био мртав ми смо одатле прешли до Вуковиће где смо остали преко дана и тога дана су били дошли око 8 жандара у Вуковић и један је био код нас на разговору долазили су још неки људи[89] пошто исти жандар када је дошо он је највише разговарао са пилотом и пилот каже да је он његов земљак те по његовом причању ми се решимо да му још прво вече дамо пушку јер и сам друг Пилот је казао да је коме и Жика реко да му дамо пушку и ми смо то и урадили.

Када смо пошли из Вуковића увече ми смо се кренули за Српце и стигнемо у Срцпе ми свратимо у једну кућу и ја и Дамњан отидемо код чета да видимо шта има све ново тамо смо се задржали једно пола сата и када смо се вратили ми наше другове нађемо гди су се растурили по путу ја их питам шта је они кажу да је побего жандар то како је побего па каже био је на стражи па зашто он да буде на стражи зар није мого други каже па он је сместио брицу јер онај је отишао да врши нужду и он је побего одма чим је изашо напоље то је велика грешка пилотова и бомбаша. Зашто су га пустили да он буде на стражи када сам већ казао да он не може да буде на стражи и одатле смо пошли у потеру за њим ја узмем са мном Пилота и још неке другове и кренем за раброво а друг дамњан са њи 7 отиде право за Вуковиће и за Душманиће да обавести неке људе да се склоне пошто је он видео те људе кад су долазили код нас. Ми смо стигли у Раброво и обавестили неке да се пазе а дамњан је то исто урадио и сукобимо се на ћуприји код Воденице Рабровске и донесемо одлуку да отидемо да на мустапићске салаше да тамо останемо преко дана јер према вашем наређењу да ухватимо везу са[90] и ту останемо ујутру око 9 сати јави нам наш газда да су стигли жандари у село и да су га блокирали и недаду ником да изиђе из села и ту баш испред нас су били око 5-6 њи ми смо пазили и око 11 – сати жена газдина је изашла и враћа се каже ево су жандари ја сам скочио и зграбио машинку и изађем на један ћошак и видим да се приближавају све ближе ја одма распалим једно 6-7 метака и они су пали доле и другови су изашли и ја сам командовао у стрелце другови који су били у другој кући нису били баш спремни иако сам ја јавио да буду спремни

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 4-2/9.
К. 1642 .

неки су оставили своје ствари кад сам стиго до пилота ја сам му дао машинку и командовао да изађе мало брже на један брег да да отпоре да се ми пребацимо када смо изашли на брег добро смо се повлачили нисмо имали ни мртви ни рањени ја сам стално командовао да се вата венац јер су они нас стално пратили све до навише мале бреснице ту смо се ми у једном потоку растурили ја сам изашо на брег са пушко митраљезом и чекали да се неки од наши појави али они нису се више појавили пилот је био са њима и они су отишли за манастирицу ја сам продужио за опасниково место ту остане и те преноћим и сутра навече се кренем за везу код „Мачке“ и када сам стиго код прике ја сам нашо ту Дамњана и бомбаша ја их оставим и отидем код мачке и

89 Неколико речи нечитко.

90 Следећа реч нечитка.

пишем одма да спода дође код мене у исто време долазио је дечко од „Ораха“ и ја му дам писмо и спада дође увече са Штуком и Црним и ту су долазили са неким нашим људима ту смо разговарали и продужимо на везу у [91] гди сте ви наредили.

Када смо стигли код опасника ту нађемо пилота са друговима који су били са њима он вам је то већ писао, ту останемо преко дана од другова нису се јавили после борбе Црногорац Пети и Глог ту сам ја створио погрешно те за време борбе нисам дао зборно место али ти другови су знали где треба да се јаве за везу и њи ја за то осуђујем чекали смо ту код опасника до мрака и ви нисте нам ни писали ни тад дошли и бар да сте нам нешто јавили увече ја шаљем једну тројку у Мустапиће да види за друге другове који нису дошли ми увече добијемо обавештење да ће да дође једна група горњачана али ми смо то слабо узели за озбиљно и преместимо се код Комшије опасниковог и продужимо да вас чекамо када је било око 12 сати ја сам моментално изашо напоље без пушке да видим шта има ново и да вршим нужду моментално видим да стигли неки војници код бунара опасниковог на стражи је био брица и није пуцао код њега су исто били стигли на капију ја сам викао и другови су излетели напоље и трућили свако на сву страну ја нисам мого нигде да мрднем него се набијем у свињац код једне свиње и ту остао до краја само су опаљене неколико и наши су се растурили од наши је један пао а и од њини је један пао и један рањен они су се ту задржали око 1 сат и отишли и нису вршили претрес те сам се тако спасо изашо сам одатле и нашо тројку коју сам послао раније она је стигла срећа те сам био ту те их одма вратим и брица је био исто ту и он је пошо са нама кад смо стигли до мале бреснице ја пошаљем исту тројку на зборно место а ја са брицом продужим у Раброво да тамо нађем исто наше људе јер смо се разговарали да сиђемо до раброва ту останем преко дана и сазнам да је ту Микче и Ћата и пошаљем им везу да се одма крену на зборно место. Они нису дошли ја сам продужио на зборно место тамо нађем нашу тројку која је била стигла и до зоре је исто стигла тројка са спадом Пилотом и Црним на други салаш и увече се састанемо и ја поново долазим са Мишљеновачки салаша у Раброво те тражим другове који нису хтели да дођу и тражим дали има пошта за нас пошто није било поште ја се враћам до Мишљеновца и ту останем преко дана болестан јер немогу да идем ту сам се састао са неки људима сакојима сам се договорио за скупљање хране за људе пред зору сам се полако извуко до њих на салаше и ту останемо преко дана гди нам се јавио Штука и још два друга. Увече се договоримо да се распоредимо у тројке и да сваки од нас пређе по неко село и изрши понеку акцију другове смо распоредили овако Спада Ћата и Црни за Рановац. Пилот Бомбаш и Осми за Р. Бару и друга села ја Марко и Брица за Раброво ради опанака да се направе и што сам ја болестан тако смо и урадили сваки има свој задатак.

Смрт фашизму – слобода народу

29-I-43 год. Митар

91 Стављен печат преко текста.

novj_k1642_f9_d5

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 5-1/9.
К. 1642 .

Штабу НОП Одреда „Вељко Дугошевић“

Драги другови,

Од прошлог извештаја наша група извела је 5 акција. Две од њих су вам већ познате – то је разоружавање оног жандарма на путу Божевац – М. Црниће и дочек из заседе другог жандарма[92] је тражио да га примимо у одред, али га ми нисмо примили. Запленили смо: две пушке белгијске, 91 метак, 3 бомбе, шињел, 2 пара цокула, 2 опасача, 1 копоран, један џемпер, пар кожних рукавица, 1 капуљачу, сат џепни и 6760 дин. у новцу. То је било 23/јануара.

27/I намеравали смо да изведемо ликвидацију претседника општине у Брадарцу и у Маљуревцу. Ради тога послали смо једну двојку у цивилу у М. са задатком да из револвера убију претседника. Остатак групе требао је да упадне у општину, где се у прави мрак налазио претседник из Б. и да га ухвати. Човек који је пратио претс. обавестио нас је да се он налази у општини, али како је било већ вече а и празник (Св. Сава), то је он могао у међувремену да оде у једну од двеју кафана. Зато смо морали истовремено да блокирамо и општину и кафане. Унутра су били одређени да упадну тројица Славко, Рођа и Видоје. Општина је имала два излаза; на задњем излазу био је Груја, а предњи је остао без стражара. Није остао без стражара услед тога што нисмо схватили значај истохга, већ услед тога што није било довољно прецизирано ко ће да буде на том месту. Према плану који је Рођа изнео, требало је да Матори буде на томе месту, а Матори да од оне тројице један остане напољу, а остали двојица да упадају..

Обе ове акције нису успеле. Двојка ни после 2 сата трагања није успела да нађе претс. и М.А претс. из Б. успео је да побегне.

Ево како се то догодило. Чим смо се приближили општини, тројка за упадање пошла је према вратима. Друг Сл. Је застао да упути задњег стражара на задњи излаз. Рођа и Видоје не чекајући да се провери блокада зграде ушли су у ходник из кога је улазило за општину и за једну кафану (општ. и једна кафана су под истим кровом). Док је Рођа ослушкивао кроз врата да ли су у општини чланови Управе дотле је Вид. одјурио у каф. на своју руку да испита није ли претс. тамо. Рођа је упао и наредио свим присутнима да дигну руке у вис. Пришао је Сл. и пошао да упали светлост. У општини је било доста људи. Дозват је претседник. Он се налазио на непун метар испред пушака које смо држали на готовс – што је већ неправилно и омета рад. Рођа је укочио пушку – како претс. још није био свезан. Позват је Видоје да га свеже. Његову пушку прихватио је Сл. и тако и своју пушку учинио безопасном по ухапшеника. У моменту кад је Вид. хтео да га веже, претс. је излетео на врата која су била слободна (јер тек што је прошао Вид.) и потрчао да бежи. Рођа је потрчао за њим вичући стражару на узбуну. У моменту кад се претрчавао друм, пао је Рођа наишавши на шанац и смет и у том моменту откочио пушку и опалио. Али секунд

92 Неколико речи нечитко (замрљано).

II

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 5-2/9.
1642 .

пре тога и претс. је пао и како је био на нижој страни пута, метак га није стигао. У том су опалили Дугачки и Славко, али без успеха. Сл. је потрчао за њим, али га није могао стићи нити спазити. Матори је био на 5-6 м. од њега, али му 2 метка нису испалила. На крају, излепили смо плакате са паролама и повукли се. На конференцији који смо одржали 30/I детаљно је прокритикована ова акција и уочени ови пропусти: 1) стражар није био на предњим вратима, 2) Рођа није чекао да се утврди да је зграда блокирана већ одмах упао унутра, рачунајући да ће сваки ићи на своје место; 3) Није био довољно истакнут вођа патроле која је упадала, те се дозволио да Видоје виче на ухапшеника оног момента кад му се учинило, да се он помера напред припремајући бекство. Славко је то његово викање схватио као неумесно истицање и наметање и то онда када је посао већ готов, те га је опоменуо да не виче. Вероватно је ухапшени искористио и тај моменат за прибирање. Ако је што приметио, требало је вођи патроле да саопшти. 5) Није било наређено гомили људи која је била у општини да се повуче назад ка задњем зиду и остави довољно простора за рад. 6) Требало је ухапшенику командовати „седи“ па га везати и то леђима окренутим вратима. 7) Ниједна пушка није била „на готовс“, б) врата су била слободна.

У овој акцији показали смо много лабавости и небудности и бруке.

На основу ових искустава две касније акције извели смо 28/I са успехом. Поделили смо се на две групе, једна је отишла у Трњане са задатком да убије једног немачког агента Милутина Кузмановића колара и магационера задруге и разбојника Љубу Јовановића „Мају“ члана банде Благе из Сиракова који је пљачкао по околини и био страх и трепет околине, и да растера Националну службу. Друга група би у Набрђу ликвидирала омрзнутог бившег претседника и такође немачког агента, да растера такође нац. службу и да узме из општине новац који је она прикупила од аренде са општ. имања, а која је хтела да преда непријатељу за порез. Обе акције изведене су са успехом. Колар се био затворио у Задружни магацин те је требало много муке док смо га дочепали. Као крупнији пропуст може се сматрати што није запаљена архива и у Трњану и што није узета нека преса, и писаћа машина је била у стану деловође. Овај пропуст може се лако поправити. У обадва села излепљене су плакате са нашим паролама, које нису поскидане ни до данас. Пред општином смо залепили плакату на којој пише да ћемо стрељати сваког члана Управе који још седи у општини.

Како нису успеле оне две акције, ипак су оба претседника побегли из села и не враћају се више. За њима

III

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 5-3/9.
1642 .

је побегао и претс. Бубушиначке општине и Трњанске, за остале немамо податке.

Ми смо припремили још једну акцију за храну али је нисмо могли извести док не ликвидирамо главне издајнике из села. Ову акцију нећемо ни по коју цену испустити.

После ових акција повлачили смо се у село друга политкома Штаба. У путу смо наишли на сеоску стражу, која је сута дан, и поред наше претње пријавила да нас је видела, те смо морали без акција да напустимо онај терен.

У месту које се зове: супротно од глагола „зацрнити", а налази се близу села друга политкома Штаба, има 449 пушака и 419 војника који би се лако предали. Код њих има изгледа, Дражина организација. Ми сматрамо да би требало прикупити податке о томе па да организујемо разоружавање. Нарочито је ово значајно што бисмо добили и повећање у људству!

Плен из акције 28/I: 1 пушка Мађарски карабин, 5 метака, 1 бомба, 1 нож, 3 пара војничких панталона Нац. службе, 3 микаде, 1 пар чизама, 3 ћебади, 3 чакшира летњих и 3 блузе, 19.880 дин. општ. новца и 3310 дин. заплењених од стрељаног Воје.

Морал и дисциплина групе су врло добри.

После наше акције у Брадарцу непријатељ је послао појачање на братиначку жанд. станицу. Група од 15 – 20 ишла је са лаким митраљезом до Брад.

Када је ово појачање дошло донело је собом 2 или 3 лаких митраљ. 29/I једна чета Дражиноваца „разоружала" је братин. станицу. У зору су блокирали село и „заузели" станицу. Изгледа да ћемо бити у стању да прикупимо несумњиве податке да је ово „разоружавање" примљено са знањем Недићеваца и Немаца. Они су пролазећи кроз села Баре и Касидол држали зборове на којима су говорили да су против партизана и комуниста. Народу је говорио, изгледа Јагош, да се не противе и да дају Немцима све што траже, јер „они су готови за 15 – 20 дана". Говоре да где год чују за комунисте да их пријаве, да ће их они поклати. Јагош је говорио да не слушају ком. јер су они пљачкаши јер убијају људе. Потпуно су се спустили на Недићеве „аргументе" против нас. Из Касидола су по дану кренули преко Смољинца за Шапине. Пред вашариштем наишли су на 10-ак Немаца који су пошли да скупљају кукуруз. Сви Дражиновци – сељаци тврде да их је било око 250 на броју – полетели су стрмоглавце у авлије. То су

- IV -

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 5-4/9.
1642 .

исто учинили и Немци. Дражини из села повели 2 сељака да им носе лаке митраљезе (оне белгијске). Кад су наишли на Немце, један од њих је тада спустио митраљез, постављајући га. Дражиновци су повикали на њега: „Не пуцај, јеси ли Миле...!"

После ове њихове шетње кроз села народ је за два – три дана у већини донео закључак да је све то „иста сорта".

Дражини војници су причали да морају за 48 сати да „заузму“ све до Мораве.

Финансије:

Приход:

16 – XII - Од Штаба –	2000
15 – I – Од прилога –	800
20 – I - “ -	500
23 – I заплењено од жанд.	6760
23 – I Од Штаба –	3000
28 – I Из Набр. Општине	19880
28 – I Од убијеног шпијуна Воје Јанковића	3310
свега	36.250 дин.

Расход:

19/XII- 1/II За дуван	360
20/ XII Матором за лечење	200
21/ XII Свеће и шибица	140
25/ I Велика свећа	500
29/ I Ракија	150
2/ II за храну	300
Свега	1650 дин.

/

Исплаћени дугови

Дугачком за дуван узет прет. месеца	220
Матором за дуван	160
Матором – крајем 1941 био је дао новац за размену преко Штаба и није му враћено	340
Свега	720 дин.
Укупни расходи	2.370 дин.
У каси свега имало	33.880.

Политички рад. 30/I одржали смо конференцију. Расправљали смо о политичкој ситуацији и критривали изведене акције. Констатовали смо да се однос снага у данашњој борби изменио у смеру великог пораста снага Црвене Армије и Совјетско[93] Америчке коалиције[94]. И баш сада, у овом моменту, Дража и Велико – српска господа настоје, да у тренутку пропасти Хитлерове заузме што боље позиције у Југославији, те појачава своју делатност. Да бисмо их у нашем крају довољно раскринкали, ми морамо да снажно појачамо наше акције и наш политички утицај у широким масама. А да бисмо ово постигли што боље ми морамо да се бацимо на планско војничко и политичко подизање. Из свих досадашњих акција уочили смо грешке и слабости и чврсти решили да их искоренимо. У нашој групи било је прилично учмалости и лабавости („лако ћемо“), што је дошло услед осуства акција. Ми смо чврсто решили да поправимо своје грешке.

Сваког дана бар по један сат читали смо чланке из Борбе и из Гласа. Имали смо и један војнички час о нишањењу и о поступку при разоружавању.

Друг. поздрав:
Рођа Матори

93 Следећа реч нечитка.

94 Следећа три реда нечитка (избледело).

novj_k1642_f9_d7

15/II

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 7-1/9.
К. 1642 .

Драги другови,

Ваше писмо од 10/II примили смо. У њему нас позивате да на заједнички састанак с тим да се кренемо одмах по пријему вашег писма. Ми смо намеравали да пођемо 12-ог али и да истовремено успут извршимо акције у Берању, Бару и Касидолу. Међутим није могло да се настави пут, јер су другови били превише уморни тако да смо једва стигли до Клепетуше. Зато смо одложили пут до сутра наноћ. 13-ог смо затекли ваше писмо које нам јавља да се у селу налазе љотићевци и да се сатанак одлаже.

Наша група извела је низ успелих акција. Наша атентаторска двојка 11/II ликвидирала је омрзнутог претседника општине Батуше и немачког шпијуна Драг. Милорадовића. Тај претседник је путовао колима за Петровац на неку конференцију коју је заказао немачки капетан. Наша двојка у цивилу дочекала га је и убила из револвера. Претседник је покушао да одгурне револвер, а кочијаш је очинуо коње. Наши другови су скочили на кола и довршили га. Због такве ситуације другови су потрошили нешто више муниције. Заплењено је: пар опанака, чакшире, џепни сат и 70 дин. у новцу и других ситница (перорез, оловку, 2 марамице...) На леђима ликвидираног стављене су објаве и натписи да ће исто тако проћи сви претседници који извршавају наређења окупатора и сви шпијуни. У колима су били присутни претседници из Салаковца и Лучице, али их наши другови нису познавали, те су их пустили да оду.

10/II главнина групе упала је у први мрак у Смољинац, запалила општинску архиву и демолирала зграда, излепила по селу плакате са нашим паролома и одржала збор сељацима који су се налазили у то време у кафанама. Приликом паљења архиве и дрвеног намештаја, које се паљење морало вршити унутра у згради, запалила се и цела зграда. Сељаци су одбијали да је гасе, говорећи: „нека је, нек изгори пустиња! Ту су нас батинали!“ Ми смо се такође сложили да је оставимо да изгори. У општини је запаљено 52880 дин. општинског новца, 2 пресе и канцеларијског материјала.

Збору је присуствовало 150-200 људи. Тумачена је политичка ситуација, раскринкаван Дража Михајловић и избегличка влада у Лондону а популарисано Антифашистичко веће. Клицало се Црвеној Армији, Партизанској војсци и другу Титу. После збора подељени су прогласи Антифаш. већа и I конгреса омладине. Народ се грабио за наш материјал, сви би хтели да имају и прочитају. На збору су говорили другови Рођа и Славко.

По селу су излепљене плакате са паролама против фашизма, против општинских управа, против реквизиције хране, против Драже, Недића и др. за Црвену армију, партизанске дивизије, Друга Тита, друга Ж. Поповића. Излепљени су и прогласи антифаш. већа.

По плану требало је да се после ове акције сакупи оружје које се налази у селу. Потрага у 4-5 кућа показала је незнатне резултате; нађене су 2 скривене пушке, једна руска са 1 метком и једна без кундака српска, и један револвер „црногорски“ са 2 метка.

На плакатама је подвлачено да је ово последња опомена општинарима и да ћемо други пут стрељати сваког кога нађемо да ради по наређењу окупатора од пандура до претседника.

12/II демолиране су општине у Берању, Бару и Касидолу. Заплењено је 47140 дин. у новцу око 490 дин. у маркама таксеним, много канцеларијског материјала, 1 литар гаса, 25к. кромпира, 2кгр. пасуља сакупљених за СД Стражу. Свуда су запаљене архиве,

излепљене плакате са паролама и забрана општинарима. У Берању је одржан због пред 40 сељака где се тумачила пољ. ситуација. Сељацима који су се затекли су Бару у општини такође је тумачена пољ. ситуација.

Исте ноћи стрељан је у Бару бивши претседник Воја Стојадиновић, љотићевац и шпијун, који је отерао у логор 8 бивших партизана, он је као опуномоћник на 5 општина за сејање репе присиљавао народ да сеје репу. То је био човек кога је народ у том селу јако мрзео.

У овим акцијама при спаљивању архива и намештаја народ је постављао питања шта да се ради са краљевим сликама. Ми смо издвајали те слике и понегде давали да их сељаци склоне.

14/II Запаљена је општинска зграда са архивом и намештајем у Малом Црнићу. У селу је било 50 – 70 жандарма који се нису учинили живи онда, кад смо ради знака за повлачење испалили 3 метка. Око села имали смо страже од цивила те је, ради брзине извођења акције, морало да им се да знак за повлачење пуцањем. У згради је било више од 5000 кила цемента организације Тот за израду жичане жељезнице Бор – Костолац. Сав овај цемент постао је неупотребљив. Заплењено је у општини нешто коверата. Благајну нисмо отварали

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 7-2/9.
1642 .

јер смо били обавештени да у каси има врло мало новца, те због брзине акције и због тога одлучили смо да не тражимо благајника. По селу су излепљене плакате са нашим паролама и забраном за рад општинарима под претњом стрељања. – Читава акција трајала је укупно 15-20 минута.

Ове наше акције имале су снажан одјек. Сви општинари су се усколебали у селима где још нисмо извели ове акције општинари готово не долазе у општину. Народ свуда одобрава ову акцију, у селу друга Корчагина омладинци би хтели да сами запале њихову „пустињу“. Ова последња акција у М. Црнићу има већи значај, јер показује већу дрскост и смелост наших другова, показује да жандармерија није у стању да одржи под својом контролом чак ни ону општину где се и сама налази, да није у стању да присили на послушност општинаре ни у таквом једном месту, а камоли широм терена. Ова акција као и низ ранијих показују како се све више руши и распада окупаторска власт, ова акција позитивно дејствује и на наше борце, јер подиже борбеност и даје полета на смелије акције.

Бројно стање људства: 405 људи од тога један на боловању. Један треба вечерас да дође (то је 406-ти). Пре неколико дана дошла су нам 3 омладинца који су радили у Костолцу и који су већ учествовали у акцијама.

Оружје и муниција: Узели смо онај пушкомитраљез и 392 рафела. Имамо 394 пушке белгијске остало су српске. За српске пушке сваки има више од 449 метака.

Морал, борбеност и дисциплина у порасту су откако смо повећали број акција. Наређење друга Тита за офанзиву сви другови су дочекали радосно и са одобравањем.

Како је група постала већа то сад редовно избацујемо патролу као обезбеђење при покрету.

Одред се издржава углавном из народа.

Још од наше акције у Трњану па све до данас уопште нема никакве реакције непријатељских снага на наше акције, углавном непријатељ баца своје снаге против Дражиноваца. У Гоњевцу је било 300 љотићеваца који су похапсили доста сељака који

писмених и усмених извештаја, које смо до сада по питању извештаја дали, упућујемо и обећајемо.

Ради тога извештаји морају имати реда, као што се на састанцима јединица и партијских руководећих тела по једном плану, по једном нормалном реду претреса ситуација и поставља задатак, као што се при постављању задатака плански приступа [illegible] наших акција. Зборови су имали су снажног одјека. Нарочито је[95] питање Драже [illegible] Мих[illegible] свеј[illegible] организације 118.020. Нама у групи остало је 14.778 дин.

95 Пола реда нечитко (избледело).

96 Један број недостаје.

њиховом решавању, тако и извештаји, који су огледало рада, морају имати реда и најзад, да би се могао користити материјал са терена, морате да шаљете више конкретног материјала са исцрпним подацима/опис, име, место, датум итд./, а све податке претходно добро проверити.

Пре свега у извештајима износити тачну ситуацију на терену, политичко расположење маса, економско стање, као и све економске проблеме, врста и број предузећа, којим капацитетом раде, њихово обезбеђење, комуникација, транспорти, шта преносе, куда иду и где, снаге непријатеља, распоред, број, наоружање. У наредном извештају навести промене које су у међувремену од извештаја до извештаја настале.

Затим организационо стање партије и то не само голе цифре броја чланова партије, већ место по место где се налазе партијске јединице и партијска упоришта, захват маса, када и како партијска организација одржава састанке, васпитни рад, дисциплина, конспирација итд, карактеристика сваког члана у партији, његов стаж. Промене у партијској организацији које су настале у међувремену од извештаја до извештаја, карактеристика сваког новог члана партије, на основу чега је примљен у партију итд.

Политички рад – које проблеме и задтке је пред себе поставила партијска организација и како их остварује. Колико је одржано партијских конференција и са коликим учешћем, колико летака је растурено, са којом садржином итд.

НОО. – Број НОО, њихов квлаитет и њихова садржинарада.

Омладински рад – омладинска руководства да шаљу редовне извештаје окружном комитету СКОЈ-а према директивама за рад СКОЈ-а и ЧК СКОЈ-а. Партијска организација да реферише о раду међу омладином као свом сектору рада.

ЖЕНЕ: услови и могућности рада, број жена обухваћених радом и по којим питањима, које организационе форме постоје међу женама, њихова садржина рада итд.

Обавештајна служба. – Квалитет обавештајне службе и шта је утврдила. Строго конспиративне ствари достављати на конспиративан начин.

Ударне групе и акције: број ударних група/старијих – млађих/, квалитет, њихов рада, могућност акција, изведене акције.

Финансије. – Крајем сваког месеца слати детаљне финансијске извештаје за протекли месец дана са тачним разграничењем новца: за партију, за СКОЈ, за НОФ. У извештају навести поред суме и број прилагача.

Техника: како је техника постављена, њено обезбеђење и њен капацитет, колико примерака и чега избацује итд.

Разно: одговор на питања и остале друге проблеме који је спадају под друге рубрике. Хапшења, терор, држање појединаца пред непријатељем и слично. Слање имена свих похапшених другова, нагласивши како се ко држао.

Смрт фашизму – слобода народу!

Другарски поздрав ОК

novj_k89_f5_d10

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 10/5.
К. 89 .

ВЕСТИ «СЛОБОДНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ» Од 9 до 18 јануара 1943 год.

Врховни Штаб обелоданио је саопштење о делатности својих јединица:

Штаб I српске дивизије јавља да је у бојевима приликом заузимања Теслића разбијен непријатељски гарнзион од преко 2000 војника. Наши борци су заробили скоро читав гарнизон заједно са 35 официра и пуковника Биндера. На челу наше јединице запленили су непријатељску артиљерију. У руке наших бораца пале су 4 хаубице 100мм, 3 антитенковска топа. Заплењено је неколико хиљада артилериских граната, преко 1000 пушака, 30 вагона, 8 локомотива и огромна количина другог ратног материјала. У граду је остала фабрика дестилата. У бојевима се истакао нарочито Краљевачки батаљон, чији су борци први ступили у месту и заузели непријатељску артилерију, из које су одмах отворили ватру на непријатељске трупе. Командант ове јуначке српске дивизије је Коча Поповић, а политиком Филип Кљајић.

Непријатељ је на том сектору извршио против напад великим снагама. Наши борци су зауставили непријатеља који је претрпео велике губитке. Заробљено је још 200 војника и 10 официра.

Офанзива наших јединица у правцу Добоја, Маглаја и Дервенте се наставља.

Јединице II Хрватске дивизије у бојевима са непријатељем код Грачада и Волина разбиле су талијане, усташе и четнике Михајловића. На бојном пољу је остало 150 лешева фашистичких војника и официра. Број рањених је далеко већи.

На томе отсеку фронта наши борци су оборили 2 талијанска авиона. Посада је погинула. Наше јединице XIII и IV Хрватске ударне бригаде после упорних бојева код Крошића, разбиле су талијане и усташе. Број убијених талијана и усташа је 200, а рањених 100. Наши губитци су 38 мртва и 52 рањена. Наши борци су заробили 40 домобранаца, који су одмах ступили у партизане. Ослобођена су места Крошић, Копље, Света Ана, Сошица, Видовица и Радошевић. Народ је одушевљено дочекао своје ослободиоце. Ратни плен је огроман.

На јединице VIII Хрватске дивизије код села Коњарева између Сиска и Суње напали су војнички воз, убијено је 58 непријатељских војника и официра. Оклопни воз који је пошао у помоћ наши су борци дигли у ваздух. Заробљено је 80 легионара, који су се враћали из немачке са течаја и 3 немца. Заплењено је 4 лака митраљеза, 390 топовских граната и други ратни материјал. Наши губици износе 5 мртвих и 12 рањених.

Партизански ореди 3-ће оперативне зоне Славоније у децембру у току 14 дана преко 100 непријатељских војника-уништили, заробили 500 војника и официра. Запленили су 572 пушке, 1 тешки митраљез, 52 ручна митраљеза и 800.000 метака и много ручних бомби. Разорили су неколико километара пруге и уништили 4 воза. Наши губици су 20 убијених и 15 рањених.

Наши партизани-морнари предузели су чамцима успешне операције и за неколико дана 5 лаких бродова са животним намирницама. У циљу ослобођења ових бродова талијани су покушали искрцавање у нашу малу луку Подгока под планинама Биокова. Наши морнари пуштили су их да се приближе са чамцима па осули на њих ватру.

Наши морнари су осујетили намеру непријатеља. Оштећен је само један заплењени род. Сем ових крупних акција било је низ мањих акција на саобраћај и непријатељске колоне.

Преко Лондонског радиа пре неко вече два енглеза који су се претставили као пријатељи Југославије изразили су жељу, да се наши партизани измире са четницима Драже Михајловића.

Наш Врховни Штаб је одговорио преко "Слободне Југославије" да са издајницима Дражом Михајловићем и његовим четничким бандама не може бити никаквог споразума, после свих злочина, које су извршили над нашим народом. Том приликом је Врховни Штаб поново позвао савезнике да пошаљу своје претставнике на нашу ослобођену територију, где ће се на лицу места уверити о издајству Михајловића.

У бојевима код Теслића је пао у руке наших бораца злогласни четнички крвник Јово Костић, командант четничког батаљона. Код њега су нађена драгоцена документа, из којих се види да је Костић послан од Дражиног Штаба из Србије, да у Босни организује четничке одреде, да се заједно са окупаторима и усташама боре против Народно-ослободилачке војске.

Амерички листови и радио коментаришући догађаје у Југославији изражавају бојазан, да нејединствени став уједињених народа по питању Југославије може постати узрок већих неслагања.

Тако у издању часописа "Југославије" Трифуновић оштро критикује Енглеску владу, зашто дозвољава неким елементима Југословенске владе у Лондону, да светују народима Југославије да Михајловића сматрају герилским вођом против сила осовине.

На тај начин изјављује Трифуновић, народи Југославије справом могу сматрати да Енглеска рачуна као издајника све оне, који се боре против сила осовине независно од Михајловића. Народи Југославије као и Совјетски Савез још може и могу признати нову Југословенску владу јер је Слободан Јовановић удаљио из владе главне претставнике Федералне Југославије, Јефтића, Косановића, Марковића, Чубриловића и Нешића.

Реконструкција Југословенске владе у Лондону обећава већ сада да ће таква влада продуживати прошли режим угњетавања. Тврдећи да народи Југославије не могу примити такву владу. Трифуновић упозорава савезничке земље Енглеску, Америку, да ће се народи Југославије одупрети искрцавању Енглеских и Америчких трупа на Југословенско тло, ако они покушају силом да успоставе ову владу.

Трифуновић даље упозорава оне Енглезе и Американце који мисле да ће народи Југославије поћи на конпромис сличан Дарлану у северној африци-да се варају.

Сваки покушај да се помоћу Недића и Михајловића успостави стари режим имао би катастрофалне последице за војнички напад на Балкану и будућност Европе.

Наша браћа Југословени у Америци, збијају чврсто своје редове у антифашистички покрет Југословена у Америци. Они су већ преко конференција, листова и разних установа послали низ телеграма нашем Врховном Штабу и антифашистичком већу за народно ослобођење Југославије.

Они изражавају своју спрамност да ће и даље учвршћавати, проширивати своје јединство. Да ће упознати све Југословене и не само све Југословене, већ и Американце са правим стањем ствари у Југославији, да ће допринети све за ојачавање савеза Америке, Енглеске, и С.С.С.Р-а, такве су телеграме послали Чилемски лист «Слободна реч» 53 Хрватско добротворно друштво из Пелсилваније и низ скупштина Срба, Хрвата и Словенаца, у Њујорку и западној пелсилванији.

ИСТОЧНИ ФРОНТ: Црвена Армија у своме победоносном маршу разбија и потискује на запад на свим фронтовима хитлерове хорде.

Руске јединице прешле су ових дана поново у офанзиву јужно од Вороњежа у три правца у ширини 45,50 и 60км. разбиле су немачке положаје и продрле су у дубину 50-90км.

Ослободиле су преко 600 насељених места. Разбиле су и уништиле 6 мађарских и 3 немачке дивизије. Заробили су 17000 војника и официра, запленили су 76 тенкова, 800 топова, 492 бацача мина, 1200 митраљеза, 14000 пушака, 250 камиона и много другог оружја и ратног материјала. Уништили су 135 тенкова и убили 16000 хитлероваца.

8 јануара је команда Црвене Армије која опкољава 22 немачке дивизије код Стаљинграда упутила команданту ових дивизија Паулусу ултиматум за предају у року од 24 часа. Немачка команда је одбила ултиматум и по истеку овог рока Црвена Армија је прешла у напад. Ослобођено је 565 квадратних километара, убијено је 25000 фашиста, заробљено је 7000, заплењено је 371 авион, 514 тенкова, 94 топа, 470 бацача мина, 1950 митраљеза, 16.308 камиона, 1555 кола, 7370 моторцикла, 54 радио станица, 3 оклопна воза, 10 локомотива, 100 вагона и 63 слагалишта оружја, одећа и хране. Зато време уништено је 75 авиона, 410 топова, 174 тенка, 140 бацача мина, 769 митраљеза, 414 камиона и друге ратне технике.

Од почетка опкољавања ових дивизија од 200000 фашистичких војника остало је још око 80.000.

Изванредно Московско саопштење јавља о најновијој великој офанзиви Црвене Армије на сектору Волхова и Лењинграда. Сједињене трупе маршала Ворошилова и Жукова из три правца пробиле су опсаду Лењинграда и спојиле се са херојским браниоцима Лењинграда. Тврђава Шлисенбург заузета је на јуриш. После 16 месеци опсаде разбијена је немачка блокада и ослобођен је херојски град под чијим је зидинама пало 170.000 фашистичких гамади. У неописаној тешкој борби, коју је водила војска и становништво Лењинграда, умрло је од болести и глади у току 16 месеци опсаде пола становништва. У ослобођеном граду већ стижу возови са намирницама и осталим потребама.

Неописиво одушевљење влада у целом Совјетском Савезу. Јуначко становништво ослобођеног Лењинграда одмах је послао поздрав ослобођеном Стаљинграду.

АФРИЧКИ ФРОНТ: Трупе ратујуће француске под командом генерала Лекмерна заузеле су цео Фезан. Напредовање француза наставља се у Тунису.

Британска 8 армија постигла је нове извесне успехе прогонећи Ромела.

ВАЗДУШНИ ФРОНТ: Британско и Америчко ваздухопловство бомбардовало је два пута Берлин, више пута Руску област и градове северне Италије.

ДОГАЂАЈИ У СВЕТУ:-С.С.С.Р-а Епископ православне цркве у С.С.С.Р-у Николај позвао је све верне у позадини немачких линија да се придруже партизанима, да их хране, да их крију и да их негују када су рањени.

СЕВЕРНА АФРИКА: Дански радио јавља, да су Американци, Енглези, Французи образловали комисију која ће одлучивати затвореницима интернираним у северној Африци. т.ј. кога треба пустити на слободу. Ради се о интернационалним борцима међународних бригада из Шпанског грађанског рата. Они су се борили за иста начела за које се данас боре С.С.С.Р-а, Америка и Енглеска. Сви слободољубиви људили надали су се да ће их савезничка војска без одлагања пустити на слободу и указати сву материјалну и медицинску помоћ. Свака друга одлука била би неправедна.

АЛБАНИЈА: Борба Албанских родољуба добија све вешекарактер народног устанка. Албански партизани су слободно упали у град Тирано где су се задржали неколико часова водећи љуте бојеве. Талијанска окупаторска војска имала је 600[97] мртвих. Албански партизани ослободили су 2 среза.

Талијани су послали 2 преговарача међу њима Леле Кочиа да би преговарали и преваромо умирили Албански народ. Партизани су убили преговараче.

Смрт фашизму – слобода народу!

18-I-1943

И з д а ј е :
Штаб Народно-осл. Пар.одреда
«Вељко Дугошевић»
За округ Пожаревац.-

97 Четврта „0“ прецртана.

novj_k1942_f9_d8

16. II. 43

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 8-9.
1642 .

Напад на Немце код Топонице

Драги Другови,

Јуче смо направили заседу између Топонице и Крављег Дола нас десет а једну петорку са Владом послали смо на наш терен ради неких акција. Сачекали смо немачки луксузну аутомобил са командантом немачке војске у нашем округу и још три Немца. Аутомобил смо запалили а Немце смо пострељали. Запленили смо једну пушку, машингевер, три револвера, три пари чизама и још неке ситне ствари. Заплени смо акт ташну са мапама и неким наређењима. Мапе су значајне јер је у њима обележени распоред свих непријатељских снага. Из мапа и наређења види се како су Немци требали да пођу 16 ов. мес. Из Пожаревца, Петровца, Кучева и Лапова против моравске партизанске групе. Акција је била у 9 ½ h пре подне. Извршили смо покрет ка Крављем Долу и Шљивовцу, затим смо завили за Томиславац па поред Точке и дошли смо до Тићевца и Врбнице – сасвим на супротну страну. Немци су одмах са великим снагама упали у Крављи До, Топоницу, Вел. Село, Врбницу, Тићевац, Точак, Томиславац, Полатну и за друго место не знамо. Народ је из тих села побего по пољу. Они су палили неке куће, убили неке људе и ухватили их. Пуцало на све стране. Стално су бацали ракетле. Ми смо били у обручу али смо стално манервисали до мрака, на нас[98] наишли а када је пао мрак ми смо се сместили у Дугачково место. Због такве ситуације нисмо били у могућности да напишемо опширне извештајте. То ћемо урадити идућом весом. Страшно смо изнурени али радосни због успеха. Ово вам пишем и шаљем не нашом везом, већ на овај начин рачунајући да ћете пре добити, а истовремено гледамо да сачувамо по сваку цену ове мапе и наређења јер се из њих врло лепо може уочити Немачка тактика противу партизана.

16-II-43 Друг. поздрав
Положај Суви

novj_k1642_f9_d23

СК
КРЈ
ARHIVA

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 23/1 F9
K. 1642

7218

САОПШТЕЊЕ БР. 21

Већ три месеца траје велика офанзива Црвене Армије дуж целог Источног фронта. У тој својој офанзиви Црвена Армија однела је низ великих победа. Она је код Стаљинграда опколина и уништина 330.000 фашистичких војника и официра, потпуно отсекла велики број хитлерових дивизија на Закавказју, ОС-лободила велики број градова (Ростов, Харков и др.). Тако је Црвена Армија на три месеца офазиве већ прешла пола пута од Стаљинграда до Румуније и незадрживо победоносно напредује на Запад.

98 Следећа реч нечитка.

Савезничко ваздухопловство бомбардује индустриска места и железничке чворове у Немачкој и Италији. Савезничка војска везује у Северној Африци извесан број фашистичких дивизија.

Поробљени, обесправљени и опљачкани народи Европе појачавају своју ослободилачку борбу. Они задају осетне ударце фашистичким злотворима и спремају се да у најскоријој будућности, заједно са Црвеном Армијом, задају им задњи смртни ударац.

Наша херојска Народно – Ослободилачка Војска Југославије под руководством Врховног Штаба и Врховног команданта друга Тита, успешно одбија велику офанзиву Немаца, Италијана, Усташа и Четника Драже Михајловића, везује за себе преко 90.000 фашистичких војника и тиме одужује свој дуг према ослободилачкој Црвеној Армији и братском руском народу. Оупатор баца на њу све расположиве снаге да би је уништио. Он се боји да ће наша борба послужити као пример осталим поробљеним народима Европе и да ће их подстаћи на исто тако одлучну и самопрегорну борбу за своју слободу. Наше јуначке дивизије и корпуси опет ће одбити непријатељске нападе; у томе их помажу својом борбом партизански одреди по Србији, Македонији, Црној Гори, Хрватској, Далмацији, Херцеговини, Словеначкој и Војводини. Ми ћемо нашу борбу још више заоштрити и на тај начин ћемо пружити још већу помоћ нашим дивизијама и корпусима у Босни. Никакве репресивне мере које непријатељ предузима неће нас заплашити нити поколебати. Ми знамо да се боримо против највећег и најљућег непријатеља. Ми знамо да само немилосрдном борбом можемо спасти наш народ од најстрашније смрти – смрти од глади и истребљења. Непријатељ је почео да стреља и тера у логоре. А да бисмо спасли своје животе, своју децу и своју имовину, ми морамо и ми хоћемо да одговоримо само једним: одлучном борбом од коначне победе, без обзира на напоре, без обзира на жртве. Зато окупатору и његовим плаћеним бандама поручујемо: Близу је час када ћете платити за сва своја зверства! ЗНАЈТЕ ДА ЋЕ СТРАШНА БИТИ НАША ОСВЕТА ЗА СВА ВАША НЕДЕЛА!

По нашим селима поред окупатора, појавли су се и други наоружани бандити, који пљачкају народ, туку га и малтретирају, мрцваре и кољу најбоље синове народа. По зборовима ови разбојници говоре да су против окупатора, да се и они боре за интересе свога народа, да штите народ.

Ко су ти људи? Ко су ти који слободно шетају са оружјем мимо Немаца а говоре да су против Немаца? Ко су ти чији су трагови кроз наша села крвави и чија се кама мучки забада у тела невиних људи наших села и градова. Каква је њихова прошлост и где су били до сада!

Поносно с називају ови пијани пљачкаши «Дражином војском» Горњачанима.

Јесте, то су они нама давно и добро познати, то су они исти за којима смо јесени 1941 год. направили савез (са Триброђанином) и споразум (са Горњачанима). Али се тог споразума ове издајице и братоубице нису држали, већ га срамно прегазили, вероломно нам ударили нож у јела и тако омогућили окупатору да ослаби нашу ослободилачку борбу и понова окупира наш највећим делом ослобођени Округ. То су они који су прошле зиме и пролећа слободно шетали по Кучеву, Голупцу, Раброву, В. Градишту, Жагубици, Петровцу и Пожаревцу и заједно са окупатором и осталим издајицама водили борбу против нас код Велике Гложане, Мустапића, Мелнице, Кладурова, на Црном Врху рановачком, Осаничким салашима и другде, који нас бесно гонише целе прошле зи-ме, пролећа и лета. Они су слободно стварали милиције, које су служиле окупатору, а нас прогониле. Вуну, жито, стоку, дрва и друго одузимали су ти бандити од народа за рачун окупатора. У стрељању и клању они су превазишли своје учитеље и господаре – окупаторе. Свакодневно су падале невине жртве пред њиховом пушком и под њиховом камом. У селу Кладурову јавно су стрељали доброг домаћина

и помагача наше борбе, Перу Трајића, у Кнежици Воју Матића, у Мелници Милана Грујића и многе друге мирне сељаке. Вујици из Стамнице, старом 63 године, прво су отсекли уши и ишчупали седу браду и бркове, па стрељали, а професора Бранислава Пауновића из Рашанца заклали су. Исто тако много поштених четника и партизана пало је мучки убијено о њих. Наш народ још увек памти грозну смрт партизана избеглице «кога су преклали па стрељали, мрцварење и стрељање командира Ујевачког четничког одреда, који је био у савезу с нама, Леонице Пљешковића, убиство младог партизана «Павлушке» и многих других.

И ево тај исти свој крвави и братоубилачки посао, данас су ови бандити наставили, још жешће и огорченије се боре против Народно – Ослободилачке борбе нашег народа и против Народно – Ослободилачке војске партизана. Наставила се листа њихових недела. Предали су вероломно окупатору професора из Пожаревца Илију Петровића, командира страже у Кучеву, инжењера Ратка Драшкодча, командира IV чете, Вељка Мркићевића "Макса", комадира VIII чете и заменика команданта одреда, Косту – командира V чете, "Млинара" подкомандира V чете, "Перу" подкомандира ресавске чете, Раду Бранислављевића политкома ресавске чете, "Малу" учитељицу из Вуковића и многе друге партизане и партизанке. То су они који су убили Јагоша Симовића, Војиновића, који су на Осаничким салашима и у Кладурову два пута ранили омиљеног Народног борца Јована Шербановића, а у Макцима зверски убили "Смедеревца". То су они чија кама не штеди ни мирне домаћине, поштене родољубе, св-е који свом душом мрзе окупатора и предано и с љубављу помажу наше борце за слободу, Драгољуба Вељковића сељака из Црљенца, заклали су и црева му омотали око шљиве у дворишту, а уши и нос отсекли; Воју Радосављевића, Др-агу "Чорбана" и Жарка, млинара из Макаца изболи су ножевима, вртећи их да би муке жртава биле веће, па убили; Чеде Јанковић, студента из Аљудова, до смрти су изболи ножевима и још многи други били су жртве ових нељуди, ових који говоре да се боре за народ и су против проливање братске крви.

На зборовима певају о ослобођењу и правој народној власти. Наш народ је на својој кожи осетио страховладу Дражиновског главешине, целата Калабића који је до скора код нас био Окружни Начелник и под чијим је корбачем пиштало и старо и младо и пред чијим се одредом тражили наши кошеви и домови.

А њихове приче да штите народ од окупатора на делу изгледају овако: 28-I-43 једна већа група четника од 70 њих под вођством Прице среза се при пролазу кроз Смољинац са фијакером у коме су били 2 Немца и 2 жандарма, а за којим је ишла група од 8 – 10 жандарма. Та банда је тих дана бесно батинала Смољиначане убирајући кукуруз за Дирис. Да не би сметале својим господарима, верне слуге повукле су се на Змајевац (краје села према Шапину), а за то време, под ударцима батина, зврцала је крв Смољинчана, који или нису имали да даду за Дирис или су радије подносили батине него да остану гладни. При сусрету један неупућени, да ново мобилисани заузео је одмах положај и хтео да отвор-и ватру. Али се тада чула претећа команда водећег официра: "Не пуцај! Ко пуца, убићу га!" Ову команду чули су и многи Смољинчани. Истог дана иста група Горњачана наишла је у Шапину на групу жандарма који су дошли да пљачкају за Дирис. Да не би сметали својим колегама, они су отишли у источни крај села а жандарми су мирно изашли на други крај. Горњачани су ту позвали деловођу и рекли му да их редовно обавештава долазе ли партизани и ко су њихови пријатељи. Ето како они штите народ од пљачке и како се боре против окупатора.

Уз то познато је да су они свугде у вези са жандармима, Миле, наредник бивше Божевачке станице довео је Горњачане у Божевац, упознао их са људима из места и осигурао им станове. Командир бивше Братиначке станице био је њихов организатор

за тај реон села. Командир Малоцрнићке Арамбашић и други били су и јесу у сталној вези са Горњачанима.

Пошто нису имали прилив из народа прикључили су себи више жандармериских станица, и то су назвали "разоружавање жандарма". Ево једног случаја такозваног разоружавања: 23-I-43 преко ноћи дошла је група Горњачана пред жандармериску станицу у Божевцу. Један од њих испалио је револверски метак и викнуо је: "Предајте се!" Жандарми у станици (који су иначе били на II спрату) уз грохотан смех отворили су прозоре и избацили пушке напоље. Скоро сви жандарми остали су код Горњачана. Већ идуће ноћи, тако здружени, напали су једну нашу јединицу у Макцима. У борби је погинуо наш друг "Смедеревац" од њих је тешко рањен командир бивше жандармериске станице у Божевцу. Тако жандарми и даље настављају свој крвави посао, али не више под фирмом Недића, већ под фирмом Драже Михајловића.

CK KPJ ARHIVA	VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA Arhiva narodno-oslobodilačkog rata Br. Reg..... F..... K.....

7218

Наша борба је крвава и тешка. На страни окупатора налазе се сви који су као министри, начелници, порезници, финанси, жандарми или полициски[99] јашили до сада на народној грбачи. Сав тај олош под вођством издајничих официра и четничких војвода штите окупатора. Окупаторске банде, Недићеве "Српске Државне Страже", Недићеви и Љотићеви "добровољци" и Дражини четници, сви су подједнако упрскани невином проливеном крвљу Српског народа. Али док Недићева "Стража" и Љотићеви "добровољци" отворено служе окупатору, дотле Дража и његови бандити покушавају да преваре народ и да се прикажу као да су и они против окупатора. Та нова маска старих издајника Дражиних четника, неће моћи да поколеба наш народ и нас у светој борби за слободу, чији је крај ве-ћ тако близу. На нашој је страни правда, народ и Црвена Армија и победа ће бити наша.

НАШЕ АКЦИЈЕ

Зато што нису поступили по нашим наређењима, већ су и даље извршавали наређења окупатора и издајничке владе Недића, кажњени су смрћу претседници општина у Батуши, Крављем Долу, Породину, Орљеву, Кушиљеву и деловођа у Клењу. Иста казна биће примењена према свим општинским управама које се и на даље не буду покоравале нашим наредбама.

Наше јединице ликвидирале су низ потказивача и агената: у Лучици је ликвидиран сестрић познатог гестаповца Милоша Радивојевића, Драга «Ћурчија», који је у фебруару 1942 издао чету Мише «Ћурчије»; у Александровцу ликвидиран је 6-II један потказивач који је проказао нашу патролу; у Орљеву је ликвидиран потказивач "Сифуљ"; у Набрђу је ликвидиран бивши претседник општине гестаповац Воја и у Трњану Милутина Колара озлоглашеног слугу окупатора.

Једна наша патрола ликвидирала је једног од вођа Стишке пљачкашке банде Љубу "Моју" из Трњана и тиме спасла народ тога краја од опасног разбојника.

99 Следећа реч нечитка.

У Клењу ликвидирала је једна наша патрола Руса: Полкова Григорија, свештеника и слугу окупатора.

У Макцима једна наша патрола ликвидирала је белогардејског капетана Михајла Розанова, Дражиног официра и команданта "моторизованих" Дражиних трупа у нашем округу.

9-II- једна наша патрола ликвидирала је "Окружног референта" националне службе Котараша и пуковника Бркића и спасле народ среза Моравског од присилне службе.

Једна наша јединица запленила је у селу Врбници 1.500 кгр. жита, намењеног за издајнике из Горњака. Половина од тога раздељена је сиротињи.

Друга наша јединица запленила је на железничкој станици у Раброву око 2.500 кгр. кукуруза намењеног за граничну стражу. Највећи део раздељен је сиротињи.

15-II- пре подне наша Ресавско – Моравска група поставила је заседу на друму Пожаревац – Петровац, дочекала немачки ауто и убила заповедника ове оперативне зоне пуковника Хензела, 1 официра, 1 подофицира и 1 војника шофера. У руке наших бораца допао је крупан плен: ташна са врло важним документима немачке команде у нашем крају.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

18.II-1943 год.
Положај

ЗА ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТ. ОДРЕДА
ЗА ОКРУГ ПОЖАРЕВАЧКИ
"ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ"

П о л. к о м е с а р
ТИНА с.р.

к о м а н д а н т
Ж. ПОПОВИЋ с.р.

novj_k1642_f9_d9

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 9-9.
1642 .

Наш народ и нас у светој борби за слободу, чији је крај већ тако близу. На нашој страни је правда, народ и Црвена Армија – и победа ће бити наша.

Н а ш е а к ц и ј е . – Зато што нису потупили по нашем наређењу, већ су и даље извршавали наређења окупатора и изјаничке владе Недића, кажњени су смрћу претседници општина у Батуши, Крављем Долу, Породину, Орљеву, Кушиљеву и деловођа у Клењу. Иста казна биће примењена према свим општинским управама које се и даље не буду покоравале нашим наредбама.

Наше јединице ликвидирале су низ потказивача и непријатељских агената: У Лучици ликвидиран је сестрић познатог гестаповца Милоша Радивојевића, Драгу "Ћурчију", који је у фебруару 1942 г. издао чету Мише "Ћурчије", у Александровцу ликвидиран је потказивач који је проказао нашу патролу, у Орљеву ликвидиран је потказивач "Сифуљ", у Набрђу ликвидиран је бивши претседник и гестаповац Воја, и у Трњану Милутин Кузмановић, озлоглашени слуга окупатора.

Једна наша јединица ликвидирала је једног од вођа стишке пљачкашке банде, Љубу "Мају" из Трњана, и тиме спасла народ тога краја овог опасног разбојника.

У Клењу ликвидирала је једна наша патрола Руса белогардејца Полкова Григорија, свештеника и слугу окупатора.

У Макцима једна наша патрола ликвидирала је белогардејског капетана Михајла Розанова, Дражиног официра и команданта "моторизованих" Дражиних трупа у нашем округу.

9-II- једна наша патрола ликвидрала је окружног референта "националне службе" капетана Котараша и пуковника Бркића и спасла народ среза моравског од присилне службе.

Једна наша јединица запленила је у селу Врбници 1500 кгр. жита, намењеног за издајнике из Горњака. Половина од тога раздељена је сиротињи.

Друга наша јединица запленила је на жељезничкој станици у Раброву око 2.500 кгр. кукуруза намењеног за граничну стражу. Највећи део раздељен је сиротињи.

15-II пре подне наша Ресавско – моравска група поставила је заседу на друму Пожаревац – Петровац, дочекала ауто и убила команданта ове оперативне зоне, пуковника Хензела, 1 официра, 1 подофицира и 1 војника – шофера. У руке наших бораца допао је крупан плен: ташна са врло важним документима немачке команде у нашем округу.

Смрт фашизму – слобода народу!

18-II-1943 год.
Положај.

За Штаб НОП Одреда
"Вељко Дугошевић"
за округ Пожаревац.
Командант
Ж. Поповић с.р.

Политички комесар
Тина с.р.

Збирка докумената о радничком
покрету и НОБ-у, 1917-1944.
233/Д-II-228

АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

Штаб Народно-Ослободилачких Партизанских
Одреда "Вељко Дугошевић"
13-II-1943г.
Положај

Другу ..... из ..... срез .....

У току наше народно-ослободилачке борбе имовина нашег одреда била је дбрим делом остављена на чување код многих пријатеља наше ослободилачке борбе. Исту имовину требалоје чувати не само од квара, него и од грабљивих руку негријатеља. Будући да ми водимо партизански рат то ми нисмо имали, нити сада имамо других магацина сем таквих магацина у народу. Та имовина или је пле из наших акција паје према томе заливена крвљу наших палих друговаили је дар народни, па је и према томе задњих залогај ког наш народ одваја од својих усти да би нашу борбу помогао. У свакомслучају она је тако драгоцена нама у овој тешкој ослободилачкој борби. Очекивали смо с правом да ће нам је наши пријатељи најбоље сачувати. Међутим, ми на жалост морамо констатовати да се десио велики број злоупотреба. Наш је одред на тај начин оштећен а тим и наша ослободилачка борба. Злоупотребе су отишле толико далеко да смо ми присиљени да најенергичније иступимо. Овим те

П-О-З-И-В-А-М-О

да у року од 10 (десет) дана по пријему позива предаш сву имовину нашег одреда која се код тебе налази. Истућеш предати тамо где будеш са доносиоцем писма одредио.

Услучају неодазивања овом позиву одговараћеш за безвласно трошење народне имовиех и бићеш[100] као такав, најстрожије кажњен.

Горе имовани се задужује са следећом имовином нашег одреда:

пушака	бомби	метака	револвера
ћебета	шињела	копорана	панталона
цокула	торбе	гаћа	кошуља
чарапа	шајкача	кукуруза	жита
брашна	пасуља	кромпира	масти
Меса	јаја	кал. сапуна	

Примедбе:

Смрт фашизму – слобода народу!

Политички комесар
Тина с.р.

Командант
Ж. Поповић с.р.

Штаб народно-ослободилачких
партизанских одреда окр. Пожаревац
„ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ“

Збирка докумената о радничком
покрету и НОБ-у, 1917-1944.
254/Д-II-249

АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

Штаб Народно-Ослободилачких Партизанских
Одреда “Вељко Дугошевић”
13-II-1943г.
Положај

СВИМА БИВШИМ ПРИПАДНИЦИМА НАШЕГ ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДРЕДА

Позивамо све оне другове, који су припадали нашем одреду, а који се данас из било којих разлога налазе ван његових редова, да се у року од два дана по пријему овог позива пријаве штабу наше јединице која оперише на хххх дотичном терену, ради давања изјашњења зашто се сада не налазе у редовима нашег одреда, чију су команду добровољно примили.

Сви они који се до сада нису показали као издајници наше ослободилачке борбе обавезни су ступити у наш одред у року од два дана по пријему овог позива.

Све случајеве издаје Штаб ће узети у разматрање и хххх кажњаваће их онако како се иначе кажњавају одговарајући случајеви издаје.

Обзиром да се у наш одред ступало и ступа добровољно, обзиром на то да је наш Одред једини који на територији води народно-ослободилачку борбу, сваки

100 Народне јединице прогнане.

случај неодазивању овоме позиву сматраће се ххх дезертерством из наше народно-ослободилачке борбе и повлачиће за собом одговарајућу казну, која ће се извршити чим прилике буду то дозволиле.

Веза са штабом чете биће иста ова којом се и овај позив буде добио.

Позив ће се предавати на потпис.

Смрт фашизму – слобода народу!

Политички комесар
Тина с.р.

Командант
Ж. Поповић с.р.

Штаб народно-ослободилачких
партизанских одреда окр. Пожаревац
„ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ“

Збирка докумената о радничком
покрету и НОБ-у, 1917-1944.

2255/Д-II-250

АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

Штаб Народно-Ослободилачког Партизанског
одреда “Вељко Дугошевић”
13-II-1943 год.
Положај

Борбеној цивилној јединици у .....

Драги другови,

Ххх

Ваша помоћ, коју сте ви пружили нашем одреду извођењем разних акција, била је у оном етапу наше народно ослободилачке борбе нама неопходна. То је био етап борбе када су непријатељске снаге биле велике, наше снаге мале у непрекидном повлачењу, када су међународну ситуацију, између осталог карактерисали пролазни успеси фашиста на Источном фронту. Данас се, другови, та ситуација изменила у нашу корист. Ево шта у главном карактерише данашњу ситуацију:

Велика офанзива Црвене Армије разбила је фашистичке борбене линије, потисла њихове хорде далеко у назад и оне се непрестано котрљају ка западу. У тој својој офанзиви она је однела велике победе, само код Стаљинграда опколила је и уништила преко 300.000 фашистичких разбојника. Црвена Армија наставља своју офанзиву и неће се зауставити док коначно не уништи фашистичке хорде и не ослободи поробљене народе Европе. Тај свој задатак ће Црвена Армија часно да изврши и то у скорој будућности.

По угледу на нашу херојску Црвену Армију развија се и наша народно-ослободилачка борба. У тој борби ми смо имали и имамо велике успехе, ми смо однели велике победе. За ту борбу ми смо добили велике похвале и признања. Нашу борбу је, драги нам Стаљин, оценио највишом оценом. Наша браћа црвеноармејци признају нас за своје савезнике. Наш народ је ту борбу примио као своју. Нема, другови, и не може бити веће оцене и већег признања нашој борби него ове које смо већ добили. Али су пред нама још тешки и одговорни задаци. Народно-ослободилачку борбу треба довести до краја, више него једна петина драге нам отаџбине већ је ослобођена, али треба

ослободити целу. Наше јуначке дивизије, бригаде и одреди успешно одолевају свим нападима непријатеља и воде успешне офанзиве ослобађајући село за селом, град за градом. Наше српске дивизије и бригаде воде успешну офанзиву у Источној Босни и све више се приближавају Србији. Оне горе од нестрпљења да се што пре пребаце преко Дрине и заједно са нама ослобађају наш народ. Али им ми морамо олакшати пребацивање. Ми морамо ојачати снаге и прећи у општу офанзиву на непријатеља.

Пораст ослободилачког покрета у Европи, наша офанзива заједно са великом офанзивом Црвене Армије, уз помоћ Енглеске и Америке довешће скоро до потпуног слома фашизма.

У таквој ситуацији, а на основу наређења Главног Штаба за Србију од 31-I-1943 године упућујемо следећи

ПОЗИВ

Овим позивом доле именоване другове да се у року од 2 дана по пријему позива јаве штабу наше јединице која на томе терену оперише. Веза са нашом јединицом биће она којом будете добили овај позив.

Позивају се следећи другови:[101]

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Тина с.р.

Командант
Ж. Поповић с.р.

Штаб народно-ослободилачких
партизанских одреда окр. Пожаревац
„ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ“

Збирка докумената о радничком
покрету и НОБ-у, 1917-1944.

288/Д-II-283

АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

6/VIII 1943

Месечни извештај о раду НОО у 41.

/ За ЈУНИ 1943 /

1/ Конституисање НОО,

2/ Одржано три састанка, на којима је дискутовано о раду.

3/ Прикупљани су подаци и слат недељни извештај о кретању окупатора и њихових слугу;

4/ Уможаван је и растуран недељни преглед вести о борби народно-ослободилачке војске и парт. одреда и ситуацији на фронтовима борбе противу фашизма;

5/ Умножен и растурен летак ПККПС о Првом мају;

6/ Стално су обавештавани помагачи и симпатизери НО борбе о општој ситуацији;

7/ У пркос тешким приликама рад је проширен хх у току последње недеље са 5 нових људи;

НОО ФОНД:

101 Празан простор за пар редова.

8/ 2200 дин. у готовом;
9/ 4 пара веша;
10/ 1 преса прибором /сунђер, глицерин/;
11/ 2 кутије карбон папира;
12/ 2 риса хартије
13/ 50 кг. хxxxxx кукуруза.

Смрт фашизму – слобода народу!

Збирка докумената о радничком
покрету и НОБ-у, 1917-1944.
295/Д-II-290
3 августа 1943

МЕСЕЧНИ ИЗВЕШТАЈ О РАДУ НОО у 41

/ за ЈУЛИ 1943 /

I САСТАНЦИ:

Одбор се састајао сваке недеље, тј. четири пута месечно. На састанцима се дискутовало о раду по постављеним задацима на претходном састанку, наиме сваки члан је дужан да поднесе извештај шта је урадио у току недеље по ономе што му је било стављено у задатак. Одбор је увек доносио своју оцену о ономе што је учињено, тј. да ли је према објективним могућностима успех задовољавајући или је подбацио. Други део састанка увек се посвећује пројектима рада за наредну недељу. Постављамо конкретне задатке, везане за конкретне случајеве. Дискутује се о сваком појединцу коме треба прићи: о његовом држању, погледима, карактеру и свим оним елементима који долазе у обзир при оцени наших потреба. Потом се претресе са каквом тактиком и аргументима дотичном треба прићи. Једном речи, одбор је увек наступао по једном унапред спремљеном плану, како би услови конспиративности били потпуно осигурани и наседање искључено. То је потребно због тога, што су прилике у нашем месту очајне, тако да човек не може никада бити сигуран, да лице коме се обраћа није агент неког из табора наших непријатеља. – На састанцима је читан априлски број «ГЛАСА».

II РАД СА НОВИМ ЉУДИМА:

Одбор је успео да заинтересује за ствар народно-ослободилачке борбе даље нове људе, међу којима има и прилагача. За сада има више лица којима је даван само пропагандни материјал. Обавештавање мало ширих кругова вршило се по једном унапред припремљеном плану, према коме је сваки члан одбора имао да обавести одређени круг људи и то у једном невезаном и као више случајном разговору. С обзиром на насталу ситуацију после совјетских победа, савезничког напредовања на Сицилији и пада Мусолинија, настојали смо да положај народно-ослободилачке војске и партизанских одреда у погледу разоружања талијанских трупа у Југославији и дизања опште-народног устанка прикажемо искључивим, што проистиче не само из популарности нар. осл. борбе, већ и из саме стратегијске ситуације, јер се талијанске трупе скро свуда налазе под притиском наших јединица. Наша средина, научена да иде за јачим, пита се ко ће прехх доћи. Ми одговарамо да је једна велика и херојска војска већ ту и да њу нико не може избацити, јер је она – НОВ и ПО – дубоко срасла са народом и народ је помаже.

Успели смо да створимо за сада само везу са селима 487976978712 и

78797[102]7458367279, те им шаљемо пропагандни материјал.

III ПРОПАГАНДНИ МАТЕРИЈАЛ:

1/ Подељен летак «Дневна заповест друга Стаљина о Првом мају»
2/ « « Првомајски проглас ПККПС
3/ Забележен и умножен извод дневне заповести од 24 јула друга Стаљина, у којој је објављена ликвидација немачке летње офанзиве /уз преглед 15/
4/ Забележен, умножен и растуре Преглед догађаја у Италији после пада Мусолинија и Апел талијанским трупама у Југославији /Додатак бр. 16/.
5/ Умножаван и растуран преглед вести сваке недеље.

IV ОБАВЕШТЕЊА О НЕПРИЈАТЕЉУ слата сваке недеље.

V НОО ФОНД:

1 преса,
200 ком. хемиског карбон-папира,
4800 у готову.

НАПОМЕНЕ:

Рад одбора је скопчан са највећим опосностима. У 41. има мнго шпијуна, а још више четничких агената.
Смрт фашизму – слобода народу!

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.
296/Д-II-291

АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

3 августа 1943

НЕДЕЉНИ ПРЕГЛЕД ВЕСТИ бр. 17

НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКА БОРБА.- У другој половини јула јединице наше народно ослободилачке војске и партизанских одреда, водећи упорне бојеве противу окупатора и издајника нашега народа, постигле су велике успехе. Окупатори и усташки народи, након тешких пораза у Источној Босни, озлојеђени нашим победама, допремили су тамо врло велика појачања у људству и ратном материјалу. Упркос непријатељевој надмоћности, наше јединице су успеле да вештим и смелим маневрима сломе отпор многих гарнизона и овладају целом железничком пругом Сарајево-Вишеград. Освојена је варош. Драча и места Светлина и Цодград, пруга је оштећена на више места, уништено неколико железничких станица и мостова. Непријатељ је изгубио много војника и официра, а такође и ратног материјала. Саобраћај на овој прузи обустављен је на дуже време. На сектору Сарајево-Варош јединица наше 5 дивизије разбиле су један домобрански пук, убиле 150 а заробиле 300 домобранаца. Заплењено је много оружја, муниције и другог ратног материјала. Јединице наше 2 дивизије у Централној Босни на планини Озрену воде крваве бојеве против 869 немачке дивизије и четника Драже Михајловића, који настоје да осујете наш план заузећа и уништења пруге Добој-Брод. Наше офанзивне операције у Источној Босни успешно се настављају упркос очајничког отпора непријатеља. У Централној Босни

102 Нечитак број.

воде се жилави бојеви око Травника. Нарочито упорни бојеви воде се на железничким пругама, којима непријатељ превози војску и ратни материјал. Наши борци у Босни бацили су у ваздух један немачки воз пун трупа и ратног материјала. Има много мртвих и рањених. Што се тиче наше борбе у другим крајевима треба истаћи активизирање партизанских одреда у целој Србији. После краћег затишја Сврљишки партизански одред избацио је из шина војнички воз на прузи Сврљиг-Књажевац. Окупатор је из Ниша упутио у Крајину једну казнену експедицију од 500 људи, састављену с Немаца и Бугара. Сазнавши за полазак експедиције из Ниша партизани су организовали катастрофу воза. Када је воз избачен из Шина међу војницима је настала права паника, а партизани су их засули концентричном митраљеском ватром. Има много мртвих и рањених. И други партизански одреди у Србији постају све активнији. – ХРВАТСКИ ПАРТИЗАНИ неуморно настављају борбу противу окупатора и усташких бандита. Усташки разбојници, у жељи да од сељака опљачкају сву летину, послали су по селима своје агенте, али су им се сељаци одлучно одупрли. Због тога се усташе послали одреде домобранаца. Карловачки партизански одред у заједници са четом словеначких патизана, напао је у селу Јошки једну домобранску јединицу од 100 људи и у кратком окршају потпуно је уништио. 48 домобранаца је заробљено, и заплењено 60 пушака, 3 ручна митраљеза и много друге ратне спреме. Код Табориштa дигнута су ваздух 2 моста, убијено 7 усташа, 20 домобранаца заробљено, заплењено 20 пушака и 1 митраљез. Код Петриње су партизани напали једну непријатељску аутоколону и у жестоком боју уништили 6 аутомобила, убили неколико војника и официра и 26 заробили, запленили 2 ручна митраљеза, 16 пушака и други ратни материјал. – СЛОВЕНАЧКИ ПАРТИЗАНИ и јединице народно-ослободилачке војске настављају самопрегорну борбу противу окупатора и белогардејаца. Окупаторе издајнике нарочито забрињује да већ нису сигурни ни у својим утврђењима и бодљикавој жици. Јединице 3 и 4 бригаде извршиле су напад на полицијска утврђења на путу Костањевица – Ново Место, уништиле један и по километар бодљикаве жице и 4 утврђења, убили и ранили 76 Италијана, Немаца и белогардејаца. Код места[103], на прузи Вељак-Горица, уништен је мост 100м дугачак, те ће саобраћај на овој најпрометнијој прузи између Немачке и Италије бити обустављен најмање 20 дана. Партизани 6 словеначке бригаде, на Коловрату близу Тлачена и Кобарида напали су јаку непријатељску колону. У првом боју убијено је и рањено 200 Италијана, а у другом 62. Заплењено је много ратног материјала и лекова. Исти борци напали су код места Немшкиј Руд једну фашистичку јединицу и убили 20 војника и 1 официра. Једна патрола Крајишког батаљона напала је код Шенпаула један камион са 35 војника и официра и уништила га. Заробљено је 10 Италијана и заплењен ратни материјал. – Словеначки борци за слободу поставили су себи за циљ не само ослобођење своје браће у старим границама Југославије, већ и оних у Венецијанској Словенији, који 80 година страдају у Италијанском ропству. У том циљу 5 и 6 словеначка ударна бригада народно ослободилачке војске и партизанских одреда спремила је поход у Венецијанској Словенији, где живи око 50.000 наше словенске браће, која су упркос дугог ропства и окрутне италијанске окупације сачувала своју културу, свој језик и обичаје. Ове бригаде имале су задатак да мобилишу нове снаге и организују борбу до коначног ослобођења. Пробијајући се ка свом циљу наше јединице су непрекидно водиле жестоке бојеве противу окупатора. Упркос великих тешкоћа оне су постигле врло велики успех и истребиле велики број фашистичких војника и официра. Венецијански Словенци су са великим одушевљењем и родошћу дочекали своју народно-ослободилачку војску. У овим местима се народ утркивао ко ће их лепше

103 Следећа реч нечитка.

дочекати и спремити им боље преноћиште. Наши борци су добили велики број поклона. Свуда су организовали одборе за народно-ослободилачки фронт, који ће од сада руководити народно-ослободилачком борбом противу талијанских подјармљивача. Велики број наше браће ступио је одмах у редове народно ослободилачке војске и већ показао свој витешки дух у првим борбама са омраженим фашизмом. На тај начин остварено је борбено јединство Словенаца из свих покрајина: Корушка, Крањске, Штајерска, Нотранске, Јулијске Крајине и Венецијанске Словеније. Остварено борбено јединство свих Словенаца олакшаће и нашу борбу. Уједињени Словеначки народ, у заједници са својом српском и хрватском браћом, извојеваће слободу и бољу будућност целог нашег народа.

Српски народе!

Недићева банда тако-званог народног спаса на сваком кораку копа јаму српском народу. Бадер преко издајице Недића и осталих плаћеника и изрода истребљује српски народ. Они немилице пљачкају наша народна добра, они отимају наше жито и друге пољопривредне производе, они систематски убијају хиљаде наших синова по затворима и концентрацином логорима. Швабе и њиховиплаћеници уништили су својим авионима стотине села и градова, стотине хиљада српских, хрватских и словеначких мајки у црно завили! Од Суботице, преко Београда па до граница Албаније влада пустош и очај. Стотине хиљада наше браће и сестара, наше невине деце, благодарећи џелатима Хитлеру и Вадеру и њиховим бедним слугама Павелићу и Недићу, лута данас гладно и жедно, голо и босо, без крова над главом. Да би прикрили своја нечувена зверства, они лицемерно говоре, како они, забога, спашавају српски народ. Они месецима мобилишу српску децу да просе по улицама прилоге за породице, које су тобоже страдале од партизана. Тим нечувеним цинизмом они желе постићи с једне стране мржњу и раздор између српског народа и његових бораца за слободу, а с друге стране да се што више узме од српскога народа за потребе немачких окупатора. То је прави циљ Недићеве кампање за помагање српског народа. Ето како изгледа спасавање српског народа: убрати што већи данак за немачке отимаче.

Браћо Срби! Дужност је сваког Србина и Српкиње да помогне пострадале, али пострадале од крвавог терора и дивљачких казнених експедиција немачко-фашистичких окупатора и издајица из Недићеве плаћеничке банде. Зато је данас више него икад потребна слога, јер само сложним и заједничким радом и борбом може преживети овај тешки и херојски период наше историје. Организујмо одборе за помагање породица оних који труну по немачким затворима и логорима. Помажимо породице партизана, јер су њихови синови жртвовали своје животе за слободу и бољу будућност нашега народа. Скупљајмо добровољне прилоге за њих. Под паролом: "САМО СЛОГА СРБИНА СПАСАВА" напред свим силама у борбу за слободу и спас српскога народа.

ИСТОЧНИ ФРОНТ. – Црвена армија, ломећи очајнички отпор непријатеља, наставља офанзиву на орховском фронту. На осталим секторима јавља се само у извђачкој делатности и артиљериским двобојима. Своје лагано и методично наступање на орловском фронту Руси настављају, заузимајући по 50 до 100 насељених места дневно. У очајничком настојању да задрже наступање Руса Немци са свих страна доводе појачања, али без успеха.

ЈУЖНИ И ЗАПАДНИ ФРОНТ. – Савезничке трупе почеле су јуче одлучни удар против последњих осовинских упоришта ка Сицилији. Заузети су Сан Стефано, Мистрата и друга места. После затишја од недељу дана савезници су јуче наставили ваздушну офанзиву против Италије. Становништво и радништво из градова бежи у села. Немири и демонстрације и даље се настављају. Народ тражи мир. Учестале су побуне војника, који хоће са народом. Оснивају се раднички и војнички одбори. Сукоби

талијанских и немачких трупа у Грчкој.

Смрт фашизму – слобода народу!

novj_k89_f5_d11

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 11/5.
К. 89 .

16 августа 1943.г.

НЕДЕЉНИ ПРЕГЛЕД ВЕСТИ бр. 19

НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКА БОРБА.- Велики порази Немаца у Русији, непрекидно напредовање Црвене Армије на запад, догађаји у Италији, паника у Берлину, Штетину, Хамбругу и другим немачким градовима-све то имало је велики одјек у свим крајевима наше земље. Наша јавност сада јасно увиђа да се силе осовине котрљају ка својој коначној пропасти и да се ближи крај тиранији у Европи. Сви ти догађаји добили су и свој дубоки одраз на операцијама наше народно-ослободилачке војске и партизанских одреда. Наши борци, после две године тешких борби, искушења и надчовечанских напора, сада јасно увиђају контруре скоре победе, те двоструче своје снаге у борби противу фашистичких поробљивача. Фашисти постају све беснији, јер јасно виде да су наши ударци све жешћи и да се пламен ослободилачке борбе разбуктава у целој земљи. Пала је Бијељина, пао је Горњи Вакуф, пао је Маглај, па је Кључ, пала је варошица Острожац у Херцеговини. Возови са фашистичким трупама и материјалом у Словенији и Хрватској свакога дана лете у ваздух. Вал народних демонстранција противу фашистичке окупације шири се по Далмацији, Словенији, Хрватском и словеначком Приморју. Пресечене су жељезничке пруге Сарајево-Брод, Сарајево-Вишеград, Сарајево-Травник, Сарајево-Мостар.

Вест да су наше јединице 17-те дивизије заузеле Бијељину изазвала је радост широм наше земље. Падом Бијељине многи непријатељски гарнизони одрезани су од својих база за снабдевање и изложени непрестаним нападима наших јединица. Битка за Бијељину била је врло жестока и крвава. Тамошњи гарнизон био је упанчио у касарни и давао жилав отпор, који се ипак морао сломити под налетом наших бораца. Јединице наше 2 дивизије заузеле су 5 августа град у станицу Маглај. Исте јединице уништиле су више жељезничких станица на тој прузи међу којих Добошницу и Праглић. После заузећа Маглаја наше јединице наставиле операције дуж жељезничке пруге и сукобиле се код Полице са једном немачком четом. После жестог окршаја Немци су се морали повући изгубивши једног официра и 46 војника, док има око 50 рањених. Заплењено је 5 тешких митраљеза, 25.000 метака и други ратни материјал. Поред заузећа Бијељене заузети су Горњи Вакуф, Кључ и Острожац у Херцеговини. Приликом заузећа Горњег Вакуфа убијено је 80 фашиста, 60 рањено и 50 заробљено. Наше јединице су наставиле да гоне остатке потученог непријатеља у правцу Бугојна Град Кључ заузели су борци другог босанског корпуса, који је бранило 800 хитлероваца. У крвавом бој убијено је 150 војника немачких и 2 официра, а заробљено је 190 војника. Узет је следећи ратни плен: 2 тешка митраљеза, 10 пушко-митраљеза, 3 хаубице, 300 пушака и много муниције. Јединице I дивизије настављајући операције на прузи Сарајево-Мостар, заузеле су варошицу Острожац и станицу Лисичићи. У даљем напредовању сукобиле су близу Коњица једну усташку колону од 2.000 људи. У окрушају усташе су изгубиле преко 180 мртвих и рањених. Прекидањем приге Сарајево-Мостар, Сарајево

је изгубило не само везу са Јадранским Морем, већ уједно и последњу своју везу са осталим крајевима наше земље. Разрушене приге налазе се стално под ударцима наших јединица.

Што се тиче операција у другим крајевима наше земље треба истаћи пре свега борбу наших јединица у Славонији, које су пробиле обруч Немаца, Бугара и усташа, побиле и заробиле прилично велики број непријатељских војника и официра; У Мославини је заробљен немачки потпуковник Ервин Покај, са два своја аџутанта код којих је нађена сума од 25.000.000 куна.- ХРВАТСКИ ПАРТИЗАНИ су у близини Туропоља убили 110 немачких војника, 3 официра и 8 подофицира; заплењени су бацачи мина, тешки и лаки пушкомитраљези, преко 120 пушака и 15.000 пушчаних метака. Код Книна и Госпића разбијена је једна талијанско-четничка колона. Код Госпића је убијено 18 четника, заплењен један тешки и један ручни митраљез. Код Книна је убијено 30 четника и Италијана. После неколико дана једна партизанска јединица разбила је четнички одред Ђајића, заплењено је оружје талијанског порекла, више докумената и рукописа Драже Михаиловића, који говоре о његовој сарадњи са окупаторима, један милион куна, 30.000 итал.лира, већа количина злата и комора од 300 коња; убијено је и рањено 195 четника; ухваћен је Дражин повереник познати издајник капетан Плешић, који је много пута заједно са окупаторима водио борбу противу народно-ослободилачке војске. Велики успех постигао је један партизански одред који је извршио напад на концентрациони логор у Лепоглави, којом је приликом побијена стража, а сви затвореници ослобођени. Исто тако извршен је напад на злогласни логор у Јасеновцу. Приликом окршаја убијено је 73 немца и 30 усташа са чувеним усташким разбојником Павловићем на челу, који је као шеф овога логора убио десетине хиљада наших најбољих синова. – Главне операције мањих партизанских одреда састојале су се углавном нападима на жељез.пруге. За последње две недеље они су постигли врло повољне резултате. На прузи Јајце-Травник уништила је наша 9 бригада једну локомотиву и 18 вагона, којом је приликом погинуло 30 Немаца, а 10 домобранаца заробљено, док је заплењено 3.000 кгр. белог брашна. Славонса јединица народно-ослободилачке војске на прузи Београд-Загреб уништили су жељезничке станице: Јекеник, Кивања и Греда. Између 1 и 22 јула избачена су из шина 3 оклопна и 5 теретних возова, срушена два жељ. моста. Зато време убијено је 198 немачких војника и официра, а заплљено 2 митраљеза, 300 пушака и 120.000 метака. На прузи Карлов-Огулин, код станице Генерадски Стох, избачен је из шина један војнички воз. У Савини, на прузи Зидани Мост-Цеље, такође избачен из шина један немачки војнички воз, којом је приликом погинуло 71 немачки официри међу којима и неколико генерала. На прузи Јајце-Доњи Вакуф уништен је један оклопни воз, погинуло је око 90 Немаца и заплењен је велики ратни материјал. На прузи Загреб-Сушак за 11 дана извршено је 19 напада и уништене 2 локомотиве, више вагона, 4 жељез. моста, оштећено неколико километара жељез.пруге и заплењено много ратног материјала. На прузи Босанска Крупа-Нови јединице наше 3 бригаде ликвидирале су један хитлеровски гарнизон, заробиле 22 немца и исто толико убиле. На прузи Осијек-Копривница уништена су 4 воза и[104] локомотива, а убијено 50 немачких војника и 1 официр.

Напади на пруге отежавају непријатељу преношење трупа и материјала, а нашим јединицама олакшавају ликвидацију изолованих гарнизона. Комбинацијом операција на пруге и гарнизоне уништава се жива сила непријатеља и силно подрива морал.

ИСТОЧНИ ФРОНТ: - Руске армије успешно настављају своју велику офанзиву. Цео фронт од Смоденска до Јужно од Харкова налази се у покрету према западу. У току

104 Следећи број нечитак.

минуле недеље Руси су пробили немачку утврђену линију у протору Спасдеменска на фронту широком 50км. и напредовали до 40км. у правцу жељезничких чворова Роснавци и Елва. На северу, истоку и југоистоку од Брјанска заузети су утврђени градови Жнадра, Карачев и Дмитровск Орловски, те је на тај начин овај врло важан немачки Фор на истоку угрожен са три стране. На Харковском фронту Руске трупе продрле су далеко на запад од Харкова, док друге снаге са три стране јуришају на град, борећи се на извесним секторима у самим градским предграђама. Немци довлаче свежа појачања одакле год могу и вреше противнападе у настојању да град пошто пото задрже. Поводом великих неуспеха на источном фронту немачка је пропаганда запела у ћор-сокак те стално пада у противречја. Тако нар. Гебелс непрестано тврди како за њих нису важне територије, а овамо се искрвавише само да сачувају Харков. Дух немачке војске полако опада, што се види по великом броју заробљеника и неоштећеног ратног плена.

ЈУЖНИ И ЗАПАДНИ ФРОНТ-операције на Сицилији приводе се крају. Масина и обала Јужне Италије већ се налазе под дометом савезничких топова. Савезничко ваздухопловство непрестано омета бегство Немаца како са Сицилије тако и на Јужне Италије. Градови Милано, Торино, Рим и други саобраћајни и индустријски центри тешко су бомбардовани. Целокупан живот у Милану је замро. Друмови за Швајцарској граници прекривени су избеглицама. Влада Бадоља је прогласила Рим за отворену варош, ништа савезници још нису дали своју изјаву. То је дало повода преосталом становништву по градовима Северне Италије да појача своје демонстрације и тражење мира. Левичарске партије отворено нападају не само Бадоља, већ и цара као сукривца за сва зла која је фашизам донео италијанском народу.

У Немачкој такође влада паника. После страшне судбине Хамбурга милиони Немаца из великих градова сели се у безбедније зоне, не водећи рачуна о наредбама власти, које ограничавају исељавање. Ово панично кретање становништва изазива хаос у немачком саобраћају. Пророчанске речи Рускога писца Иље Еренбурга се дана остварују: «Рат се враћа у Немачку! Тамо се родио, тамо ће и умрети.»

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

16. августа 1943.г. Издаје Штаб

Положај. Нар. Ослоб. и Партизан.

Одреда

«Вељко Дугошевић»

за Округ Пожаревац.

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.
303/Д-II-298

АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

МЕСЕЧНИ ИЗВЕШТАЈ О РАДУ НОО у 41

/ За АВГУСТ 1943 /

I САСТАНЦИ

У току месеца АВГУСТА одржана су 3 састанка одбора, којима су присуствовали сви чланови, док је било више повремених кратких састанака ради договора о хитнијим питањима. Уопште узевши одбор настоји да се међу члановима одржава перманентни контакт и непрестано консултовање по свима питањима, која се у раду појаве. Мада је ово прилично тежак задатак, с обзиром на лични положај већине чланова, ипак се у томе до сада потпуно успело. Састанак не држимо само кад је половина чланова отсутно, што је био случај прошле недеље. На састанцима дискутујемо и узимамо у оцену сваки и најмањи случај у нашем раду, те се тако постиже пуни континуитет и координираност рада. Поред тога на свим састанцима посвећујемо део времена политичком изграђивању чланова. Старамо се да они буду правилно обавештени о свим актуелним питањима и догађајима, нарочито о оним, који се тичу наше борбе. У ту сврху строго водимо рачуна како се догађаји коментаришу на нашој и руским радио станицама. Наше Прегледе такође на састанцима претресамо. Децембарски број «Пролетера» смо делимично заједнички прорадили, што ћемо у току даљег рада учинити и са осталим материјалом.

II ПОЛИТИЧКИ РАД

а/ ОБАВЕШТАВАЊЕ.- Редовно смо обавештавали људе о ситуацији хххх на фронтовима борбе противу фашизма, првенствено у СССР и код нас. Такође смо редовно обавештавали људе о свим осталим догађајима, како локалним, тако и међународним увек их осветљавајући са нашег становишта. Настојали смо и доста успели да овим обавештавањима дамо врло широк обим, прелазећи границе наших симпатизера. Исто тако наш пропагандни материјал дајемо већем броју људи.

б/ ПРИКУПЉАЊЕ ПРИЛОГА смо проширили на нове личности, настојећи да сви приложници прилажу сваког месеца, како би се све чвршће везивали за нашу ствар. При томе главну пажњу поклањамо више политичком моменту, него самом износу прилога. Настојали смо да приложницима дамо и нове задатке /нпр. да и они прикупе прилоге од других/ и да их кроз такву праксу активирамо на плану наше борбе.

в/ ИЗГРАЂИВАЊУ НОВИХ људи и симпатизера, као најважнијем задатку, ми смо поклонили највише пажње. Нарочито смо настали да извесне људе уведемо бар у један предстадијум за регрутовање у ПО, али у томе нисмо имали знатнијег успеха. Тежина овога питања лежи у његовој повезаности са многим провалама и чишћењима, који су упропастили све наше кадрове с једне, и делују заплашујући с друге стране.

г/ ПРОДИРАЊУ У ДРУГА МЕСТА такође смо посветили доста пажње. 59.3777798979391781 се вратио у 48. Дали смо му упуства шта треба да ради и до идуће суботе поднеће извештај. Ми ћемо настати да се тамо образује НОО. У 61. све је остало на мртвој тачци. Рекло би се да су ти људи у тешком положају. Тамо и у 47. шаљемо само материјал.

III ОБАВЕШТЕЊА О НЕПРИЈАТЕЉУ

Сви чланови и многи наши пријатељи будно мотре на кретање и поступке непријатеља. Сви се ти подаци брижљиво скупљају и што је год од вредности шаље се у оквиру недељних обавештења.

IV ПРОПАГАНДНИ МАТЕРИЈАЛ

Најревносније бележимо сав материјал који се даје преко наше радио станице, као и све што је за нас од значаја на станицама у СССР и другим савезничким земљама. Сав се тај материјал контролише у току неколике емисије и на крају се одабира само оно што је најбитније, а према расположивом простору. Стално смо издавали преглед са две стране, умножавали, отпремили у друга места и растурали у нашем месту. Цео овај рад, као и чување материјала и прибора захтева најстрожију конспирацију, због чега је скопчан са великим тешкоћама. Ипак, одговорни чланови вршили су га са успехом.

V ПРОБЛЕМИ

Најважнији проблем и даље остаје борба противу четничких агената. Они су са видним успехом разгранали своју шпијунажу и пропаганду. Најважнији задатак би био да се раскрнкају њихове лажи и покаже њихово право лице, лице сарадње са окупаторима и издајницима. Јер, поред људи који им свесно служе, има доста лаковерног света, који у њима гледа само «шумце», дакле људе који су се одметнули од окупаторске власти. Често такви људи и нехотице могу одати четницима наше пријатеље. – Проблем, чије нам решење такође задаје многе муке, јерсте да нам покрет овде слабо стоји међу сељацима и радницима, а такође и међу женама, тј. тешко постижемо да некога из тих кругова активирамо. Разлог томе је пре свега то, што је покрет у том правцу овде слабо стајао и у доба свога полета, а друго – сам наш социјални положај.

На крају, ви отуда требали би сваком приликом указивати на наше недостатке, у поређењу са другим организацијама овога краја. Сем тога, не би било на одмет, да нам за прво време постављате и конкретне задатке. То није због тога, што би нама недостајала иницијатива, већ због тога што ипак немамо довољно искуства у практичном раду.

VI НО ФОНД

1/ 4500.- динара у готову;
2/ 1 рис хартије, карбон папир, коферти и друго;
3/ лекови и
4/ 50.- кг. пшенице.
Смрт фашизму – слобода народу!

/5 септембра 1943/

F 96

novj_k1642_f2_d32

ВОЈНО-ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ ЈНА
Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 32/1-2
К. 1642

НАРОДУ ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ

Рат који се данас води, бесни све жешће и жешће. Хитлер са својим слугама окупља своје последње снаге. Руски фронт гута Хитлерове армије. Русија, Енглеска и Америка удружене разбиће и уништити фашистичку кугу. Ближи се крај, долазе последњи дани Хитлеровој сили, насиљу, пљачки, зверствима, паљевини кућа и села, ближи се крај ропству народа које је завео Хитлер са својим подивљалим хордама, а уз помоћ издајица народних, слугу и плаћеника својих. Дижу се поробљени народи, боре се за своју националну слободу, пламте народни устанци у окупираним земљама. Главе су изгубили окупатори, побеснеле су њихове слуге грцајући у самртном ропцу. Синуће сунце слободе народа из борбе коју води Русија, Енглеска, Америка и поробљени народи.

Драги наши другови и пријатељи, ви сте сведоци борбе коју смо водили ми ваши синови у том округу, ви сте сведоци жртава које смо поднели у тој борби против окупатора и његових слугу, ви сте сведоци резултата тих борби, ви знате да на нашој грбачи нису јашили петоколонаши нити је по срезовима округа пожаревачког газила окупаторска чизма, ви знате да је ваша имовина била заштићена од нас партизана и поштених четника. Ваша пшеница, стока, живина и друго сачувано вам је док смо ми били по селима и варошима вашим. Ви сте сведоци да је тако био преко четири месеца.

Немци су покушавали на све начине да у наш ослобођени крај поново успоставе своју власт или да поставе оне, који ће им верно служити и њихова наређења слепо извршивати. Ми смо били ти, који смо својим животима и вашом помоћу бранили наш ослобођени округ. Четири и по месеца немачким бандитима и њиховим слугама није успело да успоставе своју власт. Данас када немачке армије на руском фронту трпе огромне губитке, када су Немачка, Аустрија, Чехословачка, Мађарска и Румунија пуне рањених Хитлерових бандита, данас када Хитлер није у стању да прехрани Немце, њему је потребно да и у нашој земљи распореди по селима и варошима рањенике и болеснике на одмор и лечење. Није доста што нам је земља опљачкана, попаљена и поробљена, него треба још рањенике, болеснике и изгладнеле Хитлерове бандите да исхрањујемо, како би сутра поново могли да нас убијају, да нас пале и пљачкају наша села и градове, да се боре против браће Руса, против Енглеске и Америке, да одрже своју крваву и разбојничку власт. Храну коју би јели ви и ваша деца, одело које би носили ви и ваша деца, узимаће се за Немце. Стока која вам је потребна за обрађивање земље и рад узимаће се за исхрану Немаца. Оно што нису могли за четири и по месеца чинити, хоће сада да чине. Претили су Немци заједно са својим слугама немачком казненом експедицијом, нису је послали јер немају снага. Нашли су казнену експедицију од шљама и изрода нашега народа: Љотићеваца, Пећанчевих, Недићеваца, швапских војвода Анђелка и Воје Трибројанина. Сакупили се бандити и створили банду која је ушла у наш мирни, слободни и радни округ.

Другови и пријатељи, хвале се бандити и плаћеници да су разбили и уништили партизане, трубе то кроз своју прљаву и лажну хххххх пропаганду. Не верујте, не наседајте лажима! НАРОДНО – ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ПАРТИЗАНСКЕ ОДРЕДЕ НЕ МОЖЕ НИКО НИКАДА РАЗБИТИ, јер они представљају народ, они представљају свету борбу за национално ослобођење, они настављају борбу коју је кроз историју

водио наш народ, борбу коју су водили најбољи синови његови за националну слободу, за часно место српског народа у свету. Ваше ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ су очуване и ту су поново у вашој средини да заштите вас, вашу имовину од пљачке и терора побеснелих плаћеника. Помажите их и сарађуте са њима као што сте то чини и до сада.

Другови и пријатељи не дозволите тим бандитима и плаћеницима да вршљају по нашем округу. Не обавештавајте их ни о чему, не помажите их, убијајте и уништавајте гадове где год их пресретнете. Знајте да се ближи час коначног обрачуна и да ће сваки за своја дела одговарати. Не дозволите да вам ти бандити прљају ваш часни српски образ.

ЖИВЕЛА БОРБА СРПСКОГ НАРОДА ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ЊЕГОВИХ СЛУГУ!

ЖИВЕО ЈЕДИНСТВЕНИ НАЦИОНАЛНО – ОСЛОБОДИЛАЧКИ ФРОНТ НАШЕГ НАРОДА!

ЖИВЕО НАРОДНИ УСТАНАК!

ЖИВЕЛЕ ПАРТИЗАНСКЕ И ПОШТЕНЕ ЧЕТНИЧКЕ ЧЕТЕ!

ЖИВЕЛА СЛОБОДА!

СМРТ ИЗДАЈИЦАМА ЉОТИЋУ, ПЕЋАНЦУ, НЕДИЋУ, АНЂЕЛКУ И ВОЈИ ТРИБРОЂАНИНУ!

ШТАБ НАРОДНО – ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ
Командант:
Ж. Поповић, с.р.

1867

novj_k1642_f2_d34

СК КРЈ ARHIVA

ВОЈНО-ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ ЈНА Архива Народноослободилачког рата Бр. Рег. 34/1-2 К. 1642

С А О Ш Т Е Њ Е БР. 20

Приближава сеечас народног ослобођења, приближава се час када ће за навек нестати са кугле земљине крваве фашистичке силе и њеног режима својом пожртвованом борбом извојеваће је поробљени народи на челу са својом народно-ослободилачком војском, а уз помоћ и потпору непобедиве Црвене Армије, јуначке војске наше велике руске браће, и уз помоћ савезника Енглеске и Америке.

У снажној офанзиви код Станиграда пада немачка снага, армија маршала Тимошенка свакодневно уништава на хиљаде немачке гамади и њихову ратну технику. Од хххххххх , убијено је преко 57.000 фашиста и заробљено 66.000 а сад су се клешта ове јуначке армије саставила око немачких трупа код Станиграда и затворила у безизлазан положај око 250.000 немачке војске.

На сектору Ржева, где су Немци спремали јаке зимовнике генерал Ћуков је својом новом офанзивом пореметио ове њихове планове. Као снажна лавина сручиле су се руске трупе, пробиле немачки фронт, продрле дубоко у немачке утврђене линије и у самом почетку офанзиве уништиле преко 14.000 бесних фаш. разбојника.

На обалама Црног мора и на падинама Кавказа настављају руске трупе да освајају једно за другим немачка утврђења и да уништавају живу силу хитлерове ратне машине.

Остварују се речи руског књижевника Иља Еренбурге, гради се на источном фронту велика гробница за фашистичке побеснеле хорде.

Успешна офанзива савезничких трупа, Енглеске и Америке у Африци продружава се и припрема последњи ударац Ромеловој деморалисаној и скоро разбијеној војсци. У рукама савезника налазе се већ тврђаве Тобрук и Бангази и њихове трупе су пред сами Тунис. На другој страни бомбе Енглеских и Америчких бомбардера из дана у дан претварају у рушевине важне талијанске градове и немачке утврђене положаје у Африци, Немачкој и Француској.

Борба поробљених народа Европе све се више распламсава. Пуцају ланци ропства под ударцима наше херојске партизанске војске Југославије, родољуба у Француској, Норвешкој, Грчкој и другим земљама. За своју земљу и њену слободу, за срећан живот свог народа наши храбри борци не жале животе и свакодневно ослобађајући градове и села Босне, Херцеговине, Лике и Хрватске, уништавају мрске окупаторе и њихове плаћене слуге усташе и четнике. То више нису мали партизански одреди, то је велика добро организована и добро наоружана народна војска. Наше дивизије и бригаде ослободиле су досад не само градиће и села, него и важна немачка утврђења и центре Босне, Јајце, Бихаћ, Кључ и друге. Велику бригу задају окупатору наши хероји и читава наша борба, јер је приморан да држи велике снаге у Југославији, да би спречио даље распламсавање народно–ослободилачке борбе код нас и осигурао себи богаре изворе намирница. Али то му неће много помоћ, наша борба постаје све шира, она захвата све више маха и све већем делу наше земље враћа се слобода. Тако синови нашег народа одужују свој дуг отаџбини.

Наша народна војска исто тако одужује свој дуг и према нашој руској браћи, јер држи приковано за Југославију око 36 немачких и италијанских дивизија, да не би отишле на Источни фронт.

И сада баш, када победоносна Црвена Армија и њени савезници, десеткују непријатеља, када га партизанска борба у нашој земљи и другим земљама баца у бригу сада је управо настао судбоносни час да се крвнику света, убици и џелату зада последњи, смртоносни ударац и да се убрза час ослобођења.

Али Хитлер и његова фашистичка банда неће тако лако да савију главу. Они се отимају од горке истине, они врше још већи терор и проливају и даље невину крв, они хоће да још мало продуже своје господство.

Ми добро знамо да жртава мора бити, да се без њих слобода не добија. И знамо да се мора много трпети и патити, док се извојује победа над тако јаким непријатељем као што је фашизам. Зато нас не сме заплашити ни мало терор, зауставити претње окупатора. Напротив, то мора још јаче да уједини наш народ, да покрене још одлучније у последњи победоносни бој.

Нека окупатор веша плакате и прети, нека издаје наредбу за наредбом да народ мора да изда кукуруз. Не слушајте наредбе и не обазирите се на плакате, то је хитлерово последње оружје. То је последњи покушај да одржи свој ауторитет Новом великом пљачком коју је предузео, окупатор мисли да обезбеди исхрану своје војске и да још мало продужи век својим разбојничким хордама. Недајте ни зрно кукуруза фашистичким гладним псима! јер треба да зна сваки прави родољуб да би дајући кукуруз хранио своје крвопије и џелате! Не дајте ни зрно кукуруза, да не би себе и своју децу осудили на грозну смрт од глади! Недајте ни зрно кукуруза, да се не би продужавали дани овог проклетог фашистичког ропства!

Данас или сутра мораће се рећи нема више хране, а окупатор ће и тада терати у логоре, јер се њега не тиче што ваша деца плачу и умиру од глади. Реците боље још данас да нема, недајте храну, окупатор нека прети и наређује. Уједињено и сложно кад му се одупре цео народ, он неће моћи онда ништа да учини. Мислите на то да је тако близу час ослобођења, мислите на то да треба дотле исхранити себе и децу и мислите

и на то, да треба исхранити и нашу партизанску народно – ослободилачку војску, ваше храбре синове, који се тако пожртвовано боре за ослобођење свих нас. Само удружена са својом народом наша војска ће моћи да води успешно борбу и помогне свој народ. Помогните на тај начин наше партизане, који са пушком у руци чувају вас и вашу слободу и имовину.

Данас у овим тешким данима, када окупатор почиње своју последњу велику пљачку међу народом, наши храбри борци одмах притекли у помоћ своме народу да колико је могуће спрече ову свирепу пљачку. Као и сви штабови у Србији и наш Окружни Штаб издао је ових дана наређење свим општинским управама, да у року од 10 дана поднеску оставку, јер непријатељ је, да би остварио своје пљачкашке намере, упрегао све општинске Управе да оне за његов рачун отимају од народа храну. Већина наших општинских Управа показале су се слабе пред претњама окупатора и савесно извршавале свако његово наређење. Тако су постале оруђе за пљачку у рукама окупатора и радећи на штету свог народа постале издајничке.

Избијмо из руку окупатора и то оруђе и спречимо га у његовим лукавим намерама да гладном смрћу помири наш народ. Тада ће у нашим кошевима остати кукуруз и неће наша деца умирати од глади.

Штаб ће са својом оружаном снагом контролисати да ли се испуњава ово наређење – као издајника кажњавати сваког оног ко одбије да му се покори.

Дужност је сваког родољуба да не остане по страни ове борбе већ да активно узме учешћа у спровођењу и испуњавају наређења Штаба. С једне стране треба да врши притисак, убеђује и контролише, да ли се сваки члан општинске управе покорава наређењу, а с друге стране да даје отпор окупатору и не даје храну његовој пљачкашкој војсци и народним изродима.

Наши Народно Ослободилачки Одбори и досад су играли значајну улогу у ослободилачкој борби нашег народа а сада играју још и већу. Данас у овим тренуцима, када је на помолу слом фашизма, данас, када се руши ненародна од окупатора наметнута власт, скупљајте се око својих Н.О. Одбора који су органи стварне народне власти. Слушајте њихова наређења. Недајте народну имовину окупатору. Недајте ни зрно кукуруза! Борите се да се спроведе у дело жеља народа – наређење Штаба и удаље све општинске Управе. Не сме ни једног да буде који би остао по страни. Сваки онај ко мирно буде седео и чекао спасење и ослобођење, да му други донесе, да му други сачува храну и имовину сматра се да служи окупатору, јер слаби народну борбу.

Збијајте зато још чвршће своје редове око своје народно ослободилачке војске и своје народне власти Н.О. Одреда! Победите борбу још јаче! Непријатељ је десеткован и деморалисан, али још не и потпуно дотучен. Час је куцнуо да се он дотуче као отровна змија.

Судбина је наша у нашим рукама. Од нас зависи да ли ће «и пред нашом кућом заиграти коло».

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

30-XI-1942 год.

ШТАБ
НАРОДНО – ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДРЕДА ЗА
ОКРУГ ПОЖАРЕВАЧКИ
«ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ»

novj_k1642_f9_d10 10

26-V-43

Активност увек активност, тражити сваког тренутка могућност да се да, учини нешто за борбу. То треба ја да схватим, то треба да схвате сви другови. Заборавила сам на то. Ишла сам из грешке у грешку. Лењствовало се. Бити лењ непокретан – то кочи нашу борбу то повчали све грешке. Код мене је то било. Ја сам у последње време имала многе крупне грешке: недисциплинованост, неактивност, губљење пушке и ствари и још једну грешку која се не може убројати у ову врсту грешака. Све те грешке су створиле неповерење другова према мени. Уместо да сам пазила на сваки свој покрет да тиме докажем друговима да сам одана борби, да сам и ја као жена способна да се борим – ја сам правила грешке које су створиле лоше мишљење код њих. То несме више бити, ја себи морам поставити задатке да сам увек активна и да себи поставим сваког тренутка мислим на борбу.

Конференција је имала велики значај како за мене тако и за остале другове. Упознали смо се са својим грешкама које треба исправљати.

Политички рад

Кднр је требао да нам постави задатке пошто он то није, требале смо саме да их поставимо.

Тинино мишљење

Полит. рад није постојао мада је било услова. Интересовање је постојало а уколико га није било требало га је пробудити. Требало је организовати рад и гледати да се сваки тренутак искористи да би се нашим друговима дало колико толико политичког знања онолико колико смо ми у могућности да дамо. Требало је развити друштвени рад. Материјал није довољно искоришћаван.

Убеђивати народ на сваком кораку. Најбољи услови за рад постоје у чети.

Акције

Код другова воља за акције

Акције не смемо палити општине, ликвидирање издајника, сачекивати непријатеље из заседе.

Тинино мишљење

Кроз акције расти, јача, снабдева се чета.

Развој ситуације на овом терену поводом акција у 1943

Разбијање општ. управа је изазвало заоштрење односа између народа и окупатора.

Непријатељска офанзива

Одговор на непријатељску офанзиву је требао да буде: поново разбијање општинских управа и кад то није било онда брзо ликвидирање издајника. Исте акције у различитим ситуацијама имају различит значај. Акције паљења општина данас немају значај.

Садашња ситуација

Дражини у офанзиви – губљење другова

Сада је потребно извођење акција на горњачане и немце – горњачанима заседе.

Раднички елемент у одреду 30000 рад.

27-V-43

Формација парт. одреда

Активност код свих по питању полит. рада. Јоксим иде напред. Материјал прерађивати тако да сви другови схвате и добију знање. Јутрашње прерађивање

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 10-9.
1642 .

није било правилно јер се није пазило на то дали другови могу брзо да схватају и памте оно што им се прочита.

Сутра, треба препричати пређен материјал па тек онда прећи на нов.

Активност, постављање задатака, дисциплина, конспиративност!

28-V-43

Реферат о СКОЈ-у

Дисциплина

novj_k1642_f9_d11

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 11-9.
К. 1642 .

30-V-43 г.

Наставак извештаја 11

Ноћу 28 – 29 –V – 1943 поделили смо се на две две петорке прва (Дамјан, Штука, Чича[105] , Миланче и Марко) отишла и запленила око 120 кгр кукуруза опљачканог од сељака Мишљеновца и смештеног привремено у Сени за четнике капет. Косте. Кукуруз је био предат пре 1 дана од стране претседника из Мишљеновца чети је смештен. Митар је обавештен где друго неки (Спадра, Нови, Корчагин, Миланче) запленили око 25 кгр вуне из туриј. општине а већу количину растурила и поделила сељацима. Како сазнајемо доцније изјављено је да је нестално укупно око 200 кгр вуне.

Сутрадан 29-V – пошто смо контролисали друмове Кучево – Пожаревац и Кучево – Голубац приметили смо један камион и у њему је било неких сандука и то је изгледало по свој прилици да ћемомо срести Немце брзо смо се поставили на месту. Зауставили смо га затим повели на месту где смо ми хтели нису били немци него товар из Сартида за руднике мај. пек, натоварен разним материјалом. Све је могуће уништено а што је било лакше узето и остављено на сигурном месту и то:

1) 17 тестера за гвожђе,
2) 21 шипка калаја
3) 20 мотика
4) 9 секира
5) 2 пијука

105 Следећа реч нечитка.

6) 3 унутраш. гуме
7) 4 спољ нових гума

/

упаљено буре уља канистер по коме је било око 3 – 4 тона гвожђа, 3 бурета од по 200 лит. нафте, разног гвожђа расутр. Ценимо штету најмање 3.000000 дин.

Смрт фаш. – Слоб. народу

Друг. поздр
Дамјан

novj_k1642_f9_d12

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 12-9.
К. 1642 .

УПУТ ЗА ПАРТИЗАНСКОГ ОБАВЕШТАЈЦА.

Народно-ослободилачку борбу, коју организује и којом руководи КПЈ не само да треба сваки Србин родољуб да помогне, већ је то најсветија дужност сваког родољуба. Данашња ослободилачка борба то је борба за живот и смрт. Хоћемо ли ми Срби и други Словенци и даље постојати, то се данас одлучује. Ми се данас не боримо само за слободу, већ и за свој опстанак. Ту борбу не могу до победе да доведу појединци, већ читав народ. Свако треба зна да се слобода не добија "на диван лежећи и дуван пушити" већ с пушком у руци, кроз највеће патње и муке, кроз потоке крви.

Наша борба има разне организације: оружане убојне јединице, народно-ослободилачке одборе, обавештајну службу, интендантску службу, санитетску службу, курирску службу итд. Свака организација има своје јединице и своје задатке. Да би борба била успешна потребно је да све те организације, односно њихови чланови, дисциплиновано, уредно и на време свршавају своје задатке. Обавештајна служба за време рата има врло велики значај. Она открива бројност, наоружање, покрет и намере непријатеља. Ова служба је за партизански одред од још већег значаја. Партизански одред се бори са јачим непријатељем од себе, он са њим не прима свуда борбу, већ само тамо где је непријатељ слаб и где му може задати осетан ударац. Зато одред мора да располаже потребним обавештењима, које му даје његова обавештајна служба. Непријатељ концентрише своје снаге и предузима потере за партизанским одредом. Опстанак одреда је у питању. Непријатељ га може опколити и уништити га. Обавештајна служба ту помаже. Она обавештава о концетрацији непријатеља, о покрету, о правцу и начину потере. Команда одреда је у стању да тад маневрише и избегне сукоб са тако надмоћним непријатељем. Одред није уништен, сачували су га његови будни стражари, обавештајци и он наставља да ударца по непријатељу. Обавештајац то је наш војник-телефониста, који се успешно завукао у непријатељску линију, прати све покрете непријатеља и обавештава о свему својој команду.

Основне дужности партизанског обавештајца су следеће:

1.- Да непрестано прибавља податке о непријатељу, онако како упуства за то налажу, обавештава.

При овоме обавештајац мора бити увек будан да му не измакне ни један крупнији пикрет непријатеља, јер такви пропусти могу да стају живота многе наше другове. Ми се у томе потпуно ослањамо на нашу обавештајну службу, да нас ова тачно и на време

обавести. Али не само крупнији покрети, већ и ситни покрети непријатеља не треба да измичу оку и уху нашег обавештајца. Он треба да зна не само о бројном стању, наоружању, дисциплини и моралу, будућности непријатеља, већ и то куда се он креће, путеве, путање, колико често, са коликим снагама врши те покрете, патроле и заседе. Наш обавештајац мора да се уживи у свој посао и да му то постане главна брига, а не неки споредан посао, сваки обавештајац треба да се осећа војником народно-ослободилачке војске, он то и јесте. Као такав он треба да се потруди да свој посао усавршава. И за њега важи она заповест великог вође Словенских народа у борби за опстанак-друга Стаљина. Он наређује сваком војнику да свој посао тако усаврши да постане "мајстор свога заната.

2.- Да сабира све податке о терору и пљачки народа и о томе обавештава.

Непријатељ врши над нашим народом невиђени терор и пљачку. Терором хоће да застраши народ, сузбије нашу борбу и тако се као окупатор и даље задржи, а пљачком хоће да се одржи, нахрани своје бесне али јако проређене руље. Али сва та њихова зверства, све те њихове пљачке не смеју остати незапажене. За све то он и његове плаћене слуге мора да одговарају. Тај дан се приближава великом брзином. Треба прикупити сав оптужни материјал. "Поверенство за Србију за прикупљање података о фашистичком терору" сређује све податке које добије. Сви подаци о терору морају бити послати поверенству. Не обавештавати о терору значи сакривати га испред народа. Што више оптуженог материјала буде прикупљено то тежа казна постићи окупатора и његове плаћене слуге, јер ће тешке оптужбе оправдавати тешке казне пред осталим светом које ће постићи окупатор и његове слуге. И ту треба да се угледамо на нашу браћу Русе. Они бележе и за свако јаје како је узето.

3.- Да своје извештаје редовно и уредно шаље по датој вези.

Обавештајац је дужан да редовно шаље своје извештаје, без обзира на то има ли каквих промена у његовом реону или нема. Ако обавештајац не обавести о ситуацији, Штаб незна каква је тамо ситуација. Тад претпоставља да је тамо непријатељ и несме да узме тај терен за маневрисање. У ситуацији када непријатељ са већим снагама претражује друге терене свака оваква аљкавост и немарност свети се нашем одреду. Такви случајеви немарности повлаче за собом и одговарајућу одговорност.

Извештаји које обавештајац шаље морају бити сасвим тачни. Ми никад не оперишемо неистином. Свако нетачно обавештење може само да нам се свети. Свако намерно нетачно обавештење сматраће се саботажом а у тежим случајевима издајом, па ће се као такво и кажњавати.

4.- Да свој посао обављају у тајности тако да нико ништа не сазна о његовом раду.

Наша обавештајна служба је тако организована да је непријатељу тешко да ма шта сазна о њој. Обавештајац је дужан да тајну свога рада чува и да ником ништа не прича о своме раду, све док не добије од Штаба одобрење за то. Обавештајци морају да буду на свом месту и у највећим офанзивама. Обавештајна служба баш тад нам је најпотребнија. Свако непотребно причање о своме раду само шкоди и доводи у опасност не само тога обавештајца, већ и канал службе. Свако непотребно угрожавање канала обавештајне службе повлачи за собом и одговарајућу одговорност.

IX

Упуства за писање извештаја

Извештај:

а)- Бројно стање појединих непријатељских група (Немаца, Руса белогардејаца, жандарма и четника). Састав тих група јесу ли прави Немци, јесу ли издајничке групе састављене од радника, сељака или интелегенције, које су доба старости).

Наоружање непријатеља (врста пушака, број метака, број пушкомитраљеза и митраљеза, како су снабдевени бомбама итд.).

Дисциплина и морал код непријатеља како су расположени за борбу).

Међусобни односи појединих група (како гледају Немци на љотићевце, како на жандарме, како на Русе а како на четнике? Како гледају љотићевци на четнике и како жандарми?).

Како се која група исхрањује, на казан или по кућама? Плаћају ли што узму и колико? Какве везе постављају са народом?

Намере непријатеља (Дали је пошао да врши гарнизонску службу или са специјалним задацима: да хаспи, претресе, врши потере, пљачка храну и слично).[106] патроле, заседе, са по колико војника то чини).

Будност непријатеља (колико је опрезан при покрету и логоровању, како се осигурава?).

Предлози за заседе и нападе, план места где треба да се постави заседа или изврши напад.

б)- Претреси – Које су куће претресане, компромитоване (офиране) или и друге? Да се претресају све зграде и њихови тавани и да се само погледа овде онде? Чије куће претресане, кад, зашто и шта је у њима нађено?

Хапшења – Који су људи похапшени (пуно име и презиме, старост, занимање, јели солунац, јели познат као поштен човек). Кад су и зашто похапшени? Куд су одведени како се са њима поступа, како се ко од њих држао? (јели издавао?).

Страдања – Ко је стрељан, зашто, од кога, где и кад је стрељан?

Потере – Са коликим снагама непријатељ врши потере? Да ли је за потере непријатељ употребио и сељаке? Какав поредак има за време потера (да ли терене предаје у стрељачком строју или врши блокаду појединих реона). Какву улогу и распоред имају при томе сељаци, а какву војници, ко је непријатељ терена је претресао?

в)- Какво је расположење народа према нама? Како народ гледа на наш акције? Шта и како треба радити па да се расположење поправи? Како утиче прогон и терор на расположење народа? Како народ гледа на Горњачане а како на друге групе непријатеља? Колико је народ обавештен о догађајима у свету, у нашој и земљи и на страни.

г)- Питања и предлози у вези са обавештајном службом,.

Разна друга питања и вести.

10-VI-1943 год.
Положај.

Штаб НОПО
«Вељко Дугошевић»
за округ Пожаревац.

106 Пола реда нечитко.

novj_k1642_f9_d13

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 13-9.
К. 1642 .

Ударну моћ и војничку вештину Словеначких партизана. Поред свих победа у Словенчакој, борци Горенског партизанског одреда у једном окршају истребили су 82 Немца и 42 ранили. За време ових бојева заплењено је: 2 митраљеза, 3 аутом. пушке, 17 револвера, 7.000 метака, 50 ћебади, 2 телефонска апарата и други материјал. У Приморју јединице I батаљона V Слов. ударне бригаде у жестоком окршају на Ровану убиле су 100 Италијинских војника и официра.

ЧЕТВРТИ догађај везан је са борбом за хлеб. У свима деловима земље јединице нарочито ослободилачке војске предузеле су мере да непријатељ не однесе нашу жетву. Но и непријатељ је предузео мере безбедности. Тако је отпочета жестока офанзива противу наших Фрушкогорских одреда. Наше јединице успеле су да пробију обруч да зађу непријатељу за леђа и нанесу му велике губитке. Уништене су велике количине опљачкане пшенице, има приличан број заробљеника, уништена су 2 непријатељска гарнизона, 2 тенка и друго. Према податцима које је објавио Врховни Штаб у току јуна и јула уништено је 554 вагона пшенице, запаљено 50 вршалаца. У граду Руми запаљен је 81 вагон лана. У току ова два месеца убијено је преко 400 немаца и 12 шпијуна који су чували опљачкану пшеницу. На

рочито тешки напади извршени су на жељезничке пруге којима се превозила опљачкана пшеница. Између 7 маја и 11 јула СРЕМСКИ партизани уништили су 19 возова, 20 локомотива, 260 вагона, 2 тенка и други материјал. Славонски партизани такође воде борбу за спречавање отимања наше пшенице. У околини Осијека уништено је 160 вагона пшенице, 43 вршалице, 3 теретна аутомобила. Борба се наставља, јер се непријатељ спрема да пренесе опљачкану пшеницу, а тако исто и да опљачка и кукуруз.

ПЕТИ догађај је везан са падом Мусолинија. Велике народне демонстрације избиле су у Љубљани. На позив ослободилачког фронта Словенија од 12 до 14.000 људи изашло је на улице Љубљане да демонстрира противу италијанских окупатора. Италијански генерал Гамбара извео је против демонстраната војску и тенкове, али су и италијански војници одбили да пуцају. Овај догађај је показао велику јачину ослободилачког фронта у Словенији, који предводи словеначки народ у борби противу фашистичких поробљивача, као и велику одлучност словеначког народа да истера из своје земље фашистичке окупаторе и ослободи своју браћу, која чаме по фашистичким логорима. На крају наводимо и друге важне операције које су извеле наше јединице. Јединице ПРВОГ ХРВАТСКОГ КОРПУСА напале су једну немачку колону у близини Слуња, убили 150 војника и официра, запленили 7 аутомобила и други ратни материјал. БОРЦИ КОРДУНСКОГ партизанског одреда оборили су један непријатељски бомбардер. ПОДГРМЕЧКИ партизански одред напао је једну усташку и четничку колону, разбио је и одузео читаво оружје, 97 бицикла, 2 радио станице, 2 теретна аутомобила и једна оклопна кола. Убијено је 160 војника и официра. Јединице народно – ослободилачке војске, које воде операције на сектору Книн – Дрниш, разбиле су 2 италијанска батаљона тзв. четничку дивизију Ђајића и једну усташку колону. Те уједињене снаге предузеле су офанзиву противу ослобођених територија Цетине и Врлике, али су се морале вратити у своје базе, изгубивши 150 војника и официра, махом Талијана, 2 топа од 75мм, 250 граната, 2 бацача, 252 мине, 2 пушкомитраљеза, 2 терена аутомобила, 23 мотоцикла, радио станица и други ратни материјал. Ослобођено неколико десетина села источно од пруге Книн Дрниш. Далматински партизани напали су 4 августа код Новог јаке талијанске снаге, убили 90, а ранили 30 војника и официра, док је заробљено

18 војника и 10 официра; заплењена је застава, 5 вагона хране и 48 пушака. Борба се наставља у читавој земљи, а успеси наших бораца нижу се из дана у дан.

ИСТОЧНИ ФРОНТ.- Офанзива Црвене Армије у Украјини и на сектору Врјамска, успешно се наставља у пркос тешких противунапада Немаца. Једним ванредним саопштењем Москва је објавила немачке губитке од 5 јула до 20 августа ове године који износе: уништено 4.600 авиона, 6.400 тенкова, 3.800 топова, 20.000 аутомобила, и преко 300.000 убијених војника и официра. Како број рањених прелази број погинулих за два до два ипо пута, то се може рачунати да су Немци за ово време изгубили у мртвим и рањеним преко милион људи. Заплењено је: 857 тенкова, 1.274 топа, 3.429 митраљеза, 4.230 аутомобила, док је заробљено 25.600 војника и официра. ЈУЖНИ И ЗАПАДНИ ФРОНТ.- После пада Сицилије савезници интензивно бомбардују саобраћај и индустријске центре у Италији. Опозиционе странке у Италији траже оставку Бадоља и Краља. У целој земљи влада хаос. – Наставља се бормбардовање Немачке.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

23 августа 1943
Положај.

Издаје Штаб
Нар. Ослоб. и Партизан. Одреда
«В. Дугошевић» за Окр. Пожаревац.

27-X-43 год

novj_k1642_f9_d14

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 14-9.
К. 1642 .

Штабу

Драги Другови

17/X-43- год у вел. селу водила се борба два места Прложац између Дражиноваца с једне стране и другова Партизана с друге стране од дражини има 4 – мртва и један сељак, свега 5 – мртви од Др. Партизана, није било жртава, тако се прича тога дана у недељу после подне кад се водила борба Дражиновци су побегли – сутра дан у понедељак у први мрак. дошли су у већем броју и блокирали велико село вршили претрес ноћу али не у све куће – а и ја сам био у тој блокади.

Од тога дана стално се налазе у великом селу врше засаде и поставили сеоску стражу по раскрсница да ја чуво, штационирани у Горњу малу (звј Периш код жене Мице оринцове и Даре Пајовине под само брдо – казали да кува за јело али још незна тачан број колико ји има јер сељаци незнају тачно да кажу чуо сам да су Друга павла фамилију опљачкали али незнам сигурно народ то прича – опљачкали једну жену Катарину Џанину са опанцима – али та жена несме да прича јер ју је запрећено народ је заплашен али није на њихову страну. Ситуација је оштра – још нису начинили никакав покољ - ту су главни предводници њоњевић и учитељ – из[107] села. Друго ништа нарочито

Здраво свима Друговима.
Смрт фашизму
Слоб. народу

Друг поздрав
Љути

27/ X/43-
штабу

107 Следећа реч нечитка.

novj_k1642_f9_d15

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 15-9.
1642 .

Штаб Народно – Ослободилачког Партизанског Одреда
"Вељко Дугошевић"- за округ пожаревачки
3-XI-1943 г.
Положај

Обавештени смо да се у редовима Крсте Рончевића – четника налази група Руса – заробљених црвеноармејаца. Исто тако смо обавештени да се дотична група за нас – партизане, али да јој четници стално говоре да овде нема правих партризана, да овде постоји само "нека пљачкашка банда која себе назива партизанима" итд.

Осећамо за потребно да дотичну групу обавестимо о правом стању ствари и односа на територији нашег округа, па и шире.

Наш народ мрзи фашизам. Априла 1941 г. пошао је са пуним срцем да брани своју родну груду од крвавих фашистичких завојевача. Али је народ био уздан и продан. Ту подлу издају учинили су наши официри. С дубоким болом и мржњом примио је наш народ окупацију, са којом се никако није мирио. Чим се зато указала прилика он је то и делом доказао. Одмах по избивању рата између братске нам Совјетске уније и мрског нам фашизма наш се народ дигао на борбу против окупатора. Верни савезници окупатора – наши официри учинили су тада још једну велику издају, они су, на челу са крвником Миланом Ђ. Недићем, организовали олош нашег народа и помагали окупатору у угушивању нашег ослободилачког покрета. По своме крволоштву ове банде нису заостајале за окупаторским.

Осећајући да су окупатор и Недић недовољни за ликвидацију народног покрета, а из страха за своје прљаве и пљачкашке интересе, њима прилази и Дража Михајловић са својим четницима. Он, у згодном моменту удара у леђа нашим јединицама које су бранили ослобођене делове Србије. Тако је Дража помогао хxxxxxxx Хитлеру и Недићу да понова окупира највећим делом већ ослобођену Србију. То је било октобра 1941 г. Од тада па на даље они су у сарадњи иса окупаторима и са њиховим плаћеницима. За то време они су починили безброј злочина над нашим народом и његовим борцима.

Истина је да је њима успевало дуго времена да сакрију своје злочине од међународне јавности. Али је лаж изашла на крај. Данас читав свет зна да у нашој земљи само Народно – ослободилачка Војска и Партизански Одреди који се боре под руководством нашег Врховног Штаба и Врховног Команданта друга Тита, боре против окупатора и народних издајника, а да Дража Михајловић сарађује са њима. Као таквог радио Лондон га свакодневно оптужује. Ову издају оштро је осудио је и Свесловенски Конгрес на свом недавном заседању.

Наш одред постоји од лета 1941 г. Те године он је био ослободио скоро цеох округ. Окупатор је понова окупирао наш округ и од тада проводио, заједно са издајницима и плаћеницима, више офанзива против нас. Задња је била ове хxx 1943 г., после погибије немачког пуковника Хензела. Делујући у оваквим условима, природно је да је наш одред имао више својих криза и успона. Данас, кад Црвена Армија ломи фашистички фронт на Истоку и у силовитом налету заузима Смоленск, Дњепропетровск, Дњепроџержинск, Мелитопољ и др., кад је јединице наше Н.О.В-е довршавају ослобађање Црне Горе и Херцеговине и воде велике битке по свим деловима наше отаџбине и наш одред доживљава нов и трајан полет. Није с случајно да све чешће слушате о акцијама наших јединица. То је условљено објективном ситуацијом.

Тврдња да смо ми пљачкашка банда гнусна је лаж и обмана. Најбољи доказ да смо на правом путу јесу велике симпатије и љубав, коју огромна већина народа гаји према нама. Ви то можете само делом осетити, јер се народ научио да скрива своје расположење пред својим непријатељима.

У колико сте ви заиста заробљени Црвеноармејци и у колико сте верни својој Совјетској домовини и своме вођи другу Стаљину, позивамо вас да одмах приђете нашем одреду који се једино, на територији овог округа, бори против фашистичких окупатора и њихових помагача. Поуздано смо обавештени да ћете бити распоређени по њиховим колонама, па би тиме био отежан ваш прелазак, у колико га не извршите одмах. Уз то свако даље задржавање у њиховим редовима повлачи за собом и одговарајућу одговорност.

Ми имамо доста искуства у борби са нашим непријатељима, те дозвољавамо себи да вам као услов за пријем поставимо релативни лако изводиљив задатак. Наиме, ви треба пре преласка нама да ликвидирате четничку групу Крсте Рончевића и њему потчињеног поручника Рогића, као и њих саме. Ликвидација би имала бити што јавније изведена. Са заплењеним оружјем имали бисте доћи код претседника општине села Клење, хххх – Влајка Милуновића. Њему ће бити наређено да вас прихвати и даље упути. За случај пак да се наше јединице пресретну са одредом у коме сте сада дужни сте пуцати у леђа четника и предавати се. Да сте се сукобили са нама знаћете увек по томе што ће они – четници отворити ватру на нас, јер они само са нама воде борбу.

Смрт фашизму – слобода народу!

За Штаб

Политком,
Тина.

Командант,
Ж. Поповић

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.

337/Д-II-332
Штаб Народно-Ослободилачког Партизанског Одреда "Вељко Дугошевић"-за округ пожаревачки
3-XI-1943 г.

МНО ФНРЈ
Архив народно-ослободилачког рата
Бр. Рег. 15/9.
К. 1642 .

Положај

Обавештени смо да се у редовима Крсте Рончевића-четника налази група Руса-заробљених црвеноармејаца. Исто тако смо обавештени да се дотична група распитује за нас-партизане, али да јој четници стално говоре да овде нема правих партизана, да овде постоји само «нека пљачкашка банда која себе назива партизанима» итд.

Осећамо за потребно да дотичну групу обавестимо о правом стању ствари и односа на територији нашег округа, па и шире.

Наш народ мрзи фашизам. Априла 1941 г. пошао је са пуним срцем да брани своју родну груду од крвавих фашистичких завојевача. Али је народ био издан и продан. Ту подлу издају учинили су наши официри. С дубоким болом и мржњом примио је наш народ окупацију, са којом се никако није мирио. Чим се зато указала прилика он је то и делом доказао. Одмах по избивању рата између братске нам Совјетске Уније и

мрскогнам фашизма наш се народ дигао на борбу против окупатора. Верни савезници окупатора-наши официри учинили су тада још једну велику издају, они су, на челу са крвником Миланом Ђ. Недићем, организовали олош нашег народа и помагали окупатору у угушивању нашег ослободилачког покрета. По своме крволоштву ове банде нису заостајале за окупаторским.

Осећајући да су окупатор и Недић недовољни за ликвидацију народног покрета, а из страха за своје прљаве и пљачкашке интересе, њима прилази и Дража Михајловић са својим четницима. Он, у згодном моменту удара у леђа нашим јединицама које су бранили ослобођене делове Србије. Тако је Дража помогао хх, хххх Хитлеру и Недићу да понова окупира највећим делом већ ослобођену Србију. То је било октобра 1941 г. Од тада па на даље они су у сарадњи иса окупаторима и са њиховим плаћеницима. За то време они су починили безброј злочина над нашим народом и његовим борцима.

Истина је да је њима успевало дуго времена да сакрију своје злочине од међународне јавности. Али је лаж изашла на крај. Данас читав свет зна да у нашој земљи само Народно-ослободилачка Војска и Партизански Одреди који се боре под руководством нашег Врховног Штаба и Врховног Команданта друга Тита, боре против окупатора и народних издајника, а да Дража Михајловић сарађује са њима. Као таквог радио Лондон га свакодневно оптужује. Ову издају оштро је осудио и Свесловенски Конгрес на свом недавном заседању.

Наш одред постоји од лета 1941 г. Те године он је био ослободио скоро цео округ. Окпатор је понова окупирао наш округ и од тада проводио, заједно са издајницима и плаћеницима, више офазива против нас. Задња је била ове 1943 г., после погибије немачког пуковника Хензела. Делујући у оваквим условима, природно је да је наш одред имао више својих криза и успона. Данас, кад Црвена Армија ломи фашистички фронт на Истоку и у силовитом налету заузима Смоленск, Дњепропетровск, Дњепрођержинск, Мелитопољ и др., кад јединице наше Н.О.В-е довршавају ослобађање Црне Горе и Херцеговине и воде велике битке по свим деловима наше отаџбине и наш одред доживљава нов и трајан полет. Није случајно да све чешће слушате о акцијама наших јединица. То је условљено об-Јективном ситуацијом.

Тврдња да смо ми пљачкашка банда гнусна је лаж и обмана. Најбољи доказ да смо на правом путу јесу велике симпатије и љубав, коју огромна већина народа гаји према нама. Ви то можете само делом осетити, јер се народ научио да скрива своје расположење пред својим непријатељима.

У колико сте ви заиста заробљени Црвеноармејци и у колико сте верни својој Совјетској домовини и своме вођи другу Стаљину, позивамо вас да одмах приђете нашем одреду који се једино, на територији овог округа, бори против фашистичких окупатора и њихових помагача. Поуздано смо обавештени да ћете бити распоређени по њиховим колонама, па би тиме био отежан ваш прелазак, у колико га не извршите одмах. Уз то свако даље задржавање у њиховим редовима повлачи за собом и одговарајућу одговорност.

Ми имамо доста искуства у борби са нашим непријатељима, те дозвољавамо себи да вам као услов за пријем поставимо релативни лако изводљив задатак. Наиме ви треба пре приласка нама да ликвидирате четничку групу Крсте Рончевића и њему потчињеног поручника Рогића, као и њих саме. Ликвидација би имала бити што јавније изведена. Са заплењеним оружјем имали бисте доћи код претседника општине села Клењехххх-Влајка Милуновића. Њему ће бити наређено да вас прихвати и даље упути.

За случај пак да се наше јединице пре сретну са одредом у коме сте сада дужни сте пуцати у леђа четника и предавати се. Да сте се сукобили са нама знаћете увек по томе што ће они четници отворити ватру на нас, јер они само са нама воде борбу.

Смрт фашизму – слобода народу!

За Штаб

Политком,
Тина

Командант,
Ж. Поповић

novj_k1642_f9_d16

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 16-9.
1642 .

П О З И В

ЧЕТНИЦИМА ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА У ОКРУГУ ПОЖАРЕВАЧКОМ.

Месеца априла 1941 год. фашистичка Немачка напала је и поробила нашу земљу. У томе су је много помогли домаћи издајници, а нарочито ОФИЦИРИ. Наш храбри народ, који има тако сјајне традиције у борби за своју слободу и независност, био је тешко понижен и увређен. Зато се на позив својих најбољих синова диже и оружје објављујући да смо окупирани али не и покорени и, да ћемо борбу водити све дотле док из наше земље не буде протеран и последњи окупаторски војник и док не буде уништен и последњи домаћи издајник. Ова тешка и гигантска борба која траје већ више од две године, добија данас своје пуно признање целокупног нашег народа, као и признање наших великих савезника: Совјетске Русије, Енглеске и Америке. Наша војска је дана велика регуларна Армија, која наноси тешке губитке и поразе непријатељу и која је ослободила велики део наше драге Отаџбине , скоро целу Босну, Херцеговину, Словенију, Далмацију, Црну Гору и велики део Хрватске. Она баш задњих дана врши чишћење Санџака и већ је на више места прешла на територију Србије надирући од Прибоја у правцу Ивањице и Ужица. О њеним јуначким борбама и великим успесима које постиже из дана у дан, говори целокупна светска јавност, а све радио – станице и дневни листови објављују извештаје нашег Вховног Штаба.

За све то време, четници Драже Михаиловића, вођени издајничким официрима у прикривеној сарадњи са окорелим издајником Недићем, чинили су и чине све да угуше Народно – Ослободилачку борбу. Они су својом издајничком политиком изазвали брато – убилачки рат и просули много невине српске крви. Њихова заједничка сарадња и помагање окупатору у угушивању праведне народне борбе за слободу, данас је свима очигледна и јасна и ако су они поделили улоге. Док генерал издајник Недић, отворено сарађује са окупатором и чини све што се од њега тражи други издајник и ортак Дража Михаиловић ради исти посао само под другом фирмом. Он се «повукао у шуму» и објављује како је он противу окупатора, па чак и противу Недића, како је за Краља и Отаџбину и како га Енгеска и други савезници помажу. Те су му лажи успевале код необавештеног света, али данас то више не може нигде да продре, јер цео наш народ сасвим добро види ко стварно води борбу противу окупатора; то су данас увидели и савезници, нарочито Енглеска на коју се Дража Михаиловић стално позивао и ослањао. Савезници данас признају само једну војску у Југославији, а то Народно –

Ослободилачка Војска и Партизански Одреди под вођством омиљеног и прослављеног народног вође и јунака ТИТА. Тој војсци савезници данас шаљу ратни материјал, а Енглеска помаже авијацијом наше операције у Далмацији.

Дража и његови официри, пошто су разоткривени и жигосани као издајници, налазе се данас у врло тешком положају. Они данас немају више никаквог ослонца у народу нити код савезника, они немају сада где, него код свога сабрата Недића да са њим заједнички поделе судбину Јуде. Њихов господар Хитлер, чији је крај тако близак, обећава им разне уступке да би их задржао у служби. Од пре неколико дана примећује се већа концетрација Немачких снага на територији нашега округа, а њима треба да буду придодате и Недићеве банде. Према обавештењима ов је све у споразуму са Дражиним старијим официрима, који треба да изврше предају млађих официра и четника Немцима и Недићу.

Ми знамо да се у редовима четника Драже Михаиловића налазе и поштени родољуби који су тамо ступили са уверењем да ће се заиста борити противу окупатора. Знамо да има и таквих који су на силу морали да ступе, а има и заведених. СВЕ ТАКВЕ ПОШТЕНЕ ЧЕТНИКЕ ПОЗИВАМО ДА ОДМАХ ДОЂУ У НАШЕ РЕДОВЕ И НЕ ДОЗВОЛЕ ДА БУДУ ИЗРУЧЕНИ НЕМЦИМА И НЕДИЋУ. Ми сматрамо да нећете дозволити да носите вечити жиг срамних издајника као што га носи Вук Бранковић од Косова. То учините данас да сутра не буде касно. Неки ваши другови већ се налазе у нашим редовима, као Живота Радосављевић из Токине колоне, Олушки Средоје и Славко Гецић из колоне поручника Кузмановића и још неки чија имена за сада не износимо.

novj_k1642_f9_d6

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 6-1/9.
1642 .

Штаб народно-ослободилачких партизанских
одреда "Вељко Дугошевић"
13-11-1943г.
Положај

СВИМА БИВШИМ ПРИПАДНИЦИМА НАШЕГ ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДРЕДА

Позивамо све оне другове, који су припадали нашем одреду, а који се данас из било којих разлога налазе ван његових редова, да се у року од два дана по пријему овог позива пријаве Штабу наше јединице која оперише на дотичном терену, ради давања изјашњења зашто се сада не налазе у редовима нашег одреда, чију су команду добровољно примили.

Сви они који се до сада нису показали као издајници наше ослободилачке борбе обавезни су ступати у наш одред у року од два дана по пријему овог писма – позива.

Све случајеве издаје Штаб хх ће узети у разматрање и кажњаваће их онако како се иначе кажњавају одговарајући случајеви издаје.

Обзиром да се у наш одред ступало и ступа добровољно, обзиром на то да је наш одред једини који на територији води народно – ослободилачку борбу, сваки случај неодазивања овоме позиву сматраће се дезертерством из наше народно –

ослободилачке борбе и повлачиће за собом одговарајућу казну, која ће се извршити чим прилике буду то дозволиле.

Веза са Штабом чете биће иста којом се и овај позив буде добио.

Позив ће се предавати на потпис.

Смрт фашизму слобода народу!

Политички комесар Тина, с.р. ПЕЧАТ Командант Ж. Поповић с.р.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

16 новембра 1943 год.

Положај

Политком Тина

ШТАБ Народно Ослободилачких Парт. Одреда «Вељко Дугошевић» Командант, Жика Поповић

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.

2343/Д-II-338

АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

13-XI-1943 г.
Положај

Драги друже,

Прошла наша веза са Надом се одржала али ни том ни оном преко Ш[108] нисмо ништа од тебе добили. Незнам да ли се и овог пута одржала, али без обзира међусобној вези. на једној страни везе се неуредно одржавају, на другој пак и кад се одрже тад, скоро редовно, један другоме пишемо непотпуно изговарајући се немањем времена исл. То се исто дешава и кад се састанемо. Ми тад један другоме само најкраће испричамо о своме сектору, о плановима, али се други не удуби у проблеме тог сектора и не даје своје сугестије. Тако смо ми само руководиоци појединих сектора или реона а никако целокупног партијског рада у нашем округу. Сматрам да и поред наше раздвојености можемо више да учинимо у том погледу. Зато бисмо морали да повећамо уредност наших веза, а и своју. Ти и Ш. треба да испитате чији су курири неуредни, ти кажеш да су његови, а он да су твоји. Мислим да курире треба после сваке везе саслушати, те их на тај начин и учвршћавати и подизати у њиховој свести значај наших веза, тако ће се код њих повећати и одговорност.

Исто тако, заправо у првом реду, треба да повећамо одговорност код нас самих. За постављене а несвршене задатке морамо одговарати. Ми смо на задњем нашем састанку поставили свакоме од нас одређене задатке. Од тих задатака ми још ни један у потпуности нисмо свршили. Требало је начинити две болнице-тек је једна при завршетку. Захваљујући томе да постоје још три мање грађевине од подморнице, које ћемо ускоро преуредити моћићемо углавном задовољити потребе у томе правцу. Техника тек задњих дана здрав је поставља. Имаће три машине. Радио апарат је тек прошлом везом испослат на оправку. Били смо добили један исправан али је он радио само један дан. Надам се да ће од два који су послати на оправку, доћи бар један исправан. Ти ћеш свакако убрзати њихову оправку/у колико их већ овом везом не

108 Не види се део речи.

шаљеш/. Остаје још да се учврсти Мерзер на томе послу. То чиним ових дана.

Везе са зајечарским одредом немамо. Ми нисмо још изградили канал који смо им дали. Заправо то има да учини Сеља, који ће овде остати до завршетка курса.

Друг Ш. ти је писао о курсу. Он ће свакако отпочети око 20-XI и трајаће до 15 дана. На курс треба да буду: Максим, Раша, Пламени, Соња, уч. из Пе., двојица из К, и из одреда Младен, Вељко, Панта, Олга, и Миланче. Раша и Младен ће најтеже пратити курс, али смо се ипак решили да и они учествују јер ће на њему свакако много добити, а солидни су другови, нарочито М.

Програм курса: 1. Развитак Друштва-Тина, 2. Империјализам буржоаска и пролетерска револуција-Зеле, 3. Теорија Партије-Шеле, 4. Диктатура пролетаријата и Совјети-Шеле, 5. Национално Питање-Тина, 6. Сељачко Питање-Шеле, 7. Стратегија и Тактика-Тина, 8. II империјалистички рат и његово претварање у ослободилачки-Т, 9. Наша Партија у данашњој Н.О. борби-а) општа линија, б) организационо питање-Тина.

У друговима који буду на курсу имаћу солидне партијске раднике, што ће ми омогућити да одмах после курса средим стање Партије по четама, а исто тако и СКОЈ.

И ако је у задње време наша парт. орг. у појединим четама несређена ипак је политички рад по четама на задовољавајућој висини. Политичка свест је исто тако на задовољавајућој висини. Разуме се да ће и она да се подигне после срећивања наше парт. орг.

Што се тиче штабске ћелије она још није формирана, али ће већ у суботу бити формирана. Истина је да смо ми постигли доста у погледу дисциплине и одговорности у одреду али је истина да на пољу војничког оспособљавања бораца није скоро ништа постигнуто. Ових дана ће Л. и Р. израдити план свога рада. За њих је неопходна стручна литература. Без ње ће тешко напред. Настој да нам набавиш бар нешто од те литературе.

До наредне везе ће изаћи лист нашег одреда "Борац", послаћу ти један примерак.

Чим будемо добили радио издаћемо саопштење у коме ћемо објаснити конфискације које изводимо, позваћемо четнике/"залутале"/ да нам прилазе, такође ћемо позвати народ да нас помаже и да нам прилази.

Био сам написао летак Штаба и О.К-а али га Ш због немања везе ххса П није умножио те је застарео. Морамо ускоро нов израдити.

Мислим да бисмо одмах после курса требали да одржимо састанак да бисмо учинили нову расподелу руководиоца, којих на горњој територији има више него на доњој. Мислим да ће Пламени моћи да пређе на доњу територију.

Ми до сада нисмо добили ни један извештај о непријатељу. Поред овакве везе са тобом можемо организовати остале везе тако да нам са целог доњег терена[109] овом везом и потребна обавештења. Кад повећавамо покретљивост нашу та обавештења су нам неопходна, а у случају каквих потера још су нам неопходнија. Јави нам шта ти можеш ту учинити.

Белгијанац нам каже да у Дунав лагеру на Острву код Костоца има који би пошли одмах у одред. Како он незна српски а незна немачки то ја пишем. Неко треба писмо са сликом да преда и са њим углави везу.

По свему изгледа да ОК М има доста матрица за гештетнер. Тражи и од њих и од ПК-а. Ми имамо само 18 комада. Кад будемо откуцали Орг. Власти остаће нам само 7.

Сматрам да треба свима друговима оштро поставити прикупљање података о злочинима рат. злочинаца.

Имамо доста велики број несигурне хxxxxxxxxxx. Има мо ли какве могућности да

109 Следећа реч се не види (недостаје део папира).

од непријатеља набавимо сигурну. Уопште треба свима друговима поставити да стално трагају за њом, јер нам је она неопходна.

Набави нам црвеног фула за значке и тробојчице. Купи нам две флашице гумарабике.

Питај неког лекара за Перину болест. Он има брух, у задње време спустила му се лева жљезда и боли га. Брух јестар 2 год. Носи леву стегу. Није ли по среди запаљење жљезде и шта се може да учини у томе случају?

Шаљем ти писмо за Досу, хххххх Старог и Малу.

Смрт фашизму – слобода народу!

Другарски поздрав
Тина

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.
348/Д-III-343

АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

САОПШТЕЊЕ БР. 22

НАРОДУ ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ

Тресе се Москва од грмљавине топова са Кремља. То Совјетски Савез поздравља ослобођени Кијев. За опште народни празник у СССР.- 7 новембра Црвена Армија је даровала своје народе слободним Кијев-ом.

За четири месеца летње офанзиве Црвена Армија је ослободила велике делове своје отаџбине, за то време убијено је око 900.000 фашистичких војника и официра, заробљено је око 100.000, заплењено је иили уништено[110] 10.198 авиона, 17.700 тенкова, 19.800 топова, 74.500 митраљеза, 20.000 бацача мина, 79.900 камиона и много другог ратног материјала. Велика офанзива Црвене Армије се наставља. Хитлерове дивизије су на Криму отсечене, претстоји њихово уништење. Остале трупе у Јужној Русији имају да се уз огромне жртве и напоре повуку у Румунију-или да доживе нови "Стаљинград". Цела Источна обала Дњепра очишћена је од окупатора и на више места Црвена Армија је прешла Дњепар и незадрживо наступа према границама. Она се жури да што пре донесе слободу још неослобођеним Совјетским грађанима и свим поробљеним народима Европе. Наступа већ руска зима. Фашистичке банде вата самртна језа јер предосећају да ће их ове зиме задесити судбина Наполонове армије.

[111]авијација је свакодневно у великим јатима бомбардује циљеве у Не[112] и окупираним земљама. Немци сад имају прилике да на својим леђима[113], то су бомбардовањем приређивали другим народима. Поред тога савезничка авијација стиже да потпомаже и копнене операције наше Народно-Ослободилачке Војске. Она скоро свакодневно бомбардује немачке и усташке положаје на Пељешцу и у Далмацији.

V и VIII савезничка армија полако напредују и Средњој Италији и приближавају се Риму.

110 Прецртано „10.000".

111 Следећа реч се не види (недостаје део папира).

112 Недостаје део папира.

113 Следећа реч се не види (недостаје део папира).

И овако тежак положај Хитлера још ће се погоршати. На својој недавној конференцији у Москви савезници су се сложили да предузму све што потребно ради што бржег завршетка рата. Без сумње савезници имају снаге да ову своју одлуку спроведу у дело. Поробљени народи Европе очекују[114] брзу, и одлучну ацију савезника, али не само то, на конференцији је одлучено да се по завршетку рата сви ратни злочинци узму на одговорност. Сви немачки официри и војници и сви чланови немачке Национал-Социјалистичке партије имају бити похапшени предати оним земљама где су злочине чинили, да им тамо суде народни судови. Ови ће судови судити и свим домаћим издајницима.

Дижу се све више, не само окупирани народи већ и[115] савезници Немачке. Већина Италијанских војника бацила је пушке и вратила се кућама, један део их је окренуо у Немце. У Аустрији су избили народни немири, а на фронту[116] и Баварски војници све више дезертирају. Бугарска фашистичка влада[117] је усудила да позајми Хитлеру своје бродове да спасе своје трупе са[118].

Пламен Народно-Ослободилачке борбе у нашој земљи све више се разбуктава. Број батаљона, бригада, дивизија и корпуса сваким даном расте. У свим покрајинама наше домовине воде се упорне и крваве борбе, у којима гину на хиљаде[119] издајничких војника. Нарочито упорне борбе се воде на секторима:[120] Бакар, Огулин-Карловац-Загреб, Шибеник-Задар, Колашин-[121] обали Саве до Загреба. Непријатељски напади су на свим[122]. У против нападима наше јединице су на више сектора разбиле непријатеља и нанели му тешке губитке. Само код Берана је поубијано је преко 1.600 немачких војника, а приликом заузећа Тузлепоубијано је око 500 војника, преко 400 рањено и 2.136 заробљено, заробљен је и један генерал и 30 официра. Заплењено је: 2.000 пушака, 29 топова, 40 тешких митраљеза, 160 пушко-митраљеза, 5 бацача мина, 20 вагона муниције и неколико слагалишта са храном и другим материјалом. Наша Народно-Ослободилачка Војска преставља данас, регуларну Армију, која располаже свим родовима оружја, па и авијацијом. Цео слободољубиви свет са великим симпатијама прати гигантску борбу наших народа за слободу. Радио-Лондон свакодневно објављује извештаје нашег Врховног Штаба и оптужује Дражу Михаиловића и његове четнике за њихов издајнички рад.

У Србији јачају стари и ничу нови одреди. Стварају се батаљони и бригаде. Наш народ се диже да се обрачуна са окупаторима, његовим плаћеницима и четницима-издајницима. Задњи успеси одреда, бригаде и батаљона у Србији, продирање дивизија II корпуса од Прибоја према Ивањици и Ужицу инаступање других јединица Народно-Ослободилачке Војске према Дрини и Србији, на широком фронту од[123] до Бијељине, изазвало је велику узбуну код окупатора и издајника Недића, Драже Михаиловића и других. Недић предузима команду над свим оружаним одредима[124] се надају да ће тако

114 Прецртано „одлучну и последњу“.

115 Прецртано „народи“.

116 Следећа реч се не види (недостаје део документа).

117 Исто.

118 Исто.

119 Исто.

120 Исто.

121 Исто .

122 Исто.

123 Следећа реч нечитка (пресавијен лист).

124 Недостаје део папира.

здружени-Немци, Недић-Дража моћи да угуше ослободилачку борбу српског народа и да спрече наше продирање из Босне и[125] Раме уз раме са Немцима и Недићевцима боре се Дражини четници на граници Србије и Санџака. Залуд им копрцање. Неможе се угушити тежња и борба српског народа за слободу,. Наши другови, јјо су 1941 године присиљени да се по[126] из Србије у Босну, горе од жеље да се понова врате на њезино тло и да се свете окупатору и издајницима за све њихове злочине над нашим народом и његовим борцима. У остваривању њихове двогодишње жарке жеље неће их ништа спречити.

И ако преживљава своје задње дане, непријатељ не престаје са пљачком. Почетком овог месеца Бугари и Немци провели су велику пљачку стоке у Пеку само у Макцу попљачкали су 70 говеда. Он се спрема да нам попљачка сав кукуруз. Сетимо се пролетошњег гладовања. Сетимо се отегнутог плача од глади изнемогле деце која тражи хлеба. Недајмо наш кукуруз! То наша деца од нас с правом траже. Нама већ пристижу нови борци, наше се чете увећавају. Ми се спремамо за коначни обрачун. Ми памтимо све пљачке и паљевине, стрељања у Братинцу, Божевцу, на Чачалици и Сопоту, памтимо ми сва клања и мрцварења. Ни један злочинац неће остати некажњен.

СЕЉАЦИ, крвава фашистичка[127] неман претила је да нас уништи, кохарала и пљачкала, пустошила и убијала, садц је на самрти. Устајте да је дотучемо, а са њом и све оне који су је помагали.

РАДНИЦИ, оставите своје радионице, ваш смртни непријатељ се већ компрца. Прилазите нам да га што пре дотучемо.

Интелектуалци, покажите да вас Хитлер, Недић и Дража нису одродили од свог народа! Задњи су моменти, нема више чекања! Ваше знање данас мора бити стављено у служби народа!

ОМЛАДИНО, ти си до сад поднела највеће жртве. Твоји најбољи другови се већ налазе у нашим четама. Организуј се и приступај нашим четама!

НАШЕ АКЦИЈЕ: После једног кратког периода прешли смо у одлучан напад на непријатеља. У том нападу до сада имали смо више сукоба са четницима Драже Михаиловића а, где су наше јединице свугде однеле победу.

30 септембра једна наша јединица сукобила се са четницима код села Курјаче којом прилико су заробљена 3 четника, а потом ликвидирана, затто што су давали отпор. І наша чета појачана делом III чете, сукобиле сумсе са једном колоном четника код села Мишљеновца, разбила четнике. Четници су имали 3 мртва док ми нисмо имали никаквих губитака. 11-X-други вод наше III чете сусрео се сацгрупом четника испод Каонске бандере, напао на ту групу, али је непријатељ користећи шуму успео да умакне. Том приликом заплењен је 1 коњ са опремом, 2 шаржера машингеверске муниције, немачког порекла и друго. 14-X- наша II чета код Породинских салаша наишла је на четнички логор, растерала четнике, којом приликом су двоје заробљени. Сутра дан при покушају бегства су ликвидирани. 15-X- наша II чета била је нападнута од стране жандарма и четника којом приликом су наши борци разбили и растерали непријатеља. 17-X- једна јача четничка колона напала је нашу III чету на логоровању код Великог Села, којом приликом се развила жестока борба. Наши борци су разбили четнике који су се дали у дивљем бегству према Великом Селу а одатле према Врбници. Наши борци су у стопу пратили разбијеног непријатеља. Непријатељ је имао 6 мртвих и 8 рањених.

125 Следећа реч нечитка (пресавијен лист).

126 Део речи нечитак (пресавијен лист).

127 Прецртано „Немачка“.

Једна[128] је код села Набрђа Миљка Живковића, који је[129] петорку која од стране Немаца и Љотићеваца[130] јединице наше III чете ликвидирале су у Бискупљу издајника, који је 30-IV- проказао Немцима нашу групу од 8 другова којом су приликом 6 настрадали.[131] Патрола исте чете извршила је заплену у Млину "Стиг"- Братинац, чији је сопственик Слава Милић познати љотићевац и члан преког суда из 1941 год. Патрола исте чете, запленила је у општини Трњане 41.180 динара 7-XI-I и делови II чете наишли су у своме покрету на једну четничку колону која се налазила у засеоку Претрже. У сукобу су четници разбијени, имало је неколико рањених. Том приликом заплењено је: 3 џака белог брашна, муниције ћебади, ранчеви и друге војничке опреме. 11-XI- нападнути смо ноћу од стране[132] четника на Великом Бубњу, напад је на време примећен и у контра нападу четници су разбијени и натерани у бегство.

Смрт фашизму – слобода народу!

16 новембра 1943 г.
Положај.
Политком,
Тина с.р.

Штаб Народно-Ослободилачког
Одреда "Вељко Дугошевић"
Командант,
Жика Поповић с.р.

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.

350/Д-III-345

АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

24-XI/1943

Драги друже, курир који је долазио прошлог термина није ништа од[133] донео, нити је што смео узети, због појачане будности четника на терену. Међутим, сада и прошли пут стигло је доста материјала са везе "Ц10", те је сада лично тешко законспирисати његово преношење одавде до вас. Сем тога није[134] чено да се, поводом ових писама са "Ц10", мора тамо послати неки хитан одговор или слично, те ћу удесити да се-ако се укаже потреба-ове недеље одржи и још једна ванредна веза, тј. ви ћете одмах по примитку овога писма и материјала послати одговор, а најдаље до петка, како би га ја послао на резервну везу са "Ц10". Понављам, да ово долази у обзир само у случају указане потребе.

Догађај у околини Рановца-пораз четника и заплена складишта, изазива неочекиване реперкусије. Четници сасвим губе нерве и почињу са свирепим терором и злочинима. Говори се да су нађени негде у атару. Витовнице девет закланих сељака, Јагош је рекао на збору у Рановцу, да ће у поновљеном случају убити 150 људи из тога села, Јагош се ових дана састао са овдашњим среским начелником и рекао му да "хапси

128 Следећих неколико речи нечитко (недостаје део папира).

129 Следећих неколико речи нечитко (недостаје део папира).

130 Следећих неколико речи нечитко (недостаје део папира).

131 Прецртано „Јединице-исте".

132 Прецртано „неких".

133 Следећа реч се не види (недостаје део папира).

134 Следећа реч се не види (недостаје део папира).

овдашње комунисте, или ће он /Јагош/ почети са убијањем", итд. итд. Друге, пак, за нас важније реперкусије јесу реакција сељака на овај терор. Ово се поглавито односи на "влашка" села, горња села, из области поменутог догађаја. Људи су огорчени и доведени у положај да ступе у стање одбране. "Лепа је и прелепа била немачка блокада села према овоме"-јада се један сељак. 927219597977671774. и 2951.61713152191197391781, 9193. из 62741959. огорчено говоре о масакрирању њихових људи. Ово незадовољство се мора одмах искористити и још више распиривати. Ми то радимо у сваком додиру са људима из села. Четницима се морају наносити ударци највише сада, када су ххх у тешкој кризи, јер сваки ударац, било које врсте, ту кризу пооштрава. Ми смо већ водили неке разговоре са 29.6171. а 61179219 523139. из 48. дао је прилог, а настаћемо да га активирамо, нарочито у његовом месту рођења. Добро би било да тим људима пише или са њима разговара друг 48145129. –

Поводом одвођења неког тотовца, лагерфирера, из Лесковца још увек се говори о неким репресалијама. 61.1619927972. настоји да то прикаже као дело партизана и гарантује за четнике. Послао је две анонимне доставе, једну крајскоманди другу гестапоу, у том смислу. Све ове ствари отуда сазнајемо преко друга 71. Ми настојимо да се то пријатељство продуби, како би ту осигурали пуно обавештавање.

Са новим чланом у НОО-у иде врло добро. Користићемо га за проширење посла међу његовим колегама. Идућег термина послаћемо двомесечни извештај о раду.

92.41. се састао са 1211593692. Он тражи да му се негде осигура зимовник, па да их напушти. Са тог зимовника би обавештавао нас о ономе, што би му достављали "његови" људи отуда. Њих тројица и њихов шеф на 51.61. су незадовољни, што је сасвим природно, јер су одлично обавештени. Сви гледају да се отуда извуку. С обзиром на такво њихово расположење, најбоље би било покушати да им се отме 51.61. а они заробе, пошто би после тога радо пристали да продуже рад код вас. Раније сам јавио где се налазе.

За овај термин нисмо могли спремити Преглед вести, јер ни на једном расположивом апарату није се могла ухватити "Сл. Југославија", а она на коме се лепо хватала налази се на оправци. Према томе у борби у нашој земљи скоро ништа не знамо. Вести са Источног фронта су овакве. Немци су довукли велике снаге и отпочели један противнапад на Кијевској избочини, где су успели да поврате Житомир и још нешто терена. Овоме противнападу је циљ Кијев и развија се углавном на линији Фастов-Житомир. Да би паралисали немачке акције на овом сектору, Совјети су форсирали Дњепар југоисточно од Кијева, у области Черкасија и ту отпочели тежак напад на немачке положаје. Овај операција је изведена сјајно и спретно, углавном са падобранским трупама и њене последице се већ осећају, јер немачки противнапад већ јењава, а да није постигао ни један део свога циља. Северно од кијевског сектора Руси врше снажну офанзиву и успешно потискују Немце у Припетске мочваре. Заузети су велики железнички чвор Коростен, Речица и Горвал, као и низ других места. На тај начин су Руси скоро потпуно опколили Гомељ и изашли на Березину. Сад су и сви друмови између средњег и јужног немачког фронта пресечени. У окуци Дњепра, око Кривој Рога, воде се жестоке борбе у којима Немци трпе велике губитке и напуштају важне стратегијске позиције. – Савезничко ваздухопловство отпочело је ових дана велику офанзиву против немачких градова, међу којима је Берлин два пут тешко напднут. У Италији нема важнијих промена.

Раније ми је писано да будем на неком политичком курсу, па о том више није било речи. С обзиром на мој положај ја се одавде не бих могао удаљавати више од 4-5 дана, те би боље било да тамо пошаљемо 92.41. Ја теоријски прилично стојим, само би више требало да се упутим у организацијски рад. Према томе, у вези са тим курсом,

довољно ће бити само да ме упутите на потребну литературу и да ми ту литературу пошаљете. Ја ћу све врло брзо повезати и прорадити, јер ће ми свакако бити већи део материјала познати. Нпр. ја сам једном прешао Историју, Сегала, Питања и масу Љењинових ствари. Наравно све то сада треба освежити и утврдити. – Овде имамо I књигу Историје и 20 откуцаних страна Питања. Пошаљи ми Питања од стране 20-те напред. Данас ти шаљем 10 а пре ам посало 10 страна што сам ја прекуцао.

Данас ти шаљем целу пошту која је била спремљена за прошли термин /тамо пише шта све има/, данашњу пошту и то: обавештења, једно заостало писмо од Сеље /стајало је код његовог курира до прошле среде/, писмо са "Ц10" и трлицу за веш са "Ц10". – Смрт фашизму слобода народу!

Другарски поздрав Јова.

II

4679831727194717667619 љотићевац, те се у њега уопште не може имати поверења. Да ли је ствар такве природе да је неопходна интервенција? Могла би се упутити као нека сељанка, те би то било за час готово. Другу комбинацију за сада немам.

Код 18. је дошла нека другарица из М. која тражи везу са Јовом. Ја сам 18. дао твоју пошту са Сељу /она каже да тражи ту везу/, пошта последња веза, као што сам ти јавио није могла бити одржана. Што ове везе нису одржаване са Сељом изгледа да је кривица до његовог човека, јер није би на одређеном месту и бојао се да узме ознаке. Треба Сељи скренути пажњу на то и рећи му да његов човек нема чега да се боји, бар не у толикој мери. Сутра ћу ти допунити ово писмо са извештајем, да ли поменута другарица жели да се нађе с тобом, па ако буде требало, то ће бити на месту где се одржава твоја веза са 18. Дакле, 18. ће мене о томе ујутру информисати.

Шаљем ти данас и ову наредбу ВШ, која је јутрос објављена. У вези са тим настаћемо да се преко 12775979 дочепамо фурунџијске 5619591731 6176. Један наш човек је већ имао са њим састанак. Каже да се разочарао и на једној и на другој страни, а да је болестан, да му је главна брига где да се зимус склони и слично. Послаћу 921774191119 код њега да коначно то питање изведе на чистину. Ако не пристане да нам преда 56.61. довољно је да нам да потребне податке о месту где се налази. Чим се тај састанак одржи писаћу ти о томе.

Бугари и фурунџије преговарају преко 46513176192951191679 о неком добром суседству, или «ненападњу». Не знам резултате; ако буде нешто писаћу ти.

Прошле среде је овде погинуо један гимназист из Каменова, син неке учитељице, који је повремено био четник. Неки тврде да је био послат од Ловрића да убије неког гестаповца Владу из Рашанца /то тврди и тај Влада/, а други верују да је Влада њега препознао и убио га. Са убијеним је био још један младић. Све се одиграло у кафаници, коју држи поменути Влада.

У току ове недеље није било неког нарочитог рада, јер су ми другови били на путу. Због тога ти нисам спремио ни месечни извештај, па ћеш га добити наредном везом. Прегледе и обавештења ти шаљем. Пенкало нисам могао наћи, али се надам да ће се моћи негде купити на црној берзи. Пантљику ти не могу послати док не пошаљеш које је ширине. Измерите стару пантљику, или ако ње нема, распон калема. Шта вреди да купујемо пантљику која можда неће одговарати вашој машини. То сам ти и раније подвукао.

Уколико не би одмах уништио ово писмо, уништи бар његов почетак, тј. оно о службовању и слично, јер би ме по томе могли препознати.

Смрт фашизму – слобода народу!

Другарски поздрав Јова.

ПС. Сада сам добио поруку од 18. да ће ме тек сутра известити о оној другарици, те према томе отпада комбинација за твој састанак са њом.

Данас ћемо настојати да се укрсти пошта са Сељом.

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.

319/Д-II-314

АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

28.IX.1943

Драги друже, примио сам писмо које си ми накнадно послао. Драго ми је, скоро се радујем, што се макар и мали напредак у нашем раду запазио. Ја се залажем и највећа ми је жеља да се још више успе, упркос тешких прилика које нас још увек спутавају. Надам се да ће ово побољшавање у општој ситуацији неминовно резултирати известан бољитак и овде. Могло би се чак рећи да се то већ осећа. Последњи месечни извештај писао сам без циркуларног писма, које си ми послао, иначе би га саобразио њему. Кад је већ реч о томе, природно, задржао сам само једну копију за себе. Упуства која си ми послао о даљем раду углавном сам и ја имао у пројекту, али су ми ипак била потребна известна упуства. Ја ћу, користећи оно што си ми писао, предузети потребне мере. Што се тиче увођења 92.41 у П. и ја сам истога мишљења, али ипак сматрам да је потребно да проведе макар и кратко време као кандидат, да би му се у међувремену дали неки конкретни задаци. О 29. ипак желим да дискутујемо. Сада он је привржен и дисциплинован, користан у највећој мери, задатке извршује одлично и без поговора, има и иницијативе у раду, али ипак сигуран да би он примио све обавезе на себе које доноси чланство. Ту су породица, и имовно стање с једне, а недовољно политичко образовање с друге стране. Моје је мишљење да му уз редовни рад са њим обилазно ставим до знања могућност пријема у П. и да се уверим како он на то гледа. Што се тиче твоје опаске о његовом пореклу, он је еволуирао преко те границе, те је и то један позитиван услов. Мислим да ти је лако погодити да бих ја био врло срећан, кад би се са њим успело, јер ми је он сада фактички од највеће користи у раду. Са 71. мора остати по старом. Са једне строге тачке гледишта он је за критику, али ипак он је од користи. Желим да ме овде правилно схватиш. Ја ствар посматрам у оквиру интереса нар. ослободилачке борбе. Ми му морамо понешто погледати кроз прсте сада, јер ће нам с обзиром на његов углед бити од користи у моменту полета наше борбе. Он има одличне везе као грађански политичар, прилично је омиљен, те ће нам бити драгоцен кад дође моменат да се покрет понова омасови. Из тих разлога ја сам и пристао да, у пркос претрпаности послом, узмем на себе извесне његове задатке. До ових закључака сам дошао свестрано оценивши нашу ситуацију, а после оних разговора са тобом. Ако би иступили према њему ригорозно верујем, да би га само одаљили од нас. Молим те да ми одговориш одобраваш ли и уколико овакав став, који сматрају само привременим. Као компензацију за његово ослобођавање од тих задатака-извештаја-ми ћемо за њега налазити друге, исто тако важне задатке. Кад буде 92.41. готов са неким његовим пословима, који га моментано даве, део те дужности пренесемо на њега.- За 41125491 се интересујем још од пре, али изгледа да је доста плашљив. Онај друге из његове бранше је туберкулозан, можда већ и на самрти. Водимо рачуна о сваком човеку и плански наступамо, имајући јасан преглед целе чаршије па се надам да нам неће

ништа умаћи. Од 11. и 19.61. почевши са овим месецом тражимо само прилог. На овог другог вратићу се још једном. Са 6231721249. сам прорадио скоро цео «Пролетер», ономе из 48. дао сам задатак да образује тамо НОО и дао му имена људи са којима сам раније радио. Иначе, свима сам дао у задатак да ме извештавају о свим политичким моментима у своме месту, да обавештавају људе о најновијим политичким и војним догађајима, да деле летке које им дам и слично. Од њих сам добио и ове четничке билтене, које ти данашњом поштом шаљем.- Најновију ситуацију објашњавамо људима као што ти подвлачиш, тј. да није важно ко ће овде пре доћи, већ да ће савезници победити и да морају поштовати дате обавезе у погледу слободе и самоопредељења народа. Став Лондонског радиа у многоме сада помаже у томе.- Техника нам је постала и сувише мала према потребама. Само овде нам је потребно сада преко 20 примерака, а поред тога и за друга она два-три места. Морамо све учинити да дођемо до једног гештетнера, али је она цена претерана. Сваким даном јавља се потреба за више и више примерака. Касније ће требати и још више.- Сада нешто о мени, тј. о две компликације које су ми се појавиле. Прва је да моје здравствено стање није на свом месту. Друга: У «мобилизационом» списку код четника стоји у примедби поред мога имена: «Погинуо 1943. Комуниста». Исто тако стоји поред имена 19.61. /То ћемо користити да се он мало активира/. Ради тога ја више 1112 44592394 91 61147431. У том смислу морам настојати да променим и садашње стање мога 771992144871148719. Ако наступи потреба илегализације гледаћу да останем у вези са овд. друговима, како рад не би трпео. Изгледа да је све то последица интрига, које је наместио 484144881474. Цела та ствар је изгледа врло вешто припремљена и намештена уз сарадњу његовог оца, који је мајстор у тим стварима. Имам разлога да верујем да је и овоме другоме такође од те стране намештено. Само ће им се изјаловити. Може ветар много пре њих одувати.- Још једна компликација. Кутија у кој стављамо пошту за Сељу однешена је са места на коме је кривена. Могао је узети само неко ко је гледао или човек који долази за њу. Пошто нема никакве потере од стране полиције има разлога ову другу претпоставку. Ми ћемо овога термина контролисати хоће ли човек доћи, а да се не изложимо опасности да неко ухвати нашег човека. Иначе, још увек нема поште од Сеље:-18. не може примити оно дете, тј. нема оправданог изговора откуда јој и зашто га сирота држи.- «Књижевне свеске» имам, али их не могу сада послати, тј. немам могућности да их узмем. «Омладинску борбу» за коју кажеш да си ми послао нисам добио – пошаљи је.- Данас ти шаљем Преглед, Додатак, Обавештења. У току недеље послали смо ти пенкало и мастило, раније није било запаковано омашком. У будуће кад ти треба нешто да купиш напиши цедуљицу 29. са ознаком за Симу; на тај начин ћеш све ствари одмах, истом поштом, добијати.

Смрт фашизму – слобода народу!

Другарски поздрав, Јова.

Из списа бр 151

novj_k1642_f9_d17

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 17-1/9.
1642.

САОПШТЕЊЕ Бр. 20.

Приближава се час народног ослобођења, приближава се час када ће за навек нестати са кугле земљине крваве фашистичке силе и њеног режима. Слобода корача крупним корацима. Својом пожртвованом борбом извојеваће је поробљени народи, на челу са својом народно-ослободилачком војском, а уз помоћ и потпору непобедиве Црвене Армије, јуначке војске наше велике руске браће, и уз помоћ савезника Енглеске и Америке.

У снажној офанзиви код Стаљинграда пада немачка снага, армија маршала Тимошенка свакодневно уништава на хиљаде фашистичке гамади и њихову ратну технику. Од 1) новембра до сад, убијено је преко 57.000 фашиста и заробљено 66.000. А сад су се клешта ове јуначке армије саставила око немачких трупа под Стаљинградом и затворила у безизлазан положај око 250.000 немачке војске.

На сектору Ржева, где су Немци спремали јаке зимовнике генерал Жуков је својом новом офанзивом пореметио ове њихове планове. Као снажна лавина сручиле су се руске трупе, пробиле немачки фронт, продрле дубоко у немачке утврђене линије и у самом почетку уништиле преко 14.000[135] разбојника.

На обалама Црног мора и на падинама Кавказа настављају руске трупе да освајају једно за другим немачка утврђења и да уништавају живу силу хитлерове ратне машине.

Остварују се речи руског књижевника Иља Еренбурге, гради се на Источном фронту велика гробница за фашистичке побеснеле хорде.

Успешна офанзива савезничких трупа, Енглеске и Америке у Африци продружава се и припрема последњи ударац Ромеловој деморалисаној и скоро разбијеној војсци. У рукама савезника налазе се већ тврђаве Тобрук и Бангази и њихове трупе су пред сами Тунис. На другој страни бомбе Енглеских и Америчких бомбардера из дана у дан претварају у рушевине важне талијанске градове и немачке утврђене положаје у Африци, Немачкој и Француској.

Борба поробљених народа Европе све се више распламсава. Пуцају ланци ропства под ударцима наше херојске партизанске војске Југославије, родољуба у Француској, Норвешкој, Грчкој и осталим поробљеним земљама. За своју земљу и њену слободу, за срећан живот свог народа наши храбри борци не жале животе и свакодневно ослобађајући градове и села Босне, Херцеговине, Лике и Хрватске, уништавају мрске окупаторе и њихове плаћене слуге усташе и четнике. То више нису мали партизански одреди, то је велика добро организована и добро наоружана народна војска. Наше дивизије и бригаде ослободиле су до сад ослободиле не само градиће и села, него и важна немачка утврђења и центре: Босне, Јајце, Бихаћ, Кључ и друге. Велику бригу задају окупатору наши хероји и читава наша борба, јер је приморан да држи велике снаге у Југославији, да би спречио даље распламсавање народно–ослободилачке борбе код нас и осигурао себи[136] изворе намирница. – Али то му неће много помоћи, наша борба постаје све шира, она захвата све више маха и све већем делу наше земље враћа се слобода. Тако синови нашег народа одужују свој дуг отаџбини.

135 Даље нечитко.

136 Следећа реч нечитка.

Наша народна војска исто тако часно одужују свој дуг и према нашој руској браћи, јер држи приковано за Југославију око 36 немачких и италијанских дивизија, да не би отишле на Источни фронт.

[137]И баш сада, када победоносна Црвена Армија и њени савезници, десеткују непријатеља, када га партизанска борба у нашој земљи и другим земљама баца у бригу сада је управо настао судбоносни час да се крвнику света, убици и џелату зада последњи, смртоносни ударац и да се убрза час ослобођења.

Али Хитлер и његова фашистичка банда неће тако лако да савију главу. Они се отимају од горке истине, они врше још већи терор и проливају и даље невину крв, они хоће да још мало продуже своје господство.

Ми добро знамо да жртава мора бити, да се без њих слобода не добија. И знамо да се мора много трпети и патити, док се извојује победа над тако јаким непријатељем као што је фашизам. Зато нас не сме заплашити ни мало терор, зауставити претње окупатора. Напротив, то мора још јаче да уједини наш народ, да покрене још одлучније у победоносни и последњи бој.

2.

Нека окупатор веша плакате и прети, нека издаје наредбу за наредбом да народ мора да изда кукуруз. Не слушајте наредбе и не обазирите се на плакате, то је хитлерово последње оружје, то је последњи покушај да одржи свој ауторитет Новом великом пљачком коју је предузео, окупатор мисли да обезбеди исхрану своје војске и да још мало продужи век својим разбојничким хордама. Не дајте ни зрно кукуруза фашистичким гладним псима, јер треба да зна сваки прави родољуб да би тако хранио своје крвопије и џелате! Не дајте ни зрно кукуруза, да не би себе и своју децу осудили на грозну смрт од глади! Недајте ни зрно кукуруза, да се не би продужавали дани овог проклетог фашистичког ропства!

Данас или сутра мораће се рећи: «нема више хране», а окупатор ће и тада терати у логоре, јер се њега не тиче што ваша деца плачу и умиру од глади, - Реците боље још данас да нема, недајте храну, окупатор нека прети и наређује. Уједињено и сложно кад му се одупре цео народ, он неће моћи онда ништа да учини. Мислите на то да је тако близу час ослобођења, мислите на то да треба дотле исхранити себе и децу и мислите и на то, да треба исхранити и нашу партизанску народно – ослободилачку војску, ваше храбре синове, који се тако пожртвовано боре за ослобођење свих нас. - Само удружена са својим народом наша народна војска ће моћи да води успешно борбу и помогне свој народ. Помогните на тај начин наше партизане, који са пушком у руци чувају вас и вашу слободу и имовину.

Данас у овим тешким данима, када окупатор почиње своју можда последњу велику пљачку над народом, наши храбри борци су одмах притекли у помоћ своме народу да колико је могуће спрече ову свирепу пљачку. - Као и сви штабови у Србији, и Окружни Штаб округа Пожаревац издао је ових дана наређење свим општинским управама, да у року од 10 дана поднеску оставку. Јер непријатељ је, да би остварио своје пљачкашке намере, упрегао све општинске Управе да оне за његов рачун отимају од народа храну. - Већина наших општинских Управа показале су се слабе пред претњама окупатора и савесно извршавале свако његово наређење. Тако су постале оруђе за пљачку у рукама окупатора и радећи на штету свог народа постале издајничке.

Избијмо из руку окупатора и то оруђе и спречимо га у његовим пакленим намерама да гладном смрћу помири наш народ! Тада ће у нашим кошевима остати кукуруз и неће нам деца умирати од глади!

137 Један пасус нечитак.

Штаб ће са својом оружаном снагом контролисати да ли се испуњава ово наређење – као издајника кажњавати сваког оног ко одбије да му се покори.

Дужност је сваког родољуба да не остане по страни ове борбе већ да активно узме учешћа у спровођењу и испуњавају наређења Штаба. С једне стране треба да врши притисак, убеђује и контролише, да ли се сваки члан општинске управе покорава наређењу, а с друге стране да даје отпор окупатору и не предаје храну његовој пљачкашкој војсци и народним изродима.

Наши народно-ослободилачки одбори и до сад су играли значајну улогу у ослободилачкој борби народа, а сада играју још и већу. Данас у овим тренуцима, када је на помолу слом фашизма, данас када се руши ненародна, од окупатора наметнута власт, скупљајте се око својих Н.О. Одбора који су органи стварне народне власти! Слушајте њихова наређења, недајте народну имовину окупатору, недајте ни зрно кукуруза! Борите се да се спроведе у дело жеља народа – наређење Штаба и удаље све општинске Управе. Не сме ни једног да буде који би остао по страни. Сваки онај ко мирно буде седео и чекао спасење и ослобођење, да му други донесе, да му други сачува храну и имовину - сматра се да служи окупатору, јер слаби народну борбу.

Збијајте зато још чвршће своје редове око своје народно - ослободилачке војске и своје народне власти, Н.О. Одбора! Победите борбу још јаче! Непријатељ је десеткован и деморалисан, али не још потпуно дотучен. Час је куцнуо да се он дотуче као отровна змија.

СУДБИНА ЈЕ НАША У НАШИМ РУКАМА! ОД НАС ЗАВИСИ ДА ЛИ ЋЕ «И ПРЕД НАШОМ КУЋОМ ЗАИГРАТИ КОЛО»!

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

30-XI-1942
Положај

ШТАБ
народно – ослободилачких партизанских
одреда «ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ»
за округ Пожаревац

Збирка докумената о радничком
покрету и НОБ-у, 1917-1944.
351/Д-III-346

АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

1 децембра 1943

МЕСЕЧНИ ИЗВЕШТАЈ О РАДУ НОО у 41
/За ОКТОБАР И НОВЕМБАР/
I ПРОШИРЕЊЕ НОО-а

Наш одбор је дуго времена остао непотпун, са малим бројем чланова и са недовољном заступљеношћу по браншама. То је уследило због тога, што су организације из 1941 године уништене, многи људи побијени, затворени, повукли се или "преорјентисали, те смо приликом формирања одбора узели оно што је тада било на располагању. Имајући то у виду, ми смо настојали да се одбор што целисходније попуни, како би се отклонили његови недостаци, који су били неизбежни приликом његовог формирања.

Увођењем 161211195919 699151178119, 3129. верујемо да смо у томе доста успели. Он је добар и поштен човек и врло омиљен код својих колега. На тај начин ће се наш рад више прошири и ојачати и на том сектору. Ако још успемо да кооптирамо у одбор још једног ваљаног 611257193719 онда би одговарао свим захтевима.

II САСТАНЦИ

За протекли двомесечни период одржано је 7 /седам/ састанака. Сем тога одржаван је стални контакт међу члановима и измена мисли по свим питањима, која су се у току рада појављивала. Састанци су били дуги, а дискусија и рад врло исцрпни и плодни.

После проширења одбора плански смо приступили политичком изграђивању чланова, старајући се да обухватимо сва важнија питања и појмове из области народно-ослободилачке борбе у нашој земљи, светске борбе противу фашизма, улоге СССР у тој борби, улоге КПЈ итд. Досада су из те области прорађена следећа питања: смисао народно-ослободилачке борбе у Југославији, појмови "Народно-ослободилачка војска" и "Партизански одреди" – њихово јединство, народно-ослободилачка борба и КПЈ-КПЈ као организатор и првоборац народно-ослободилачке борбе, национално питање у Југославији и наша народно-ослободилачка борба. Сем тога на састанцима се чита и прорађује материјал, који добијамо од руководства или га сами набавимо.

Поред тога, дневни се ред креће редовно у следећим оквирима: извештаји чланова о извршењу постављених задатака, извештаји одговорних чланова по обавештењима, техници, одржавању веза, дискусија, критика и самокритика, постављање конкретних задатака, израда плана, доскусија о људима и постављеним задацима. Шпијунска делатност непријатеља и противмере, употпуњавање података о кретању и раду непријатеља. Утврђивање дисциплине његове конспиративности, држање пред непријатељем. Сем тога: низ практичних питања.

III ПОЛИТИЧКИ РАД

А. Обавештавање. – С обзиром на лажну пропаганду непријатеља, намерно извртање појединих факата и убацивање измишљотина и трикова, којима је циљ да унесу забуну код добронамерних слојева народа, и с обзиром на изванредну важност данашње светске ситуације, пуне догађаја и прекретница-ми смо нарочиту пажњу поклонили правилном обавештавању људи. Расположиви пропагандни материјал користили смо до максимума, преносећи један једини примерак од човека до човека. Али све то није било довољно, прво због бројне ограничености тога материјала, а друго због тога што он није обухватио све важне догађаје. Ми смо настојали да тај недостатак накнадимо усменим обавештавањем. Нарочиту смо пажњу поклонили рашчлањавању одлука Московске конференције и говора маршала Стаљина. Разбијајући и изобличујући лажи окупатора и дражиноваца о тобожњем раздору у табору савезника, о саботирању рата од стране англоамериканаца, о подели Европе на интересне сфере, истицали смо далекосежност московских одлука, потврђених и утврђених говором маршала Стаљина, отварање нове ере слободног и срећног живота своју народа у слободној и препорођеној Европи, ослобођеној од страшне авети рата под окриљем колективне безбедности, коју ће гарантовати моћна рука Совјетске Уније уз помоћ савезника. Нарочито смо подвлачили чињеницу, да данас, у трећој години рата, Црвена Армија не само да се није «искрвавила», како су очекивали њени непријатељи, већ се јавља у свом пуном успону највеће војне силе света, најбоље наоружане, са несрављеним моралом и чврстином позадине.

Исто тако смо нарочиту пажњу поклонили огромном порасту, снажењу и наоружању народно-ослободилачке војске и партизанских одреда, њиховој организацији, урадној моћи и борбеном духу. Истакли смо њихов данашњи међународни значај и углед

значајног савезника, који са успехом уништава домаће помагаче фашизма и наноси тешке губитке немачким и бугарским окупаторима. Подвукли смо, даље, пресудну улогу народно-ослободилачке војске у осигурању слободе и потпуно демократских услова за послератни избор државног уређења у нашој земљи, насупрот петоколонашкој дражиновштини, који хоће силом да натури оно «старо» у још гороj форми. У осветљавању месних догађаја подвлачили смо на сваком месту срамну издају горњачких четника, терор, пљачку, насиља и немачке методе масакрирања мирног становништва овога среза, нарочито поводом последњих пораза у борби са партизанима.

Б. У вези са ОЖИВЉАВАЊЕМ народно ослободилачке борбе у Србији и великим приливом бораца у народно-ослободилачку војску и партизанске одреде, садашњу фазу борбе смо означили ка-овреме за устајање на оружје што већег броја родољуба, да би се фашизам што пре и што лакше дотукао. У том правцу могу се сада констатовати у најмању руку добри изгледи. Открили смо[138] једног друга, који је желео да пође у одред и са успехом организовали његово пребацивање на уговорену прихватницу.

Последњи догађаји у нашој земљи неминовно морају изазвати распад одреда Драже Михајловића, те смо настали да откријемо пукотине у његовим организацијама овога краја. Одржали смо-преко једног нашег човека-два састанка са 1211593167 и једним његовим другом са 51.6171. у 6171196711171811. Они су незадовољни и желе да напусте одред, али се тешко решавају да пређу на другу страну, код партизана. Изговарају се болешћу. Мислимо да би се лако могли заробити.

В. Сабирна акција. – У настојању да се прикупе сресства за материјалну помоћ одреду, одбор је поклонио пуну пажњу политичкој страни ове акције. У њој су узели учешћа омладина и жене, али не нарочито видног учешћа; уз то жене и неорганизовано. Акцију смо повезали са годишњицом Октобарске револуције и АНВОЈ-а и организовали је као врсту социјалистичког такмичења. Сем показаних прилога, има још обећаних, који из техничких разлога нису могли бити скупљени, те их нисмо ни показали у рубрици НОФ.

Г. Веза са другим местима. – Утврђен је НОО у 48. и постављена са њим стална веза. Са 39. 47. одржавамо везу, шаљемо материјал и добијаћемо извештаје, али за НОО још нема услова, пошто је тамошњи руководилац 67.41 још нов за то место.

IV ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА

Одговорни за обавештајну службу 4612481781 и 92.4112715131391781. У прикупљању и проверавању података учествују сви чланови, пријатељи и симпатизери. У последње време координирају своју шпијунску службу Бугари, Сремски начелник и четници. Ми смо предузели потребне противмере, али је борба врло тешка.

V Техника.

Нисмо успели да набавимо гештетнер, ма да је то питање још отворено, тј. има још наде на успех. Све дотле техника ће остати скучена и недовољна, са свега једном хектографском ролном. Имамо приличне залихе хартије и нешто хемијског карбон папира. Умножавали смо нешто од добивеног материјала и издавали сопствени преглед вести.

VI НОО ФОНД

1/ У готову ..... Дин. 23.400.-
словима: двадесет три хиљаде четири стотине динара.
2/ Медикаменти, завојини и санитетски материјал .. “ 8.250.-

138 Прецртана једна реч.

словима: осам хиљада две стотине педесет дин.
3/ Белог брашна ..... 25.- Кг.
4/ Сапуна за веш ..... 6.- "
5/ Свињске масти ..... 3.- "
6/ Зимског и обичног веша ..... 6 пари
7/ Половне војничке цокуле ..... 1 "
8/ Медицинских катран сапуна ..... 5 комада
9/ Хартија, ексери и друге потребе 2.100.-
Смрт фашизму – слобода народу!

novj_k1642_f9_d18

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 18-1/9.
1642 .

Време напусте Хитлера. Први корак који је бугарска дужна учинити, да повуче своје трупе из Југославије и Грчке. Ви бугарски војници у Југославији придружите се Народно – Ослободилачкој Војсци којом командује маршал ТИТО, или се враћајте својим кућама да истерате са својих огњишта немачке уљезе.

Бивши претседник Чехословачке Републике налази се у Москви где је већ потписан уговор о узајамној помоћи СССР-а и Чехословачке Републике.

На крају да истакнемо још један догађај од великог значаја, Совјетска влада шаље војну мисију код НОВ и ПО Југославије.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДНА НАРОДУ!

14 децембра 1943.г.
Положај.

Издаје Штаб
Народно-Ослободилачког Партизанског
Одреда "Вељко Дугошевић"
За Округ Пожаревачки

novj_k1642_f9_d19

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 19-9.
1642 .

Штаб
Народно-ослободилачког партизанског
одреда Југославије
Положај 1943 г.

СВИМА ПОШТЕНИМ РОДОЉУБИМА

Већ више од две године партизани једини воде борбу против крвавог окупатора и свих његових слугу у помагача. Та борба је тешка и неравна, али увереност да се боримо за слободу свога народа, да је та борба праведна и да ће на крају победа бити на нашој страни, давали нам је идаје нам снагу да издржимо све огромне тешкоће. Та се

бобра данас ближи своме крају о чему нам очито говоре догађаји на Источном фронту, у Италији и догађаји код нас.

У времену ове тешке борбе ми смо добијали свестрану помоћ свих поштених родољуба и захваљујући тој помоћи ми смо савлађивали тешкоће за које непријатељ сматрао да их нећемо савладати. Та помоћ и данас потребна хххх и то више, јер се наши редови свакодневно повећавају, па тиме и потребе око са снабдевачабораца. Партизани рачунају на оноштo ће од непријатеља отети, они су то и до сада чинили, али се још више надају у помоћ родољуба. Ми знамо да сте оптерећени великим дажбинама, да сте опљачкани, али знамо и то да да ће сваки прави родољуб ипак наћи начина да помогне и народно – ослободилачку борбу зато вам се и обраћамо овим писмом. Ми немамо магацине са оружјем и другим намирницама, ми немамо банке и новчане заводе, али ми смо народна војска, народ помаже своју војскупа и данас рачунамо на ту помоћ.

Поред остале помоћи у првом реду нам је потребна новчана помоћ и што пре. Прилоге ће скупљати одговорни другови а као легитимација и овлашћење служиће ово писмо, па се стога не треба бојати да ћете бити изложени каквој опасности.

Са антифашистичким поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
Народно ослободилачког партизанског о.
«ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ «

Политички ком.
ТИНА ср/.

Командант
ЖИКА ПОПОВИЋ ср/.

novj_k1642_f9_d20

МНО ФНРЈ
Архив народно-
ослободилачког рата
Бр. Рег. 20-1/9.
1642.

ОРГАНИЗАЦИЈА НАРОДНЕ ВЛАСТИ НА ОСЛОБОЂЕНОЈ ТЕРИТОРИЈИ

Наредбе, објашњења и упуства Врховног Штаба НОП и ДВЈ о организацији грађанских и позадинских војних власти.

П Р Е Д Г О В О Р

ВЕЛИКИ УСПЕСИ, које је под руководством нашег врховног команданта – друга ТИТА постигла Народно – Ослободилачка борба и њена војна снага, оличена у Народно – Ослободилачкој Партизанској и Добровољачкој Војсци Југославије, учиниле су да је Народно – Партизанска војска постала снага од међународног значаја. Данас са њом озбиљно рачунају и пријатељи и непријатељи, јер је она пружила доказе да непријатељ не само да није у стању да је уништи, него није кадар да – спречи њено даље јачање и њене даље успехе.

Захваљујући тим успесима ослобођена је и проширена једна позамашна територија на којој је народ ослобођен од фашистичког терора.

Не заборављајући да је тај успех био могућ једино захваљујући правилној примени партизанског начина ратовања, који нашу живу ударну снагу не прикива за одређену територију него у првом реду иде за уништењем непријатељске живе снаге, дакле, не запостављајући тај принцип највеће покретљивости наше војне силе ми морамо искористити све дате услове за одржавање, одбрану и проширење ослобођених територија. Сматрамо то обавезом према народима Југославије из којих је наша војска изникла као израз и оруђе њихове заједничке осл. борбе, и који су се на делу уверили да их једино та војска може ослободити терора окупатора и његових слугу, и осигурати им светлију и сретнију будућност. Ми смо обавезни и нашој херојској војсци јер на пространој ослобођеној територији, са народним масама које чврсто стоје уз своју ослободилачку војску, постоје сви услови за увећање наше војне силе множењем наших ударних бригада и одреда и осигурањем њиховог снабдевања.

Због тога, упоредо са даљим јачањем и учвршћењем наше војне снаге, упоредо са даљим спровођењем у дело плана, по коме су се до сада развијале операције наших бригада и одреда, морамо прионути на организовање позадине, на организовано и политичко учвршћење осл. територије. Овај задатак спровођења што чвршће организације позадине захтева на једној страни установљевање и даље развијање народне власти, оличење у Народ, Ослободилачким Одборима, а на другој страни стварање и учвршћење позадинских војних власти. Тесна сарадња народне и војне власти најважнији је фактор борбеног јединства позадине и фронта, тог основног услова за победу народног устанка. Чврста војна власт у позадини најбоља је гарантија за несметано и пуно развијање власти Нар. Осл. Одбора.

Ради постигнућа тог великог задатка, Врховни Штаб НОП и ДВЈ је издао наредбу и упуства, која су штампана у овој брошури, тако ће ова књижица послужити свима органима народне им војне власти у њиховом раду, а послужиће и народним најширим масама за упознавање карактера, задатака и устројства ових нових власти.

НАРЕДБА О ИЗБОРИМА Н.О.О.

I Начин избора и устројства Н.О.О-а.

1.- Решавање општих и свакодневних озбиљних питања Нар. Осл. Војске и Народа ослобођених територија, преставља задатак од судбоносног значаја за победу народног оружја, те изискује спровођење пуне и јединствене организације грађанске и војне власти у позадини. Од чврсте повезаности, од неуморне и с свестране делатности грађанских и војних власти, од ваљаности и оданости њихових органа Нар. Осл. борби зависи даље развијање и учвршћавање пуног дејства позадине и фонта, које је основни услов за победу народног устанка. С обзиром на цели низ најважнијих питања, која траже правилно решење на ослобођеним подручјима, овима треба дати чврсту и јединствену организацију. Због тога је потребно по заузећу сваке нове територије припремити и извршити изборе Н.О.О.

2.- Припреме за изборе обухватају:

а) Широко објашњење народним масама, путем састанка, конференција, зборови и штампе, карактера, задатака и устројства Н.О.О-а и њиховог односа према народу и војсци (НОО као органи заиста демократске власти, као органа који остварују јединство законодавне и извршне власти у рукама народа, карактер НОО-акао клице будуће народне власти, улога и задаци НОО-а у току Нар. Осл. рата, устројство НОО-а, изборно право, улога омладине и жена у НОО-има, однос НОО-а оперативних и позадинских власти.

б) Осигурање да за чланство НОО-а буду изабрани људи који ће гарантовати да ће својим радом учинити да НОО-и буду израз споразума и јединства свих родољубивих снага без разлике на политичка уверења, веру и народност.

в) Правовремено обавештење партизана на фронту о дану избора у њиховом месту ради остваривања њиховог изборног права.

3.- У циљу припремања избора и њиховог правилног спровођења образују се среске им општинске комисије. Среске изборне комисије именују оперативни штаб или штаб дотичног подручја. Општинске изборне комисије именује среска изборна комисија у споразуму са надлежном командом места. Среска изборна комисија састоји се од 5 чланова и њена је дужност:

а) Одређивање датума и места среске изборне конференције.

б) Припрема и спровођење среске изборне конференције.

в) Вођење записника о току и резултатима среске изборне конференције. У записник се уносе све евентуалне неправилности.

г) Именовање општинских изборних комисија.

Општинске изборне комисије састоје од 5 чланова и њихова је дужност:

а) Одређивање датума и места општинског изборног збора, као и датума и места сеоских и градских изборних зборова.

б) Именовање изборних повереника за поједина села која учествују у изборним зборовима и брину се за правилан ток тих избора. Изборни повереници дужни су да воде записник о току сеоског изборног збора и о резултатима избора. Овај записник, који поред повереника потписује још два[139] за то изабрана сељака и грађанина, предају повереници општинској изборној комисији, а ова среској.

в) По завршеним изборима у срезу и после избора среског НОО-а, среска изборна комисија подноси извештај о своме раду и резултатима избора у целом срезу штабу који ју је именовано. Са подношењем извештаја престаје и функција изборне комисије.

4.- Избори у селима једне општине имају се извршити по могућности у исти дан а тако и избори општинских НОО-а.

У сваком селу бира се сеоски а у граду градски НОО, у средишту општине или групе села, која су одвојена од општине, бира се општински НОО. Ако општину сачињава град са неколико села, онда и овде општински НОО функционише одвојено од градског и сеоског НОО-а.

Ако је село мало или заселак, не бира се одбор него само један повереник, који ће бити веза између свога села и НОО-а своје општине, и радиће по упуствима свога општинског НОО-а. Која села бирају поверенике а не одборе одређује среска изборна комисија. Ови сеоски НОО-ри повереници градских НОО-и потчињеним су општинском НОО-у. Тамо где су до сада једну општину сачињавали многа села раштркана и удаљена, треба ради лакшег рада, разделити села на неколико група и створити неколико општинских НОО-а који ће радити самостално. Ово прегруписавање села врши команда подручја, односно штабови група, одреда или зона.

5.- Сеоски и градски повереници бирају се на збору села или града од свих сељана или грађана, муших и женских којим су навршили 18 година старости, јавним гласањем (дизањем руку). Исто тако може бити изабран за члан НОО-а или повереника сваки који је навршио 18 година, мушко или женско, без разлике на веру и народност. Изабрани су они који добију највећи број гласова.

6)- Право гласања као и право да буду изабрани у НОО-е уживају и војници НОП и ДВЈ, без обзира на године старости и без обзира да ли се на дан избора налазе у свом месту или на положају. Партизани који су из једног места или општине а на положају су, гласаће на свом збору и резултат гласања послаће надлежној команди места. Они морају бити правовремено обавештени о дану избора. Резултати избора у месту, из

139 Прецртано „поред – повереника“.

кога се партизани налазе на положају неће се објављивати пре него што се узму у обзир гласања партизана на фронту. Док су на војној дужности, они не могу вршити дужност члана одобра, али им треба омогућити, ако то дозвољавају услови борбе, да долазе на пленуме среских и окружних НОО-а, као делегати својих батаљона и одреда.

7.- Сеоски НОО састављен је од 5 лица, општински од 5 – 7 лица. Сремски НОО може имати до 30 лица, исто тако и окружни НОО.

8.- Једино мерило по коме ће се бирати чланови НОО-а, јесте да су познати као верни и одани Нар. Осл. борби као непомирљиви непријатељи окупатора и његових слугу.

novj_k1642_f9_d22

ВОЈНО ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ ЈНА
Архива народноослободилачког рата
Бр. Рег. 22-1/9
К. 1642

Prepisano u 4 primerka
Original u arhivi CK KPS
Br. 3832

Drugovima borcima oslobodjene teritorije u Bosni.

Drugovi,

Mi narod našeg okruga znamo za vaše slavne bojeve i herojske podvige u borbi za odbranu naše oslobodjene teritorije. Narod ovoga kraja sa divljenjem i ponosom gleda na vas. I mi smo ponosi da smo zajedno sa vama izborii našu oslobodjenu teritoriju. Na nju neprijatelj baca sve svoje raspoložive snage i sav izdajnički ološ, počev od Pavelićevih ustaša pa do Dražinih četnika da bi je ponovo porobio. Ali mi nedamo naše slobodno ostrvo i sa svoje strane vam šaljemo plamene borbene pozdrave i zavet da ćemo i mi izvršavati naredjenje našeg Vrhovnog komandanta druga Tita; naše borbene snage u stalnom su porastu i mi preduzimamo odlučnu ofanzivu za neprijatelja i mi ćemo sa vama i celim našim slobodoljubljivim narodom ne samo[140] odbraniti oslobodjenu teritoriju, već i konačno proterati krvave okupatore i uništiti plaćene sluge – izdajnike našeg naroda.

Živelo jedinstvo svih naroda Jugoslavije u borbi za slobodu!

Živeo naš Vrhovni štab!

Živeo naš Vrhovni Komandant drug Tito!

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Partizani N.O.P.O-a "Veljko Dugošević" za okrug Požarevac sa svoje smotre održane 18[141] 1943 г.

PEČAT

Prepisala: Medenica Veroslava
Sravnila: _____[142]

Overava:
Марјановић Љ.

140 Прецртано „ne samo".

141 Преко броја стављен печат па се не види.

142 Нечитак потпис.

novj_k1642_f9_d24

СК
КРЈ
ARHIVA

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 24/1 F9
K. 1642

7217

С А О Ш Т Е Њ Е БР. 22.

Крвави заповедник немачких трупа које су дошле као казнена експедиција у наш крај, крвави фашистички пуковник Хензел стекао је заслужену казну за своја недела. 15 фебруара код села Топонице погодио га је метак народног осветника партизана и отишао је немачки заповедник за оним многобројним фашистичким дивизијама које су под ударцима Црвене Армије и Народних осветника поробљених народа окупиране Европе нашле заслужену смрт. Немачке трупе из Кучева, Петровца, Пожаревца, Жагубице и Лапова отпочеле су сутрадан офазиву на наш Округ. Кружним обухватима блокирали су терене и групе села, претресали, тражили људе, одводили, убијали и палили домове. На стотине људи и младића одведени су незнано куд, на десетине убијено по селима Мораве, Ресаве, Млаве, Стига и Пека. Немци су издали плакате по читавој Србији: то је зато што су убијена три немачка официра, кажу они.

То је добро срачунато да заплаши народ. Али њихова документа нађена код Хензела говоре сасвим друго. – У наредбама које је Хензел издао својим вотњиењем стоји да 16 и 17 фебруара треба извести офанзиву на наш округ заједно са полициским и белогардијским руским трупама. У плану стоји да треба сакупити сво мушко становништво изнад 16 година, претрести све куће и где се нађе ма изказ траг од оружја спалити до темеља; а специјално обратити пажњу на лица која нема редовно оверену личну карту. Све последње је било уперене углавном против партизана.

Насупрот званичним изјавама немачког заповедника за Србију, ето, та не говоре немачка документа нађена код Хензела.

Овој офанзиви за сакупљање људи Немци су само сада додали бес због погинулих официра и освету за тај губитак.

Бесно су јурили немачки пси преко нашег краја, пуцали у голоруке људе који су бежали пред њима да се спасавају; као сулуди палили су куће и рушили су их пуцајући из тенкова. Као да су хтели да нашем народу[143] крајем да искале и освете сав јад и очајање због сталних и све већих потреба на Источном фронту и у Босни, као да су хтели да још једном, пре но што пропадну, покажу своју силу и крваву снагу.

Неколико дана трајала је ова бесна офанзива (најезда), па су стигли да даље, у другим крајевима наше лепе Србије, учине то исто, да и тамо покупе младиће, људе, старце и одведу .....

НАРОДЕ НАШЕГ КРАЈА!

Паклени је ово план немачке фашистичке силе, који је почела да спроводи у нашим и другим крајевима наше земље и у другим земљама поробљене Европе. Немачка се налази пред својом неминовном пропашћу. То је и сам Гебелс у задњем говору морао да, мало прикривено, призна. Изјавио је да су Немци изненађени великим ратним потенцијалом Совјетског Савеза и дивљом снагом Црвене Армије и да се сада налазе у доиста тешком положају. Још је морао да призна овај фашистички дрекавац – министар, да Немачка мора да уложи последње снаге и искористи сва средства своје и поробљених земаља, да би се још једном одупрла снази Совјетске војске. Немачкој су потребни људи – људи за фронт, људи за фабрике, а толико људи у Немачкој више нема. Зато је Гебелс и дао изјаву: «На Источном фронту ми дајемо нашу немачку

143 Следећа реч нечитка.

националну крв, а народи окупираних земаља треба да даду бар свој рад.»

То је основ злочиначког плана немачке силе која је очела да спроводи у последње време. Помоћу терора и снагом оружја, сакупити што више здравих мишица, што више радне снаге, из свих окупираних земаља и отерати у Немачку да тамо под немачким бајонетима ради за интересе фашиста. А да би се допуниле празнине у немачкој војсци на Источном фронту опет у свим окупираним земљама извршити присилну мобилизацију свих људи способних да носи оружје и одмах послати то ново свеже меса на ратну кланицу на Ист. фронт.

Ми смо сведоци да Немци не оклевају да своје планове остваре. Код нас сакупљају радну снагу, а у Грчкој, Чешкој и Балтичким земљама објавили су присилну мобилизацију и почели да одводе људе за фронт.

То је почетак онога што је Гебелс најавио. Још ће гори они бити, још ће крвавији бити. Трудиће се ови разбојници, да на тај начин потамане све људе, све мушкарце. Јер лукави су они и не заборављају да ће тиме добијати још нешто, да ће тиме ослабити борбу у позадини и спречити давање немачког народног устанка по свим земљама окупиране Европе.

Али што су само немачки окупатори ти који свим силама хоће да угуше народни устанак и униште наш народ, да вас зауставе на путу ка слободи.

Ево само немачки окупатори, који жале смрт пуковника Хензела. Нису само немачке плакате у којима се опомиње народ да ће за сваку побуну против окупатора крваво платити животима и крвљу својих синова.

Верне слуге страшног немачког господара, бедни официри и четници легендарног издајице – српског народа, Драже Михајловића, кукњави окупатора, Недића и Љотића придружили су и своју; подигли су свој глас и своју руку и запретили: «Коме служи дело убиства 4 немачка војника код Топоноде? Ми вам поручујемо, да нећемо дуго посматрати ваша недела. Свако недело скупо ћете платити.»

Тако нам поручују они који вичу на сав глас, да су против окупатора, да ће се «кад куцне час» борити за слободу народа. Тако нам поручују сви бедници, који су већ одавно пушци окупатора придружили своју окрвављену четничку каму, који су у Босни и код нас, у нашем крају већ одавно скинули са лица маску и воде борбу против Народно – Ослободилачке војске.

И не само да поручују. Одмах после немачке офанзиве, кад су Немци отишли оставивши пустош, кад се Дирисове комисије са жандармима размилеле, да што пре искористе страх народа и утрвени пут, и да опљачкају све што се може опљачкати од оголелог и гладног нашег народа – сад су се извукли из својих рупа и гудура, где су се скривали ови Дражини лешинари, да над рушевинама села и сузама мајки, жена и сестара, прете народу и позивају на покорност окупатору, објављују казну за све Народно – Ослободилачке борце ако не обуставе борбу за слободу и независност.

Поводом убиства пуковника Хензела прету нам, сто и Немци и Дражиновци. Ми верујемо да ће они и остварити своје претње. Страшним покољем у Крагујевцу, Краљеву, Доњем Милановцу прошле године, а зверствима по Далмацији и Босни ове године и клањем по нашем крају, доказали су и једни и други да су способни за свака зверства.

А из тих њихових порука и претњи ми видимо да ће Дража Михајловић и њихове банде, својим, у борби с нама, огарављеним оружјем и даље осигуравати пут окупатору, да спроводи своје паклене планове, да врши страшну мобилизацију нашег народа, да пљачка и последње остатке хране.

БРАЋО НАША!

Није пут спасења бежати из села и сакривати се по јаругама испред потера

окупатора и терора Дражиних четника. Не само да то не може спасти ваше животе, већ то и не доликује синовима нашег народа и правим ппотомцима наших херојских предака.

Пут ка слободи води само кроз борбу. Ради тога да се наша света борба коју смо започели заврши што пре у нашу корист, да наша земља постане опет слободна и срећна, да нам у нашим градовима не седе више као авети страха и мучења окупатори и његове плаћене слуге, да нам по селима не шетају грабљиви немачки разбојници, ни пијане руље Дражиних четника и љотићевих добровољаца, морамо дати све од себе, ми морамо пушком све то извојевати. Место да вас Немац мобилише и силом тера на рад и фронт, да за њега крварите, узмите пушке и ступајте у наше редове. Ми вас позивамо, ми Народно – Ослободилачки борци, ми које ви већ одавно гледате међу вама како подносимо све тежине боре, и ваша гладна деца, и ваше њиве без семена, и ваши торови без стоке, и глас ваших предака и гори која ће озеленити – све вас то зове у борбу до победе, у борбу до слободе.

УСТАНИТЕ И ПРИЛАЗИТЕ НАМ ВИ ИЗ ХОМОЉСКИХ ПЛАНИНА И ВИ ИЗ РАВНОГ СТИГА, ВИ ИЗ ГРАДОВА И ВИ ИЗ СЕЛА, ДИЖИТЕ СЕ У СВЕТИ БОЈ! УЈЕДИЊЕНИ И СЛОЖНИ, СЛОЖНО И МУШКИ ЗАДАЈМО ПОСЛЕДЊИ УДАРАЦ РАЊЕНОЈ ФАШИСТИЧКОЈ НЕМАНИ. НЕКА СЕ ЗЕМЉА ЗАПАЛИ ПЛАМЕНОМ НАШЕ БОРБЕ И НЕКА ДО КРАЈА ИЗГОРЕ ОКУПАТОРСКИ КРВНИЦИ И ЊИХОВЕ ВЕРНЕ СЛУГЕ – КРВНИЦИ НАШЕГ НАРОДА!

26.II-1943 год.
Положај

ЗА ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТ. ОДРЕДА
ЗА ОКРУГ ПОЖАРЕВАЧКИ
“ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ”
к о м а н д а н т
Жика ПОПОВИЋ с.р.

п о л. к о м е с а р,
ТИНА с.р.

novj_k1642_f9_d25

СК
КРЈ
ARHIVA

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 25/1 F9
K. 1642

7219

СВИМ ОНИМ ЧЕТНИЦИМА БИВШЕГ УЈЕВАЧКОГ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА КОЈИ ДО ДАНАС ОСТАШЕ ВЕРНИ СИНОВИ СВОГА НАРОДА.

Обраћамо се вама, друговима својим по оружју из лета и јесени 1941 год. вама који сте са нама ослобађали Велико Градиште, који сте са нама тукли Немце код Кличевца, издајнике нашег народа код Берања, који сте са нама ослобађали и бранили народ нашег округа. У тим и таквим борбама, како у читавој Србији тако и у нашем округу, искивало се наше борбено јединство које је било сигурна гаранција наше победе. Али је то јединство било трн у оку окупатора и проклетих издајника нашег народа Недића, Љотића, Пећанца и других. Они су настојали да разбију наш борбени савез. За тај свој разбојнички посао придобили су четничке вође по читавој Србији, који за Јудине сребрњаке продадоше свој народ крвавом окупатору. И вас су издали за новац и положаје Цвејић, Живојин, Јова, «Глумац» и други. Крвници српског народа хтели

су вас употребити за целате свог сопственог народа. Један део четника примио се те срамне улоге, коју сте ви – поштени четници са гнушањем одбили. Уз помоћ свих тих издајника окупатору је успело да да понова окупира великим делом већ ослобођену Србију, окупатор је успео да поново окупира наш округ. Од тада до данас окупатор и издајници извршише безброј хапшења, пљачкања, паљења, интернирања, хххххх силовања, стрељања и клања. Тиме су хтели угушити борбу нашег народа за своју слободу.

Под врло тешким условима ми смо се и даље борили за свој народ. Део партизанских снага прешао је у Босну, подигао народ Босне на устанак, створио велику ослободилачку војску коју никада непријатељ не може уништити. Њој је пришао велики број поштених четника, који је исто као и ви, био издан и продан од својих вођа. Ми смо остали верни ослободилачкој борби свога народа, остали смо верни савезници братске нам Црвене Армије и савезника Енглеске и Америке.

Црвена Армија, данас, незадрживом снагом наставља своју велику офанзиву. Она је одбила фашистичке хорде од Стаљинграда и одбацила их преко 800км према Кијеву. При том је ослободила велики број градова и села, између којих Краснодар, Ворошиловск, Ворошиловград, Ростов, Курск, Харков, Великије Луки и друге. Она је тако разбила фашисте на јужном фронту да се они неће моћи више средити. Велика офанзива Црвене Армије наставља се све већом жестином и коначни слом хитлеризма је јако близу.

По угледу на херојску Црвену Армију и наше ослободилачке дивизије у Босни воде жилаве борбе против надмоћног непријатеља, који покушава да нас баш сада уништи. Али ће наше ослободилачке дивизије под мудрим руководством нашег Врховног Штаба и Врховног команданта друга Ти-Та одбити и ту офанзиву уједињених непријатеља.

Ми помажемо борбу наших дивизија, ми уништавамо окупаторске војнике и њихове плаћене слуге, ми штитимо народну имовину. Ми ћемо ту борбу још више пооштрити и водићемо је до коначног уништења окупатора и његових ххх слугу – издајника свих врста.

Али ми позивамо и вас, своје старе другове из борби: ОСТАВЉАЈТЕ МОТИКЕ И ПЛУГОВЕ, ЛАЋАЈТЕ СЕ ПУШАКА, ПРИЛАЗИТЕ НАШИМ ЧЕТАМА ДА ПОНОВА ТУЧЕМО КРВАВЕ ОКУПАТОРЕ И ЊИХОВЕ ПЛАЋЕНЕ СЛУГЕ, ДА ШТИТИМО И ОСЛОБАЂАМО НАШ НАПАЋЕНИ НАРОД! СА НАМА, ДРУГОВИ, ДА ЗАВРШИМО БОРБУ КОЈУ СМО ЗАЈЕДНИЧКИ ЗАПОЧЕЛИ!

ЖИВЕЛА НАРОДНО – ОСЛОБОДИЛАЧКА ВОЈСКА!

ЖИВЕО ВРХОВНИ КОМАНДАНТ ДРУГ ТИ-ТО!

ЖИВЕЛИ НАШИ САВЕЗНИЦИ СОВЈЕТСКА РУСИЈА, ЕНГЛЕСКА И АМЕРИКА!

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

1-III-1943 год.

Положај.

Политички комесар
Тина с.р.

Командант
Ж. Поповић с.р.

novj_k1642_f9_d26

CK
KPJ
ARHIVA

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 26/1 F9
K. 1642

7215

Четним Штабовима Н.О.П.О-а
„Вељко Дугошевић“

Непријатељска двомесечна офанзива на наш одред је за сада прошла. И ако без потпуних извештаја у стању смо да дамо осврт на ту офанзиву, њезин замах, циљ и резултате; као и наше мере, слабости и друго. То овога пута чинимо да бисмо свим четним руководствима указали на слабости које се појављују у нашем одреду, а које морамо сви енергично сузбијати.

Прилична активност јединица нашег одреда за време минуле зиме задала је непријатељу доста осетне ударце, а што је по њега још опасније припремљени су за то време нови услови за нови пораст борбе, повраћена је вера народа у нас и у успех наше борбе. Напоредо са порастом наших акција расло је и расположење народа за борбу. У тим акцијама ми смо уништили мали број окупаторских војника и њихових плаћеника, али смо му непрестано отежавали пљачку коју је -он настао провести.

У својој акцији разбијања општинских власти ми смо их разбили на већем делу нашег округа и тиме на том делу округа паралисали окупаторску власт. За то време је на источном фронту Црвена Армија брзо напредовала, окупатору је тамо требало војника. Ослобођена територија у Босни брзо се ширила и окупатори су морали послати на Народно-ослободилачку војску велики број својих, Љотићевих, Недићевих, усташких и Драже Маихаиловића банде. Услед несташице људства, која се код окупатора све више осећа, он није могао да реагује после сваке наше акције. На терен су понекад полазили жандарми, а често се навраћао и један добровољачки одред, али само на терен моравског и ресавског среза, где оперишу наше најактивније чете.

После тих неоспорних али ситних успеха и таквог реаговања истрчуатеља завладала је код неких наших другова опијеност од успеха. Конспирнцаја кретања и логоровања јако опада, нарочито код Печке и Рамске чете: Наши другови заборављају да је конспиранија наш први и један од најсигурнијих грудобрана. Уз то наши други откривају наше теренске руководице и раднике у позадинским организацијама и то не само пред партизанима него и пред обичним људима код којих логорују. На тај начин довели су наше другове позадинце у ситуацију да их може провалити сваки партизан (а наши партизани на жалост још увек проваљују) и многи други цивили који не учествују у позадинском раду. Партизани причају о разним домаћинима где су логоровали, четна руководства причају разне ствари конспиративне природе пред партизанима и људима који то не треба да чују; партизани се дању без потребе шетају по селима.

Будност, та наша одлика, која треба да онемогући непријатеља да нас изненади такође опада. Непријатељ затиче партизане раскомаћене и као су пре тога били обавештени да се непријатељ налази у близини (случај Печке чете код Мустапића) или их затиче у кући необезбеђене и небудне и ако се сваког часа очекује долазак непријатеља (случај Печке чете у Макцима).

Кретање чета се вршило на уском терену свога реона, што не одговара покрету једне герилске јединице. Такво кретање омогућава непријатељу да нам брзо уђе у траг и да нас успешно напада.

Дисциплина унутар чета опада уместо да јача, ал исто тако и Четни штабови лабаво и

недисциплиновано се односе према нашим наређењима. Ми смо на време упозоравали на све те слабости и настојали смо отклонити их, али код наших четних руководиоца није било довољно потребног разумевања за то. Ми смо најстрожије забрањивали кретање по уском терену и наређивали да се чете имају кретати по читавом свом реону. Нарочито је скретана пажња да се избегавају компромитована места као што су Раброво, Смољинац, Набрђе и Трњане. Именована места су компромитована и угрожена па се забрањује кретање и логоровање по тим местима што не искључује извођење општих акција и тим местима. Ми смо наређивали да се узме оштар курс према општинским управама, али се то ни до данас није свугде учинило. Наређивали смо да се из заседа стално сачекују окупаторски војници и уништавају, даље да се уништавају поједине четничке групе које се по терену крећу, али се то наређење није извршавало.

Док су се наше чете тако олабавиле, непријатељ је систематски прикупљао податке о нама, нашем кретању, нашим пријатељима и позадинским радницима. И чим су му снаге биле слободне бацио их је на нас. Он је са великим снагама кренуо прво на терене наших најактивних чета. Предузео је опште чишћење, правио је обухвате да би нас опколио и уништио. Утвари није му успело да уништи ни једну нашу чету, али нам је успело да нам у почетку офанзиве зада осетнији ударац у Сиракову, 17 II када смо изгубили 8 другова и 16 III у Раброву кад му је успело услед небудности да опколи скоро целу чету, те смо изгубили 3 друга. Не би се могло рећи да су се наше чете добро снашле, па им непријатељ није нанео теже ударце. Неке наше чете су се кретале тако да их је непријатељ лако могао уништити, уз то оне су се за време непријатељ. офанзиве само скривале; уместо да збуњују непријатеља са акцијама на разним странама и тако му показати да нам не може доскочити. Овоме је до сада одговорила само моравско – Ресавска чета, док су остале чете биле пасивне, чак су изостајале и лако изводљиве акције.

За време ове офанзиве јасно су се испољиле све наше слабости, које могу скупо да нас коштају ако их брзо не отклањамо. Једна наших великих слабости јесте слаб борбени морал који још увек постоји код неких другова. Најбољи доказ томе су случај Бобаша бив. подкомандира Печке чете, који се без отпора предао непријатељу, а после предаје издавао све што је знао. Случај Чокалије који сакрио пушку у једну колибу, а у другу се он прикрио и тако пао непријатељу у руке, после чега је приказао. Случај „Осмог“ који је већ више месеци у редовима партизана добровољно се предао непријатељу и такође све одавао, па чак правио замку и своме командиру. Ново-придошли партизан из М. Црнића „Ђоки“ предао се сам Немцима и под батинама причао све што је знао. Али кад је непријатељ од њега дознао све што је могао, на крају га је ипак стрељао. То су срамни примери који каљају наше име и углед у народу и који нам наносе огромне штете. Такав став према борби је скроз издајнички и њега најстроже осудити. Ако се такви типови примете у четама одмах према њима применити најстрожију казну, а ко буде умакао у непријатељске редове казна ће их стићи доцније.

Овоме се једном заувек мора стати на пут, а да би се то што успешније и брже постигло мора се ојачати политички рад у чети, проучавањем материјала Народно-ослободилачке борбе: (Глас, саопштења, вести, билтен, формације одреда-нарочито део о моралним особинама и др. литературе) а да се васпитавању партизана о држању пред народним непријатељем поклони највећа пажња. Четни штабови ће редовно подносити извештаје из којих ће се видети рад на овоме и постигнуте успехе.

Дух војске која се стално повлачи још увек постоји код неких наших другова, па и код руководећих. Једна патрола Печке чете оставила је оружје да би се тако извукла из обруча, дајући на тај начин непријатељу могућност да је уништи без сопствених губитака. То никако не сме да буде дух партизана, нарочито данас кад постоје услови да борбу развијамо до народног устанка, и кад садањи кадар треба да буде језгро око кога ће се окупљати народ.

При својој офанзиви непријатељ је свуда ужурбано успостављао општинске управе. Он је добро увидео и оценио да без тих управа које смо ми већим делом били растурили не може успешно да спроводи своју власт, наређења и пљачку. Још је увидео да је народ ову нашу меру према општинским управама примио врло радо, па се бојао да му масе не измакну испод контроле и стога је употребио сва средства за поновно успостављање општинских управа. Да би некако заштитио и охрабрио те управе, он је завео систем таоца и сеоске страже за сада без оружја. Те су страже већег састава и подељене на десетине и водове, а за воднике су узети обично учитељи, попови и други. Те страже имају за дужност да чувају улазе у села, патролирају кроз села и чак да врше контролу станова и број чланова у кући. Ако би ово стање остало непријатељ би учврстио своју власт, појачао шпијунажу

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 26/2 F9
K. 1642

пљачку и терор. С друге стране нама би било јако отежано кретање, извођење акција, обавештајна служба и снабдевање.

Да би му све ово онемогућили и паралисали његову намеру и циљ, наређује се растурање свих општинских управа и сеоских стража и то одмах док се још нису учврстиле. Ово се растурање не може и не сме спроводи лабаво као до сада и не само на једном целом терену, већ на читавом реону који је једна чета добила као свој акциони пречник. Растурање се има вршити једновремено н авише места свога реона.

Сеоским стражама објашњавати да оне не смеју вршити те дужности, јер тиме помажу окупатора и његове слуге и ако продуже даље вршење те дужности сматраће се издајницама те ће подлећи казни коју примењујемо према народним издаицама. У поновљеним случајевима после опомене прићи примени казнених мера тј. ликвидирању истакнутих вођа тих стража. Где год се укаже прилика треба одржати збор и народу тумачити нашу борбу. Због држати када је цела чета на окупу која ће вршити осигурање.

Задњих дана непријатеља енергично врши мобилизацију за принудни рад. Ово се мора спречити по сваку цену, а да би се то што успешније постигло чета мора бити јако покретљива, тј. да се свуда појављује, држи зборове и позива народ да не иде на принудан рад, већ да ступа у одред. Многи не би ишли на тај рад, али немају куд, јер многим местима не чују за партизане и њихове акције, јер се у њиховим местима и не појављују. Од сада свака чета мора што чешће да крстари читавим својим тереном, не задржавајући се више од дан – два у једном месту.

У народу се осећа врење и огромно незадовољство услед глади, пљачке и оштрог терора који непријатељ безобзирно спроводи.

Услед тога имамо већ знатног прилива нових снага, а сви знаци говоре да ће бити још већи и поред страха који влада услед масовног терора. Ваља живо настати за што ширу мобилизацију народних маса за борбу, јер спољна и унутрашња ситуација води ка томе курсу – курсу народног устанка. Сада је настао моменат када ваља учинити одлучан

преокрет и узети ситуацију у своје руке. Ми то не смемо пропустити, ми морамо бити спремни да догађајима дајемо облик и садржину, а не да нас догађаји носе.

Са повећаним снагама, са побољшањем временских прилика, ми ћемо прећи и у веће нападе на окупатора, његове плаћене слуге четничке банде Дража Михаиловића. И са садашњим снагама ми смо могли и можемо задавати осетне ударце свим тим бандама, али до сада ми то нисмо изводили како је могло да се изводи и како је требало. Било је у томе много слабости и пропуста, слабог одношења према наређењу Штаба. Није било активности, није било довољно борбености и мржње према непријатељу, није било самоиницијативе, није се довољно примењивао герилски начин напада и борбе, није било ни довољно будности. Тако се и дешавало, да у скоро свима сукобима који су били случајни ми смо више трпели губитке и поразе, него кад је неки напад плански и организовано изведен што је уносило деморализацију у редовима партизана и народу, услед чега смо и дуго времена имали слаб прилив.

Исто тако најенергичније спречавати „Дирисову“ полицију да врши отимање хране од народа.

Прикупљати резервног оружја, муниције и друге опреме, које ће бити потребно за нове придошле, а у колико га не буде у довољној мери, отимаћемо га од непријатеља као што је то чињено у почетку формирања одреда.

Стварати резерве у храни и ту резерву сместити тако да чета може лако доћи до ње. Резерве трошити у крајњим случајевима. Редовно подносити извештај о стању резерве.

Свака партизанска чета мора од сада да има са собом: ашовчић, сикирицу, малу тестеру (која се склапа) маказе и кљеште. Ови алати свакодневно требају једној герилској јединици. Наше чете су дужне да одмах прибаве себи ове алате. Ако се тестерица не може набавити, онда нас обавестите да је ми набавимо.

Од наше активности, од брзине и еластичности, од одлучности при извршењу постављених задатака и отклањању свих слабости зависи даљи ток нар. осл. борбе у нашем крају.

Смрт фашизму – Слобода народу!

5 IV 43	7215	Командант
Положај	Политком,	Ж Поповић
	Тина	

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.

363/Д-II-358

АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

[144] цембра 1943

ОБАВЕШТЕЊА О НЕПРИЈАТЕЉУ

БУГАРИ. – У наоружању, бројном стању, социјалном саставу, војној обуци и дисциплини нема скоро никаквих промена. Могло би се само рећи, да дисциплина и[145] непрестано опадају. Према нама су све љубазнији и попустљивији. Често се[146] да се прикажу бољим него што у ствари јесу. Ако нешто морају да ураде кривицу бацају на "ЕЕрманце". Пре неки дан дошли су из Пожаревца Немци-гестаповци[147] су једно одељење Бугара и рано изјутра блокирали Мелницу. Официр, који је водио Бугаре, срео је на путу једног сељака из Мелнице и рекао му да се врати у село да јави људима, да се склоне, јер иду "Германци" да их купе. У селу такође саботирали "ловљење" људи, те су уместо 50, колико је било одређено, привели свега 27 људи. Међу одведеним су свештеник Брана и учитељ Пурић. Према расположивим подацима, узети су за таоце до повратка неког Хрвата, легерфирера из Лесковца, који је, како се тврди већ заклан.

ЧЕТНИЦИ. – 2 новембра 1943 године, капетани Лукачевић и Митић, потписали су у Београду споразум о сарадњи са Немцима. Преговори су трајали 3-4 дана и водили су се директно између четника и Немаца, јер четници нису хтели да разговарају са Недићем. Споразум је привремен, како се истиче, а поменути капетани су га потписали, да би се избегло име Дражино. Синиша је пре неки дан звао у Вези-[148] Среског начелника и још неке "угледне" људе, да их обавести о новом стању. Ми нећемо никакву сарадњу са Немцима и Недићем" – великоумно каже командант Синиша - "то је само споразум о ненападању". Борба до истребљења са партизанима остаје као главни задатак. Док се одржавало то свечано зборисање у Везичеву, сељаци, који су за господу пекли прасиће, полугласно су негодовали : "Докле ће ово овако? Шта они мисле пизда им материна? За чије здравље ми љуљамо Синишиног "ма[149]?" и слично.

Према неким подацима спремају се овдашњи четници за одлучан удару противу партизана. Зато је ових дана Синиша 2причешћиво војску".

Има индиција за веровање, да су баш четници навели Немце да покупе таоце из Мелнице, а не из другог неког села. Пре смо јавили да се Гестапоу анонимним доставама сугерира, како су одвођење тога легерфирера извршили партизани, а не четници. У вези са тим сугерирано је да је Мелница "партизанско" место.

Између четника и свих власника угља из овог среза утаначен је споразум, да се од сваког извезеног вагона угља одваја за четнике по 2500 дин. што ће износити око 15 до 20 хиљада динара дневно. У замену за то, четници ће гарантовати рудницима несметан рад, принуђвање рудара да остану на послу и набавку потпорне грађе за руднике путем кулука.

144 Недостаје део папира и не види се датум.

145 Следећа реч не може да се прочита (недостаје део папира).

146 Недостаје део папира.

147 Недостаје део папира.

148 Део речи нечитак.

149 Део речи нечитак.

Лекара Митића, кога су насилно били мобилисали, пустили су. Као компензацију за то, лекари ће организовати у срезу три амбуланте-превијалишта за четнике и то: у Бусуру, Кнежици и Црљенцу /места још нису сигурна/.

Наређено је поновно прикупљање "прилога" у чаршији, које сада врши сремски начелник. Свота је фиксирана: најмање пола милиона динара.

Плаћање пореза по селима је сада стопроцентно, јер четници свим срествима поспешују утеривање свих државних дажбина. Томе вадља доприноси што је овдашња порска управа с малим изузетком највећи четнички навијач. Остале дажбине за Немце и Дирис такође се испуњавају стопроцентно. Јер четници се не шале. Сељака, који су одлазили за дрва у Мајданске шуме, враћали су, кад дрва узимају за себе, а пропуштали кад дрва узимају за Бугаре у Среско начелство.

Четничка колона Попа Минића осигуравала је Немце, који су ловли зечеве у Великом Лаолу.

Смрт фашизму – слобода народу!

1944.

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.
380/Д-III-375

АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

НАРОДУ ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ

Ових дана све честито, слободољубиво и родољубиво у свету се неописиво радује. Сјајни успеси Савезника СССР-а, Енглеска и Америке привлаче на себе пажњу читавог света. За у историји ратова нечувено кратко време славом овенчана Црвена Армија на другом фронту од Карпата до Финског Залива у својој величанственој летњој офанзиви, ослободила је огромну област од фашистичког робовског јарма, разбила и уништила више десетина немачких дивизија и дошла до граница разбојничког хитлеровског легла. Није више далеко дан када ће Црвена Армија решена да освети све невине жртве совјетских и свих поробљених народа Европе, закуцати својом гвозденом, победоносном и осветничком песницом на вратима Берлина, тог центра фашистичких светских зликоваца одакле су издавана наређења за све злочине који су почињени над поробљеним народима Европе.

На Западу и Југу Европе армије Британаца и Американаца све силније туку Немце и продиру у срце Хитлерове "Европске тврђаве". Победоносна Британско-Америчка авијација несмањеном жестином уништавајући туче у Немачкој и још окупираним областима све што би Немцима користило за рат.

Борба поробљених народа Европе против фашистичког окупатора и свих његових слугу све више расте. Узалуд лажљива хитлеровска пропаганда пише о миру француског народа када-званични извештаји Хитлеровог главног стана објављују, да у Француској "уништавају хиљаде терориста". У Италији, Грчкој, Албанији и Пољској је исти случај. Наша Народно-ослободилачка војска и јуначки партизански одреди на челу са љубљеним народним војсковођом, маршалом Титом све више уништавају фашистичку окупаторску и домаћу издајничку гамад и шире слободне територије у свим крајевима земље. Почетком јула разбијена је седма немачка офанзива на слободну територију у Босни. Крајем јула наше јединице прослављеног II корпуса под командом генерала Пека Дапчевића сломиле су и потукле на простору Чакор Плевље Андријевица оперативну групу од 6000 Немаца која је пошла да понова пороби слободну територију Црне Горе. На ибарско-јужноморавском сектору храбре српске дивизије и бригаде јуначки разбијају офанзиве Немаца, Бугара, четника, недићеваца и љотићеваца на слободну територију Србије. Наше успехе повећава и све већа помоћ коју нам пружају савезници у ратном и санитетском материјалу као и у ваздушним нападима уједињеним са нашим операцијама.

Усамљена фашистичка Немачка и њени бедни сателити све су усамљенији. Прекид дипломатских и економских односа са хитлеровском Немачком од стране Турске је не само још један пораз, који су савезници на дипломатском пољу нанели фашистима, већ он отвара и велике могућности за што скорије ослобођење Балкана.

Стеже се са свих страна гвоздени обруч око фашистичке Немачке. Као чопори дивљих прогоњених звери повлаче се све брже и брже разбијене фашистичке хорде у свој брлог, Немачку где ће их стићи и уништити победоносна, ослободилачка армија савезника и осветнички у бој устали поробљени народи.

Узалуд објава и ове тоталне мобилизације у Немачкој јер се на фронтовима много брже спроводи тотално уништење фашистичких банди. Распада се фашистичка држава, фашистичка армија и фашистички "нови поредак" у Европи. И није далеко час потпуног слома Хитлера и фашиста, јер против њих устају данас већ и сопствени Хитлерови генерали и официри.

Радује се и све више помаже борбу све слободољубиво и родољубиво у свету, све силније куцају срца поробљених народа. Слобода је на домаку.

НАРОДЕ ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ!

Управо данас бедни издајници, џелати и паликуће нашег народа, Недић и Дража Михајловић чије су банде претрпеле тешке губитке у борби са јуначком Народно-ослободилачком војском, објављују и покушавају да изврше присилну мобилизацију, да би попунили своје проређене јединице и заменили окупаторске снаге, које мора да иду. Они хоће кривицу за њихове крваве злочине да свале на читав наш народ тиме што ће га на силу учврстити у своје издајничке редове и терају у борбу противу своје браће, Народно-ослободилачке војске и храбрих партизана и наших савезника. Тонући у блато издаје, у крви и сузама нашег народа они хоће да повуку са собом и удаве читав наш народ.

Наш народ је досадашњом својом борбом осведочио да он неће ни овом приликом да дозволи да му се одводе синови у братоубилачки рат, да их убијају и газе борци и тенкови Народно-ослободилачке војске и савезничких армија. Нека издајници плате сами за синове крваве злочине! Нека се страшни осветнички гнев нашег народа изручи на њих изроде, издајнике и злочинце а не и на поштене синове нашег народа! Зато ће наш народ и овом приликом на њихову присилну мобилизацију одговорити мобилизацијом свих честитих и родољубивих снага за коначни обрачун са њима. На њихов јединствени издајнички фронт одговориће проширавањем и учвршћавањем победничког јединственог фронта свих родољуба. Наш народ ће се сврстати у борбене редове једине народне војске, у редове ослободилачке, осветничке и непобедиве Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда.

Народе округа пожаревачког!

И по твом округу ови издајници и џелати Недић и Дража Михајловић разаслали су своје шинтерске банде да хватају и одводе твоје синове у њихово крваво издајничко коло. И по твом округу ови разбојници и пљачкаши разаслали су своје пљачкаше псе да те још једном до коже опљачкају. Дражини разбојници као по каквом закону ти преко општина разрезују да даш толико пара, хране, стоке, вуне, одела. Ти си својом храбром трогодишњом борбом дао знатан свој удео у борби наших народа за слободу. Ти ћеш и овом приликом мобилисати све своје снаге за борбу против окупатора и изрода. Ти им нећеш дати ни једног свог сина, ни зрна жита, ни пребијене паре. Ти ћеш моћи за примером сељака из Каоне (Звижд) и Јасикова (Хомоље). Дражини чупави и вашљиви разбојници су у Каони мобилисали 45, а у Јасикову 70 сељака. Каончани су уз пут, док су их четници спроводили, побегли њих 41, а остала четворица су развалили врата школе у Кучајни, где су их четници затворили и побегли им они. А Јасиковчане су четници били наоружали и хтели су их послати у борбу против Народно-ослободилачке војске и партизана. Јасиковчани су одбили да иду. Када су их 20 четника хтели да разоружају, они су отворили ватру и побили свих 20 четника.

Ти ћеш поћи путем твојих великих и светлих жртава Вељка Дугошевића, Чеде Васовића, Драгољуба-Бате Булића, Лазара Стојановића, Симе Симића, Радмиле Трифуновић, Раде Марковића, Владимира Милентијевића-Гандиа, Јована Урошевића, Велимира Дамњановића, Јована Шербановића и безброј других. Ти ћеш разбити ову

принудну мобилизацију, задњи покушај окупаторских и издајничких зликоваца да те још крваве и пљачкају, да ти још одгађају час слободе и да још који дан одложе час праведног и осветничког, за њих суровог и немилосрдног народног суда. Ти ћеш збити још чвршће своје редове око својих Народно-ослободилачких одбора и у својој Народно-ослободилачкој војсци и партизанским одредима. Смело и храбро здробићеш и задњи трзај твојих заклетих непријатеља ступањем у коначни победоносни бој! Смело и храбро ступај напред ка својој слободи!

Омладино округа пожаревачког!

Ти си досад на мобилизацију излапеле кљусине изрода Недића одговарала појачаним ступањем у редове свог партизанског одреда «Вељко Дугошевић». Ти си на присилну мобилизацију Дражиних четника одговорала осветничком борбом противу њих. Ти ћеш им овом приликом одлучно разбити и ову окупаторско-издајничку зликовачку мобилизацију. Ти нећеш у коло издајника. Ти нећеш у бој противу своје браће, своје слободе и лепше будућности. Ти си у светој народној трогодишњој борби дала народне јунаке: Симу Симића, сестре Виду и Вукицу Станковић, Драгослава Марковића-Роћу, Драгољуба Дулића, Милутина Станковића, Миријевца Власту и друге. Ти ћеш и сада наћи места у Народно-ослободилачкој војсци и твом партизанском одреду и из твојих редова ће и у овим коначним, победничким бојевима нићи нови народни хероји.

Доле хитлеровска-недићевска-Дражина мобилизација!

Доле разбојничка, окупаторско-недићевска-Дражина пљачка!

Ни једног војника, ни зрна жита, ни пребијене паре, окупаторима и недићевско-дражиним изродима!

Живели наши моћни и велики савезници СССР, Енглеска и Америка!

Живела Народно-ослободилачка војска и партизански одреди и наш храбри и љубљени Тито!

Живела Комунистичка Партија Југославије, инспиратор и организатор ослободилачке борбе нашег народа!

Смрт окупаторима и њиховим помагачима!

Смрт фашизму – слобода народу!

9 августа 1944 г.

Штаб
Народног-ослободилачког
партизанског одреда
«Вељко Дугошевић»

Комунистичка партија
Југославије
Окружни комитет за Пожаревац

novj_k1642_f 16/I d1

ВОЈНО-ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ ЈНА
Архива народноослободилачког рата
Бр. Рег. 1/1- Ф16/1
К. 1642

НАРОДЕ ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ

Другом половином августа и почетком септембра, одиграли су се врло крупни догађаји. Фашистички блок се распао. Под снажним притиском Црвене армије, Румунија, Бугарска и Финска одрекле су се хитлеровске разбојничке Немачке. На западу и југу Европе армије наших савезника Енглеске и Америке, ослободиле су скоро сасвим Француску, Белгију и Холандију. Немачке трупе, које су се тамо налазиле, највећим делом су уништене. Ослобођење Италије такође се приводи крају. У нашој земљи,

наша лична народно – ослободилачка војска, под вођством прослављеног народног Хероја маршала Тита, својим снажним ударцима уништава остатке окупаторских и издајничких руља. Она чисти још неослобођене области и жури у братски загрљај јуначкој Црвеној војсци, која је у свом победоносном наступању већ закорачила на територију Србије, да би нам помогла да што пре уништимо све непријатеље нашег народа.

И, баш сада, када срца читавог нашег народа тако усхићено куцају, када се народна радост тешко може описати и када би сваки полетео у сусрет Црвеној армији и народно – ослободилачкој војсци, издајници нашега народа, трогодишње верне слуге окупатора – официри Драже Михајловића, објављују општу мобилизацију у нашем округу. Да би им мобилизација боље успела, они лажу како се више не боре против партизана већ да ће се борити противу Немаца.

Провидна је њихова политика. Знају они да им народ никад неће опростити све оно што су починили својим трогодишњим пировањем. Свакоме је то још у живом сећању и никада се неће заборавити. Многе и многе мајке и сестре увијене су у црно за својим најмилијим, које су они поклали. Многе куће, које су они попалили, зјапе у опустошеним двориштима. Масе испребијаних људи и жена остали су вечити богаљи, а места, увек су крвава. Све то зове на освету и то на сурову освету. Али то није све: пред лицем Црвене армије ти изроди одговараће за велики број совјетских војника које су побили.

Све то они добро знају и зато покушавају да се заклоне народним масама. Њихов је циљ: прво, да спрече народу одлазак у своју народно – ослободилачку војску да би им се за све осветио, и друго, да би се присилно окупљеним народом око себе, и лажном борбом против Немаца, могли да изађу пред Црвену армију, те да се изговарају како је народ одобравао њихову политику, како би се понова дочепали власти. Хтели би изроди да увуку читав народ у њихово издајничко коло, да би сав народ одговарао за њихове злочине. Али нека знају: за све оно што су починили, имају само они да одговарају, а нико други.

Зато се свако мора најенергичније одупрети њиховој издајничкој мобилизацији. Сви они који су се преварили па отишли тамо, сада или раније, било да су редови, подофицири или официри, нека одмах напусте те издајничке редове док још није доцкан. Свако одуговлачење имаће тешких последица. Нека се одмах издвоје поштени од издајника, да знамо у кога да пуцамо. Нека се пред цевима наших оружја и точковима тенкова наших и Црвене армије, нађу само ти Недићеви и Дражини «витезови» – џелати нашег народа. Сваког, који вас тамо на силу тера, као и оног ко вам спречава бежање, убијајте.

Одлазите у народно – ослободилачку војску и партизанске одреде!

С нама је наша братска Црвена армија и армије наших великих Савезника, Енглеске и Америке!

Победа је наша! Слобода нам долази! – полетимо јој у сусрет!

С м р т ф а ш и з м у – с л о б о д а н а р о д у !

Положај
11 септембра 1944 г.

Политички комесар
В е љ к о

Штаб
Партизанског одреда за округ пожаревачки
«ВЕЉКО ДУГОШЕВИЋ»
Командант
Милоје Милојевић

novj_k1642_f16I_d2

CK
KPJ
ARHIVA

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT JNA
Arhiva narodno-oslobodilačkog rata
Br. Reg. 2/1 F16/I
K. 1642

25097

НАРОДУ ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ

Рат који се данас води бесни све чешће и чешће. Хитлер са својим слугама скупља последње снаге. Руски фронт гута Хитлерове армије. Русија, Енглеска и Америка удружене разбиће и уништити фашистичку кугу. Ближи се крај, долазе последњи дани Хитлеровој сили, насиљу, пљачки, зверствима, паљевини кућа и села, ближи се крај ропству народа које је завео Хитлер са својим подивљалим хордама, а уз помоћ издајица народних, слугу и плаћеника својих. Дижу се поробљени народи, боре се за своју националну слободу, пламте народни устанци у окупираним земљама. Главе су изгубили окупатори, побеснеле су њихове слуге грцајући у самртном ропцу. Синуће сунце слободе народима из борбе коју води Русија, Енглеска, Америка и поробљени народи.

Драги наши другови и пријатељи, ви сте сведоци борбе коју смо водили ми ваши синови у том округу, ви сте сведоци жртава које смо поднели у тој броби против окупатора и његових слугу, ви сте сведоци резултата тих борби, ви знате да по срезовима округа пожаревачког окупаторска чизма није газила, ви знате да на нашој грбачи нису јашили петоколонаши, ви знате да је ваша имовина била заштићена од нас партизана и поштених четника. Ваша пшеница, стока, живина и друго, сачувано вам је док смо ми били по селима и варошима вашим. Ви сте сведоци да је тако било преко четири месеца.

Немци су покушавали на све начине да у наш ослобођени крај поново успоставе своју власт или да поставе оне, који ће им верно служити и њихова наређења слепо извршивати. Ми смо били ти, који смо својим животима и вашом помоћу бранили наш ослобођени округ. Четири и по месеца немачким бандитима и њиховим слугама није успело да успоставе своју власт. Данас када немачке армије на руском фронту трпе огромне губитке, када су Немачка, Аустрија, Чехословачка, Мађарска и Румунија пуне рањених Хитлерових бандита, данас када Хитлер није у стању Немце да прехрани, њему је потребно да у нашој земљи распореди по селима и варошима рањенике и болеснике на одмор и лечење. Није доста што нам је земља опљачкана, попаљена и поробљена, него треба још рањенике, болеснике и изгладнеле Хитлерове бандите да исхрањујемо, како би сутра поново могли да нас убијају, да нас пале и пљачкају наша села и градове, да се боре против браће Руса, против Енглеске и Америке, да одрже своју крваву и разбојничку власт. Храну који би јели ви и ваша деца, одело које би носили ви и ваша деца, узимаће се за Немце. Стока која вам је потребна за обрађивање земље и рад узимаће се за исхрану Немаца. Оно што нису могли за 4 и по месеца чинити хоће сада да чине. Претили су Немци заједно са својим слугама немачком казненом експедицијом, нису је послали јер немају снага. Нашли су казнену експедицију од шљама и изрода нашег народа – Љотићеваца, Недићеваца, швапских војвода Анђелка и Воје Триброђанина. Сакупили се бандити и створили банду која је ушла у наш мирни, слободни и радни округ.

Другови и пријатељи, хвале се бандити и плаћеници да су разбили и уништили партизане, трубе то кроз своју прљаву и лажну пропаганду. Не верујте, не наседајте лажима, НАРОДНО – ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ПАРТИЗАНСКЕ ОДРЕДЕ НЕ МОЖЕ НИКАДА НИКО РАЗБИТИ, јер они представљају народ, они представљају свету борбу

за национално ослобођење, они настављају борбу коју је кроз историју водио наш народ, борбу коју су водили најбољи синови његови за националну слободу, за часно место српскога народа у свету. Ваше партизанске чете су очуване и ту су поново у вашој средини да заштите вас, вашу имовину од пљачке и терора побеснелих плаћеника. Помажите их и сарађуте са њима као што сте то чинили и до сада.

Другови и пријатељи, не дозволите тим бандитима и плаћеницима да вршљају по нашем округу. Не обавештавајте их ни о чему, не помажите их, убијајте и уништавајте гадове где год их пресретнете. Знајте да се ближи час коначног обрачуна и да ће сваки за своја дела одговарати. Не дозволите да вам ти бандити прљају ваш часни српски образ.

Живела борба српског народа против окупатора и његових слугу!

Живео јединствени национално – ослободилачки фронт нашег народа!

Живео народни устанак!

Живела слобода!

Смрт издајицама Недићу, Љотићу, Пећанцу, Анђелку и Воји Триброђанину!

Командант:
Ж. Поповић, с.р.

Штаб народно-ослободилачких партизанских одреда округа пожаревачког

Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 1917-1944.

389/Д-III-384

АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

НАРОДУ ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ

Осванули су наши срећни и славни дани. Црвена Армија – армија велике руске земље, славом овенчана армија Стаљина, највећа нада свих поробљених народа – прешла је Дунав и на тле наше напаћене домовине загрлила су се давно жељена браћа, браћа по крви и оружју – хероји Совјетске земље и славни војници Народно-ослободилачке војске, војске највећег сина наше земље, маршала Југославије – Тита.

Дошли су на тле наше земље они на које смо мислили када је гадна фашистичка чизма почела шетати по нашој драгој земљи, они који су нашим народима дали снаге да се мали и слабо наоружани дигну у тежак бој са надмоћним и свирепим непријатељем, са немачком фашистичком војском.

На њих су мислили наши борци у хладним ноћима у заседи, у јуришима на камен утврђења, у победоносним гоњењима и уништавању непријатеља. У тешким и крвавим борбама за време непријатељских офанзива мисао на њих надахњивала је синове и кћери наших народа на бесмртне подвиге. Са њиховим именом на уснама гинули су борци наше славне војске за праведну ствар ослобођења наше домовине.

Њихово име било је написано на хладним зидинама фашистичких затвора – то су синови и кћери наших народа, одлазећи у смрт звали на освету.

Њихово име носиле су у срцима наше мајке и сестре – хиљаде њих – у црно завијене.

Поносни на борбу и жртве које смо дали у борби против заједничког непријатеља – ми смо их очували. Свануо је велики празник наших народа – они су нам дошли.

СЕЉАЦИ И СЕЉАНКЕ, ГРАЂАНИ И ГРАЂАНКЕ.

РАДНИЦИ:

ОМЛАДИНО:

Дочекајмо славом овенчану Црвену Армију. Спремимо јој најлепше дарове. Засипајмо цвећем путеве куда ће они проћи, поздравимо је гласом и топлином нашега братског српског срца. Прихватимо је у наше наручје, пригрлимо је на наше груди. Стегнимо јој јуначку руку; ускликнимо из свег гласа, нека се ори долином Пека, нека се ори широким и плодним поморављем, нашим Хомољем, Ресавом, Млавом и подунављем; нек фашистички гадови на издисају чују поздрав Црвеној Армији: «Добро нам дошли».

СЛОБОДО – ЉУБИВИ НАРОДЕ ПЕКА, МОРАВЕ, МЛАВЕ, РЕСАВЕ, И ХОМОЉА.

Дошла је Црвена Армија да нам помогне да једном за свагда ослободимо нашу земљу од немачких окупатора и њихових слугу – издајника наших народа. Дочекајмо Црвену Армију поносни и спремни да са њом наставимо – заједно гоњење и уништење фашистичке звери. Ми морамо наплатити злочине и пљачку извршену над нашим народом. Пођимо сви у редове наше херојске Народно-ослободилачке војске. Пођимо сви у последњи бој за ослобођење наше напаћене домовине под заставом нашег херојског команданта, маршала Тита. Дајмо све за нашу Народно-ослободилачку војску Југославије и изградњу демократске Србије у слободној федеративној демократији Југославије.

Живела херојска и непобедива братска Црвена Армија.

Живела наша славна народно-ослободилачка војска Југославије.

Живели наши моћни савезници – Совјетски Савез, Енглеска и Америка.

Живео генијални војсковођа маршал Стаљин.

Живео маршал Југославије Јосип Броз Тито.

Живело Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије.

Живела слободна демократска федеративна Југославија.

Смрт немачком окупатору и његовим слугама.

Смрт фашизму – слобода народу.

2 октобра 1944 г.

ОКРУЖНИ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИ ОДБОР
за пожаревачки округ

РЕГИСТАР ДОКУМЕНАТА

1941.

1. Група фондова НОВЈ, К1641, Ф2, Д1, Позив становништву за ступање у борбу против окупатора, Пожаревац, 12. август 1941. године ..... стр. 39

2. Група фондова НОВЈ, К1641, Ф1, Д3, Билтен Главног штаба народно-ослободилачких партизанских одреда Југославије, број 4 од 3. септембра 1941. године. ..... стр. 40

3. Група фондова НОВЈ, К1641, Ф1, Д4, Упутство Штаба С. О. Штабовима батаљона и командирима чета о вођењу борбе и дужностима политичких комесара и комесара чета, 8. септембар 1941. године ..... стр. 46

4. Група фондова НОВЈ, К1641, Ф2, Д3, Историјат Пожаревачког партизанског одреда ..... стр. 47

5. Група фондова НОВЈ, К1641, Ф2, Д7, Извештај са терена централи Пожаревачког партизанског одреда за новембар 1941. године ..... стр. 52

6. Група фондова НОВЈ, К1641, Ф2, Д9, Извештај са терена централи Пожаревачког партизанског одреда за новембар 1941. године ..... стр. 53

7. Група фондова НОВЈ, К1641, Ф2, Д10, Извештај са терена централи Пожаревачког партизанског одреда у току 1941. године ..... стр. 55

8. Група фондова НОВЈ, К1641, Ф2, Д12, Постанак и развој партизанског одреда у округу Пожаревачком ..... стр. 56

9. Група фондова НОВЈ, К1641, Ф2, Д11, Саопштења број 9. од 29. новембра 1941. године и број 10. команданта Штаба народно-ослободилачког партизанског одреда округа Пожаревачког Жике Поповића ..... стр. 65

10. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д21, Текст Заклетве припадника НОВЈ за борбу против окупатора, објављен у Билтену број 2 Врховног штаба, 19. август 1941. године .....стр. 68

1942.

11. Група фондова НОВЈ, К6II, Ф7, Д8, Позив КПЈ активним официрима, војним чиновницима и подофицирима бивше Југословенске војске да ступе у редове Народноослободилачке војске Југославије ..... стр. 69

12. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф1, Д18, Формација партизанског одреда стр.72

13. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф1, Д1, Препис нађене архиве Главног штаба партизанског одреда на «Пасјачи» 5. фебруара 1942. године. Упутство за вођење партизанске борбе ..... стр. 83

14. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф1, Д10, Препис нађене архиве Главног штаба партизанског одреда на «Пасјачи» 5. фебруара 1942. године. Држање пред класним непријатељем ..... стр. 85

15. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д30, Позив Штаба народноослободилачких партизанских одреда за округ Пожаревачки за ступање у борбу против окупатора, 19. фебруар 1942. године ..... стр. 90

16. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д1, Извештај Политкома Треће партизанске чете од 5. јула 1942. године ..... стр. 91

17. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д2, Извештај Политкома Треће партизанске чете од 14. јула 1942. године ..... стр. 95

18. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д24, Извештај Политкома Треће партизанске чете од 24. јула 1942. године ..... стр. 99

19. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д3, Извештај Политкома Треће партизанске чете од 23. августа 1942. године ..... стр. 108

20. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д 25, Извештај Политкома Треће партизанске чете Штабу Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“ од 27. августа 1942. године ..... стр. 110

21. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д4, Извештај Политкома Треће партизанске чете од 5. септембра 1942. године стр.111

22. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д5, Саопштење бр. 17 Штаба Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“ од 4. септембра 1942. године стр.113

23. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д9, Извештај Штабу Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“ од 18. октобра 1942. године стр.115

24. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д11, Део извештаја Штабу Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“, новембар 1942. године стр.116

25. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д12 Извештај Штабу Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“, 1942. година стр.118

26. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д 1, Извештај III партизанске болнице Мишљеновац о политичком раду од 5. новембра 1942. године. стр.121

27. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д14, Извештај Штабу Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“, 28. новембар 1942. године. стр.122

28. Група фондова НОВЈ, К89, Ф5, Д1, Радио вести „Слободна Југославија“, 4-8. септембар 1942. године стр.123

29. Група фондова НОВЈ, К89, Ф5, Д12, Радио вести „Слободна Југославија“, 12-14. септембар 1942. године ..... стр. 126

30. Група фондова НОВЈ, К89, Ф5, Д2, Радио вести „Слободна Југославија“ 21-22. септембар 1942. године стр.129

31. Група фондова НОВЈ, К89, Ф5, Д3, Радио вести „Слободна Југославија“ 23-25. септембар 1942. године стр.132

32. Група фондова НОВЈ, К89, Ф5, Д4, Радио вести „Слободна Југославија“, 30. септембар-2. октобар 1942. године стр.134

33. Група фондова НОВЈ, К89, Ф5, Д5, Радио вести „Слободна Југославија“, 2. октобар 1942. године. стр.137

34. Група фондова НОВЈ, К89, Ф5, Д6, Радио вести „Слободна Југославија“, 3-6. октобар 1942. године стр.140

35. Група фондова НОВЈ, К89, Ф5, Д7, Радио вести „Слободна Југославија“, прва половина новембра 1942. године стр.143

36. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 581/Д-V-576, Саопштење бр. 19 Штаба Народноослободилачких партизанских одреда за Округ пожаревачки „Вељко Дугошевић“, Омладини Округа Пожаревачког од 12. октобра 1942. године . . . . . стр. 146

37. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 588/Д-V-583, Позив Повереништва за Србију за прикупљање података о фашистичком терору свим народноослободилачким одборима у Србији, новембар 1942. године стр.148

38. Група фондова НОВЈ, К 1642, Ф 1, Д 6, Подаци о стању комунистичких одреда на територији Србије, 18. новембар 1942. године стр.149

39. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д19, Извештај прве тројке од 20-23. новембра 1942. године, 25. новембар 1942. године стр.155

40. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д27, Политички преглед, 1942. година . . .стр.157

41. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д28, Писмо Милана „Рође“ Политкому Штаба Народноослободилачког партизанског одреда „В. Дугошевић“, 1942. година. стр.161

42. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д29, Непотписани извештај о ситуацији у срезовима у Пожаревачком округу, 1942. година стр.163

43. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 608/Д-II-603, Непотписан извештај о раду омладине СКОЈ-а и народноослободилачке борбе, 26. новембар 1942. године. стр.164

44. Група фондова НОВЈ, К 1642, Ф2, Д15, Наредба бр. 1. Народноослободилачком одбору за округ Пожаревачки, 30. новембар 1942. године стр.166

45. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д16, Извештај штабу Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац, 1. децембар 1942. године . . . . . стр. 169

46. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д17, Извештај штабу Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац, уз захтев за одговор на послате извештаје, 12. децембар 1942. године . . . . . стр. 170

47. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д26, Извештај штабу Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац, 15. децембар 1942. године стр.174

48. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д18, Извештај Друге тројке од 20-23. децембра 1942. године стр.177

49. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д22, Извештај о стању у Пожаревачком округу, 1942. година стр.178

50. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д23, Извештај о стању у Пожаревачком округу, 1942. година стр.179

51. Група фондова НОВЈ, К89, Ф5, Д 8, Радио вести „Слободна Југославија“, 24-30. децембар1942. године, Документ на страни 159. Имена: Милан Недић, Дража Михаиловић, Рузвелт, Черчил. стр.180

52. Група фондова НОВЈ, К89, Ф5, Д9, Радио вести „Слободна Југославија“, 31. децембар 1942. Године стр.183

1943.

53. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф1, Д13, Проглас Штаба Народноослободилачке војске и партизанских одреда Србије свим штабовима народноослободилачких партизанских одреда у срезу, 1. јануара 1943. године . . . . . стр. 186

54. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 234/Д-II-229, Позив Штаба Народноослободилачког партизанског одреда „Вељко Дугошевић“ свима поштеним родољубима за пружање новчане помоћи, положај 1. јануар 1943. године . . . . . .стр. 188

55. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 233/Д-II-230, Непотписан извештај о ситуацији на терену, положај 1. јануара 1943. године . . . . . стр. 189

56. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д1, Извештај штабу Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац, 4. јануар 1943. године. . . . . .стр. 191

57. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д2, Извештај групе „Звижд“ од 10-14. јануар 1943. године стр.194

58. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д3, Извештај штабу Народноослободилачког партизанског одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац, 13. јануар 1943. године . . . . . стр. 196

59. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д4, Извештај штабу Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац, 18-22. јануар 1943. године. стр.200

60. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д5, Извештај штабу Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац, 23-30. јануар 1943. године . . . . . стр. 203

61. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д7, Извештај штабу Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац, 15. фебруар 1943. године стр.207

62. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 237/Д-II-232, Непотписано писмо друговима за достављање извештаја о ситуацији и стању на терену: о организационом стању партије и политичком раду, омладинском раду, раду жена, обавештајном раду, финансијама, ударним групама и акцијама, 7. јануар 1943. године . . . . . стр. 209

63. Група фондова НОВЈ, К 89, Ф 5, Д 10, Радио вести „Слободна Југославија“, 9- 18. јануар 1943. године стр.211

64. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д8, Извештај штабу Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац о нападу на Немце код Топонице, 16. фебруар 1943. године стр.214

65. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д23, Саопштење број 21. Штаба Народноослободилачког партизанског одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац о нападу на Немце код Топонице, 18. фебруар 1943. године .. стр.214

66. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д9, Извештај штабу Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ за округ Пожаревац о нападу на Немце код Топонице, 18. фебруар 1943. године .....стр. 218

67. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 233/Д-II-228, Позив Штаба Народноослободилачког партизанског одреда Округа Пожаревац „Вељко Дугошевић“ друговима за предају имовине одреда која се код њих налази, 13. фебруар 1943. године стр.219

68. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 254/Д-II-249, Позив Штаба Народноослободилачког партизанског одреда Округа Пожаревац „Вељко Дугошевић“ свим бившим припадницима овог ослободилачког одреда да се у року од два дана добровољно врате у одред, 13. фебруар 1943. године стр.220

69. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 2255/Д-II-250, Позив Штаба Народноослободилачког партизанског одреда Округа Пожаревац „Вељко Дугошевић“, друговима борбених цивилних јединица да се у року од два дана јаве штабу, 13. фебруар 1943. године стр.221

70. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 288/Д-II-283, Месечни извештај о раду НОО у 1941. (за јуни 1943. године) од 6. августа 1943. године стр.222

71. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 295/Д-II-290, Месечни извештај о раду НОО у 1941. (за јули 1943. године) од 3. августа 1943. године ..... стр. 223

72. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 296/Д-II-291, Недељни преглед вести бр. 17 од 3. августа 1943. године стр.224

73. Група фондова НОВЈ, К 89, Ф 5, Д 11, Недељни преглед вести број 19, 16. август 1943. године ..... стр. 227

74. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 303/Д-II-298, Месечни извештај о раду НОО у 1941. (за август 1943. године), од 5. септембра 1943. године ..... стр. 230

75. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д32, Проглас народу округа Пожаревачког од стране Штаба Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“, 1943. година ..... стр. 232

76. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф2, Д34, Саопштење бр. 20. Штаба Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“ од 30. новембра 1942. године ..... стр. 233

77. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д10, Извештај о раду Пожаревачког партизанског одреда, 23-25. мај 1943. године . . . . . стр. 236

78. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д11, Наставак извештаја о раду Пожаревачког партизанског одреда, 28-30. мај 1943. године стр.237

79. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д12, Упут за партизанског обавештајца Штаба Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“, 10. јун 1943. године. стр.238

80. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д13, Билтен Штаба Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“, 23. август 1943. године . . . . . стр. 241

81. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д14, Извештај Штабу Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ са положаја, 27. октобар 1943. године . . . . . стр. 242

82. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д15, Извештај Штаба Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“, 3. новембар 1943. године . . . . . стр. 243

83. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 337/Д-II-332, Позив Штаба Народноослободилачког партизанског одреда „Вељко Дугошевић“ за Округ пожаревачки од 3. новембра 1943. године, групи заробљених Руса – Црвеноармејаца (која се налазила у редовима Крсте Рончевића – четника) да се одмах прикључе народноослободилачком партизанском одреду. . . . стр. 244

84. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф 9, Д 16, Позив четницима Драже Михаиловића у округу Пожаревачком . . . . . стр. 246

85. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д6, Обраћање Штаба Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ бившим припадницима ослободилачког одреда, 13. новембар 1943. године стр.247

86. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 2343/Д-II-338, Писмо политичког комесара Тине „драгом другу“ од 13. новембра 1943. године. . .стр.248

87. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 348/Д-III-343, Саопштење бр. 22 Штаба Народноослободилачког партизанског одреда „Вељко Дугошевић“ народу Округа пожаревачког, од 16. новембра 1943. године стр.250

88. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 350/Д-III-345, Писмо/извештај друга Јове „драгом другу“ од 24. новембра 1943. године . стр. 253

89. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 319/Д-II-314, Писмо/извештај друга Јове „драгом другу“ о ситуацији на терену . . . . . стр. 256

90. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д17, Саопштење бр. 20 Штаба народноослободилачких партизанских одреда „Вељко Дугошевић“ за Округ Пожаревац . . . . . стр. 258

91. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 351/Д-III-346, Месечни извештај о раду НОО у 1941. (за октобар и новембар), од 1. децембра 1943. године. . . . . стр. 260

92. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д18, Обраћање Штаба Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ припадницима бугарских војних јединица да се придруже Титовој војсци, 14. децембар 1943. године. . . . . стр. 263

93. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д19, Обраћање Штаба Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ свим поштеним родољубима, положај 1943. године . . . . . стр. 263

94. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д20, Организација народне власти на ослобођеној територији, 1943. године. стр.264

95. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д22, Порука припадника Народноослободилачког партизанског Одреда „Вељко Дугошевић“ саборцима са ослобођене територије у Босни, 1943. године . . . . . стр. 267

96. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д24, Саопштење бр. 22 Штаба Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“, 26. фебруар 1943. године . . . . . стр. 268

97. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф 9, Д 25, Порука припадника Народноослободилачког партизанског одреда „Вељко Дугошевић“ свим о ним четницима бившег Ујевачког четничког одреда који до данас осташе верни синови свога народа, 1. март 1943. године.. . . . . стр. 270

98. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф9, Д26, Саопштење четним штабовима Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“, 5. април 1943. године . . . . . стр. 272

99. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 363/Д-II-358, Непотписано обавештење о непријатељу, децембар 1943. године . . . . . стр. 276

1944.

100. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 380/Д-III-375, Проглас Комунистичке партије Југославије Окружног комитета за Пожаревац и Штаба Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“ народу Округа Пожаревачког од 9. августа 1944. године . . . . . стр. 278

101. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф16/I, Д1, Саопштење Штаба Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“ народу Округа Пожаревачког, 11. септембар 1944. године . . . . . стр. 280

102. Група фондова НОВЈ, К1642, Ф16/I, Д2, Саопштење Штаба Народноослободилачког партизанског одреда «Вељко Дугошевић“ народу Округа Пожаревачког, 11. септембар 1944. године . . . . . стр. 282

103. Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 389/Д-III-384, Саопштење Окружног Народноослободилачког одбора за пожаревачки округ народу Округа Пожаревачког, 2. октобар 1944. године . . . . . стр. 283

РЕГИСТАР ИМЕНА

А

Ајдуновић Нидра 65

Артуковић Андрија 41

Аћимовић Милан 11, 18, 19, 21, 40, 41, 44,

Б

Бабић Љубо 14, 66

Бабунски 82

Белобаба Никша 144

Благојевић Милан 149

Благојевић Миљушка 44

Бранковић Вук 129, 247

Бренбруг Иља 131

Будак Миле 41

Бук Алберт 131

Булић Драгољуб Бата 58, 279

В

Васовић Чеда 14, 58, 279, 313, 320

Вељковић Драгољуб 216

Вељковић Драгутин 156

Влах Коста 63

Војводић Димитрије 71

Ворошилов Климент 213

Вранешевић Раде 43, 44

Вребалов Бошко 18, 58, 60

Вребалов Димитрије 58, 60

Вукотић Јован 71

Вучковић Звонко 151

Вучковић Љубо 71

Г

Гајић 39

Гвозденовић Славко 151

Гвозденовић Урош 150

Гебелс Јозеф 10, 126, 138, 229, 268, 269

Гецић Славко 247

Глоговић Завиша 116,

Грујић Милан 52, 216

Грујић Периша 71

Гордић Никола 151

Горки Максим 110, 112

Д

Дабић Саво 155

Дамјановић Слободан „Цане“ 115, 116, 117, 150, 237, 238

Дамјановић Живка 152

Дамњановић Велимир 279

Данкелман Хајнрих 40

Димитров Георги 23, 85, 86, 87, 88, 90, 107

Динић Танасије 18, 27

Драганин Тиса 165

Драшкодч Ратко 216

Дугалић Душан 149

Дугошевић Вељко 14, 15, 18, 56, 65, 67, 110, 112, 115, 128, 131, 137, 140, 142, 145, 147, 161, 169, 185, 188, 196, 203, 213, 218, 219, 220, 221, 222, 229, 235, 240, 242, 243, 244, 247, 248, 253, 260, 263, 264, 270, 272, 279, 280, 281, 288, 289, 290, 291, 292, 293

Дугошевић Наталија 56, 58

Дулић Драгољуб 57, 280

Дудић Драгојло 64

Дудић Миша 64

Ђ

Ђајић 228, 241
Ђокић Војислав 71
Ђорђевић Боривоје 44
Ђокић Илија 144
Ђорђевић Иван 17
Ђорђевић Миодраг 154
Ђорђевић Павле 17
Ђорђевић Светозар „Новак“ 151
Ђорђевић Цветан 18
Ђујић Момчило 143
Ђукић Милета 71
Ђуровић Максим 59, 60, 249

Е

Еренбург Иља 104, 233, 258

Ж

Живковић Миљко 253
Жуков Георгиј 125, 128, 213, 258

З

Зарић М. 165
Здравковић Милан 110
Зечевић Владимир 129
Зубов Никола 41

И

Илић Драгош 119
Илић Пантелија „Паша“ 249

Ј

Јанко 156, 189, 194, 308, 309, 320
Јанковић Чеда 216
Јанић Рада 165
Јагош 158, 159, 160, 173, 205, 253, 254
Јерковић Небојша 45
Јовановић Арсо 71
Јовановић Благоје 187
Јовановић Нада 165
Јовановић Предраг 154
Јовић Живко 161
Јовановић Слободан 212
Јуришић 189

К

Калабић Милан 17, 318
Калабић Никола 113, 115, 151, 216
Каменички Будимир 151
Каровић Риста 156
Каштелан Ђуро 59
Кесеровић Драгутин 151
Кљајић Филип 211
Кнежевић Владо 71
Колар Милутин 204, 217
Костић Жика 127
Костић Јово 212
Котро Ђуро 41
Крајинац Вељко 71
Крајински Анђелко 58, 66
Крањц Анђелко 50
Краус Карл 41
Кукаљ Михаило 150
Кукаљ Савка 150

Л

Лабудовић 149, 154

Лекмерн 213

Лењин Владимир Илич 11, 87, 88, 89

Лукачевић 276

Љ

Љотић Димитрије 40, 41, 44, 66, 85, 113, 114, 146, 217, 233, 269, 270, 272, 283

М

Максић Драга 165

Мандић Раденко 154

Манојловић Милош 153

Марковић Бран. 164, 165

Марковић Дража 28, 57, 59, 60, 61, 63

Марковић Драгослав „Рођа“ 280

Марковић Миливоје 149

Марковић Мома 56, 57, 59, 60

Марковић Живан „Сингер“ 149

Марковић Стеван „Сингер“ 149

Марковић Раде 279

Маркс Карл 89, 159

Мартиновић Ратко 71

Мартиновић Никола 71

Матић Воја 52, 216

Мијалковић М. 45

Миладиновић Драгиша 18

Милатовић Миле 150

Милентијевић Владимири „Ганди“ 279

Милетић Миодраг „Шиља“ 152

Милић Никола 164

Милић Слава 253

Миловановић Драгче 152

Милуновић Влајко 244, 245

Милојевић Милоје 63, 281, 308, 320

Милојковић Родољуб 177,

Милосављевић Милан 41

Минић 277

Митић 276, 277

Миријевац Власта 118, 180

Михаиловић Дража 17, 19, 20, 22, 23, 24, 47, 50, 61, 64, 70, 83, 84, 85, 96, 102, 115, 127, 135, 138, 141, 149, 151, 156, 167, 168, 181, 182, 184, 186, 193, 195, 207, 211, 212, 215, 217, 225, 228, 243, 245, 246, 247, 251, 252, 262, 269, 275, 279, 281, 289, 291, 319

Мркићевић Вељко 216

Москон Анте 127

Мрђа Милош 144

Мрђа Пера 144

Мрђеновић Бранко 154

Мусолини Бенито 223, 224, 241

Н

Недић Коста 144

Недић Милан 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 36, 40, 41, 62, 64, 66, 67, 84, 85, 113, 114, 126, 127, 130, 135, 138, 144, 146, 147, 166, 167, 182, 186, 193, 199, 205, 207, 212, 217, 218, 226, 232, 233, 243, 245, 246, 247, 251, 252, 269, 270, 272, 276, 279, 281, 282, 283, 289, 318, 319, 321, 325,

Недић Нешко 151

Новаковић Срђан 71

О

Обрадовић Бранко 71

Олушки Средоје 247

Опачић Миле 144

Орловић Сава 124

П

Павелић Анте 34, 41, 114, 126, 130, 138, 141, 182, 226

Павичић 71

Павловић Илија 71

Павловић Ратко „Чичко“ 152

Перић Живота 156

Перовић Ристо 71

Петровић Бора «Горски» 151

Петровић Илија 216

Пећанац Коста 41

Плећевић Чедомир 127

Плешић 228

Пљешковић Леонида 58, 161, 162, 192, 216

Полексић Момчило 71

Покај Ервин 228

Пољанац Бранко 71

Поповић Бора 152

Поповић Коча 211

Поповић Жика 18, 47, 58, 60, 61, 66, 142, 150, 169, 188, 207, 218, 219, 220, 221, 222, 233, 244, 246, 248, 253, 264, 270, 271, 275, 283, 287

Поповић Момчило 152

Приморац Рудолф 71

Пурић 276

Р

Радевић Петар 71

Радичевић Света „Руднички“ 149

Радивојевић Милош 217, 218

Радисављевић Воја 216

Радовановић Милић 149

Радосављевић Живота 247

Радуловић Љубиша „Крња“

Рајић Миодраг 164

Рајнпрехт Фриц 41

Рајчић Драга 120

Ракић-Стојановић Сава 43

Ранковић Александар Лека 11, 58

Рачић С. Драг. 45

Рашић Илија „Бирчанин“ 152

Ристић Богољуб „Милош“ 152

Рогановић Ђуро 71

Рогић 244, 245

Розанов Михајло 218, 219

Рончевић Крста 243, 244, 245, 291

С

Савићевић Марко 127

Савчић Андрија 150

Симић Сима 18, 61, 62, 63, 98, 279, 280, 314, 320

Симеуновић Станоје 164

Симовић Јагош 216

Смајевић Васа 153

Смедеревац Митке 92, 96, 97, 98, 100, 103, 106, 107, 108, 110, 112, 113, 156, 162, 171, 172, 189, 195, 200, 217

Спасојевић Милоје 150

Спасојевић Радован 44

Станковић Вукица 59, 164, 280

Станковић Вида 164, 280

Станковић Милутин 280

Станковић Никола 149, 155

Станојловић Мика 141

Станојловић Момчило 71

Стаљин Јосиф Висарионович 10, 11, 19, 23, 24, 25, 26, 31, 33, 34, 89, 102, 142, 172, 221, 224, 239, 244, 245, 261, 283, 284, 319

Стојадиновић Воја 208

Стојановић Богољуб, види Тина

Стојановић Вук 165

Стојановић Јанко 309, 320

Стојановић Лазар 279

Стојковић Миша 149

Т

Тасовић Душан „Срећко“

Тартаглиа Мишо 71

Таушановић Миодраг „Лапчевић“ 152

Терзић Велимир 71

Тимошенко Семјон 128

Тина 188, 189, 218, 219, 220, 221, 222, 236, 244, 246, 248, 249, 250, 253, 264, 270, 271, 275, 309, 320

Тито Јосип Броз 10, 11, 20, 23, 24, 26, 31, 32, 33, 34, 35, 187, 263, 278, 280, 284, 292

Тодоровић Александар 96

Томић Бранко 164

Тошовић Василије 152

Трајић Пера 216

Трајковић Михајло 55

Трајковић Саша 150

Триброђанин Воја 15, 65, 66, 115, 209, 215, 232, 233, 282, 283

Трифуновић Раде 62, 212, 279

Трифуновић Радмила 279

Трбојевић Раде 63

Ћ

Ћетковић Петар 71

Ћирић М. 164

Ћурчин Миша 59

У

Урошевић Љубиша 71

Урошевић Јован 279

Х

Хамовић Раде 71

Хитлер Адолф 9, 10, 39, 40, 66, 67, 101, 102, 113, 114, 126, 127, 128, 131, 134, 140, 141, 146, 147, 187, 199, 206, 226, 232, 234, 243, 247, 250, 251, 252, 259, 263, 278, 279, 282,

Хензел 218, 219, 243, 245, 268, 269

Ц

Цојић Милан „Маријан“ 151

Ч

Чуквас Лазар 150

Чушуљ Раде 63

Ш

Шарановић Милован 71

Шарић Милан 58

Шашић Сеја 144

Шерба Саша 108, 110

Шербановић Јован 18, 58, 61, 216, 279, 311, 320

ИЛУСТРАЦИЈЕ

Н А Р Е Ђ Е Њ Е

Нашем народу претиоти страшна глад. Издајничка "влада" Милана Недића, као највернији пас окупатора опљачкала је пшеницу и предала у руке окупаторима, који су је извезли из наше земље.

Окружне, среске и општинске власти које извршују наређења "владе" Милана Недића припремају пљачку кукуруза од нашег народа. Као што је пшеница отишла у руке фашистичког окупатора, тако би и кукуруз отишао у њихове руке, извезао би се из наше земље, а народ би остао да умре од глади.

Све општинске управе треба да буду свесне опасности, која прети нашем народу од пљачке кукуруза. Треба да буду свесне издајничке и лајаничке улоге, коју би оне одиграле, ако би извршиле наређења слугу окупатора Милана Недића и његове "владе".

Свеске опасности која прети нашем народу од глади

Н А Р Е Ђ У Ј Е М О

Да све општинске управе у РОКУ ОД 10 ДАНА ПОЧЕВШУ ОСТАВКЕ.

У противном случају оне оне које не подносе оставке НИЋЕ СМАТРАНЕ ИЗДАЈНИЦИМА НАРОДА и по закону кажњене.

Народно Ослободилачки Одбори
Округа Пожаревачког

.....децембра 1942 год.

Штаб
Народно Ослободилачког Партизанског
Одреда
за Округ Пожаревачки
"Вељко Дугошевић"

Наређење Штаба Народноослободилачког партизанског одреда за Округ Пожаревачки „Вељко Дугошевић“, децембар 1942.
Историјски архив Пожаревац, Збирка докумената о Радничком покрету и НОБ-у

Позив Штаба народноослободилачког партизанског одреда „Вељко Дугошевић“ „доле именованим друговима“ да се јаве штабу јединице у року од два дана, 13. фебруар 1943, Положај

Историјски архив Пожаревац, Збирка докумената о радничком покрету и НОБ-у, 255D II 250

Група партизана из Малог Црнића, 1943.
Историјски архив Пожаревац, Збирка фотографија

Група партизана из Пожаревца, 1943.
Историјски архив Пожаревац, Збирка фотографија.

Пожаревачки партизански одред, 1944. године
Историјски архив Пожаревац, Збирка фотографија

Милоје Милојевић и Јанко улазе у ослобођени Пожаревац, 15. октобар 1944.
Историјски архив Пожаревац, Збирка докумената о Радничком покрету и НОБ-у

Јанко и Богољуб Стојановић Тина из партизанских дана
Историјски архив Пожаревац, Збирка докумената о Радничком покрету и НОБ-у

Вељко Дугошевић
Историјски архив Пожаревац, Збирка докумената о Радничком покрету и НОБ-у

Јован Шербановић
Историјски архив Пожаревац, Збирка докумената о Радничком покрету и НОБ-у

Божидар Димитријевић Козица
Историјски архив Пожаревац, Збирка докумената о Радничком покрету и НОБ-у

Чедомир Васовић
Историјски архив Пожаревац, Збирка докумената о Радничком покрету и НОБ-у

Сима Симић
Историјски архив Пожаревац, Збирка докумената о Радничком покрету и НОБ-у

ИЗВОРИ

ВОЈНИ АРХИВ

- Група фондова НОВЈ (Народноослободилачка војска Југославије)

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ

- Збирка докумената о Радничком покрету и НОБ-у

ЛИТЕРАТУРА

1. Аврамовски Живко, *Политика и рат Краљевине Југославије. Завршни извештај пуковника Ц. С. Кларка поводом напуштања положаја британског војног изасланика у Београду*, „Војно-историјски гласник“, 1-2/1993.
2. Алексић Драган, *Привреда Србије у Другом светском рату*, Београд 2002.
3. Алексић Драган, *Франц Нојхаузен и привредна политика нацистичке Немачке у Србији*, „Токови историје“ 1-2/2008.
4. Баркер Елизабета, *Британска политика на Балкану у Другом светском рату*, Загреб 1978.
5. Божовић Бранислав, *Београд под комесарском управом 1941*, Београд 1998.
6. Божовић Бранислав, *Специјална полиција у Београду 1941-1944*, Београд, 2014.
7. Божовић Бранислав, Милорад Вавић, *Сурова времена на Косову и Метохији. Квислинзи и колаборација у Другом светском рату*, Београд 1991.
8. Begović Sima, *Logor Banjica 1941-1945*, I-II, Beograd 1989.
9. Borković Milan, *Kontrarevolucija u Srbiji. Kvinslinška uprava 1941-1944*, knjiga prva (1941-1942), Beograd, 1979.
10. Бркић Станиша, Ненад Ђорђевић, каталог изложбе Музеја „21. октобар“ Крагујевац
11. Черчил Винстон, *Други светски рат*, том VI, Београд 1953.
12. Welch David, *The Third Reich, Politics and Propaganda*, London, 1993.
13. Дедијер Владимир, *Нови прилози за биографију Јосипа Броза Тита*, I, Ријека-Загреб 1981.
14. Димитријевић Бојан, *Војска Недићеве Србије. Оружане снаге Српске владе 1941-1944*, Београд 2011.

15. Глишић Венцеслав, *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941-1944*, Београд 1970.

16. Гојковић Милош, *Историја југословенског војног правосуђа*, Београд 1999.

17. Грегорић Данило, *Самоубиство Југославије*, Београд 1942.

18. Димитријевић Бојан, *Војска Недићеве Србије: оружане снаге српске владе 1941-1945*, Београд 2011.

19. Животић Александар, *Југословенско-совјетски односи 1939-1941. године*, Београд, 2016.

20. *Источна Србија у рату и револуцији 1941-1945*, Зборник докумената, Зајечар 1981, књ. 2.

21. Керкез Слободан, *Друштво Србије у Другом светском рату 1941–1945*, Ниш 2004.

22. Крејаковић Силвија, *Између мита и истине: Масовна одмазда у Краљеву*, „Срби и рат у Југославији 1941. године. Тематски зборник радова“,Зборник радова ИНИС, Музеја жртава геноцида и Института за славистику Руске академије наука

23. Кољанин Милан, *Немачки логор на београдском Сајмишту 1941-1944*, Београд 1992.

24. Кољанин Милан, *Репресија као систем – логори у окупираној Србији 1941-1945*, Hereticus, 2007.

25. Кољанин Милан, *Немачки логори у окупационом систему у Југославији (1941-1944)*, Други свјетски рат-50 година касније, том II, радови са научног скупа Црногорске академије наука и умјетности и Српске академије наука и уметности одржаном у Подгорици 20-22 септембра 1995, Подгорица 1997.

26. Krizman Bogdan, *Hitlerov „Plan 25“ protiv Jugoslavije*, Zagreb 1953.

27. Kreso Muharem, *Njemačka okupaciona uprava u Beogradu 1941-1944*, Beograd 1979.

28. Лопичић Јанчић Јелена, *Ратни злочини немачких окупатора у Југославији 1941-1945*, Београд 2010.

29. *Логор Бањица/Логораши 1941-1944*, *Књиге заточеника Концентрационог логора Београд-Бањица (1941-1944)*, Београд 2009, приредиле Евица Мицковић и Милена Радојчић.

30. *Логор Бањица 1941-1944. Заточеници из Пожаревца и Браничевског округа*, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2017, каталог изложбе (аутор уводног дела каталога и изложбе др Јасмина Николић); аутор каталога Исидора Стојановић, др Јасмина Николић и Снежана Лазић

31. *Логор Сајмиште. Жртве Јеврејског логора Земун*, група аутора, Историјски архив Београда, Београд 2018.

32. Марковић Саша, *Стазама смелих-монографија Народноослободилачког рата на подручју општине Пожаревац*, Пожаревац 1979.

33. Марјановић Јован, *Англоамеричко бомбардовање, Бомбардовања Београда у Другом светском рату*, Београд 1975.

34. Marjanović Jovan, *Ustanak i narodno-oslobodilački pokret u Srbiji 1941*, Beograd 1963.

35. *Мемоари Душана Симовића*, рукопис, други део, Војни архив, Пописник 16, Фонд откупљене и поклоњене архивске грађе.

36. Миљанић Гојко, *Велике битке на југословенском ратишту 1941-1945*, Београд 1987.

37. Михаиловић М., *Кладово транспорт*, Зборник радова са округлог стола, Јеврејски историјски музеј, Београд 2006.

38. Milovanović Miroslav, *Logor na Crvenom krstu u Nišu i streljanja na Bubnju*, Beograd 1983.

39. Mosse G. L., *The Crisis of German Ideology. Intelektual origins of the Third Reich*, London, 1966.

40. Мраовић Маријана, Милошевић Дулић Наташа, Николић Јасмина, Милорадовић Драгана, *Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945*, Изложбени каталози, каталог 28, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац, 2020.

41. Нешковић Боривоје, *Мустафа Голубић*, Београд 1985.

42. Nešović Slobodan, *Jugoslavija-Bugarska, ratno vreme*, Beograd 1978.

43. Николић Коста, *Немачки ратни плакат у Србији 1941-1944*, Београд 2000.

44. Нојбахер Херман, *Специјални задатак Балкан*, Београд 2004.

45. Озимић Небојша, *Логор на Црвеном крсту*, Народни музеј Ниш, Ниш 2012.

46. Павловић Стеван, *Хитлеров нови антипоредак. Други светски рат у Југославији*, Београд 2009.

47. Петрановић Бранко, *Револуција и контрареволуција*, књига I, Београд 1983.

48. Петрановић Бранко, *Стратегија Драже Михаиловића 1941-1945*, Београд 2000.

49. Петрановић Бранко, *Историографске контроверзе*, Београд 1998.

50. Petranović Branko, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939-1945*, Beograd 1992.

51. Petranović Branko, *Istorija Jugoslavije 1918-1978*, Beograd 1981.

52. Писари Милован, Радић Никола, *Октобар 1941: 31 дан злочина Холокауста, геноцида и терора нацистичке и колаборационистичке власти у Србији*, Историјски архив Београд, Београд 2016, стр. 4-21.

53. Ристановић Раде, *Акције комунистичких илегалаца у Београду* 1941-1942, Београд 2013.

54. Slijepčević Đoko, *Jugoslavija uoči i za vreme Drugog svetskog rata*, Minhen 1978.

55. Тимофејев, Алексеј, *Црвени и бели - Руски утицај на догађаје у Југославији 1941-1945*, *Београд*, 2014.

56. Tomašević Jozo, *Četnici u Drugom svjetskom ratu*, Zagreb 1979.

57. Hoptner Jakob, *Jugoslavija u krizi 1934-1941*, Rijeka 1972.

58. Цветковић Драган, *Логори Топовске шуте и Сајмиште као централна места Холокауста у окупираној Србији-нумеричко одређење и квантитативна анализа*, „Историја 20. века“, бр 1/2018.

59. Ђелебџић Милован, *Обавештајна служба у НОР-у 1941-1945*, Београд 1987.

РЕЦЕНЗИЈЕ

Проф. др Ивана Крстић-Мистрицеловић
Криминалистичко-полицијски Универзитет у Београду

Други светски рат је одмах по свом завршетку постао предмет интересовања историографије и као крупан историјски догађај то је остао до наших дана. Готово од часа када је оружје утихнуло почели су се и у Србији и у Југославији саопштавати резултати истраживања овог сукоба светских размера и тај се тренд наставио до данас, уз две крупне промене до којих је у међувремену дошло у дискурсу научног бављења Другим светским ратом. Прва промена дошла је као последица постепеног слабљења идеолошке компоненте најизраженије у радовима насталим у непосредно послератном раздобљу, а друга промена била је природна последица остварених научних резултата и огледала се у истраживачком заокрету од крупних тема из периода 1941-1945. које су захтевале синтетички приступ ка појединим ужим темама које су завређивале анализу, а које је преокупираност оним првим темама у претходном периоду остављала изван истраживачког интересовања. Ове се промене могу запазити и у приступу објављивању историјских извора. Примена идеолошко-политичких критеријума у њиховој селекцији узроковала је да најпре буду објављивана документа о народноослободилачкој борби и револуционарном стварању народне власти на простору Југославије под руководством Комунистичке партије Југославије. Следовало је објављивање изворних података о другим покретима, о окупационој управи и о колаборационизму у Југославији, да би се са нестанком те државе и васпостављањем српске државности фокус историографије усмерио на документа која су осветљавала различите аспекте живота у Србији и/или њеним појединим деловима за време Другог светског рата. У овом смислу у последње време важан допринос даје и Историјски архив Пожаревац публиковањем докумената и њиховим представљањем на изложбама у сарадњи са Војним архивом Министарства одбране Републике Србије. Управо у том контексту ваља посматрати и Зборник који је пред нама.

Зборник под насловом „Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа“, шести у едицији „Зборници докумената“ Историјског архива Пожаревац, значајан је издавачки подухват у оквиру обележавања важног јубилеја, 75 година од победе над фашизмом у Другом светском рату. Зборник који представља својеврсну хрестоматију извора о партизанском покрету у округу пожаревачком од 1941. до 1944. године, својом структуром и садржином сврстава се у публикације приређене архивске грађе.

У предговору др Јасмине Николић, директорке Историјског архива Пожаревац, наглашена је важност континуираног бављења прошлошћу, нарочито омогућавањем најширој јавности да се са њом упознаје из сведочанстава времена осталог за нама. Тај се значај још боље може увидети у јубиларним годинама, посебно ако су оне глобалног карактера са исто таквим историјским поукама, каква годишњица завршетка Другог светског рата свакако јесте. Објављивање изворних докумената на простору нашег живљења уједно је и својеврсна брана историјских истина од ревизионистичких настојања чији је крајњи циљ миноризација жртава које је Србија принела на олтар светске слободе. Тако посматрана, приређена и публикована одабрана документа о деловању народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату, иако садржајно примарно везана за наведено подручје функционално превазилазе улогу историјског извора локалног значаја.

Уводна студија др Маријане Мраовић, научног сарадника у Војном архиву Министарства одбране Републике Србије, садржи синтетизоване закључке ауторке о најважнијим процесима и догађајима на подручју Краљевине Југославије, Србије и округа Пожаревачког уочи и током Другог светског рата, а на основу сагледавања како прилика у самој земљи тако и општих светских збивања у том раздобљу. У поглављу насловљеном „Априлски рат, комунистички покрет отпора и Народноослободилачка војска“, ауторка у догађајима непосредно претходећим почетку рата у Краљевини Југославији најпре идентификује два кључна процеса: појачану активност обавештајних служби на територији Балкана и ангажовање југословенског државног врха на успостављању дипломатских односа са Совјетским Савезом који је упркос доминантној антикомунистичкој оријентацији перципиран као важна тачка ослонца. Закључци о немачким војним и политичким ратним циљевима у Краљевини Југославији и о узроцима њеног пораза у Априлском рату у складу су са ставовима већине аутора у домаћој историографији. Ослоњена на слободарске традиције југословенских народа, Комунистичка партија се организовањем отпора непријатељу на самом почетку рата јасно определила против дефетизма југословенског политичког и војног врха, а њено руководство је већ у својим првим ратним прогласима истицало и револуционарни карактер те борбе, закључује ауторка. Са храброшћу својственом аутору који своји научни став формира на основу дугогодишњег бављења одређеном темом и критички га преиспитује у светлости нових сазнања, ауторка је изнела оцену о држању Комунистичке партије на самом почетку рата у Краљевини Југославији која у данашњој историографији није општеприхваћена иако приређени документи управо потврђују да су први партизански одреди формирани одмах после напада Немачке на Совјетски Савез (углавном су били састављени од комуниста, скојеваца, студената, радника и ђака, а наоружавали су се нападима на жандарме и немачке војнике, на непријатељске транспорте и слагалишта), као и да су у борби за нови државни поредак на ослобођеним територијама били образовани први органи нове, народне власти (народноослободилачки одбори).

Поглавље под насловом „Организовање немачке окупационе управе у Округу Пожаревачком“ ауторка започиње осврту на догађаје који су претходили немачком запоседању Пожаревца и преузимању власти у граду 18. априла 1941. године. Већ сутрадан су Пожаревљани обавештени о преузимању потпуне контроле над градом наредбом команданта места Тихсена, којом су уведени полицијски час и контрола кретања за одређене категорије становништва, забрањено одржавање јавних скупова и прописана смртна казна за напад на припаднике немачке војске и власти, крађу, саботажу и задржавање оружја. На основу Уредбе о административној подели Србије с краја 1941. године Пожаревачки округ је заједно са Београдским округом дошао под надлежност 599. Обласне војноуправне команде. У Пожаревачком округу, за чију је управу била задужена 378. Окружна војноуправна команда, током периода окупације нису вршене промене постојећих граница срезова, општина и села утврђених у територијално-административном смислу прописима Краљевине Југославије.

Настојања Владе народног спаса под председништвом Милана Недића да угуши комунистички отпор немачком окупатору, којима је био обухваћен и Пожаревачки округ, спроводиле су окружне и среске колаборационистичке управе уз помоћ својих оружаних одреда Српске државне страже. У поглављу „Борба колаборационистичких окружних власти у Пожаревачком округу за сузбијање комунистичке активности и деловање Пожаревачког НОП одреда током 1941-1942. године“, ауторка је приказала оснивање партизанских одреда у Пожаревачком округу, њихову организацију, састав и акције које су резултирале формирањем слободних територија и оснивањем првих

народноослободилачких одбора. Недићева влада потенцирала је службену сарадњу са немачким окупационим властима, ради чије је учинковитости окружним властима као извршну силу придодала одреде Српске државне страже. Састављени од делова бивше југословенске краљевске војске, жандармерије, четника и омладине покрета „Збор", ови одреди имали су задатак да садјествују са немачким јединицама против комуниста на терену и у позадини. Функцију начелника Пожаревачког округа, чија је најважнија дужност била антикомунистичка акција на свим пољима, у раздобљу окупације вршио је најпре Душан Јевтић (од краја 1941. до маја 1942. године), потом Милан Калабић (од маја до почетка октобра 1942. године) и најзад Драгољуб Маринковић (од октобра 1942. године до краја окупације). Пуном централизацијом власти окружни (и сремски) начелници претворени су у карику преко које су централни органи државне власти на разлне начине пропагирали своју политику народу у дотичној територијално-административној јединици и којима су и одговарали за остварење наложених мера у свом управном подручју.

У поглављу под насловом „Окупирана Србија, НОВЈ и Округ Пожаревачки од слома устанка до краја 1942. године" ауторка је указала да је низ инцидената и сукоба између партизанских јединица и јединица Југословенске војске у отаџбини на ослобођеној територији допринео успеху немачког продора и представљао увод у грађански рат у Југославији. Устанак у Србији угушен је након пристизања војних појачања немачким снагама у окупираној Србији, почетком децембра 1941. године када су партизанске снаге протеране са територије окупиране Србије. У исто време су Немци нанели велике губитке четницима Драже Михаиловића који је у последњем тренутку избегао хапшење. Свесне да је Комунистичка партија Југославије већ стекла легитимет у светском комунистичком покрету и изашла из сенке покровитељства Совјета, немачке власти су уз помоћ колаборационистичке Недићеве Владе предузеле низ активности у окрузима у циљу превенције новог отпора и сузбијања комунистичке агитације. Упркос томе, округ Пожаревачки је с пролећа 1942. године био поприште деловања различитих оружаних одреда и безбедност у Округу по оцени начелника Јевтића није била задовољавајућа. Ни политичко-пропагандна акција, појачана у другој половини 1942. године по наредби Харалда Турнера, заинтересованог првенствено за припреме за жетву, за слање радне снаге у Бор и Костолац и за сузбијање партизанског покрета, није донела жељени успех. Као разлоге који су допринели да стање безбедности у Пожаревачком округу до краја 1942. године остане непромењено, ауторка је поред ратних потешкоћа идентификовала отежано снабдевање и исхрану становништва услед изузетно сушне године, високих разреза немачких окупационих власти и појачаног прилива избеглица.

У поглављу „НОВЈ 1943-1944. године и борба КПЈ за револуционарно освајање власти" ауторка је прекретницу на светским фронтовима крајем 1942. и почетком 1943. године и промене у односу савезника према југословенском револуционарном покрету довела у узрочно-последичну везу. Догађаји који су имали значај de facto признања партизанског покрета као члана антихитлеровске коалиције, били су по оцени ауторке светлост која се преламала у призми политичких односа између емигрантске краљевске владе и нове револуционарне власти израсле у рату, а који ће своје разрешење наћи 1. новембра 1944. године. Према тада потписаном Београдском споразуму АВНОЈ је остао врховно законодавно тело, имала се конституисати јединствена влада задужена да распише изборе за Уставотворну скупштину, а краљ је пренео власт на намеснике без могућности да се врати у земљу. Нова народна власт управљала се према политици савезничких сила које су се крајем 1944. и током 1945. године за време и после рата бориле за доминацију над Југославијом. Иако се није успела ослободити обавеза које

су јој Черчил и Стаљин наметнули у октобру 1944. године, Комунистичка партија је успела да изгради систем нових органа власти, од сеоских народноослободилачких одбора до АВНОЈ-а као највишег органа југословенске федерације и успоставила је контролу и уску повезаност са војним руководством у датим условима. Образован је такав систем, закључује ауторка, у коме је политика имала превагу над војском која је била подређена остварењу политичких и државних циљева.

Стање у Пожаревачком округу током 1943. и 1944. године ауторка је сагледала у поглављу „Округ Пожаревачки у периоду 1943-1944. године – активност Пожаревачког НОП одреда, откуп жита и рад окружног начелства". Анализирајући рад локалне управе и Пожаревачког партизанског одреда као најважнијих фактора у Пожаревачком округу, ауторка је на основу успешности акција поменутог одреда закључила да појачана антикомунистичка активност ни у овом раздобљу није била делотворна, као и да су учестале реквизиције у марту 1944. године утицале на појачан одлив становништва у шуму, као и на напуштање дужности од стране старешина села и председника општина како не би били приморани да врше реквизицију.

Ауторка се у поглављу „Завршне операције за ослобођење земље у 1944. и 1945. години" укратко осврнула на припрему и ток борби за коначно ослобођење земље којима је руководио Врховни штаб НОВЈ, потом је у поглављу „Учешће совјетске и југословенске војске у борбама за Београд" приказала садејство поменутих војски у борбама за ослобођење југословенске престонице, а у поглављу под насловом „Пробој Сремског фронта и завршне операције у 1945. години" размотрила борбе које су резултирале коначним ослобођењем Југославије од окупатора.

Трагови о збивањима из времена Другог светског рата каква су бомбардовања, материјална, демографска и цивилизацијска деструкција, идеолошке манипулације, концентрациони логори, масовна стратишта, ноћне полицијске хајке, погроми над расама и класама, диктатура и терор, као и различити видови отпора наведеним облицима насиља, могу се наћи у оновременим документима. Изворна сведочанства представљају важан ослонац у спознаји ратне стварности окупиране Србије у Другом светском рату. У последњем поглављу под насловом „Архивска грађа о НОВЈ и Пожаревачком НОП одреду као прворазредни историјски извор" ауторка је управо указала да је највећа вредност приређених докумената та што су писана у највећем броју случајева без агитационе фразеологије. Као верно сведочанство о активностима првенствено Народнослободилачке војске и Пожаревачког партизанског одреда, она представљају важан историјски извор за проучавање покрета отпора у Србији.

Централни део Зборника садржи 102 документа која су приређивачи др Јасмина Николић и др Маријана Мраовић изабрали из богате ризнице архивске грађе Историјског архива Пожаревац и Војног архова Министарства одбране. Највећи број докумената су извештаји среских и окружних начелника Пожаревачког округа Министарству унутрашњих послова, који обилују подацима о политичким и оружаним сукобима на терену, али и свакодневном животу становништва под окупацијом у условима грађанског рата. Имајући у виду да је реч о до сада необјављеним документима, приређивачи су се определили да их публикују у изворном облику уз указивање на поједине њихове недостатке у облику напомена.

У складу са уобичајеном праксом публиковања архивске грађе, Зборник је опремљен Регистром докумената и Именским регистром, а његовом квалитету посебно доприносе прилози из фонда Историјског архива Пожаревац – десет фотографија партизана и личности из Пожаревачког округа (Група партизана из Малог Црнића 1943, Група партизана из Пожаревца 1943, Пожаревачки партизански одред 1944, Милоје Милојевић и Јанко улазе у ослобођени Пожаревац 15. октобар 1944, Јанко и Богољуб Стојановић Тина из партизанских дана, народни хероји Вељко Дугошевић, Јован Шербановић, Божидар Димитријевић Козица, Чедомир Васовић и Сима Симић) и два документа која осликавају деловање Пожаревачког партизанског одреда („Наређење Штаба Народноослободилачког партизанског одреда за Округ Пожаревачки „Вељко Дугошевић“, децембар 1942.“ и „Позив Штаба народноослободилачког партизанског одреда „Вељко Дугошевић“ доле именованим друговима да се јаве штабу јединице у року од два дана, 13. фебруар 1943, Положај“).

У Београду, 14. децембра 2020. године

Др Александар Стојановић,
виши научни сарадник
Институт за новију историју Србије

Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа

Историјски архив Пожаревац последњих година чини велике издавачке и организационе напоре на пољу проучавања Другог светског рата на простору Пожаревца и околине. Током 2018. и 2019. године, Архив је објавио два обимна зборника извештаја и наредби Недићеве владе за Округ Пожаревачки (1941–1942 и 1943–1944), а нешто раније и изложбени каталог „Окупирани Пожаревац 1941-1944. Слике из свакодневног живота“ (2016) и фотомонографија „Србија и Пожаревац у Другом светском рату 1941–1944” - *окупациона власт*, *избеглице* и *просвета*“ (2015). Најновији доприноси Историјског архива Пожаревац проучавању и разумевању историје Србије 1941–1945. године су тренутно актуелна изложба „Ратна слика Србије у Другом светском рату 1941-1945“, као и зборник докумената „Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа“, настао у сарадњи са Војним архивом Министарства одбране Републике Србије.

Зборник историјске грађе „Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа“ који су приредиле др Јасмина Николић и др Маријана Мраовић, представља природни наставак активности Историјског архива Пожаревац на расветљавању историјских процеса и догађаја везаних за Други светски рат. Он стручној али и широј јавности представља развој ратних дешавања из угла НОП-а и у њему су објављени бројни документи везани за Пожаревачки партизански одред, организацију отпора окупатору на простору Пожаревачког округа, као и поједини билтени, позиви и саопштења Главног штаба НОПО Југославије.

Зборник се састоји из предговора, који је написала др Јасмина Николић, директор Историјског архива Пожаревац, обимне и веома информативне уводне студије „Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату“ чији је аутор др Маријана Мраовић, архивски саветник Војног архива, приређених и објављених докумената, прилога (селекције значајних историјских фотографија), те регистара који ће бити од великог значаја за истраживаче.

Уводна студија написана је на основу релевантне историографске литературе, радова насталих из пера више генерација југословенских и српских историчара, али и великог броја необјављених историјских извора из фондова Војног архива. Студија адекватно историјски и проблемски контекстуализује документе приређене и објављене у овом зборнику, а хронолошки покрива период од предвечерја Априлског рата до пробоја Сремског фронта и завршних операција за ослобођење Југославије 1945. године. Аутор др Маријана Мраовић истакла је, у посебном делу студије, и велики значај докумената о НОВЈ и Пожаревачком партизанском одреду одабраних и приређених у овом зборнику, као прворазредних историјских извора који употпуњују слику историјске стварности ратних година у Пожаревцу и околини.

Објављени документи заузимају централни део зборника „Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа“, у обиму од преко 270 страница. Највећи број докумената чува се у Историјском архиву Пожаревац и Војном архиву, у фонду НОВЈ (ранији називи: Партизанска архива, Архива НОР-а). Међу њима се налазе и позиви за приступање НОП-у, инструкције везане за организовање одреда, стратегију и тактику партизанског ратовања, држање пред непријатељем у случају заробљавања, као и опсежни периодични извештаји о снази одреда, бројности, снабдевености наоружањем и санитетским материјалом, стању морала међу борцима. Најстарији документ објављен у зборнику потиче из половине марта 1941. године и сведочи о растурању комунистичких летака и пропаганде, а најмлађи из почетка октобра 1944. године, у коме се локално становништво обавештава о наступању Црвене армије и позива на активност при дочекивању ослободилачке савезничке војске.

Одабрани и приређени документи сведоче о организационим и политичким активностима, директним оружаним дејствима, односу према окупатору, колаборационистичкој управи у Србији и Равногорском покрету, пропагандним и агитационим напорима које су предузимале све зараћене стране, и у целини омогућавају једно дубље, потпуније и сложеније познавање и разумевање Другог светског рата на простору Пожаревца, али и целе Србије. Зборник докумената „Деловање народноослободилачкиг јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа“ наставља драгоцен низ издавачких подухвата Историјског архива Пожаревац посвећених историји Србије 1941–1945. године и представља вредан допринос историографији. Стога са великим задовољством препоручујем његово објављивање.

Врњачка Бања
13. децембар 2020.

САДРЖАЈ

1. Др Јасмина Николић
ПРЕДГОВОР 5

2. Др Маријана Мраовић
УВОДНА СТУДИЈА
Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату 8

3. Др Јасмина Николић
Др Маријана Мраовић
ЗБОРНИК ДОКУМЕНАТА
Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа . . . 37

РЕГИСТАР ДОКУМЕНАТА 285

РЕГИСТАР ИМЕНА 295

ИЛУСТРАЦИЈЕ 303

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА 317

4. Проф. др Ивана Крстић Мистриџеловић
РЕЦЕНЗИЈА 323

5. Др Александар Стојановић
РЕЦЕНЗИЈА 328

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

355.48(497.1)(093.2)
94(497.11)"1941/1944"(093.2)

НИКОЛИЋ, Јасмина, 1968-
Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату : одабрана документа / приредиле Јасмина Николић и Маријана Мраовић. - Пожаревац : Историјски архив Пожаревац, 2020 (Смедерево : Newpress). - 334 стр. : илустр. ; 25 cm. - (Зборници докумената / [Историјски архив Пожаревац] ; зборник 6)

Текст ћир. и лат. - На врху насл. стр.: Историјски архив Пожаревац у сарадњи са Војним архивом Министарства одбране Републике Србије. - Тираж 350. - Стр. 323-327: Рецензија / Ивана Крстић-Мистрицеловић. - Стр. 328-329: Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату : одабрана документа / Александар Стојановић. - Напомене уз текст. - Библиографија: стр. 317-319. - Регистар.

ISBN 978-86-81422-01-4

1. Мраовић, Маријана, 1974- [аутор]

а) Југославија. Народноослободилачка војска -- Пожаревац и околина -- Историјски извори

б) Народноослободилачка борба 1941-1945 -- Пожаревац и околина -- Историјски извори

в) Народноослободилачки покрет -- Пожаревац и околина -- Историјски извори

COBISS.SR-ID 28210953

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ
ЕДИЦИЈА „ЗБОРНИЦИ ДОКУМЕНАТА“ (2011 -)[1]

У оквиру едиције „Зборници докумената“ Историјског архива Пожаревац, у периоду од 2011. до 2020. године, објављени су следећи наслови:

7. ***Пожаревачки Протопрезвитерат 1836-1888***, Зборник докумената 7 (поводом обележавања 10 година од потписивања Протокола о сарадњи између Историјског архива Пожаревац и Епархије браничевске Српске Православне Цркве), приређивач: Наташа Милошевић Дулић, Историјски архив Пожаревац у сарадњи са Епархијом браничевском, Пожаревац, 2020.
6. ***Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачког округа у Другом светском рату – одабрана документа***, Зборник докумената 6 (поводом обележавања 75 година од победе над фашизмом у Другом светском рату), приређивачи: др Јасмина Николић и др Маријана Мраовић, Историјски архив Пожаревац и Војни архив Министарства одбране Републике Србије, Пожаревац, 2020.
5. ***Извештаји и наредбе Недићеве „Владе народног спаса“ за округ Пожаревачки, 1943-1944 – том II***, Зборник докумената 5, приређивачи: др Јасмина Николић и др Маријана Мраовић, Историјски архив Пожаревац и Војни архив Министарства одбране Републике Србије, Пожаревац, 2019.
4. ***Извештаји и наредбе Недићеве „Владе народног спаса“ за округ Пожаревачки, 1941-1942 – том I***, Зборник докумената 4, приређивачи: др Јасмина Николић и др Маријана Мраовић, Историјски архив Пожаревац и Војни архив Министарства одбране Републике Србије, Пожаревац, 2018.
3. ***Записници са седница органа Окружног народноослободилачког и народног одбора Пожаревац 1944-1947***, Зборник докумената 3, приређивач: Јасмина Живковић, Историјски архив Пожаревац, 2015.
2. ***Књажева канцеларија, Нахијски суд Пожаревац 1821-1839***, Зборник докумената 2, приређивач: др Мирољуб Манојловић, Историјски архив Пожаревац, 2013.
1. ***Књажева канцеларија, Двор и породица Књаза Милоша у Пожаревцу 1825-1839***, Зборник докумената 1, приређивач: др Мирољуб Манојловић, Историјски архив Пожаревац, 2011.

1 Идејни творац, покретач, оснивач и први главни и одговорни уредник едиције „Зборници докумената“ је др Јасмина Николић, директорка Историјског архива Пожаревац.

Свесни опасности која прети нашем народу од глади

Н А Р Е Ђ У Ј Е М О

Да све општинске управе у РОКУ ОД 10 ДАНА НАЛИЋУ ОСТАВКЕ,
у противном случају сви они који не поднесу оставке БИЋЕ СМАТРАНИ
ИЗДАЈНИЦИМА НАРОДА и по заслузи кажњени.

Народно Ослободилачки Одбори
Округа Пожаревачког

Штаб
Народно Ослободилачког Партизанск
Одреда
за Округ Пожаревачки
"Вељко Дугошевић"

.....децембра 1942 год.